

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

SAMSUN İLİ HAVZA İLÇESİ KARGA KÖYÜ MONOGRAFİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Emrah ÖZDEMİR

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Fatma Ahsen TURAN

ANKARA- 2008

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI**

SAMSUN İLİ HAVZA İLÇESİ KARGA KÖYÜ MONOGRAFİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Emrah ÖZDEMİR**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Fatma Ahsen TURAN**

ANKARA- 2008

ONAY

Emrah ÖZDEMİR tarafından hazırlanan “*Samsun İli Havza İlçesi Karga Köyü Monografisi*” başlıklı bu çalışma 30.07.2008 tarihinde yapılan savunma sonucu *oybirliği* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı/Türk Halk Edebiyatı Bilim* dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[imza]

.....

[Unvanı, Adı, Soyadı] (Başkan)

Prof. Dr. Pakize AYTAÇ

[imza]

.....

[Unvanı, Adı, Soyadı]

Doç. Dr. Ali YAKICI

[imza]

.....

[Unvanı, Adı, Soyadı]

Yrd. Doç. Dr. Fatma Ahsen TURAN

ÖNSÖZ

Küreselleşme ile birlikte bir şehir haline gelen dünyada iletişimin, bilgiye ulaşmanın ve kültür alışverişinin çok kolay bir hale geldiği görülmektedir. İnsanlığın lehine gibi görünen bu durumun perde arkasında aslında insanlık fıtratına aykırı olan bazı durumlar bulunmaktadır. Özellikle kültür dünyamızın zahiren genişlemiş gibi görünüyorsa da küresel dünyanın aldatmacasından başka bir şey değildir. Akrabalık ilişkilerinin azaldığı, öz değerlerimizin yaşlıların hafızalarında tatlı bir anı olarak kaldığı, beşeri ilişkilerin sanallaştığı günümüz toplumunda, bizi biz yapan ve hüviyetimizle yaşantımız arasında bütünlük oluşturan, geçmişten geleceğe, nesilden nesle aktarılan kültürel değerlerimize sahip çıkmak ve bu değerlerimizin kalıcılığını sağlamak, küresel dünya havuzunda erimeye hazır buz parçası gibi duran kimliğimizin muhafaza edilmesine çok önemli katkılar sağlayacaktır.

İnsanın mensubu olduğu milletin bir ferdi olduğunu gösteren en önemli unsur, onun nüfus cüzdanında belirtilen vatandaşlık bilgilerinden ziyade, mensubu bulunduğu milletin kültürel değerlerinin hayatına olan aksidir. Mesela ben Türküm diyen ve vatandaşlık bilgilerinde Türk olduğuna dair ibareler bulunan bir insanın, Türk milletinin sahip olduğu kültürel değerlere sahip olmaması onun unsuriyetini ancak kağıt üzerinde gösterir. İşte insanı mensubu olduğu millet ile bütünleştiren en önemli unsur kültürdür ve bu kültürel değerler içerisinde bireyi toplumun en küçük yapı taşı olan ailesinden tutun dünya üzerindeki bütün soydaşlar ile kaynaştıran en önemli unsur da geçiş dönemleri başlığı altında ifade ettiğimiz örflerimiz, âdetlerimiz gelenek ve göreneklerimizdir.

“Samsun İli, Havza İlçesi, Karga Köyü Monografisi” başlığı altında yaptığımız çalışmada, yukarıda saydığımız kültür değerlerimizin ortaya çıkarılması ve bu değerlerimizin tanıtılması, gelecek nesil için de kalıcı hale getirilmesi esas alınmıştır. Aynı zamanda Alevi-Bektaşî inancına sahip köyümüzde bu inancın yaşama aktarılması ve bu inanç doğrultusunda ortaya çıkan kültür değerlerimizin de tanıtılması çalışmamızda yer almaktadır. Siyasi

ve dinî platformda son on yıldır bir şekilde kendine yer bulan Alevilik ve Bektaşilik hakkında ilmî veriler de çalışmamızda yer alan bir başka konudur.

Çalışmamız bir giriş, altı bölüm ve ekler kısmından oluşmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, incelemede bulunduğumuz bölgenin tarihi ve coğrafyası hakkında bilgi verilmektedir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Alevilik ve Aleviliğin tarihi teşekkülü hakkında bilgi vermeye çalıştık. Bunun yanında Bektaşilik ve tarihi teşekkülü, Sünnilik ve Alevi-Sünni bütünleşmesi gibi konular da bu bölüm de yer almaktadır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde araştırma bölgesinde derlediğimiz halk edebiyatı ürünlerine yer verdik. Atasözleri, maniler, deyimler ,bilmeceler, duaz-ı imam ve deyişler ve köy seyirlik oyunları çalışmamızda yer verdiğimiz halk edebiyatı ürünleri olmuştur.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde araştırma bölgesindeki geçiş dönemlerini ele aldık. Doğum, sünnet, evlenme ve ölüm geleneklerinin bölgedeki uygulamaları hakkında malûmat verdik.

Çalışmamızın beşinci bölümünde, araştırma alanımızdaki halk hekimliği, halk inançları, kutsal kabul edilen yerler, eğlenceler ve bayramlar ile ilgili örneklerle beraber malûmat verdik.

Altıncı bölüm olan son bölümde ise alandaki dini yaşam ve ibadet anlayışına yer verdik. Halkın temel İslamî ibadetlere bakışının yanı sıra tarikat anlayışına da yer verdik. Cem uygulamaları ve tarikat düzeni hakkında malumat verdik.

Ekler bölümünde ise mülakat yaptığımız kaynak kişilerimiz ve alanda elde ettiğimiz fotoğraflara yer verdik.

Çalışma yaptığımız Karga Köyü'nde incelemede bulunduğumuz süre boyunca hiçbir zorlukla karşılaşmadık. Köy halkının yakın ilgi ve alakası ve sonsuz desteği alanda bizlere çok rahat bir çalışma ortamı sundu. Özellikle birçok araştırmacı için problem teşkil eden cem uygulamalarına iştirak etme noktasında hiçbir problemle karşılaşmazken dede ve köylülerden bu noktada

çok büyük destek gördük. Bu arada 12 Aralık 2006 tarihinde gözlem yaptığımız bir Abdal Musa Ceminde kırklar semahı döndükten sonra geçirmiş olduğu kalp krizi sonucu Hakk'ın rahmetine mahzar olan kıymetli insan Zehra Kurtça'yı rahmetle anmadan geçemeyeceğim.

Çalışmamız esnasında destek ve teşviklerini esirgemeyen Karga Köyü halkına, her zaman yanımda olan ve maddi ve manevi konuda hiçbir zaman desteğini esirgemeyen aileme, Alevilik ve Bektaşilik konusunda bilgilerine her zaman itimat ettiğim Doç. Dr. Osman Eğri'ye ve Dr. Cenksu Üçer'e yüksek lisans eğitimimde ders aldığım kıymetli hocalarım Prof. Dr. İsa Özkan, Prof. Dr. Pakize Aytaç, Yrd. Doç. Dr. Ali Yakıcı ve Yrd. Doç. Dr. Hamiye Duran'a teşekkürü bir borç bilirim. Kıymetli mesaisini öğrencileri ile paylaşan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Fatma Ahsen Turan'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Emrah ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ METODOLOJİK BİLGİLER.....	1
1.1. Araştırmanın Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	1
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BÖLGENİN TARİHİ, COĞRAFİ VE FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

1.1. SAMSUN İLİ TARİHİ, COĞRAFİ VE FİZİKİ ÖZELLİKLERİ.....	4
1.1.1. Mütareke Yıllarında Samsun.....	6
1.1.1.1. Rum Pontus Cemiyetlerinin Bölücü Faaliyetler.....	6
1.1.1.2. Cumhuriyet Döneminde Samsunla İlgili Olarak Gerçekleşen Bazı Önemli Olaylar.....	8
1.2. COĞRAFİ KONUM.....	9
1.2.1. Jeolojik Yapı.....	10
1.2.2. Yaylalar.....	10
1.2.3. Dağlar.....	10
1.2.4. Akarsular.....	13
1.2.4.1. Kızılırmak.....	13

1.2.4.2. Terme ayı.....	13
1.2.5. Ovalar.....	14
1.2.5.1. arşamba Ovası.....	14
1.2.5.2. Bafra Ovası.....	14
1.2.6. Gller.....	14
1.2.6.1.Liman Gl.....	15
1.2.6.2. Ladik Gölü	15
1.2.6.3. Simenit Gl	15
1.2.6.4. Diğ er Gller.....	16
1.2.7. Barajlar.....	16
1.2.8. İklim.....	17
1.3. HAVZA İLÇESİ TARİHİ, COĞRAFI VE FİZİKİ ÖZELLİKLERİ.....	18
1.3.1. Havza İlçesi'nin Tarihi.....	18
1.3.2. Coğrafi Özellikleri.....	21
1.3.3. Fiziki Özellikleri.....	21
1.3.3.1 Topografya.....	21
1.3.3.2. Engebeler.....	21
1.3.3.3. Bitki Örtüsü ve Toprak Durumu.....	22
1.3.3.4. Başlıca Dağları.....	22
1.3.3.5. Akarsuları.....	22
1.3.3.6. Gller-Göletler ve Barajlar.....	23
1.3.4. İklimi.....	23
1.4. KARGA KÖYÜ'NÜN TARİHİ VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

2. ALEVİLİK VE TARİHİ GELİŞİMİ

2.1. ALEVİ KELİMESİNİN İSTİLAH ANLAMLARI VE ALEVİLİK TANIMLARI.....	26
2.1.1. Alevilik Tanımları.....	28
2.1.1.1. Alevilik ve Bektaşiliğin Heterodoks ve Senkretizm İfadeleri ile Tanımlanması.....	35
2.1.1.1.1. Senkretizm tanımı ve Aleviliğin Senkretizm Olduğu Düşüncesi	35
2.1.1.1.2. Heterodoks Tanımı ve Aleviliğin Heterodoks Olduğu Düşüncesi.....	36
2.2. ALEVİLİĞİN TEŞEKKÜLÜ VE TARİHİ GELİŞİM.....	39
2.2.1. İslamiyet'ten Önce Türkler'in Dini.....	41
2.2.2. Türkler'in İslamiyet'i Kabulü.....	44
2.3. BEKTAŞİLİK TEŞEKKÜLÜ, TARİHİ GELİŞİMİ VE HACI BEKTAŞ VELİ.....	48
2.3.1. Bektaşilik Tanımı ve Tarihi Arka Planı.....	48
2.3.1.1. Hurufilik.....	50
2.3.2. Hacı Bektaş Veli Hayatı, Fikirleri ve Eserleri.....	52
2.3.2.1. Hacı Bektaş Veli'nin Eserleri.....	64
2.4. ALEVİLİK VE BEKTAŞİLİK.....	66
2.5. KIZILBAŞ KELİMESİ VE MAHİYETİ.....	70
2.6. ALEVİLİK VE SÜNNİLİK.....	72
2.7. ALEVİ VE BEKTAŞİLERİN YAZILI KAYNAKLARI.....	74
2.7.1. Tefsîr-i Besmele (Şerh-i Besmele).....	74
2.7.2. Makâlât.....	75
2.7.3. Velâyetnâme.....	75
2.7.4. Dilgüşâ.....	75
2.7.5. Saraynâme.....	76
2.7.6. İlm-i Câvidân.....	76

2.7.7. Erkânnâme 1	77
2.7.8. Erkânnâme 2.....	77
2.7.9. Hızırnâme.....	77
2.7.10. Kitâb-ı Cabbâr Kulu.....	78
2.7.11. Kitâb-ı Dâr.....	78
2.7.12. Dâstân-ı İbrahim Edhem.....	79
2.7.13. Muhammed b. Hanefiyye Cenknâmesi.....	79
2.7.14. Fütüvvetnâme-i İmâm Ca'fer-i Sâdık (Buyruk).....	80
2.7.15. Maktel-i Hüseyin.....	80
2.7.16. Saffetü's-Safâ (Buyruk).....	80
2.7.17. Buyruk.....	80
2.8. ALEVİLERİN İNANÇ YAPISI VE GENEL KAVRAMLARI.....	81
2.8.1. İnanç Yapısının Dayandığı Kavramlar.....	81
2.8.1.1. Allah-Muhammed-Ali.....	81
2.8.1.2. Ehl-i Beyt ve Oniki İmam.....	82
2.8.1.3. Oniki İmam.....	85
2.8.1.4. Tevella ve Teberra.....	87
2.8.1.5. Üç Sünnet Yedi Farz.....	88
2.8.1.6. Dört Kapı Kırk Makam.....	89
2.8.2. Tarikat Düzeni.....	97
2.8.2.1. Dedelik	97
2.8.2.2. Musahiplik (Yol Kardeşliği).....	99
2.8.2.3. Âyin-i Cem.....	102
2.8.2.4. Cem Çeşitleri	104
2.8.2.4.1. İkrar Cemi.....	104
2.8.2.4.2. Musahip Cemi.....	105
2.8.2.4.3. Görgü Cemi.....	105
2.8.2.4.4. Birlik Cemi.....	105
2.8.2.4.5. Muharrem Cemi	105
2.8.2.4.6. Düşkünlük Cemi.....	105
2.8.2.5. Düşkünlük ve Cezalar.....	106
2.8.2.6. Semah.....	108

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KARGA KÖYÜ'NDE HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

3.1. ATASÖZÜ.....	109
3.2. DEYİMLER.....	112
3.3. MANİLER.....	113
3.4. BİLMECELER.....	119
3.5. DUAZ-I İMAMLAR.....	121
3.6. DEYİŞLER, NEFESLER.....	139
3.7. SEYİRLİK OYUNLAR.....	193

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KARGA KÖYÜ'NDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ

4.1.DOĞUM.....	195
4.1.1. Hamilelik Öncesi.....	195
4.1.2. Doğum Öncesi.....	197
4.1.3.Doğum Sırası.....	198
4.1.4. Doğum Sonrası.....	199
4.1.4.1.Kırklama veya Kırkını Çıkarma.....	201
4.1.4.2. İsim Koyma.....	201
4.1.4.3. Beşik Götürme.....	202
4.1.4.4. Diş Hediği	202
4.2.SÜNNET.....	203
4.2.1. Kına Gecesi.....	204
4.2.2. Çocuk Giydirmeye ve Çocuk Gezdirme.....	204
4.2.3. Kirve.....	206
4.3. EVLENME.....	207
4.3.1. Evlenme Öncesi Yapılan Uygulamalar.....	207

4.3.1.2. Kız Beğenme ve Eş Seçme.....	208
4.3.1.3. Kız İsteme.....	210
4.3.2. Düğün Öncesi Yapılan Uygulamalar.....	212
4.3.2.1. Şerbet İçme ya da Kahve İçme.....	212
4.3.2.2. Yüzük ve Bohça Götürme.....	214
4.3.2.3. Nişan ve Kemik Kırma.....	215
4.3.2.4. Okuyuntu Dağıtma.....	215
4.3.2.5. Danışık Gitme.....	215
4.3.2.6. Düğün Okuyuntusu Dağıtma.....	216
4.3.2.7. Çeyiz serme.....	216
4.3.2.8. Zor Ekmeği Dökme ve Konak.....	216
4.3.2.8.1. Dünürşü.....	217
4.3.2.8.2. Yiğitbaşı.....	217
4.3.2.8.3. Sağdıç.....	217
4.3.3. Düğünün Başlaması.....	218
4.3.3.1. Soku Dövme.....	218
4.3.3.2. Cins Götürme ve Baş Kınası.....	218
4.3.3.3. Sin sin Ateşi Yakma.....	219
4.3.3.4. Yanıççı Gitme.....	219
4.3.3.5. Damat Traşı ,Damat ve Sağdıç Donatma.....	219
4.3.3.6. Damat Hamamı ve Sağdıç Yemeği.....	222
4.3.3.7. Dünürşü Gitme ve Kına Yakma.....	222
4.3.3.8. Kınacı Gitme ve Kına Yakma.....	225
4.3.3.9. Gelin Alma veya Gelin Çıkarma ve Yiğit Yolluğu.....	225
4.3.4. İmam Nikahı.....	227
4.3.5. El Öpmeye Gitme.....	228
4.4. ÖLÜM GELENEKLERİ.....	228
4.4.1. Ölüm Öncesi ve Ölüm Sırası.....	229
4.4.2. Ölüm Sonrası.....	230
4.4.2.1. Cenazenin Duyurulması.....	231
4.4.2.2. Yıkama ve Kefenleme.....	231
4.4.2.3. Dar çekme ve Dar Duası.....	232

4.4.2.3.1. Dar Duası.....	233
4.4.2.4. Su Selası	239
4.4.2.5. Cenazenin Defni.....	240
4.4.2.6. Kabir Kurbanı.....	241
4.4.2.7. Başsağlığı ve Taziye.....	241
4.4.3. Yas Tutma.....	242
4.4.4. Ölümün Ardından Belirli Günlerde Yapılan Uygulamalar.....	242
4.4.5. Mezar Taşının Yapılması.....	243
4.4.6. Mezar Ziyareti.....	243

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KARGA KÖYÜ'NDE HALK HEKİMLİĞİ, HALK İNANÇLARI, KUTSAL KABUL EDİLEN YERLER, EĞLENCERLER VE BAYRAMLAR

5.1. KARGA KÖYÜ'NDE HALK HEKİMLİĞİ.....	244
5.1.1. Tekke ve Türbelere Gitme.....	244
5.1.2. Bitkisel Tedavi.....	245
5.1.3. Ocaklar.....	247
5.1.3.1. Dermo (Sedef) Ocağı	247
5.1.3.2. Kulunç ve Kulak Suyu Ocağı.....	247
5.1.3.3. Sarılık Ocağı.....	248
5.1.3.4. Siğil Ocağı.....	248
5.2. KARGA KÖYÜ'NDE HALK İNANÇLARI.....	249
5.2.1. Günlerle İlgili Halk İnançları.....	249
5.2.2. Yağmur İle İlgili Halk İnançları.....	249
5.2.3. Tekke, Türbe ve Yatırırlarla İlgili Halk İnançları.....	250
5.2.4. Diğer Halk İnançları.....	251
5.3. KARGA KÖYÜ'NDE KUTSAL KABUL EDİLEN YERLER.....	252
5.3.1. Arap Tekke.....	252
5.3.2. Ağca Tekke.....	253

5.3.3. TeniP Pınarı.....	254
5.4. KARGA KÖYÜ'NDE EĞLENCERLER VE BAYRAMLAR.....	255
5.4.1. Hıdırellez.....	255
5.4.2. Orak ve Harman Kaldırma, Börek Bağlama.....	256
5.4.3. Çiğdem Pilavı.....	256

ALTINCI BÖLÜM

6. KARGA KÖYÜNDE DİNİ YAŞAM VE İBADET ANLAYIŞI

6.1. TEMEL İSLAMİ İBADETLERE YAKLAŞIMLAR.....	257
6.1.1. Abdest.....	259
6.1.2. Namaz.....	260
6.1.3. Oruç.....	265
6.1.4. Hac	265
6.1.5. Kurban ve Kurban Türleri.....	265
6.1.5.1. Kurban Bayramı Kurbanı.....	265
6.1.5.2. Adak ve Kaza- Bela Kurbanı.....	266
6.1.5.3. Görgü Kurbanı.....	266
6.1.5.4. Birlik Kurbanı.....	267
6.1.5.5. Musahip Kurbanı.....	267
6.1.5.6. Hızır Kurbanı.....	267
6.1.5.7. Şükür Kurbanı.....	267
6.1.5.8. Yağmur Duası Kurbanı.....	268
6.1.5.9. Köy Kurbanı.....	268
6.2. KARGA KÖYÜNDE TARİKAT ANLAYIŞI	268
6.2.1. Karga Köyü'nde Dedelik	269
6.2.1.1. Karga Köyü'nde Ocaklar.....	269
6.2.1.2. Karga Köyü'nde Dede Kaldırma veya Talip Görme.....	270
6.2.1.3. Hakkullah	272
6.2.2. Karga Köyü'nde Yapılmakta Olan Cemler.....	273

6.2.2.1. Görgü cemi.....	274
6.2.2.2. Abdal Musa Cemi (Birlik Cemi).....	274
6.2.2.3. Kırklar Cemi.....	274
6.2.2.4. Hızır Cemi.....	275
6.2.2.5. Müsahip Cemi	275
6.2.2.5.1.Otantik Cem Kıyafeti Üç Peş.....	276
6.2.3. Karga Köyü'nde Cem Ayini ve Cem Ritüelleri	276
6.2.3.1. Miraçlama.....	288
6.2.4. Musahip Cemi.....	295
6.2.5. Karga Köyü'nde Düşkünlük.....	304
6.2.6. Karga Köyü'nde Semahlar.....	305
6.2.7. Karga Köyü'nde Aşıklar.....	306
 SONUÇ.....	 308
KAYNAKÇA.....	310
EKLER.....	318
EK-1. KAYNAK KİŞİLER.....	318
EK-2. FOTOĞRAFLAR.....	319
ÖZET.....	393
ABSTRACT.....	394

KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz : Bakınız

Çev : Çeviren

H_z : Hazret

h : Hicrî

m : Miladî

M.Ö : Milattan Önce

M.S : Milattan Sonra

ss. : Sayfa Sayısı

yy. : Yüz yıl

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ METODOLOJİK BİLGİLER

1.1. Araştırmanın Önemi

Çalışmamızda ele aldığımız Karga Köyü'ndeki halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin tanıtılması ve Alevi-Bektaşî inancına sahip bir köy olması hasebiyle bu inancın halk yaşantısına ve edebiyatına yansımalarının ortaya konulması tezimizin önemini ortaya koymaktadır. Bununla beraber Alevi-Bektaşî inancının tarihi ve teşekkülü hakkında malumat verilmesi ve bu malumatlar eşliğinde alan araştırması yaptığımız yöredeki Alevi-Bektaşî inancının mukayese edilebilir olması da çalışmamıza ayrı bir önem katmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Etnik, kültürel ve inanç yapısı farklı birçok unsuru içerisinde barındıran ülkemizde, bu unsurların birbirini tanıması ve ortak noktalarının ayırt edici unsurlardan daha fazla olduğunun farkına varması hiç şüphesi gerek birlik beraberlik gerekse kültürel manada bizlere çok şey kazandıracaktır. Yüzyıllar boyu aynı coğrafyada, aynı şehirde, hatta aynı apartmanda yaşayan insanların birbirlerini yanlış tanıması ve birbirlerine önyargı ile bakması toplum bütünlüğü ve kültür mozaikimiz açısından bir handikap teşkil etmektedir. Yıllar boyu öteki toplum olarak ilan edilen Alevi-Bektaşî toplumunun bu milletin öz değerlerinin muhafızı olduğu ve diğer etnik unsurlarla ve mezhebi farklılaşma sonucu ortaya çıkan gruplarla aralarında tefrikaya sebebiyet verecek bir durumun olmadığını ortaya koymak çalışmamızda amaç edindiğimiz durumlardan biridir.

Bununla birlikte alan araştırmasında bulunduğumuz Karga Köyü'ndeki halk edebiyatı ürünleri, inançlar, adetler, gelenek ve göreneklerin tanıtılması ve bunların yazıya aktarılarak kalıcılığını sağlama, geriden gelen nesle de yaşayan kültürü nakletmek çalışmamızın amaçları arasındadır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın amacı ve önemi bölümlerinden de anlaşılacağı gibi çalışmamız yoğun bir literatür çalışması ve alan araştırması gerektirmektedir. Alevilik-Bektaşilik meselesinin tarihi ve teşekkülü hakkında esaslı bilgi vermek, ancak bu konu hakkında yazılan eserleri taramak ve eserlerin sıhhatinden ve sahlilliliğinden emin olmakla mümkün olmaktadır. Alevilik ve Bektaşiliğın gerek siyasi gerek dini platformda kendine bir şekilde yer bulması, bu konu hakkında yazılan eserlerin keyfiyeti ve güvenilirliği açısından problem teşkil etmektedir. Bizler çalışmamızda daha çok akademik camiada da kabul görmüş ve çoğunlukla mesaisini bu konuya sarfetmiş şahısların eserlerini okumayı ve tetkik etmeyi tercih ettik. Yine bu konu üzerine yapılan sempozyum bildirileri, hakemli dergilerdeki makaleler de tetkik ettiğimiz eserler arasındadır.

Literatür çalışmasının yanında, çalışmamızda kullanmamız gereken bir diğer yöntemde alan araştırması olmuştur. Çalışma yaptığımız alanda incelemede bulunduğumuz geçiş dönemleri, ibadet hayatı ve halk edebiyatı ürünleri gibi konuların incelenmesinde daha çok gözlem ve anket yöntemine başvurduk. Geçiş dönemleri dediğimiz düğünler, sünnet ve ölüm gibi uygulamaların tümüne bizzat katılarak gözlem yaptık. Katılmamızın mümkün olmadığı bazı uygulamaları da kaynak kişilerimiz vasıtasıyla tanıtıma çalıştık. Kaynak kişilerimizin seçiminde ise seçici davrandık. Köydeki tecrübeli şahıslar, köyün adet ve uygulamalarını bilen ve yaşamlarına tatbik eden şahıslar kaynak kişilerimizi teşkil etmektedir. Geçiş dönemlerinde daha çok köydeki yaşlı ve köydeki adet ve gelenekleri bilen şahıslar tercihimiz olurken inanç ve dini uygulamalarda dedeler, köy imamı bize kaynaklık

etmiştir. Bunun yanında mevzuya göre de kaynak kişilerimizin yaş ve cinsiyet durumu değişmektedir.

Derleme yaptığımız yerler genelde kaynak kişilerin evleri olmuştur. Kendi köylerinden olmam hasebiyle kaynak kişilerimiz bizlerden bilgi saklamak ya da söylemek istememek gibi bir tavıra hiçbir zaman girmemişleridir. Bir çoğu ile akrabalık bağı olan kaynak kişilerimiz çalışmamızın alan araştırması bölümünde bizlere her konuda destek olmuşlardır. Geçiş dönemleri olan düğün, sünnet uygulamalarında bizzat yer alarak sadece gözlem yapan değil aynı zamanda uygulayan bir araştırmacı unvanıyla çalışmamızı hazırladık. Katıldığımız bütün uygulamaları videoya alarak kaydettik. Özellikle bir çok araştırmacı için sorun olabilecek cem törenlerine katılmak ve incelemede bulunma noktasında hiçbir problem ve engelle karşılaşmadık. Dedenin desteği ve teşvikiyle cem uygulamalarının tümüne katılarak uygulamaları kayıt altına aldık.

Araştırma yaptığımız Karga Köyü'nde derlediğimiz halk edebiyatı ürünlerinde istediğimiz türlerin hepsine malzeme bulamasak da atasözleri, deyimler, bilmece, maniler, deyişler ve duaz-ı imamlar ile ilgili malzemeler elde edebildik. Özellikle deyiş ve duaz-ı imamlar noktasında zengin bir malzeme elde ettik. Deyiş derlemelerinde ilk müracaat ettiğimiz şahıslar aşık oldu ve aşıkların defterleri bu konuda bizlere kaynaklık etti. Aşıkların yanı sıra köydeki yaşlı şahısların hafızalarındaki bir çok deyiş de çalışmamızda yerini aldı. Mani ve atasözleri derlemelerinde daha çok bayanlara müracaat ettik ve yine çok sayıda mani örnekleri derledik. Masal, efsane gibi halk edebiyatı ürünlerine ise başvurduğumuz kaynak kişilerin bu konuda bizlere kayda değer bir ürün ortaya koymamasından dolayı çalışmamızda yer veremedik. Bilmece örneklerini daha çok çocuklardan aldık. Deyim örneklerini ise daha çok konuşma sırasında derledik.

Halk hekimliği, ocaklar, şifalı bitkiler bölümünü ise bu işle bizzat uğraşan şahıslarla görüştük. Eğlenceler ve bayramlarda ise yine yaşlı şahıslar bizlere bilgi kaynağı olan kişiler olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.BÖLGENİN TARİHİ, COĞRAFI VE FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

1.1. SAMSUN İLİ TARİHİ, COĞRAFI VE FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

Samsun İli, insanlık tarihi açısından çok eski bir yerleşim alanıdır. Başta bugünkü şehrin merkezi olmak üzere Kızılırmak vadisi, Kavak, Tekkeköy, Çarşamba ovasında eski çağlardan beri insan iskan edilmiş ve yaşam sürmüştür.

Orta Taş Devrinde (Mezolitik M.Ö 10000-5000) insanların Tekkeköy’de bulunan sığınaklarda yaşadıkları ve bölgenin en eski yerleşimcileri oldukları bilinmektedir. Yine Cilalı Taş Devri (Neolitik. MÖ. 5000-4000) ile Bakır-Tunç Devrinde (Kalkolitik. M.Ö.4000-1700) insanların Samsun merkez Dünder Tepe, Kavak Kalenderoğlu ve Bafra İkiztepe de sürekli iskan oluşturarak yaşamlarını devam ettirdikleri yapılan arkeolojik kazılardan anlaşılmaktadır.

Samsun İli sınırları içerisinde devlet kurarak yaşayan en eski topluluk Gaşkalar’dır. Bu medeniyette Gasgaslar da denilmektedir. (M.Ö.5000-3500) Bilinen bu ilk medeniyeti takiben bütün Kuzey Anadolu’ya hakim olan Paflagonlar Kızılırmak Havzasında yaşamışlardır. (m.ö. 3000-1100) Hititler (M.Ö. 2000-1200) Frigyalılar (M.Ö. 1182-M.Ö. 676) Kimmerler (M.Ö. 676), Lidyalılar (M.Ö. 1200-547 bugün Kara Samsun adıyla isimlendirilen yere ENETE adında bir site kurdular) Miletliiler (İyonya) (M.Ö.2000- M.Ö.400) Ege’den Karadeniz yoluyla ENETE’ye yerleşerek “Amisus” veya “Amisos” ismini verdiler. Perslerin (M.Ö.550-330) Lidya Kralı Krezus’u yenmeleri sonunda M.Ö. 546 Amisos, Pers İmparatorluğunun eline geçti. M.Ö. 331 yılında Büyük İskender’in Persleri yenmesi sonucu Makedonya İmparatorluğu eline geçen Amisos, İskender’in ölümüyle Pers kökenli Kont Krallığı (M.Ö.

255-63) kuruldu. Amisos Kont Krallığının başkenti oldu. Daha sonra M.Ö. 1. yy da Roma İmparatorluğu hakimiyetine giren Amisos M.S. 385 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla Bizans İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde kaldı. Amisos M.S 860 yılında Abbasiler zamanında halife Mutasım'ın emriyle Malatyalı korkunç Ömer komutasındaki kuvvetler tarafından ele geçirilmiş ise de Bizanslılar tarafından tekrar geri alınmıştır. Türklerin Anadolu'ya girmesiyle birlikte Danişmentliler tarafından Samsun kuşatılmış ise de alınamamıştır. Anadolu Selçukluları zamanında Samsun'un Müslüman yerleşim yerleri 1185 yılında Anadolu Selçuklu hakimiyetine geçmiştir. İlk defa Amisos ismi Selçuklular tarafından Samsun olarak değiştirilerek kullanılmaya başlanılmıştır. Haçlı Seferleri sonrası başkent Trabzon olmak üzere Trabzon Rum İmparatorluğu Rum İmparatorluğu egemenliğine giren Samsun Cenevizlilerin Karadeniz'de ticareti ellerine geçirmeleri sonucunda 100 yıl kadar burada yaşamışlardır. Bu tarihlerde Türklerin yaşadığı Samsun'a " Müslüman Samsun" 3 km. mesafede bulunan Cenevizlileri ticaret sitesine de "Gavur Samsun" denilmiştir.

1071 yılında Malazgirt Savaşı'ndan sonra Danişmentliler tarafından alınamayan Samsun'un deniz kıyısında bir kale kurarak Müslüman Samsun'u oluşturduktan sonra 1243 Köseadağ Savaşı sonrası Trabzon Rum İmparatorluğu egemenliğine girmiş ise de 1296 yılında tekrar Anadolu Türklerinin eline geçmiş ve 1389 yılında da Yıldırım Beyazıt zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti çökerken Canik Beyliğine de başkentlik yapmıştır.

1.1.1 Mütareke Yıllarında Samsun

1.1.1.1 Rum Pontus Cemiyetlerinin Bölücü Faaliyetleri

20. yüzyıl başlarında bölücü faaliyetler, Anadolu topraklarına yayıldı. Bu bölgede bağımsız bir devlet kurmak gayesi ile harekete geçen gruplardan biri de Doğu Karadeniz'deki Rumlar'dı. 1904 'te Merzifon'daki Amerikan Koleji'nde "Pontus Rum Cemiyeti" adı altında bir teşkilat kurulmuş ve hızla çevreye yayılmıştı. Papadopulaos adlı bir öğretmen tarafından kurulan bu cemiyet, okul müdürü Mr.White'nin önderliğinde teşkilatlanmasını sürdürürken bir taraftan da itilaf devletlerinin desteğini sağlamıştır. Merzifon'da Anadolu Koleji'nde bir tek Türk talebe yoktu. 135 talebenin 108'i Ermeni, 27'si Rum'du. Okul müdürü, diğer kolejlerde olduğu gibi, bir papazdı. 1893'de misyonerlerin tertiplediği devlet aleyhine yapılan gösterilerin planlayıcıları arasında Merzifon Anadolu Koleji müdürü olan papaz da bulunuyordu.

Kısa sürede birçok kasabada teşkilatlanan Pontus Cemiyeti, başta Müdafai Meşruti olmak üzere yeni yeni kuruluşlar ile bölgede teşkilatlanıyor, bir tarafta da "20 yaşından büyük her üyenin silahlandırılması"na çalışıyordu. Kısa sürede 14 şube açan Müdafai Meşruti Cemiyeti'nin Çarşamba, Bafra, Havza ve Kavak 'ta da şubeleri bulunduğu gibi Avrupa devletleriyle işbirliği yapmak gayesiyle "Mukaddes Anadolu Rum Cemiyeti" adı altında yurt dışı ağırlıklı bir teşkilatı da vardı.

1.Dünya Savaşı yıllarında İtilaf devletlerinin açık desteğini de kazanan bölücü Rumlar, çalışmalarını daha bir yoğunlaştırarak, Çarlık Rusyası'ndan da silah almayı başardılar. İngilizlerce de Mondros Mütarekesinin hemen ardından sadece Samsun Rumlarına 10,000 tüfek dağıtılmış, İstanbul'daki Rum Patrikhanesinin ve Yunanistan'ın isteği üzerine son 50 yılda Samsun ve yöresine "göçmen" adı altında 50,000 Rum yerleştirilmiş bunların 25,000 kadarı "Pontus Çeteleri" saflarında yer alarak Samsun ve Merkez kazaya

bağlı köylerde 500 civarında kundaklama, öldürme, yaralama gibi olaylara katılarak, “yoketme/Jenosid” kampanyasına girişmişlerdir.

9.Ordu Müfettişi olarak Mustafa Kemal’in 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıktığı gün, şehirde İngiliz askerleri vardı ve Merzifon dahil, bölgede önemli bir askeri güç olarak bulunuyorlardı. Mustafa Kemal, 21 Mayıs’ta Harbiye Nezareti (Genel Kurmay) ‘ne gönderdiği raporda; Samsun ve dolaylarında 40 kadar bölücü Rum çetesi bulunduğunu, Müslüman halkın kaygı ve korku içinde yaşadığını, Rum Çetelerine karşı bir tedbir olmak üzere bazı Laz çetelerinin para karşılığı bölgeye getirilip Rum saldırılarına karşı kullanıldığını belirtti. Söz konusu çetelerden biri ve en kuvvetlisi; Giresun Bölgesinde üstlenmekle birlikte Karadeniz’in hemen her yerinde baskınlar düzenleyen, Rum çetelerini sık sık zor durumlara düşüren “Topal Osman” çetesi idi . Mustafa Kemal’in Samsun bölgesinde görüştüğü ilk kişilerden birisi de Topal olmuştur.

Yunan donanmasının 9 Haziran 1921 de İnebolu’yu bombalaması üzerine taşkınlıklarını iyice artıran Rum Çetelerine karşı Ankara Hükümeti, 26 Haziran 1921’de Karadeniz’deki Rum nüfusunun başka bölgelere yerleştirilmesini kararlaştırdı. Nurettin Paşa komutasında Sivas’ta kurulan Merkez ordusuna “tenkil hareketi” görevi verildi. Merkez Ordusu Komutanlığı da Pontusçulukla uğraşanlar hakkında tutuklama kararı alarak bunları birer birer yakalamaya başladı. Merzifon’daki Amerikan Koleji de kapatıldı ve yöneticileri yurtdışı edildi. Bu arada Samsun ve Trabzon metropolit merkezleri basılarak çok sayıda silah ve belge ele geçirildi. İtilaf devletleri, Rumlar’a karşı alınan bu tedbirleri tesirsiz hale getirmek için bazı teşebbüslerde bulunmaya başlayınca da Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dışişlerinden aşağıdaki “nota”yı almakta gecikmedi:

“Pontus Devleti fikrini İstanbul’daki Rum Patrikhanesi ve Yunanistan yeniden diriltmişlerdir. Samsun ve Marmara denizi yöresinde şimdiye kadar 200,000’den fazla Türk öldürülmüştür. Türk kadınlarının ırzına geçilmiş,

köyleri yakılmıştır. Türk uyruklu Rumlar, Yunanistan tarafından silah altına alınmaktadır.

Merkez Ordusu kuvvetlendirilerek sayısı artırılmış ve 1922 yılının başlarından itibaren de Pontus ayaklamasının bastırılmasına geçilmiştir. Bunun için de bölgeye dağılan milli kuvvetler, asi Rum köylerini ve onların dayanağı olmuş yerleri birer birer taramaya başladı. Sonunda, Pontus hayali ile başlayan Rumlar'ın elebaşları ve onların yordakçıları tamamen yok edildi. Bir çıban başı olarak senelerce etkinliğini sürdüren Rumlar'ın bu tutumu kökünden kaldırıldı. Bunun için de merkez ordusunca ele geçirilen çetelerden 10886'sı kısmen affedildi. Orduya sığınmayıp direnen 11188 Rum da öldürüldü. Anadolu içlerinde oturmak zorunda bırakılan Rum kadın ve çocukları da 1923 yılı başlarında vapurlara bindirilerek Yunanistan'a gönderildi. Böylece, Pontus hayalide sona ermiş oldu.

1.1.1.2. Cumhuriyet Döneminde Samsunla İlgili Olarak Gerçekleşen Bazı Önemli Olaylar

- Vezirköprü ilçesi Amasya ilinden ayrılarak Samsun'a bağlandı.
- Fransızların elinde bulunan sigara fabrikası Tekel'e devredildi.
- 1927'da Elektrik Şebekesi hizmete açıldı.
- 1929'da Samsun su şebekesine kavuştu.
- 29 Ekim 1930 'da Gazi Kütüphanesi hizmete açıldı.
- 1932'de Samsun-Sivas demiryolu hizmete açıldı.
- 1934'te Kavak bucağı, ilçe oldu.
- 1944'te Alaçam bucağı ilçe oldu.
- 1946'da Verem Savaş Dispanseri hizmete açıldı.
- 1953'te SSK Hastanesi hizmete açıldı.
- 1954'te Halk Eğitim Merkezi hizmete açıldı.
- 1957'de Samsun Havalimanı hizmete açıldı.
- 1959'da Kızılay Kan Merkezi kuruldu.
- 1960'ta Samsun Limanı hizmete açıldı.

- 1961'de Samsun Fuarı hizmete açıldı.
- 1968'de Karadeniz Bakır İşletmeleri hizmete girdi.
- 1970'de Samsun Azot fabrikası üretime başladı.
- 1973'te Belediye sarayı hizmete açıldı.
- 1979'da Samsun şehirlerarası tam otomatik telefon görüşmesine açıldı.
- 1982'de 19 Mayıs Üniversitesi öğretime başladı.
- 1993 de Samsun Büyük Şehir statüsünü aldı
- 1996'da Samsun İçme ve Kullanma suyu projesi tamamlandı.
- 1997'de Samsun Kalkınmada Öncelikli Yöre Statüsüne alındı. Uygulamaya Ocak 1998'de geçildi.
- 1998'de Samsun-Çarşamba Uluslararası Havalimanı resmi olarak açıldı. 1999 Şubatında seferler başladı.

Erişim: (http://www.samsun.gov.tr/gd_tarih.asp)

1.2. COĞRAFİ KONUM

Karadeniz sahil şeridinin orta bölümünde Yeşilırmak ve Kızılırmak nehirlerinin Karadeniz'e döküldükleri deltalar arasında yer alan Samsun ili 9,083 Km²'lik bir yüz ölçüme sahiptir. Coğrafi konum olarak 40° 50' - 41° 51' kuzey enlemleri , 37° 08' ve 34° 25' doğu boylamları arasındadır. Kuzeyinde Karadeniz'in yer aldığı ilimizin komşuları; doğusunda Ordu , batısında Sinop, güneyinde Tokat ve Amasya ,Güney batısında ise Çorum illeridir.

Samsun ili yeryüzü şekilleri bakımından üç ayrı özellik gösterir. Birincisi güneyindeki dağlık kesim, ikincisi; dağlık kesimle kıyı şeridi arasında kalan yaylalar, üçüncüsü; yaylalarla Karadeniz arasındaki kıyı ovalarıdır. Kızılırmak ve Yeşilırmak akarsularının delta alanlarında oluşmuş kıyılarında, yurdumuzun tarımsal potansiyeli en yüksek ovalarından Bafra ve Çarşamba ovaları yer almaktadır.

1.2.1. Jeolojik Yapı

Samsun'da genç delta ovalarında alüvyonlar bulunmakla birlikte, dik yamaçlarla ayrılmış taraçalarda eski alüvyonlar görülmektedir. Güneydeki dağlık kesime geçiş alanı neojen yaşlı, killi-kireçli tortularla kaplıdır. Kıyı dağları Kretase lavlarından oluşmuştur. Aynı dağların iç kesimlerinde killi, çakıllı tortular bulunur. İç kesimlerde Neojen tortular ve yer yer alüvyonlarla kaplı ovaların güneyinde de birinci ve ikinci zaman yaşlı ve kıvrımlı kayalar Kretase ve Eosen Flişlerine rastlanır. Geniş alanlarda ise volkanik oluşumlar görülmektedir. Samsun'da Eosen, Kretase ve Neojen dönemli oluşumlara sıkça rastlanmaktadır.

1.2.2. Yaylalar

Bölgedeki yaylalar genellikle ikinci ve üçüncü zamanda meydana gelmiştir. Karadeniz bölgesinde dağ yamaçları çok aşınmıştır. Ayrıca bölgedeki akarsular toprağı yeteri derecede parçalayarak arazide yer yer yaylalar meydana getirmiştir. Bunlar arasında en önemlileri Ladik, Havza ve Kavak yaylalarıdır.

1.2.3. Dağlar

Samsun ili topraklarının Karadeniz kıyıları düzlüklerle, güneye uzanan iç kesimleri ise, yükseklikleri fazla olmayan dağ sıraları ile kaplıdır. Bölge, Karadeniz kıyıları ile bu kıyılara içeriden paralel olarak uzanan yüksek dağlar arasındadır. Bu dağlar Ünye-Çarşamba kesiminde doğu-batı, Samsun-Bafra kesiminde doğu-güney, batı-kuzeybatı yönünü takip eder. Doğudan batıya doğru uzanan ve birbirinin devamı olarak görünen başlıca iki sıra dağ vardır. Bunlardan doğudakine Canik Dağları, batıdakine ise, Çangal Dağları denir.

1.2.3.1. Canik Dağları

Büyük bölümleri Ordu ilinde bulunan Canik Dağlarının batı uçları Samsun topraklarında bulunur. Yükseklikleri az olan bu dağ sıraları Karadeniz ile iç kesimler arasındaki ulaşım engel olmazlar. Yüksekliği ortalama 1500 metredir.

1.2.3.2. Çangal Dağları

Samsun ili sınırlarının batı ucundan içeri giren Çangal Dağlarının büyük bir kısmı Sinop ili sınırları içerisinde. Çangal dağlarının ortalama yüksekliği 1500 metredir.

1.2.3.3. Sıralı Dağlar

Samsun ilinin önemli yüksekliklerinden birisi olan Sıralı Dağlar Kavak ilçesinin doğusunda yer alır ve yüksekliği 1300 metredir.

1.2.3.4. Kocadağ

Samsun ilinin kuzey kesiminde Kavak ilçesi yakınlarında bulunan Kocadağ 1310 metre yüksekliktedir.

1.2.3.5. Akdağ

Samsun ilinin en yüksek dağı olan Akdağ ın yüksekliği 2062 metredir. Ladik ilçesi ve Amasya arasında bulunan Akdağ zengin orman yapısına sahiptir.

1.2.3.6. Kunduz Dağları

Samsun ili Vezirköprü ilçesi toprakları üzerinde bulunan Kunduz Dağlarının yüksekliği 1783 metredir. Ünlü kunduz ormanları ile birlikte anılan dağ orman ürünlerinin çokluğu ile ülke çapında bir şöhrete sahiptir.

1.2.3.7. Hacılar Dağı

Ankara -Samsun karayolu üzerinde,Kavak ilçesinden sonra yer alan Hacılar dağının yüksekliği 1150 metredir. Bundan sonra Mahmur dağlarını görmekteyiz.

1.2.3.8. Nebyan Dağları

Samsun'un kuzey batısında bulunan Koca Dağın batısında bulunan Nebyan Dağlarının yüksekliği 1224 metredir.

Bu dağlardan başka, güney doğuda; Akpınar 900 m ve Böğürtlen tepe 950 m, doğuda Büyük dağ ve Topuzlu 950 m, Sofualan ve Örencik 800 m, güney doğuda Saltuk tepesi 1150 m, Kavakta Kocaçaltepe 913 m, Mert ırmağı sağ yönünde Çadırtepe 110 m, Kürtün ırmağının sağında limana doğru uzanan Toraman tepe 125 m, yüksekliklerinde tepeler de mevcuttur.

1.2.4. Akarsular

Yeşilırmak: Yeşilırmak nehri Köse Dağlarından çıkar. Erbaa ilçesinden geçerek Çarşamba'ya ulaşan Yeşilırmak ilçeyi ortadan ikiye bölerek, Civa Burnun'dan Karadeniz'e dökülür. Üçtaşlar bölgesinde Ters akan ırmağı ile birleşir. Uzunluğu 416 km olan Yeşilırmak'ın akış hızı saatte 5 km, en kurak mevsimde su yüksekliği 9 metre doğu sahilinde ise 5.5 metredir.

1.2.4.1. Kızılırmak

Sivas'taki Kızıl Dağından doğan Kızılırmak Türkiye'nin en uzun akarsuyudur. Osmancık ilçesinden Karadeniz bölgesine giren ırmak 1151 km uzunluğundadır. Kargı civarında kuzey doğu Samsun-Sinop sınırına girer. Bafra'nın batısında kollara ayrılan ırmak Bafra Burnundan Karadeniz'e dökülür. Delice, Devrez ve Gökırmak Kızılırmak'ın önemli kollarındandır. Bafra yakınlarında yapılan ölçümlere göre en kurak zamanda genişliği 46 metre derinliği 1.30 metredir. Saniyede 21 metreküp su akıtır. Akış hızı ise saatte 4 ila 6 km arasındadır.

1.2.4.2. Terme Çayı

Terme çayı Kara ormandan doğar. Simenit etrafındaki sazlıkları besleyen Terme çayı ilçeyi ikiye bölerek Karadeniz'e dökülür. Genişliği 30 metre derinliği yaklaşık 1 metre olan Terme çayı çeltik tarlalarına hayat verir. Diğer Akarsular: Mert Irmağı, Kürtün Çayı, Ters akan Çayı, Karaboğaz Deresi, Akçay, Uluçay, Esenli, İncesu, Hızırilyas, Balıcaderesi ve Güdedi gibi irili ufaklı akarsular vardır.

1.2.5. Ovalar

1.2.5.1. Çarşamba Ovası

Erbaa ilçesinde geçen Yeşilırmak nehri Çarşamba ilçesine ulaştıktan sonra Civa Burnundan Karadeniz'e dökülürken çok kıymetli alüvyonlu Çarşamba ovasını meydana getirir. Kirazlık'tan başlayan Çarşamba Ovasının

yüz ölçümü 89.500 hektardır. DSİ tarafından yaptırılan su kanalları sayesinde arazinin % 70 i tarıma elverişli hale getirilmiştir. Geri kalan % 30 luk kısım ise ormanlık, sazlık ve bataklıktır.

1.2.5.2. Bafra Ovası

Bafra ilçesine gelen Kızılırmak, Bafra'da çeşitli kollara ayrılır. Bafra burnundan denize dökülen Kızılırmak, ardında geniş ve alüvyonlu topraklar bırakır. 47727 hektarlık ovanın 6150 hektarlık alanı halihazırda sulanmaktadır. Türkiye'nin en verimli ovalarından biridir. DSİ tarafından yaptırılan sulama kanalları ile sulanan ovanın kuzey kısımları çorak arazidir. Bu yerlerde hayvancılık yapılmaktadır.

1.2.6. Göller

Bölgedeki göller zaman zaman değişen akarsu yataklarından meydana gelmiştir. Yörenin gölleri Bafra,Çarşamba ve Ladik ilçelerinde toplanmıştır.

1.2.6.1. Liman Gölü

Bafra ya 20 km uzaklıktadır. 3 km büyüklüğündeki göl bazı kollarla denize açılmıştır. Bu kolların uzunluğu bazı yerlerde 2000 metreyi bulur. Gölde kefal ve sazan balığı avcılığı yapılmaktadır. Liman gölünün güneyinde Balık gölü kuzeyinde ise Karaboğaz gölü vardır.

1.2.6.2. Ladik Gölü

Tersakan ırmağının kaynağını teşkil eden Ladik gölü Ladik'e 10 km uzaklıktadır. Gölde alabalık ve turna balığı bulunmaktadır. Balıkçılık yanında geniş bir sazlık alana sahip olan Ladik gölünden toplanan sazlar hasır yapımında kullanılır. Gölün uzunluğu 5 km genişliği 2 km ve yüz ölçümü 10 km² karedir.

1.2.6.3. Simenit Gölü

Bu Göl Terme çayı yatağının değişmesi ile meydana gelmiştir. Terme hudutları içerisinde bulunan gölde balıkçılık yapılmaktadır. Termeye 20 km uzaklıkta bulunan göl, kanalla birbirine bağlanmış iki göl görünümündedir. Kışın yağmur suları ile beslenen göl, fırtınalı zamanlarda zaman zaman deniz suyunu göle karışması ile dolar.

1.2.6.4. Diğer Göller

Bunlar, Bafra da Kızılırmak tarafından meydana getirilmiş Karagöz, Dutdibi, Çernek, Uzun göl ve Tombul gölüdür. Çarşamba'da Yeşilirmak ta Akçagöl, Akarcık, Dumanlı ve Kör ırmak adıyla bilinen gölleri oluşturmuştur.

1.2.7. Barajlar

Barajlar bakımından oldukça zengin olan Samsun, elektrik ve sulama ihtiyacını içinde barındırdığı barajlar ile karşılamaktadır. Samsun'da bulunan barajlardan birisi Hasan Uğurlu Barajı ve Hidro Elektrik Santralidir. Baraj, Yeşilirmak üzerinde ve Çarşamba ve Ayvacık ilçeleri sınırlarındadır. Yapımına 1971 yılında başlanan baraja Trafik kazasında ölen merhum Samsun DSİ 7.Bölge Müdürü Hasan Uğurlu'nun adı verilmiştir. Türkiye'nin en büyük barajlarından biri olan baraj, tamamen Türk firma ve mühendisleri

tarafından gerçekleştirilmiştir. Yalnızca makine ve elektrikle ilgili ekipmanlar yurtdışından getirilmiştir. Barajın 2.Ünitesi 1979 yılında, 3.Ünitesi ise 1982 yılında , 4.Ünitesi de 1983 yılında işletmeye açılmıştır.500 mw gücünde ve yılda 1217 gwH enerji üretimi yapılmaktadır. Göl hacmi 1.078,75 x106 m3 tür.Baraj yüksekliği 175 m dir.

Bir diğer baraj Suat Uğurlu Barajı ve Hidro Elektrik Santralidir. Hasan Uğurlu barajının 18 km aşağısında Yeşilırmak'ın Çarşamba ovasına açıldığı yerde bulunan barajın yapımına da 1971 yılında başlanılmıştır. Balohar barajı adı ile başlanan baraja daha sonra trafik kazasında Hasan Uğurlu ile hayatını kaybeden eşi Suat Uğurlu'nun adı verilmiştir. Projenin amacı enerji üretimi ve Çarşamba ovasının sulanmasıdır. Barajın 1.ve 2. Ünitesi 1979 yılı sonunda, 3. ve 4. Ünitesi de 1983 Martında işletmeye açılmıştır. 46 mw gücünde ve yıllık 273 gwH enerji üretimi yapılmaktadır. Göl hacmi 181,31 x106 m3 tür. Baraj yüksekliği 51 m dir.

Diğer bir baraj ise Altınkaya Barajı ve Hidro Elektrik Santralidir. Altınkaya barajı Bafra ilçe merkezinin 35 km güney batısında Kızılırmak üzerinde yer alan temelden 195 m yükseklikte , kil çekirdekli kaya dolgu tipinde bir barajdır. 700 mw gücünde yılda 1 milyar 632 milyon kwh enerji üretimi yapılmaktadır.1987 yılında su tutulmaya başlanmış olup, 1988 ocak ayından itibaren 175 000 kwH gücündeki 4 no lu üniteye normal üretime başlanmıştır. Göl hacmi 5,763 x109 m3 tür. .

1.2.8. İklim

Samsun genellikle ılıman bir iklime sahiptir. Ancak sahil şeridi ve iç kesimlerinde iklim iki ayrı özellik gösterir. Sahil şeridinde (Merkez ilçe, Terme, Çarşamba, Bafra ,Alaçam, 19 Mayıs, Tekkeköy ve Yakakent) Karadeniz ikliminin etkileri görülür. Bunun için sahil şeridinde yazlar sıcak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. İç kesimler (Vezirköprü, Havza, Ladik, Kavak, Asarcık ve Salıpazarı) yüksekliği 2.000 metreyi bulan Akdağ ve 1.500 metreyi bulan Canik dağlarının etkisi altında kalır. Buradaki dağların etkisinden dolayı kışlar

soğuk, yağmur ve kar yağışlı, yazlar ise serin geçer. Sıcaklık ve yağış yönünden Samsun hiç bir bölgeye benzemez. Samsun'da aynı gün içerisinde havanın bir kaç kez değiştiği görülür. Bazı yıllar kış ortalarında yazdan günler yaşanır. Sahil şeridinde kar ile kaplı günlerin sayısı 2-3 günü geçmez. İç kesimlerde ise kar yağışından bazen ulaşım aksar.

Samsun, genelde ılıman iklime sahiptir. Ancak sahil şeridinde ve iç kesimlerde iklim 2 ayrı özellik gösterir. Sahil şeridinde (Merkez ilçe, Terme, Çarşamba, Bafra, Alaçam, 19 Mayıs, Tekkeköy) Karadeniz ikliminin etkileri görülür. Yazlar sıcak, kışlar ise ılık ve yağışlı geçer. İç kesimde ise (Vezirköprü, Havza, Ladik, Kavak, Asarcık ve Salıpazarı) yüksekliği 2000 m' yi bulan Akdağ ve 1500 m' yi bulan Canik Dağları'nın etkisiyle yazlar serin, kışlar ise soğuk, yağmurlu ve kar yağışlı geçer.

Yıllık ortalama sıcaklık 15 0C'dir. Yıllık ortalamalara göre en sıcak geçen aylar; Temmuz (23,1 0C) ve Ağustos (23,2 0C), en soğuk geçen aylar ise Ocak (6,9 0C) ve Şubat (6,6 0C) aylarıdır. En yüksek sıcaklık ortalaması, yıllık 18,10C, en düşük sıcaklık ortalaması ise 11 0C'dir. İlin sahil kesiminde ölçülen sıcaklıklar ile sahilden 10-15 km iç kısımlarda ölçülen sıcaklıklar arasında 10 0C'ye varan farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle kış aylarında deniz kıyısından uzaklaştıkça iç kısımlara doğru gidildiğinde sıcaklık değerleri büyük değişim göstermektedir. Güneş, Temmuz ve Ağustos aylarında çok etkilidir.

Karla örtülü gün sayısının olduğu aylar; Aralık (2 gün), Ocak (3 gün), Şubat (4 gün), Mart (2 gün) ve Nisan (1 gün) olup, 1993 yılı Kasım ayında 1 gün ve 1995 yılı Nisan ayında 1 gün kar örtüsü tespit edilmiştir. En yüksek kar örtülü gün sayısı Şubat ayında 4 gün olarak belirlenmiştir. Donlu gün sayısı yıllık ortalama 8'dir.

Yıllık ortalama yağış ülke ortalamasının üzerindedir (676,5 mm). Buna karşılık ildeki yağış oranı, Batı Karadeniz Bölgesi illerindekinden farklıdır. İlde yağış en çok Ekim (86,5 mm) ve Kasım (81,2 mm) aylarında olmaktadır. İlin

doğusundaki yağış miktarı batısına göre daha fazladır. Yıllık ortalama yağışlı gün sayısı 156 gün civarındadır.

Samsun, kuzey rüzgarlarına devamlı olarak açıktır. En şiddetli esen rüzgarın yönü güney-güneybatı olup, bu rüzgarın adı Aralık ayında esen Kible rüzgarıdır. Erişim: (http://www.samsun.gov.tr/gd_cografi.asp)

1.3. HAVZA İLÇESİ TARİHİ, COĞRAFI VE FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

1.3.1. Havza İlçesi'nin Tarihi

Dünyada ilk medeniyetlere ev sahipliği yapan önemli yerleşim alanlarından biri de Anadolu'dur. Dolayısıyla büyük şehirlerden tutun da en küçük yerleşim birimi olan köylere kadar birçok alanın tarihi geçmişini incelenen olursa, ilk temellerinin genellikle ilkçağlarda atıldığı görülür. Elde edilen ve edilecek olan bulguların detaylı bir biçimde incelenmesi sonucu bu alanların başlangıç tarihlerinin çok daha öncelere dayandığı da ispat edilebilir. Anadolu'da şu an mevcut bulunan yerleşim alanlarının genel yapısının bu nitelikte olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Orta Anadolu'da yer alan Havza'nın M.Ö. 2500'lü yıllarda kurulduğunu söyleyebiliriz. Burada M.Ö. 3000-1850 yılları arasında Anadolu'nun ilkçağ devletlerinden olan Hititler hüküm sürmüştür. Hititlerin Amasya valisi Kavushan tarafından kurulduğu ve "Kavushan"ın halk ağzında söylenişinin zamanla "Havza" şekline dönüştüğü rivayet edilmektedir (Abdizade Hüseyin,1986:295).

"Asaru'l-Bilad adlı kitapta Zekeriya bin Mahmut el-Kuzguni şöyle diyor:

Ançere dahil Rum Anadolu'da bir şehir olup orada Tersakan ırmağı vardır. Rivayet olunduğu üzere hicri 442 yılının ağustosunun sekizinci pazar gecesi korkunç bir zelzele olmuş ve iki gün devam etmiştir. Deprem sonucu pek çok

bina sükut etmiş, bir kilise yere geçmiştir. Bu kilisenin yerinden gayet sıcak: bir su çıkmış, 70 kadar köy harap olmuş ve çok halkı helak etmiştir. Sıcak: su dokuz gün sonra çekilmiştir.” (Abdizade Hüseyin,295). Havza adı ağırlıklı bir şekilde 930 veya 1245 yıllarından sonra kullanılmaya başlanmıştır (Havza Kaymakamlığı, 2003:3). Emeviler zamanında Mervan bin Velit'in Amasya'ya akınları sırasında Hançere'ye kadar geldiği söylenir.

Daha sonra Amasya ve ilçeleri Pontus krallarının hükümet merkezi olmuştur. İmparator Diaspantus zamanında buraların başlıca dini ve idari merkez olmasıyla Havza'da Pontus idaresine girmiştir. Çünkü Havza, tarihinin çok büyük bir kısmını Amasya'ya bağlı olarak geçirmiştir. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türklerin hakimiyeti altında kalmıştır. Haçlı Seferleri ile tekrar Rumlara geçen bölge Osmanlılar'ın Anadolu'da güçlenmeleri ile onların yönetimine geçmiştir. Şadi Paşa ile Selçuklu Sultanı II. Mesut Havza'da hamamlar başta olmak üzere önemli yapılar inşa etmişlerdir. Havza ilk fethedildiği zaman buraya Gidirli, Çarıklı ve Kanıklı adlarıyla bilinen Türk boyları yerleştirilmişti. Bu yüzden bugün bazı köyler bu isimlerle anılmaktadır (Havza Kaymakamlığı,5). Amasya'nın, Osmanlı döneminde şehzadelerin yetiştirildiği ve onların devlet yönetiminde tecrübe sahibi olmasının sağlandığı bir şehir hüviyetinde olması Havza'nın önemini de artırmıştır. 1881' e kadar bir kadı ile müftü tarafından yönetilen Havza 1882 yılında ilçe haline getirilmiştir. Böylece kaymakam ile belediye başkanı tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Ancak Havza bu dönemde hala Amasya'ya bağlıdır.

Yurdu düşmanlardan kurtarmak isteyen Mustafa Kemal, Samsun'dan sonra 25 Mayıs 1919 tarihinde Havza'ya gelmiştir. Kaplıcalarda tedavi olmak maksadıyla geldiğini ifade eden Atatürk 12 hazirana kadar burada kalmıştır. Burada kaldığı süre içerisinde Kurtuluş Savaşı'nın temellerini atan Atatürk, burada önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. İlk Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti burada kurulmuş, Kurtuluş Savaşı'nın ilk genelgesi burada yayınlanmış, İzmir'in işgaline karşı ilk protesto mitingi burada düzenlenmiştir. Amasya Genelgesi'nin temelleri de burada atılmıştır. Ayrıca önemli bir silahlı grup Atatürk'ün emrine verilmiştir. Ülkenin bağımsız olmasından sonra bu tarihi

sebepler dikkate alınarak Havza 1925'te Samsun iline bağlanmıştır.

Atatürk; Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra 24 Eylül 1924'te Havza'ya bir daha gelmiştir. Onun bu ziyaret esnasında söylediği şu sözler Havzalılar'a karşı duygularını yansıttığı gibi çok derin anlamlar da içermektedir:

"Sizinle en elemli ve yeisli günlerde tanıştım Aranızda günlerce kaldım. Bana mazinin hatıratını hatırlatan şu daire içinde kıymettar mesai ve muavenetinizden pek müstefit oldum.

Eğer Havzalılar'ın o samimi ve metin hüsn ü kabulleri olmasa ve eğer Havza'nın nâfi ve şifalı kaplıcaları ahval-i sıhhiyyem üzerinde müspet bir tesir bırakmasaydı emin olunuz ki inkılap için çalışamayacaktım. Bundan dolayıdır ki Havza'ya ve Havzalılara çok borçluyum. Kalbi rabıtamı ebediyen saklayacak ve sizi unutmayacağım.

Muhterem Havzalılar!

İlk cür'eti, ilk cesareti gösteren, ilk teşkilatı yapan sizlersiniz. İnkılap ve Cumhuriyet tarihinde kahraman Havza'nın ve Havzalılar'ın büyük bir yeri vardır."

Atatürk 18 Eylül 1928'de üçüncü, 22 Kasım 1930'da da dördüncü kez Havza'ya gelmiş ve Havzalıları. sözleriyle onurlandırmıştır.

1.3.2. Coğrafi Özellikleri

Havza; Karadeniz bölgesinde bulunan Samsun iline bağlı bir ilçedir. İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerini Karadeniz bölgesine bağlayan yolların kesişme bölgesinde bulunan ilçenin, Kuzeyinde Bafra, Güneyinde Suluova, Doğusunda Kavak, Batısında Vezirköprü, Güneybatısında Merzifon, Güney doğusunda Ladik ilçeleri ile komşudur. Yüzölçümü 793 kilometrekare olup, rakımı 675 metredir. İlçeden ulaşım karayolu ve demiryolu ile yapılmakta olup, Samsun-Ankara devlet karayolu ilçe merkezinden

geçmekte, Samsun-Amasya-Sivas demiryolunun 5 kilometresi ilçe merkezi sınırları içerisinde.

1.3.3. Fiziki Özellikleri

1.3.3.1 Topografya

Havza 36 Doğu boylamı ile 41 Kuzey enlemi arasında yer almakta olup, ilçe merkezi 35 derece 40 dakika doğu boylamı ile 40 derece 57 dakika kuzey enlemi arasında bulunmaktadır. Merkezin yerleşimi yüksek tepeler arasında uzanan birbirine dik kesen iki vadi içinde konumlanmıştır. Tersakan çayı vadi si ortalama 600 m kotundadır. Güneyindeki İlyaslıçalı tepesi 1679 m. yüksekliktedir. Kentin bulunduğu alanın eğimi % 0-10 arasındadır.

1.3.3.2. Engebeler

İlçe merkezi Tersakan çayı vadisi ve onu dik kesen bir vadi üzerinde konumlanmıştır. İlçenin kuzeyi sıralı dağları ile çevrili olup, en yüksek yeri 1350 metredir. Bu mınıtkada Çakıralan Tepesi 1224 metredir. Batısında Tavşan dağları silsilesi bulunmakta olup, yüksekliği 1210 metredir. Arazi umumiyetle dağlık ve oldukça arızalı, engebelidir. Mevzi ve ufak ova arazileri ise mahdut saha kaplar. İlçenin en çukur yeri Dereköy ve Çeltek Köyleridir.

1.3.3.3. Bitki Örtüsü ve Toprak Durumu

Havza yerleşiminin bulunduğu ve çevresindeki araziler kestane renkli topraklar sınıfına girmektedir. Toprak kabiliyeti olarak II. ve III. Sınıf topraklardan meydana gelmektedir. Bu tür topraklar, hafif meyilde, derin, hiç

veya çok az erozyonlu orta meyilde, orta derin, orta erozyonlu, kuru tarım arazileridir. Nadas yapılmaz. Her çeşit bitki yetiştirme birinci sınıf topraklardan daha az elverişlidir. Tarla işlemlerini güçleştiren ve su muhafazasına ait özel tedbirler almak gerekir. Tarım işlemlerini güçleştiren parçalı topografya meyil, su ve rüzgar erozyonu gibi tehditler vardır. Genellikle meşe, pelit yer yer de iğne yapraklı çam türü bitkiler vardır.

1.3.3.4 Başlıca Dağları

İbrecik Dağları, Ömürcük ve Göl (Ilıca) Dağıdır

1.3.3.5. Akarsuları

İlçe hudutları içinden Tersakan, Derinöz ve İstavroz isimlerinde üç çay geçmektedir.

1.3.3.5.1. Tersakan Çayı

Ladik ilçesinin doğusundaki Ladik Gölü'nden doğar, Havza'nın doğu ve güneydoğu istikametinden akarak Amasya'nın Kunç köprü civarında Yeşilırmak' a karışır. Üzerinde ve çevresinde kurulan un fabrikalarının su ihtiyacını karşılar sulamada pek yararlanılmaz

1.3.3.5.2. Derinöz Çayı

Güneydoğudaki Akdağ eteklerinden doğar, Beşgöz un fabrikasının önünde Tersakan çayına karışır.

1.3.3.5.3. İstavroz Çayı

Batıdaki Tavşan dağı silsilesinden doğar, Vezirköprü ile Havza arasında hudut teşkil eder, kuzeyi takip ederek Bafra'nın Kabalı köyü altındaki Akçay ile birleşir ve 10 km. batıda Kızılırmak'a karışır.

Bu çaylardan başka küçük olarak: Havza'nın merkezinden geçen Haciosman, Kamlık, Dirican, Hilyas dereleri de bulunmaktadır.

1.3.3.6. Göller-Göletler ve Barajlar

İlçe toprakları içinde tabii olarak oluşmuş bir göl mevcut değildir. Son yıllarda sulama amacıyla ilçeye bağlı köylerde yapılan göletler vardır.

1.3.4. İklimi

İlçe karasal ikliminden ılıman deniz iklimine geçiş bölgesinde yer almaktadır. Bu nedenle Karadeniz bölgesinin sahil kesimine göre daha az yağış düşmektedir. Yağışlar genellikle ve sonbahar mevsimlerinde görülmektedir. Yazları ılık ve serin, kışları ise soğuk geçmektedir. Gece ile gündüz arasında ısı farkı çoktur. Kış ayları sisli olup, kar yağışı ve buzlanma görülür. İlçenin yıllık yağış ortalaması metrekareye (600) kg.dır.

1.4. KARGA KÖYÜ'NÜN TARİHİ VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU

Karga Köyü Samsun İli Havza İlçesi'ne bağlıdır. Havza'ya uzaklığı 16 km. olup, aslında Amasya'nın Suluova ilçesine daha yakındır.(7km.) Köyün isminin menşei hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte köye Kirenli de denmektedir. İsminin köy yakınlarından geçen Karga Deresi'nden esinlenerek verildiği düşünülmektedir.. Belirli bir süre Karga ismiyle anılan

köyün yerleşim yeri değişmiş olup, şimdiki yerleşim yerine bir Kiren (Kızılcık) ağacının dibinden çıkan su ve yerleşim yerinin düz olması sebepleriyle taşınmıştır. Bu kiren ağacının etkisinde kalarak ismi bir ara Kirenli olarak değiştirilmişse de Havza'nın bir de Kirenlik köyü olduğundan resmi yazışmalarda karışıklık yaşandığından tekrar Karga olarak değiştirilmiştir. Köy muhtarından öğrendiğimize göre eski zamanlarda köyün kurulduğu muhitte Karga adında antik bir şehrin olduğu söylenmektedir. Yine köy halkından öğrendiğimiz kadarıyla köyün şimdiki yerinde Demirli adlı bir antik yerleşim merkezi olduğu da söylenmektedir. Zaman zaman çift sürme esnasında tarlalardan tarihi kalıntıların çıkması bu tarihi şehrin varlığı konusunda bizlere ipucu vermektedir. Zira 2001 yılında Karadeniz Bölgesi'nde yapılan kazı araştırmalarında köydeki eski yerleşim yerinin tarihi ile ilgili bazı verilere ulaşmış bulunuyoruz.

Köyün şu an ki yerleşiminin ne zamandan beri var olduğu konusunda elimizde kesin bir kayıt yoktur. Bilinen şudur ki köye ilk olarak köyde Bayramlılar ya da Bayramoğulları olarak bilinen ailenin geldiğidir. Köye Tokat, Sivas, Bayburt, ve Maraş yörelerinden ailelerin göç ettiği söylenmektedir. Köyde Tenis Pınarı adıyla anılan bir çeşmenin kitabesinde Arapça harflerle 1210 yazması köyün tarihi ile ilgili bizlere az da olsa ipucu vermektedir. Karga köyü 55 haneden oluşmakta olup nüfusu 244 kişidir. Köy halkı genelde köye yakın il ve ilçelerde yaşamaktadır. Anadolu'daki bazı köylerin ve diğer çevre köylerin aksine terk edilmiş ya da harabeye dönmüş evlerin bulunmaması, şehirde oturan halkın köyle irtibatının sıkı olması, köydeki yaşamın canlı olmasını sağlamaktadır. Yaz aylarında köy nüfusu artarken kış aylarında birkaç aile dışında köyde oturan bulunmamaktadır. Yani köyden dışarı çıkan halk tekrar köyüne dönmekte ve buradaki değerlerine sahip çıkmaktadır. Köydeki okuma-yazma oranının yüksek olması gençlerin eğitime önem vermesi de köyden şehre çıkmanın nedenleri arasındadır. Köylünün çoğu Amasya'nın Suluova ilçesindedir. Bu ilçenin köye yakınlığı ve bu ilçede şeker fabrikasının olması halkın buraya yerleşmesinde etkili olmuştur. Emekli olan şahısların kışın şehirdeki evlerinde yazın ise köye yaptırdıkları villa tipi yazlık evlerde vakit geçirdikleri görülmektedir. Buradan da

anlaşılmaktadır ki köy rençperlik, çiftçilik ve hayvancılığın yapıldığı yerleşim merkezi konumundan çok kafa dinleme, şehrin gürültü ve stresinden uzaklaşma yeri olarak görülmektedir. Köy halkından hemen hemen her meslekten şahıs mevcuttur. Aileler çocuklarını okumaya teşvik etmektedirler. Köyde eğitim taşımali sistem ile yapılmaktadır. İlköğretim öğrencileri Milli Eğitim Müdürlüğü aracılığı ile ulaşım olanağı bulurken, lise öğrencileri kendi imkanları ile temin ettikleri özel öğrenci servisi ile Suluova ilçesindeki okullarda eğitim-öğretimlerini sürdürmektedirler. Köyde ekonomik olarak halkın gelir düzeyi iyi derecededir. Hemen hemen her aile reisinin traktörü, otomobili ve gerekli zirai teçhizatı mevcuttur. Köyde bir adet sulama göleti olduğundan arazisinin % 70'i sulanmaktadır. Köy halkından 60'lı yıllarda Almanya'ya da göçler olmuştur. Bu şahıslar köyün sosyo-ekonomik olarak gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ALEVİLİK VE TARİHİ GELİŞİMİ

2.1. ALEVİ KELİMESİNİN İSTILAH ANLAMLARI VE ALEVİLİK TANIMLARI

Aslı Arapça olan ve çoğulu "Aleviyye" ve "Aleviyyün" şeklinde kullanılan "Alevi" kelimesi, sözlükte "Ali'ye mensup", "Ali'ye ait" ve "Ali soyundan gelen" anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise bu kelimeye, siyasi, tasavvufi ve itikadi açıdan çeşitli anlamlar yüklenmiştir (Ocak,1989: 368-369). Buna göre İslam siyasi tarihinde bu terim hilafetle ilgili anlaşmazlıklar sırasında kullanılmaya başlamıştır. Hz. Peygamber'in ölümünden sonra başlayan ve halife Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra şiddetlenen hilafet tartışmalarında Hz. Ali tarafını tutanlara "el-Aleviyye" veya "Şiatü Ali" denilmiştir (Üçer, 2005: 35).

Lügat anlamının dışında "Alevi" tabiri, Hz. Ali'yi en üstün sahabe olarak gören ve Hz. Muhammed (s.a.s.)'den sonra O'nun, Allah'ın ve Hz. Peygamber'in tayini ile imamlığa gelmesi gerektiğini kabul edenler için de "Şia" ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Böylece bu zümreler, Hz. Ali'ye mücerred sevgi ve bağlılığın ötesinde, onun ve soyunun adına ayrı bir fırkalaşma hareketinin siyasi mümessilliğini de üstlenmiş olmaktadır. Bu sebeptendir ki, Hz. Ali ve ona sevgi bağlılık adına ortaya çıkıp da, siyasi bir zümreleşme hareketini tercih eden Şii topluluklara, ileri sürdükleri görüşlere dayalı olarak Zeydiyye, İsmailiyye, İmamiyye, Nusayriyye ve benzeri isimler verilmiş ve bunlar da böylece tanınmışlardır (Fırlalı, 2001: 273).

Sözlükte "Ali'ye mensup" anlamına gelen Alevi terimi, İslam kültür tarihinde "Hz. Ali soyundan gelenler" anlamına kullanılmıştır. Terim aynı anlamdan hareketle Emevi ve Abbasi dönemlerindeki Ehl-i Beyt

mensuplarının isyan hareketlerinde, aynı dönemlerde kurulan bazı mahalli hanedanlıklar tarafından, Hz. Ali'ye isnat edilen silsileleri benimseyen tarikatlar için ve Şiilik kapsamında yer alan fırkalar tarafından kullanılmıştır (Sarıkaya, 2003: 33).

Genel manada Hz. Ali soyundan gelen veya Hz. Ali'ye manen bağlı olan zümrelere verilen bu ismin zamanla değiştiği ve farklı manalar kazandığı ileri sürülmektedir. Melikoff bu konuda şunları iddia etmektedir.

"Tarihi açıdan Alevi, soyu Ali' den gelen demektir ve bu söz İran'da kullanıldığı zaman da, bu anlaşılır; örf ve cemaat dışı (nonconfonniste ve heterodoxe) bir İslam mezhebini adlandırmak üzere, Türkiye'de ortaya çıkışı ise, ancak XIX. yüzyıla doğrudur. Nitekim Sadeddin Nüzhet Ergun, Bektaşî şairler üzerine çok tanınmış eserinde, "Alevi" sözcüğünü, yalnız XIX. ve XX. yüzyıl şairlerini adlandırmak için kullanmaktadır (Melikoff, 2006: 51-52).

Yusuf Ziya Yörükan Alevi kelimesinin değişik anlamlarda kullanıldığını ileri sürmüş ve bu iddiasını şu şekilde tasnif etmiştir.

Alevi kelimesi, Ali'ye bağlı ve O'ndan yana olan kimse demektir. Ali'ye bağlı olmanın manası zamanla derece derece değişmiş ve Alevi sözü şu manalarda kullanılır olmuştur:

1. Halifelik meselesinde Osman'dan yana olanlara "Osmaniye" denildiği gibi, Ali tarafını tutanlara da "Alevi" denilmiştir. Bu manada Ali'nin ordu komutanları olan Abbasoğlu Abdullah, Yasiroğlu Ammar gibi Sahabeden olanlar da Alevi'dir. Bunlara "Şia-i ula" ve "Ashab-ı Ali" denir.

2. Abbas Oğulları zamanında, Abbas Oğulları'na "Abbasi", Talib Oğulları'na da "Talibi" denildiği gibi Ali'nin neslinden gelenlere, bazı kere de Ali Oğulları'nın taraftarlarına "Alevi" denilmiştir. Hadramut (Hadramevt) diyaleğinde bunlara "Ba'levi" denir.

3. Daha Ali'nin sağığında O'nu, en üstün sahabe ve halifelğe en layık insan sayanlara, Ali'nin kumandanlarından Kufeli Malik-i Eşter ve Sa'saa gibi kimselere de Alevi denmiştir. Bu zümre sonraları birçok kola ayrılmıştır; Müfaddıla Şiası, Yemen'deki Zeydiyye mezhebi ve Suriye'deki Mütevaliler (tevelliyi kabul edip teberriyi kabul etmeyenler) bunlardandır.

4. Şia-i Aleviyye'ye gelince, bunlar, Ali'ye imamlığın Allah ve Peygamber tarafından verildiğine inanmış, bu yolda inaklar bulunduğunu söyleyerek, ma'sumluk, teberri ve takiye esaslarını ortaya atmış olanlardır. Sonradan birçok kola ayrılan Şia mezhebinin esası bu fikirlere dayanır. İçlerinde Oniki İmamı tanıyanlara İsna-aşeriyye adı da verilmiştir.

5. Ali'ye karşı besledikleri aşırı sevgi ile kendilerini taşkınlıklara sevkeden ve sonraları sadece "Alevi" diye anılan zümrelerdir ki bunlar, Ali'nin kişiliğine efsanevi bir mahiyet kazandırmışlar ve onu Allahlaştırmışlardır. Bu inanış, İbn-i Sebe'nin en yakın adamlarına yaptığı telkin ile başlamıştır. Ali'nin hayatında kendisine, "Sen Allah'sın" dedikleri için ateşe atılmış Aleviler, bu telkinlere kapılmış olanlardır. Bunlara Galiye ve Müellihe de denirdi. Sonradan bunlara genel olarak Ali-Allahiye (Aliallahilik) denildiği gibi, İran'da Göranlar, Türkiye'de Kızılbaşlar ve kendi aralarında Safiyan, "Safi" ve "Alevi" adı da verilmiştir. Bunlar, zamanla "hulul", "tenasüh", "ibahe" inanışlarına saplanmışlar ve türlü adlar altında birçok kollara ayrılmışlardır. İslam tarihinde derin yankılar bırakan büyük ayaklanmaları ihtilalleri meydana getiren ve hükümetler kuran Aleviler bunlardır.(Yörükan, 2006: 443-444)

2.1.1. Alevilik Tanımları

Alevilik-Bektaşilik, kimi araştırmacılarca din, kimilerince mezhep, kimilerince tarikat, kimilerince laik-demokratik ulusal bir inanç biçimi, kimilerince Türk İslamı, kimilerince ise bir yaşam biçimidir (Kutlu, 2006: 80).

Aleviliği, Hz. Ali taraftarlığı, "Ali'yi sevmek ve saymak" olarak tarif edenler olduğu gibi, İslam'la uzaktan yakından ilgisi olmayan, tamamen başka bir şey olarak yorumlayanlar da var. Kökünü Şamanizm'de bulandan Yahudi ve Hristiyanlığa ve hatta "Mecusiliğe" dayayana, "materyalizm"e nispet edene, "gerçek laiklik" olarak tarif edene kadar çok değişik yorumlara rastlanmaktadır. Kimisi, Alevilerin, bu gayretlerle solculuğa kaydırılmasından, kimisi de aksine Caferiliğe, şeriatçılığa, "köktendincilik" e kaydırılmasından endişeli (Canan, 2002: 19). Aleviler arasında da Aleviliğin farklı tanımlandığı ve Aleviliğin mahiyeti konusunda farklı görüşler ortaya konduğu görülmektedir. Reha Çamuroğlu bu durumu şu şekilde ifade etmektedir. Aleviler arasında, geleneksel dini elit kesimlerin bazıları, Aleviliği "gerçek İslam" olarak tanımlamaya başlamıştır. Bu kişiler "Hz. Peygamber'in damadı ve Alevi dini öğretisinin merkezi figürü olan Hz. Ali, İslam'ın beş şartını yerine getirdiğine göre, Aleviler de bunun aynısını yapmalıdırlar" fikrini ileri sürmektedirler. Aleviler içinde önemli bir grup, Aleviliği, folklorik özelliklerle desteklenen "laik bir inanç" olarak tanımlamaktadır. Bu kişiler "Allah-Muhammed-Ali" biçiminde bir üçleme öğretisine dayanan geleneksel Aleviliği "batıl inançlarından" kurtarmayı amaçlayarak, Aleviliği büyük oranda dinsel bağlamların dışında yer alan etnik- siyasi bir varlık olarak tanımlamaktadır. Bir diğer grup ise, heterodoks ve senkretik yapısı da dahil olmak üzere, Aleviliğin özgün olarak kabul edilen özelliklerini korumaya yönelik bir çaba içerisinde olan, modern ve geleneksel olarak adlandırılan çevrelerin Alevilik çatısı altında oluşturduğu bir koalisyondan meydana gelmektedir (Çamuroğlu, 1999: 99-100).

Bazı yazar ve düşünürlerin Alevilik tanımları ve Aleviliğin mahiyeti konusundaki düşünceleri şu şekildedir.

Alevilik, inanç esasları noktasında farklı kabul ve yorumlarda bulunmakla beraber büyük oranda temel İslami inançları benimseyip bunları Hakk-Muhammed-Ali şeklinde formüle ederek bunu da daha çok uluhiyyet-nübüvvet-velayet çerçevesinde anlayan, Ehl-i Beyt merkezli bir dünya ve

ahiret görüşünü benimseyen, ibadet hayatını tarikat hayatı kalıplarında şekillendirip sadece bu alana hasreden, diğer gruplarla özellikle öteki olarak kabul ettikleri ile ilişkilerinde tevella ve teberrayı temel prensip olarak gören, ilham ve keşfi birinci derecede bilgi kaynağı olarak kabul eden, eline diline sahip olmayı temel ahlaki ilke olarak benimseyen, soya (ocaklara) dayalı tarikatlardan oluşan gruplar bütünü için bir üst kimlik veya bir şemsiye kavram ya da bir ortak üst addır (Üçer, 2005: 395-396).

Alevilik İslam'dır. Hak-Muhammed-Ali yolunun Kırklar Meclisinde olgunlaştığı ve On iki imamlarla devam eden, imam Cafer-i sadık'ın akıl ölçüsünü rehber olarak alan, Horasan erenlerinin himmetleriyle Anadolu'ya gelen, Hazreti Pir'le ve ulu ozanlarımızın nefesleriyle hayat bulan inancın adıdır" (Alevi dedelerinin Alevilik tanımı) (Üzüm, 2007: 7).

Alevilik bir inanç sistemi olmaktan çok, bir yaşam biçimidir. Doğayı, dünyayı, toplumu ve bireyi anlama ve yorumlama biçimidir. Bireyin bireyle, bireyin toplumla olan ilişkilerini düzenleyen kurallar toplamıdır. Öteki dünyayı değil bu dünyayı, mitleri değil insanı esas alan; insanı düşüncenin ve eylemin merkezine koyan, üretimi, üleşimi örgütleyen, sonsuzluktan öncesini ve sonrasını değil bugünü çözümleyen bir sistemdir (Balkız, 1992: 6).

Anadolu Aleviliği bir yaşam biçimidir. Anadolu'da Alevilik bir kültür olayıdır. Bir kimlik meselesidir. O dinsel ve ırksal olmaktan çok, toplumsal bir akımdır. Bir hayat felsefesidir. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisini, insan sevgisini, kardeşliği, hakça bölüşümü, eşitliği, her türlü toplumsal haksızlığa karşı olmayı kendine ilke edinmiş bir dünya görüşüdür (Şener, 1998: 131-132, 1996: 132-133).

Alevilik İslam'ın özündeki inanç akımıyla bütünleşerek günümüze kadar gelen bir kültür birikimidir (Temiz, 1999: 151).

Alevilik, felsefeyi, kültürü, siyaseti, hukuku ve törel olanı da içinde toplayan bir ideolojidir, yani bir dünya görüşüdür (Algül, 1999).

Alevilik yaşamla bütünleşmiş maddenin dinidir, maddeye ilişkin bir inanç sistemidir ve felsefi materyalizm üzerine yükselmiştir. İnsan canlı maddedir, hem de evrendeki en gelişmiş maddedir. Alevilik inanç sistemi insanı ve insani değerleri doruğa çıkartır... Bu güzel değerler felsefi materyalizm olan, diyalektik materyalizm üzerine kurulmuş siyasi ve ekonomik sistem bilimsel sosyalizmin, komünizmin yücelttiği en öne koyduğu değerlerdir (Kaygusuz, 1996: 12).

Aleviliği, saziyla ve sözüyle, cem ayini ile, İslam'ın içinden çıkmış bir meşrep sahip olduğu tasavvufi unsurlarla da bir "tarikat" olarak değerlendirmek uygun olacaktır (Kaleli, 1996: 42).

Anadolu Aleviliği, mezhepler, tarikatlar üstü bir inanış biçimidir. Üstelik bu inanış biçimi, yalnız dinsel hayatı değil, toplumsal hayatı da belirlemekte, günlük yaşayışı ve insanlar arası ilişkileri düzenleyen bir inanç sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Özkırımlı, 1998: 7).

Türkiye'de Alevi adı verilen olgu, cemaat-dışı bir din biçimi olarak. Türkiye'deki Şiilik ve Şii öğeler taşıyan örf-dışı bir İslamlık, diye tanımlanabilir (Melikoff, 2006: 57).

Anadolu Aleviliği Müslümanlıktan doğmamıştır. Hatta esinlenmemiştir bile. Bu inanç, Anadolu'daki Türklerin ve Kürtlerin yaşadıkları eski Orta Asya, İran, Mezopotamya bölgelerinde tanıdıkları kimi dinlerin ve geleneklerin bugüne sarkmış, karmalaşmış ve süzölmüş kalıntısından oluşan özgün bir inançtır (Birdoğan, 1995a: 10, 1995b: 4).

Alevilik, dinsel bir inanç olması bakımından İslam'ın içinde olmakla beraber bir yaşam anlayışı olarak İslam'dan oldukça uzak bir felsefeden etki-

lenmektedir. Özgün bir inanç olan Alevilik, kendisinden önce var edilmiş kültürel birikimi yadsımaz (Kaya, 2000: 39).

İslam içinde bulunan Alevilik, heterodoksdir. Yani Alevilik, İslam içi kabul edilmiş dini esaslara muhalefet eden bir inanç birimidir. (Kaleli, 1996: 429,430).

Alevi-Bektaşilik, Müslüman sembolik yapısı içinde kendini ifade eden ve İslam kültürel kuşağı içinde yaşamış, yaşayan bir heterodoks inancın adıdır. Bir Alevi ya da Bektaşî'nin 'ben müslümanım' deyişi bu gerçeklikten kaynaklanmaktadır (Çamuroğlu, 1994: 41).

Alevilik, "Bektaşî kültür ve edebiyatının ağır bastığı bir İslami inanç ve yaşayış biçimi ile Türkmen kültürünün ve İslam öncesi inanış ve yaşayış biçiminin iç içe girmiş şeklidir ve soya bağlıdır." (Kutlu, 2006: 153).

Hız. Ali'ye muhabbet eden, Ali taraftan, Ali'ye mensup, Hız. Ali'yi Hız. Peygamber'den sonra imamet ve fazilet bakımından önder ve üstün kabul edenlere Alevi, bu düşünceye de Alevilik denir. "İslam inançlarını kendi kültürü, an'ane ve gelenekleriyle kaynaştırarak bir senteze ulaşan Alevilik tasavvufi bir yorumla "Halk İslamlığını" meydana getirmiştir (Altınok, 1998: 2).

Alevilik bu araştırmada da bütün detayları ile kanıtlanacağı gibi. Sünni Ortodoksluk'tan (hatta şeriatçı Şii'likten) ve Hristiyan Ortodoksluk'tan tamamıyla farklı öğretisi Sünnilikle (ve kilise Hristiyanlığı ile) taban tabana zıt, kendine özgü bir dindir (Dierl, 1991: 12,42).

Alevilik perdesi zümre-i İslam içinde hususi bir mekteb-i hürriyettir. Bu mektebin vesika-i şahadetini alanlar içinde yetişen zümre-i mürşidin "guluvv-i efkar" [fikirlerin taşkınlığı] ile müttehim görünür. Ekseriyetle dinin zahiri kayıtlarından muhtelif nispetlerde azade bulunur (Baha Said Bey, 2006: 105).

Anadolu Aleviliği bilge olarak karşımıza çıkan bir eren felsefesidir. Bu anlamda vahiy dışı felsefi bir dindir; Aleviliği vahiyli bir din olarak tanımlamak, Aleviliğin otantik özünü çarpıtmak anlamına gelir; Alevilik Ortodoks dinin özü olan vahyin yerine akli koymuş, bunun yerine düşünme ve akıl yürütme üzerine yapılan felsefeyi yerleştirmiş ve bir bakıma "bir akıl dini" yaratmıştır (Korkmaz, 2000: 5,10,16,27).

Bektaşilik, müstakil bir mezheptir. Türk'ün din anlayışıdır. Mezhep, dinde 'amel' tarafıdır. Bir Müslüman hangi mezhebe bağlı olursa olsun, elbette yine müslümandır. Bektaşî de Alevî de onsekiz yaşına gelince toplum huzurunda söz verip yaşayışını belirli bir ahlak düzeni içinde geçirmeye yemin eder (Noyan, 1985: 45).

Mürşit, pir, rehber, talib vb. dini hiyerarşisi; mürşitlik, müritlik, muhiplik, insan-ı kamil, velayet, şariat-tarikat-marifet-hakikat vb. terminolojisi; ikrar, görgü, sorgu cemleri vb. temel ritüelleri; mürşitlik, zakirlik vb. cemlerdeki hizmetler dikkate alındığında Aleviliğin ana boyutlarıyla tasavvufi bir özellik sergilediği görülmektedir (Üzüm, 2003: 128). Nitekim Alevilik üzerinde birçok mezhebin etkisi olmakla beraber Aleviliğin tasavvufi din anlayış ve yaşayışını sürdürmesinden dolayı bir mezhep hüviyetini kazanamadığı ifade edilmelidir. Aleviliğin genel olarak soyda devam etmesi, buna karşılık soya dayalı bir mezhebin olmayışı; Alevilikteki dini yetki devrinin yine babadan oğla geçerek soy takip etmesi ve hiçbir mezhepte bu tür bir uygulamanın olmaması gibi farklılıklar yanında, yukarıda sıralanan mezhep olmanın temel şartlarını taşınamaması sebebiyle Aleviliği müstakil bu mezhep olarak kabul etme imkanı bulunmamaktadır (Üçer, 2005: 51-52).

Tanımlamalarda görülen bu farklılık, Aleviliği kendi içindeki farklı yaklaşımları ile ele alan çalışmalara da yansımıştır. Aslında teolojik yaklaşımların esas alınması ile yapılan çalışmalarda, farklı Alevilik yapılarına yönelik görüşlerin dile getirildiği görülmektedir. Alevilik yapılarına ilişkin sınıflandırmaların -tanımlamalardaki gibi farklı disiplinler ve kişiler için ayrı

ayrı olduğu da göze çarpmaktadır. Bu da doğal olarak her disiplin ve kişinin bakış açılarının bu yapılandırmada ön plana çıktığını göstermektedir. Mesela "yol bir, süre bin birdir" sözünü açıklarken Faruk Bilici, Alevi teolojisinin "ne olup-ne olmadığını" anlatmak isteyen yazar ve grup temsilcilerinden hareketle, yaşamakta olan Aleviliği dört ana grupta sınıflandırmaktadır (Üçer, 2005: 15). Buna göre, bu gruplardan ilki, çağdaş Türkiye'nin sanayileşme, şehirleşme ve genel olarak modernleşme sürecinde oluşan, "materyalist olarak adlandırılabilir koldur. İkincisi geniş bir yelpazeye sahip olmakla beraber, daha çok İslam tasavvufunun heterodoks köşesinde kendini bulan bir akımdır. Üçüncüsü daha gelenekçi ve teolojik bakımdan kendini İslam dininin bir parçası, hatta Aleviliği gerçek İslam kabul eden ve kendini Caferi mezhebinde tanımlayan bir koldur. Bu üç gruba ek olarak dördüncü ve yeni sayılabilecek bir akımdan da bahsedilebilir, o da "Şii renkli" diye adlandırılabilir Aleviliktir (Bilici, 1999: 67-68, Üçer, 15).

Merkez Alevilik, özellikle Sünniler ile kitlesel halde ve yoğun bir şehirli örgütlenme tarzında yüz yüze gelmemiş, kendi içinde kapalı olarak yaşayan köylü veya taşra Aleviliğidir ve bu da "Otantik Anadolu Aleviliği" olarak adlandırılmaktadır. Sağ-kanat Alevilik, içine kapanık yaşantı tarzından çıkarak bir yandan Anadolu'daki büyük yerleşim merkezlerinde, bir yandan da İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşayarak şehirleşmenin getirdiği, grupların birbirleri ile daha yakın temasa geçme ve birbirlerini daha yakından tanıma mecburiyeti durumu ile ortaya çıkan, gerek Sünni gerekse Şii-Caferi kültür ile temasa geçen ve bu istikamette değişim gösteren Alevilik versiyonudur. En genel ve belirleyici özelliği "İslam dışılık" ve "Alisizlik" olan Sol-kanat Alevilik ise köken olarak dini olmaktan çok siyasi mahiyettedir (Hocaoğlu, 1998: 49-51).

Alevilik ve Bektaşilik araştırmalarında, Alevilik ve Bektaşiliğin tanımlanmasında ve mahiyetinin ortaya konulmasında kullanılan "heterodoks, senkretizm, örf dışılık" gibi ifadeler dikkat çekmektedir. İrene Melikoff, Ahmet Yaşar Ocak ve Niyazi Öktem gibi akademik camiyada söz sahibi düşünür ve yazarların kullanımına öncülük ettiği bu kavramlar, ifade ettikleri mana ve

Alevilik-Bektaşiliğin mahiyeti noktasında bazı akademisyen ve düşünürler tarafından tepki toplamaktadır. Bu kavramların kullanımı ve iddia edilen fikirleri şu şekilde ifade edebiliriz.

2.1.1.1. Alevilik ve Bektaşiliğin Heterodoks ve Senkretizm İfadeleri ile Tanımlanması

2.1.1.1.1. Senkretizm tanımı ve Aleviliğin Senkretizm Olduğu Düşüncesi

Andre Lalen'den yaptığı alıntıda Niyazi Öktem, senkretizm kavramını şu şekilde tanımlamaktadır. “Açık bir şekilde anlaşılmalarmı nedeniyle değişik kökene sahip olmalarına rağmen farklı düşünce ve tezlerin olgusal olarak birleşmesi” (Öktem, 2004: 221). Tanımdan yola çıkarak Öktem, Aleviliği değişik kökenlere sahip inançların karışımı olarak görmekte ve Anadolu Aleviliğinin Şaman öğelerinin senkretizmi (Öktem, 226), Mazdeist senkretizmi (Öktem, 230), Manikeen senkretizmi (Öktem, 232), Antik Anadolu kültürleri senkretizmi (Öktem, 235), Anadolu Aleviliği ve Hristyan senkretizmi (Öktem, 236) olarak değerlendirmektedir.

Ahmet Yaşar Ocak da Aleviliği senkretizm olarak görenler arasındadır. Alevilik teolojisi, senkretik bir teolojidir; yani Orta Asya'dan Balkanlar'a, X. yüzyıldan zamanımıza kadar uzanan çok geniş bir zaman ve mekan boyutunda, bütün bu mekanların inanç ve kültürlerinden izler ala ala, tabii olarak kendiliğinden gelişmiş bağdaştırmacı (senkretik) bir teolojidir (Ocak, 2004: 394). Alevilik ve Bektaşiliğin senkretizm olduğu iddiasının önemli temsilcilerinden Melikoff Bektaşiliği senkretizm olarak nitelendirmektedir. Melikoff, Bektaşilik bir dini senkretizm yani bir bağdaştırmacılık şeklini alacaktır. Bağdaştırmacılık, dışardan gelen yeni öğelere de açık olacaktır. Bir taraftan, yerleştiği yeni ortamdan gelen inançlar ve gelenekler, diğer yandan tarihi ve toplumsal olaylara ait etkiler iz

bırakacaklardır.(Melikoff,2004:18). Bektaşilik bir senkretizmdir. Değişik kökenli öğelerin karıştığı bir mozaik görünüşü taşır. Bektaşiliği bir 'gnose' (bilinç birikimi) olarak tanımlayabiliriz; bütün 'gnose' lar öncelikle de manicilik gibi kendini kuşatan çevrelerin gelenek ve hatta inançlarını içinde taşır. Bunun içindir ki, Bektaşilik, Balkan ülkelerinde, bazı Hristiyan öğeleri bünyesine almış ve özümsemiştir (Melikoff,2006:41-42). Birbirine aykırı birçok öğenin karışa geldiği, örf-dışı (non-conformiste) ve dili Türkçe bir halk öğretisi olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, halka dayalı bu öğretinin yanında, halk kitlelerinden az ya da çok ayrı düşmüş, okuyup yazan, kentli bir kol da vardır.

Eğer Bektaşi senkretizmi (karışım) çözümlenecek olursa, her şeyden önce Şii ve on İki İmam temelli (duodecimain) Şii bir görünüş altında; ruhun beden göçü (reincarnation) ve hatta bazen tenasüh, yani ruhun sürekli dolaşımı (metempsychose) inanışlarına Ali'nin tanrısallığı görüşü karışmış aşırı-Şii inançların da gelip katıldığı; Hurufiliğin kabalistik (Tevrat gelenekli) ve anthropomorfik (insan nitelikli Tanrı temelli) öğretileri ortaya çıkar (Melikoff, 2006: 23).

2.1.1.1.2. Heterodoks Tanımı ve Aleviliğin Heterodoks Olduğu Düşüncesi

Senkretizmin yanı sıra Aleviliği tanımlama da ve mahiyetini ifade etmede kullanılan bir diğer kavram ise heterodoks kavramıdır. Senkretizm kavramını kullanan ve Alevilik ve Bektaşiliğin senkretizm olduğunu ifade eden yazar ve akademisyenler Alevilik ve Bektaşiliğin heterodoks bir inanç olduğu noktasında müttefiklerdir. Kabul edilmiş dini esaslara aykırı olan genel esaslara muhalif (Sarıkaya, 2003: 27) olarak tanımlanan heterodoks kavramı temel dini esasların dışında yaşantı ve itikada sahip halk kitleleri için kullanılmaktadır. Aleviliğin heterodoks bir inanç, yani İslamiyet'in temel itikadi

ve ameli prensiplerinden nasibini almamış bir inanç olarak tanımlayan Öktem Aleviliğin heterodoksi olduğunu şu şekilde ifade eder.

“Anadolu Alevileri de heterodokstur. Heterodoks olmalarında en büyük faktör Orta Asya'dan Ön Asya'ya yüzyıllardan beri göç eden Türk boylarının Şaman, Manikeen, Nestorien, Monofizit Hristyan, Paien, Ortodoks Hristiyan, Musevi değişik din ve mezheplerden sonra Müslümanlığa geçmeleridir. Bu dinlerin 'kült ve kültür yapıları birbirlerine o derece karışmıştır ki, Gök Tanrı önce Ahura Mazda, sonra İsa olmuştur.” (Öktem, 1994: 181).

Alevilik teolojisinin mistik kaynaklarını ifade eden Ocak Aleviliğin heterodoksi olduğunu düşünmektedir. Ocak, X. yüzyılda Orta Asya'ya ulaşan popüler İslam'ın süfliliğin süzgecinden geçmiş teolojisi, Şamanizm'in, Budizm ve Manihaizm'in birbiri içine girmiş işte bu mistik mitolojileri üzerine geldi ve onlarla birleşti. Alevilik teolojisinin koyu mistik karakterinin kökleri bu döneme kadar gider. İşte bu bir teolojik senkretizmdir ve bizim Türk heterodoks İslamı dediğimiz olay böyle başlamıştır. XI. yüzyılın sonlarından itibaren ve özellikle XIII. yüzyıldaki göçlerle Anadolu'ya gelen, sonra XV. yüzyıldaki Osmanlı fetihleriyle Balkan topraklarına geçen heterodoks İslam da budur. Bu İslam'ın teolojisi yukarıda saydığımız dört karakteristikle belirlenen, sözünü ettiğimiz teolojiye dayanıyordu. Bu teolojinin Sünni teoloji gibi teologları (mütekellimleri), sistematik teoloji kitapları yoktur. Ama burada özellikle hatırlamamız ve altını çizmemiz gereken olgu şudur: Bu heterodoks İslam'da henüz Hz. Ali kültü ve bağlı kültler yoktur ve bu İslam henüz bildiğimiz Alevilik değildir. Ama Alevilik işte bu İslam anlayışı üzerinde oluşacak, Alevilik teolojisi bu teoloji üzerine belirtilen kültlerin eklenmesiyle yaratılacaktır (Ocak, 2004: 396). Ocak, Alevilik teolojisini ortaya koyarken şu ifadeleri de ileri sürmektedir.

1- Alevilik, diğer itikadi İslam mezhepleri gibi, teolojik tartışmaların ve fikir ayrılıklarının ürünü bir mezhep değil, tamamıyla sosyo-ekonomik ve siyasal şartların tabii seyriyle oluşan bir Müslümanlık tarzı olduğundan,

teolojisi de işaret edilen tartışmalar sonunda oluşmuş bir teoloji değildir.

2-Alevilik teolojisi, senkretik bir teolojidir; yani Orta Asya'dan Balkanlar'a, X. yüzyıldan zamanımıza kadar uzanan çok geniş bir zaman ve mekan boyutunda, bütün bu mekanların inanç ve kültürlerinden izler ala ala, tabii olarak kendiliğinden gelişmiş bağdaştırmacı (senkretik) bir teolojidir.

3- Alevilik teolojisi, işlenmiş, kitabi, sistematik bir teoloji olmayıp, mitolojik ve şifahi bir teolojidir.

4- Belki hepsinden önemlisi, Alevilik teolojisi, açık ve net kavramlar kullanmayan, sembolist ve koyu mistik bir teolojidir; kavramlarını bir takım sembollerle ifade eder. Çünkü yaklaşık bütün tarihi boyunca kendini serbest ve açıkça ifade imkanından yoksun kalmış veya bırakılmış, gizlenmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple cemaat dışındakilerin anlayamayacakları terimlerle ifadelendirilmiştir. (Ocak 2004 394)

Eski dinden yeni dinden geçiş sürecindeki farklılaşmaları karşılayacak bir terimin bulunmaması (Sarıkaya,2003:29) sebebiyle bu ifadenin kullanıldığı iddia edilse de Sönmez Kutlu senkretizm, ortodoks ve heterodoks ifadelerinin Alevilik ve Bektaşiliği tanımlamada ve mahiyetini ifade etmede doğru ifadeler olmadığını düşünmektedir.

“Farklı grupların tanımlamakta kullanılan Ortodoks ve heterodoks kavramlarıyla, İslam düşüncesinde ortaya çıkan siyasi ve itikadi mezhepleri, fıkhi mezhepleri ve tarikatları tasnif etmek metodolojik açıdan doğru değildir, Çünkü bu iki kavram, teolojik açıdan kendi kültüründe, bir birine muhalif ve birbirinin varlığını onaylamayan iki zıt anlayışı için kullanılır. Bu anlayışa göre genel kabul dışına çıkan görüşler, heterodoks ilan ederek yok edilmesi gereken düşmanlar olarak görülmektedir. Halbuki İslam'da doğrunun ölçüsü mezhepler değildir, Asıl ölçüt Kur'an ve mezhepler öncesi İslam tasavvu-

runda aranmaktadır. Bu anlayışta bütün yorumlara yer vardır ve bunlardan hiçbirisi ortadan kaldırılması gereken sapık anlamında Heterodoks ilan edilmemiştir. Diğer taraftan İslam tarihinde mezhep ve tarikatlar çıkmadan önce Kur'an ve Hz. peygamberin uygulamalarıyla belirlenen kurumsal bir İslam vardır. İslam denilince kastedilen budur. Ancak daha sonra ortaya çıkan farklılaşmalar, müşterek olarak kabul edilen İslam'ın niteliği ile ilgili olmayıp tamamen dinin anlaşılması ve yaşanması ile ilgili farklılaşmalardır. Ortodoks kelimesi, doğrudan kilisenin temsil ettiği dini anlayışı ifade ettiği için, onun dışındakiler sapık statüsünde görülmüştür "(Kutlu, 2006: 65).

2.2. ALEVİLİĞİN TEŞEKKÜLÜ VE TARİHİ GELİŞİMİ

Aleviliğin teşekkülünü ve tarihi gelişimini ortaya koyarken ele alacağımız Alevilik Anadolu'da ortaya çıkan ve yaşayan Anadolu Aleviliği olacaktır. Dolayısıyla Arap yarımadasında, Suriye'de ve İran'da ortaya çıkan Alevilik çalışmamızda yer almayacaktır.

Bilindiği gibi ülkemizde, Alevilik denilince Anadolu Aleviliği akla gelmektedir. Bununla da genellikle h. VII./m. XIII asırda Anadolu'daki sosyo-dini kaynaşmaların bir sonucu olarak ortaya çıkan ve h. IX-X./m. XV-XVI. asırlardaki Hurufi ve Safevi tesirlerine maruz kalarak tarihi süreçte oluşan dini bir hareket anlaşılmaktadır (Sarıkaya,2003:3). Bununla birlikte, Anadolu Aleviliği denildiğinde bu olgunun, Türklerin tarih boyunca yaşadıkları farklı coğrafyalar, bu coğrafyalardaki sosyal yapıları ve bu iki temel husus paralelinde benimsedikleri inançları ile ilgili olduğu görülmektedir. Nitekim Alevilik, konar göçer hayatı yaşayan Türkmenlerin İslam'ı kabul etmesiyle birlikte, önceki bazı dini inanç ve geleneklerini İslam'la birleştirmesinden meydana gelmektedir. Vefailik, Kalenderilik ve Haydarilik gibi muhtelif isimlerle anılan süfi çevrelerce geliştirilen bu birleşim V./XI yy.dan itibaren başlayan göçlerle Anadolu'ya taşınmış ve burada bazı eski uygarlıkların

izleriyle, VIII.-IX./XIV.-XV. asırlardan sonra kısmen Hurufi ve Şii unsurları da bünyesine alarak daha da çeşitlenmiştir (Üzüm, 1997:1, Üçer, 72).

Günümüzde "soya dayalı tarikatlar" şeklinde varlığını devam ettiren Aleviliğin bu yapısının tarihsel arka planı ile ilgili olarak genel hatlarıyla şunlar söylenebilir. X.yy.dan itibaren Türklerin İslamiyet'i kabul etmeye başlamalarıyla beraber göçebe ya da yarı göçebe bir hayat yaşayan çeşitli aşiret veya oymaklar, daha önce mensup oldukları farklı dini anlayışlarını yeni din ile mezcetmişlerdir. İslamiyet'i kabul eden bu gruplar başlangıçta Yesevilik, Vefailik, Kalenderilik gibi süfi kalıplar içinde şekillenmiş, aynı zamanda farklı mezhebi etkilere de maruz kalmışlardır. Yine bu gruplar, m. X-XIV. yy.larda Anadolu'ya göç ettiklerinde burada bazı eski kültürlerden etkilenmişler, Anadolu'da Hurufilik ve Batınlık gibi akımların etkilerine maruz kalmışlar, Safevi hareketinin ortaya çıkmasıyla da yüzeysel bir biçimde Oniki İmam Şiiliği ile karşılaşmış ve ondan da bazı telakkiler alarak, karma bir yapıya sahip olmuşlardır. Tarihsel süreçte Osmanlı-Safevi ilişkileri nedeniyle içe kapanık topluluklar haline gelen Alevilerin büyük çoğunluğu günümüze kadar bu yapılanın muhafaza etmişlerdir (Üçer, 2005: 396).

Mevcut tarihsel verilerin ortaya koyduğu kadarıyla ilk kabul etmemiz gereken vakıanın, bugünkü bildik yapısı çerçevesinde Aleviliğin, yahut asıl tarihsel adıyla Kızılbaşlığın XV. yüzyıl sonlarıyla XVI. yüzyıl başlarında tarih sahnesine çıktığı, o dönemden önce bugünkü yapısı ve anlamıyla bir Alevilik olgusundan söz etmenin en azından şimdilik mümkün olmadığıdır. Bu bizim için çok, ama çok önemlidir. Çünkü bugünkü bildiğimiz yapısıyla merkezinde Hz. Ali kültü ve bununla bağlantılı olarak Oniki İmam kültü, Kerbela Matemi kültü gibi ona bağlı diğer kültürlerin bulunduğu bir Alevilik olgusu, tarihsel verilerin gösterdiği kadarıyla sözünü ettiğimiz bu dönemde ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, bugünkü Alevilik muhtemelen bir dereceye kadar İsmailî kalıntılar üstüne daha önemli ölçüde XIV. yüzyıldaki Hurufi etkilere temellenmiş, XV. yüzyıl sonlarında Şeyh Haydar'la beraber yavaş

yavaş şekillenmek suretiyle asıl XVI. yüzyılda Şah İsmail'le beraber başlamıştır (Ocak, 2004: 386).

Ahmet Yaşar Ocak geleneksel Aleviliğin inanç kökeninin Orta Asya'daki eski Türk inançlarıyla başlayan, Şamanizm ve Budizm ile mistik bir niteliğe bürünen, Zerdüştlük ve Maniheizm ile beslenen, Yesevilik ile İslam ve İslam süfliliğinin damgasını yiyen, Horasan Melametiliğinin Kalenderane tavrı ile eklemlenen, Anadolu'ya gelindiğinde Neo-platonizm'in eski Payen ve Hristiyanlık dönemi yerel kültürlerinin belli unsurlarıyla tanışan, XV. yüzyılda İran Hurufiliğinin, XVI. yüzyıl başında Safevi Şiiliğinin birtakım motiflerini alan bir Türk heterodoksi (Ocak, 1996 :210,211) olduğunu düşünmektedir.

Anadolu Aleviliğinin gerek inanç gerekse kültürel manada beslendiği ve günümüze kadar devam ettirdiği en belirgin unsur İslamiyet'ten önceki Türk dinidir. İslamiyet'ten önceki yaşantı ve inançlarını İslamiyet'ten sonra da İslamî kisvede devam ettiren Türkler'in bu durumu, günümüzde özellikle Alevi toplumunda tezahür etmektedir. Dolayısıyla Aleviliğin tarihi arka planını ve günümüz Alevilerinin itikadî ve amelî prensiplerini daha iyi anlamak ve yorumlamak için eski Türk dinini incelemenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

2.2.1. İslamiyet'ten Önce Türkler'in Dini

İslamiyet'ten önce Türkler'in birçok dine inandıkları bilinmektedir. Zaman zaman bazı Türk kabilelerinin Musevilik, Hristiyanlık, Budizm hatta Mazdeizm gibi dinlere mensup oldukları (Köprülü, 2005a) ama bu mensubiyetin muvakkat olduğu ve birkaç Türk kabilesi dışında bu dinlere fazla itibar edilmediği de bilinmektedir. Bahsi geçen dinler dışında Türk toplumunun müslüman olmadan önceki inançları ve dinleri konusunda çeşitli görüşler mevcuttur.

Ziya Gökalp, eski Türk dininin Tisin dini olduğunu ortaya koymaktadır. Ona göre, adına Şamanizm de denilen bu dinin din adamları, kamlar yahut kamanlardır. Şaman kelimesi, Gökalp'e göre bundan çıkmıştır. Yine Gökalp, Eski Türk dininin dörtlü sınıflamaya dayalı olduğunu ifade etmektedir. Söz konusu sınıflamaya temel teşkil eden unsurlar ise; hava, su, toprak ve ateşten oluşmaktadır. Bir başka dörtlü tasnif ise; dört hayvan, koyun, kuş, köpek, öküzden oluşmaktadır (Gökalp, 1990: 23-43).

Jean-Paul Roux, Türklerin eski dininin Şamanizm olduğunu öne sürmektedir. Roux, Şaman kelimesinin kökeni itibariyle Tunguzca olduğunu ve ilk kullanım haliyle şan-man şeklinde büyücü anlamına geldiğini iddia etmektedir. Yine Roux'a göre, Şamanın Türkçe'de yaygın olarak kullanılan şekli kamdır. Roux'un tespitlerine göre, Özbekler ve Kazaklar baksi (Arap etkisiyle bahşi) kelimesi ile dini liderlerini isimlendirirken, Moğollar Türkçe'den geçme başka bir sözcük olan böğü (bö-ge, böö de olabilir) ifadesini kullanmaktadırlar (Roux, 2002: 65,66).

Köprülü, İslamiyet öncesi Türkler'in inancını şu şekilde değerlendirir. "Türkler en eski zamanlarda müteferrik aşiretler şeklinde yaşarlardı. Sonraları müteferrik aşiretler birleşerek büyük kavmi zümreler ve bunlar da ittihad ederek devletler vücuda getirir oldular. Türklerde din, tabiatıyla, içtimai teşkilatlarının mahiyetiyle mütenasip bir şekilde tecelli ediyordu. Onlar, ayrı aşiretler halinde yaşadıkları zaman Totemizm dinine salık idiler (Köprülü, 2005a, 39,40).

Esasen Totemizm, aşiretin daha küçük bir cüz-i vahidi demek olan "Semiyye: Clan" dinidir. Totem herhangi bir aşiret parçasının kendisinin cediti addettiği ve ismini aldığı nebat veya hayvanı mabut tanınmasıyla taayyün eder. Türklerin avcılık devirlerine ait olan bu "Semiyye" teşkilatında, semiyyeler totemlerinin etini yiyemezler, yalnız yılda bir defa bir nevi "hac" ayininden sonra onu kurban ederek yerlerdi.

İşte Türklerde uzun müddet devam eden "Sığır: Dini sürgün avı; ve

Şölen: Umumi ziyafetler, bunun bakiyesidir. Tıpkı bunun gibi "Semiyye"nin fertlerine tahmil ettiği -mesela birbirinin intikamını almak, "yas"ını tutmak gibi- birtakım dini ve hukuki mecburiyetler vardı ki; bundan da "Yuğ:Matem" adlı diğer bir ayin daha çıkmıştır. Muahharan, Türkler başka dinlere girince bu eski dini ayinler milli bir adet hükmüne girmiştir" (Köprülü, 2005a, 40).

Erol Güngör, Türkler'in eski inancının Şamanizm olmadığını düşünür ve eski Türk dininin kendine has özellikleri olan Gök Tanrı inancı olduğunu savunur. O'na göre Şamanizm, Türklerin dini anlayışlarına sonradan karışmıştır. Çünkü Türklerde Şaman yerine kam vardır. Şaman, Tunguzca bir kelimedir ve Sibiry'a'da ortaya çıkmıştır. Kamlar, öğretici konumunda bulunan ve tabiatüstü güçlerle temasa geçebilen insanlardır (Güngör, 1992: 61; Talas, 2005: 283)

Eski Türklerin Gök Tanrı inancındaki Tanrı, her ne kadar "Gök" diye adlandırılrsa da gökyüzünün varlığından ayrı, mutlak ve mücerret bir varlıktır ve ezeli, ebedi ve yaratıcı vasıflan vardır (Günay, Güngör, 1997: 37). Gök Tanrı kendi has sıfatlara sahip ezeli ebedi her şeye gücü yeten dilediğini yapan kainatın yaratıcısı yegane hakimidir (Sarıkaya,2003: 86).

Yusuf Ziya Yörükan, İslam öncesi Türk dininin Şamanizm olduğunu ileri sürer ve bu inancın günümüzde Türk toplumunda devam ettiğini ve özellikle şaman inancının tezahürlerinin Alevi toplumunda görüldüğünü iddia etmektedir. Yörükan bu iddiasını şu şekilde açıklar. "Türklerin benimsediği, içlerinden bir türlü söküp atamadığı eski Türk dini Şamanlıkta okunan dualar da Türkçe'dir. Türkçe olmayan hiçbir ifade yoktur. Kamların sihri ve remzi ifadeleri, hangi ibadet ve merasimde olursa olsun, milli dilleri ile olmuştur. Hatta, Orta Asya'dan uzak yerlerde bulunan şamanların kullandıkları birçok tabirin Türkçe olduğu görülmektedir. Bazı Şamanlık tabirleri, diğer dillere de Türkçe olarak geçmiş bulunmaktadır. Ona göre, Şamanlığa Türklerin milli dini denilmesinin mühim bir sebebi, bütün ayin ve merasimlerin Türkçe olmasındandır. Nitekim, Şamanlığın bir devamı olarak görülebilecek Aleviliğin

ve Kızılbaşlığın milli bir Türk tarikatı veya mezhebi olarak telakki edilmesinin sebebi de, Alevilikte bütün ayinlerin ve duaların (gülbankların, tercümanların, nefeslerin) Türkçe olmasıdır. Alevilik Türklük ile kaynaşmış bir mezheptir, hatta Arnavutlara geçerken bile Türkçe dualarıyla, Türkçe erkan ifadeleriyle birlikte geçmiştir (Yörükan, 2006: 24).

Sonuç olarak Türklerin İslam dinini seçmeden önceki dinleri hakkında bir çok görüşler vardır. Bizim kanaatimiz Türklerin İslam öncesindeki asıl dini Gök Tanrı dinidir. İbrahim Kafesoğlu da bozkır Türk topluluğunun asıl dininin Gök Tanrı dini olduğunu ileri sürmektedir. "Eski çağlarda başka hiçbir kavim ile iştiraki olmayan bu inanç sisteminde Tengri (Tanrı) en yüksek varlık olarak itikadın merkezinde yer almıştır.yaratıcı, tam iktidar sahibi idi. Aynı zamanda semavi mahiyeti haiz olup çok kere Gök Tanrı diye anılıyordu. Gök Tanrı inancının toprakla ilgisi olmadığı için, avcı, çoban ve hayvan besleyici topluluklara mahsus bulunduğu, bu itibarla menşeinin Asya bozkırlarına bağlanması gerektiği umumiyetle araştırmacılar tarafından kabul olunmuştur." (Kafesoğlu, 2005: 308-314).

2.2.2. Türkler'in İslamiyet'i Kabulü

Tarihi boyunca tek ilahlı, monoteist inanç yapısına sahip olan Türkler, ileride bayraktarlığını yapacağı ve dünyanın dört bir tarafına hakikatlerini tebliği edeceği İslam dinine intisap edip müslüman olmuşlardır. Türkler'in İslamiyet'i seçmelerinde birçok faktörün etkili olduğu bir gerçektir ama, bunların içinde şüphesiz en etkili olan eski inançları ile İslamiyet arasındaki benzerliklerdir. Türkler'in İslamiyet'i seçmesinde etkili olan faktörlerden birisi de o dönemde İslam medeniyetinin üstünlüğü ve cazibesi "dir. Ancak hiç şüphesiz asıl sebep, İslam'ın temel karakteristiği ile Türklerin inanç ve özelliklerinin birbiriyle uyum arz etmesidir. Türkler arasında belli bir yaygınlık gösteren "Gök Tanrı" inancı ile İslam'ın ortaya koyduğu Allah inancı arasında dikkate değer bir yakınlık bulunduğu bilinmektedir. Türkler, bütün varlığı idare

eden, kendilerini koruyan, zafer bahşeden, güçlükler karşısında yardımını esirgemeyen Gök Tanrı ile Kur'an'ın tasvir ettiği, bütün kainatı yaratan, merhamet sahibi, tek, adaletli Tanrı arasında çok fark görmemiş; insanları iyiliğe çağıran Hz. Muhammed'in peygamber kabul edilmesinin kendilerine herhangi bir şey kaybettirmeyeceğini düşünmüşlerdir. Esasen dinler tarihi araştırmalarında tekamülcü anlayışı reddedip tarih boyunca yer yer sapmalar olmakla birlikte, "tevhidi" çizginin söz konusu olduğunu kabul eden araştırmacılar açısından bakıldığında, Gök Tanrı ile Allah arasındaki bağlantının görülmesi ve kolayca benimsenmesi kolay anlaşılabilir bir nitelik taşımaktadır (Üzüm, 2007: 16).

İlk olarak İdil Bulgar Hanlığı resmen İslam dinini kabul etmiştir. Harizm ve İran'dan gelen Müslüman tüccarların faaliyetleriyle halkının İslam dinine girmeye başladığını gören hükümdar İlteber, kendilerine İslam'ı tebliğ etmek, cami ve kale yapımında yardımcı olmak üzere halife Muktedir- Billah'tan (ö. 932) istediği alim ve ustalardan oluşan heyetin gelmesiyle birlikte (Mayıs 922), "tekbir" sesleri arasında Müslümanlığı benimsemekle kalmamış, daha sonra Başkurtlar gibi Batı Türk boylarının İslamiyet'i kabul etmesinde de önemli rol oynamıştır (Üzüm,2007:14).

Yeni bir dini tanımak ve o dinin prensiplerine uyum sağlamak hiç şüphesiz zaman gerektiren ve uzun bir süreç isteyen bir durumdur. Türkler'in İslamiyet'i kabulleri ve İslamî prensiplere uyum sağlamaları hemen olmayıp, bir süreç doğrultusunda gerçekleşmiştir. Bu süreç boyunca eski inançlarını da devam ettiren Türkler zamanla eski inançlarını yeni inançları ile mezcedip, İslamî bir kisveye sokmuşlardır. Köprülü, Türkler'in bu durumunu şöyle ifade etmektedir.

“İslam fakih ve mütekellimlerinin uzun ve ince birtakım muhakemat-ı mantıkiye ve felsefiyelerini şüphesiz kavrayamayacak olan bu göçebe Türkmenler, İslamiyet'in kendi anladıkları ve an'anelerine uydurdukları bir şeklini kabul ettiler. Batını dailerinin Türkmenler arasındaki kuvvetli propa-

gandaları ve bunun felsefi bir nazariye olarak değil sadece basit ve ameli prensipleri itibariyle iptidai göçebe hayatına ve Türkmen an'anesine şeriat ahkamından çok daha uygun gelmesi garba gelen Türkmenler arasında bu akidelerin intişarına çok yardım etti. Göçebe Türkmen hayatında büyük bir mevki'i olan kadınların fakihler tarafından müşterek hayat haricine çıkarılmak istenmesi eskiden beri kadınlarla müştereken tertip edilen sazlı ve şaraplı "şölen"lerin şer' an memnu olması "oruç, namaz, hac" gibi göçebe hayatıyla pek az kabil-i te'lif birtakım sıkı ahkâmının vücudu, basit ruhlu Türkmenlerin hiç işine gelmiyordu. Tam bu esnada İslam aleminde tasavvuf cereyanı hayat-ı umumiye üzerinde müessir olmaya ve her tarafta sufi zümreleri teşekküle başlıyordu." (Köprülü, 2005a: 141).

Göçebe yaşam tarzına sahip bir toplumun sistematik bir din eğitimi alması ve bunu hakkıyla tatbik etmesi pek mümkün görünmemektedir. Keza medrese ortamında, kitabi ve sistematik bir din eğitimi almış şahısların dahi itikadî ve amelî olarak hata yapabildiği göz önüne alındığında, çadır hayatı yaşayan ve ömrünün çoğunu konar-göçer bir şekilde geçiren şahısların itikat ve amellerindeki bazı eksikliklerin olmasını makul karşılamak gerektiği kanaatindeyiz. Yeni müslüman olmuş toplulukların İslam anlayışını İlyas Üzümlü şu şekilde değerlendirmektedir. "Bazı çevrelerde bu İslamlaşma Allah'a inanmak ve Hz. Muhammed'i O'nun peygamberi olarak tanımaktan ibaretken; bazı çevrelerde yine yüzeysel nitelikte olmakla birlikte, diğer inanç konularını oluşturan meleklerle, ilahi kitaplara, önceki peygamberlere ve ölümden sonra dirilmeye inanmak söz konusu olabilmektedir. Aynı şekilde kimi muhitler namaz ibadetini bile duymamışken, kimileri belki haftada bir kez cuma namazı kılmanın Tanrı buyruğu olduğundan haberdar olmuşlardır. Yahut kimileri ramazan ayında ve bu aydaki oruçtan tümüyle habersiz olduğu halde, bundan haberdar olanlar da bu ibadeti yerine getirecek şartlardan uzak olmaları sebebiyle bu ayın başından ve sonundan birkaç gün oruç tutmakla yetinmek durumunda kalmışlardır " (Üzümlü, 2007, 19,20).

Türkler'in İslamiyet'i seçmelerinde o dönemdeki bazı mezhebî fikir

akımlarının da büyük etkisi olmuştur. Mesela o dönemde etkili olan ve İslam'ın ilk üç asrında Orta Asya'da benimsenen en güçlü mezhep, İslam'a girmeyi kolaylaştıran Mürcie ve onun devamı niteliğindeki Maturidilik olmuştur. Mürcie, mevalinin Arap Müslümanlarla eşit haklara sahip olduklarını ve kendilerinden haksız yere alınan cizyenin kaldırılması gerektiğini savunmaktaydı. Horasan ve Maverâünnehir'de, Müslüman olmalarına rağmen, haraç ve cizye alınmaya devam edilmesi yüzünden ekonomik sıkıntı içerisinde olan halk, çözümü Mürcie'nin görüşlerinde aradı. Bu yüzden, mevalinin eşitlik arayışları, doktriner olarak Mürciî tez üzerine kuruldu. Mürcie ve daha sonra Maturidiler tarafından benimsenen amellerin imana dahil edilmemesi ve imanda müminlerin eşitliği şeklindeki bu görüş İslamlaşma sürecinden geçen bir toplumda, yeni bir önem kazandı. (Kutlu, 2005, 35,36)

İslamlaşma da etkili olan bir diğer mezhebî unsur da Kerramiye olmuştur. Kerramiye, Horasan ve Maverâünnehir halkının İslamlaşmasında önemli rol oynayan ekollerden birisidir. Aslında Mürcie'nin bir alt koludur ve fıkhıta Hanefi'dir. İmanın gerçekleşmesinde Kelime-i Şahadet'i dille söylemeyi yeterli görmeleri dolayısıyla İslam'a girişi kolaylaştırmıştır. Dil ile ben müslüman oldum demeyi bir kimsenin müslüman olması için şart koşması ve bunu gerçekleştirenlerden cizye ve haracın kaldırılması sonucu Gazneliler ve Karahanlılar döneminde bölge halkının ve Türklerden binlerce kişinin toplu halde İslam'a girmesini sağlamıştır (Kutlu, 2005: 46,47).

Türk kabilelerini müslüman olmasında hiç şüphesiz en büyük faktör Hoca Ahmet Yesevi ve O'nun etrafında teşekkül eden Yesevilik'tir. Türk halkının karakterine ve hayat şartlarına muvafık bir tebliğ usulü belirleyen Ahmet Yesevi Köprülü'nün de ifade ettiği üzere İslami prensipleri fıkıh ve kelim gibi sistematik ilimler çerçevesinde anlatmayıp tasavvuf kalıpları içerisinde kolaylaştırarak, müsamahakar bir üslupla tebliğ etmiştir. Ahmet Yesevi ekolünü benimseyen bir çok dai ve mübelliğler sonraki zamanlarda

kurdukları tekke ve zaviyelerde tasavvuf telakkilerinin de gelişmesiyle İslamlaşma'da önemli rol oynamışlardır. Ahmet Yesevi ekolünün en meşhur ve tesirli temsilcilerinden biri şüphesiz Hacı Bektaş Veli'dir. Anadolu'da siyasi birliğin sağlanmasından tutun, Balkanlar'ın İslamlaşmasına kadar bir çok faaliyete öncülük eden Hacı Bektaş Veli, o günlerden günümüze kadar manevi fütuhatına devam etmektedir.

2.3. BEKTAŞILIK TEŞEKKÜLÜ, TARİHİ GELİŞİMİ VE HACI BEKTAŞ VELİ

2.3.1. Bektaşilik Tanımı ve Tarihi Arka Planı

Tarikatlar içerisinde tarihi boyunca en çok tartışılan ve sadmeler geçiren tarikat Bektaşî tarikatıdır. Adap ve erkânı, teşekkülü ve tarihi arka planı noktasında yapılan birçok araştırma ve çalışmaya rağmen Bektaşî tarikatını bütün boyutları ile izah etmek halen çok müşkül bir durum arz etmektedir. Özellikle tarikatın kurucusu olarak öne sürdüğümüz Hacı Bektaş Veli'nin hayatı ve fikri yapısı noktasında yapılan çalışmalarda çelişkili ifadeler dikkat çekmektedir.

Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli'nin tasavvufi fikirleri çerçevesinde teşekkül etmiş bir tarikatın adıdır. Hacı Bektaş'ın ismine nispetle tarikata Bektaşilik adı verilmiştir (Kutlu, 2005: 151). Orhan Türkdoğan ise Bektaşiliği şu şekilde tanımlamaktadır. “Bektaşilik bir dini tarikat olarak kaynağını İslami tasavvufi sisteminden alan ve eski Türk dini inanç ve normlarıyla kaynaşarak bir senteze ulaşan bir kimliği yansıtmaktadır. Ayarica, Budizm ve Manihaizm gibi Uzak Doğu dini kültlerin töre ve geleneklerini de mezcetmek suretiyle Anadolu'ya kadar Türkmen gruplar tarafından getirilmiş, burada Şia kollarıyla temas sağlayarak Alevi bir kimliğe dönüşmüştür (Türkdoğan, 2004: 157).

Bektaşiliği senkretizm olarak tanımlayan Melikoff, Bektaşiliğin içerisinde birçok tarikatı barındırdığını ve Bektaşilerin XIV., XV. ve XVI. yüzyıl boyunca Babailer hareketini hazırlamış bulunan Yesevi, Haydari, Kalenderi, Vefai dini halk zümrelerini olduğu gibi, Türkmen aşiret çevrelerinden kaynaklanmış bütün "heterodoxe" öğeleri (Hurufiler, Abdallar, Ahi loncaları) de bünyelerine alarak onlarla kaynaştığını ifade etmektedir (Melikoff, 2006: 191).

Bektaşiliğin en çok öne çıkarılan yönü felsefesidir. Bektaşiliğin özünde, çok derin bir insan severlik (humanisme) bulunmaktadır. Açık bir zeka, hoşgörü, komşu sevgisi, bu insan severliğin temelini oluşturur. Her insan, kendini bilmeyi ve komşusunu kardeşi gibi görmeyi öğrenmelidir. Ne din, ne ırk, ne sınıf ön yargısı; insanlar arasında hiçbir ayırım olmamak gerekir. İnsan komşusunu, erkek kardeşi, kız kardeşi olarak görmelidir. Alevi-Bektaşilerde, kadının çok saygıdeğer bir yeri vardır, erkeklerin, yanı başında, bütün merasimlere katılır, bir arkadaş" bacı gibi görülür. Kadının, eski Türklerin aşiret cemiyeti içindeki yeri de budur.

Bektaşilik içindeki bazı tasavvufi prensiplerin İslam dışı olarak gösterilmek istendiğini ortaya konan Öztürk bu durumu şu şekilde ifade etmektedir. "Birçok araştırmacı, Bektaşiliğin bir İslami tarikat olduğunu adeta unutarak, onun bünyesindeki unsurların İslam dışı birer kaynağa bağlanması gayreti içine girmiştir. Bu tutum, hemen bütün müsteşriklerde, tasavvuf karşısında takınılan tavır oldu. Onlar, İslam tasavvufunu anlatmaktan, hatta anlamaktan çok, bu kurumun muhtevastaki kavram ve terimleri, İslam dışı kurum ve disiplinlere bağlamak gayreti içinde oldular." (Öztürk, 31).

Bektaşiliğin fikrî ve itikadi olarak bazı asi, zındık gruplarla beraber gösterilmesinin yanında zamanla Bektaşiliğin asıl hüviyetinden taviz verdiği tahrif olduğu da bir gerçektir. Bektaşiliğin asıl inanç ve itikat prensiplerinde yer almayan ve zamanla Bektaşilikle bütünleşen bazı

sapık fikirlerin Bektaşilik içinde mezcolduğunu görmezden gelmek Bektaşiliğin tarihi arka planının karanlık kalmasına sebebiyet verecektir.

Yapılan çalışmalarda, Bektaşiliğin tahribatına sebebiyet veren en büyük faktörün Hurufî öğelerin Bektaşilik içine girmesi ve Bektaşiliğin tarikat adap ve erkanına Hurufî doktrinlerinin dahil edilmesidir. Yaşa Nuri Öztürk (1998), çalışmasında Bektaşilik içine giren bazı sapık unsurların Balım Sultan zamanında Bektaşiliğe dahil edildiğini savunmaktadır. Öztürk bu durumu şu şekilde ifade etmektedir. “Bektaşîye tarikatında kısmen veya tamamen İslam dışı görülen bütün unsurların, ismi etrafında toplandığı hemen hemen ilk şahıs olan Balım Sultan, tarihsel kişiliği çok karışık, enteresan bir tip olarak karşımıza çıkıyor. Bizim tetkiklerimizin ulaştırdığı ve elbetteki tartışmaya her zaman açık şu anki sonuçlara göre diyebiliriz ki, Hurufiliğin Türk insan ve irfanına yaptığı kötülüğü, Balım Sultan, Bektaşiliğe yapmıştır. Bu zat Bektaşiliği dejenere eden Hurufi-Hristiyan unsurların tam ortasında durmakta ve bu iki bozucu unsuru benliğinde toplayıcı ve temsil edici şahsiyet olarak dikkat çekmektedir. (Öztürk 170 ,71). Öztürk Balım Sultan’ın Bektaşilik tarikatına oniki imam töresi, mücerretlik, şarap serbestisi, ibahilik ,kulağa küpe takma, teslis ve hulûl, ve oniki post gibi kavramları yerleştirdiğini savunur (Öztürk, 172-178).

Bektaşî tarikatına bu denli zarar veren Hurufiliği kısaca tanıtmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

2.3.1.1. Hurufilik

Esterabad’lı Fazlullah Hurufî’nin XIV. asırda sistematik hale getirdiği bu fikir akımı, Arapça’nın yirmi sekiz harfine Farsça’nın dört harfi eklenerek ulaşılan otuz iki harf ile sayılar arasındaki ilişkilere dayanır. Bu akıma kapılanlar Fazlullah’ı Allah’ın zuhuru görmüş, ayet ve hadisleri

batinî tevillere tabi tutmuş, İslam'ın itikadi ve ameli hükümlerini kendine has bir şekilde yorumlamıştır. Baha Said Bey (2006) Hurufiliğin inanç prensiplerini şu şekilde izah etmektedir.

"İnsan, nüsha-i kübradır. Sırr-ı Yezdan, zat-ı insandır. Müstecmi'ü'z-zat ve's-sıfat olan bu muammayı vücudu anlamak, 'Sırrullah'ı bilmektir. Ali, bunu yarım açtı. Ben tam açıyorum. Ali, Allah'ın insan suretinde görünmüş sıfat ve zatıydı. Mehdi diye Hristiyanlar, Yahudiler, Zerdüş, Brahman ve Buda'nın nihayet Müslümanların beklediği insanlığın ıslah edicisi, hadi-i rububiyet benim! Muhammed, benim sırrımla gönderilmiştir. Artık ben size dininizin sırlarını açıyorum. Üzerinizden şeri yükümlülükleri kaldırıyorum. Namaz, oruç, hac, zekat, insanın şekillerinden ve onları bilmekten ibarettir. Dediklerimi biliniz, affolunursunuz!" (Baha Said Bey, 2006, 315).

Tenasüh, hulûl gibi sapık fikirlerin yanında dini mükellefiyetleri de ortadan kaldıran Hurufilik akımının Bektaşî tarikatına verdiği zararın günümüzde tezahürlerini görmek mümkündür. Temel İslami ibadetlerden kendini tecrit eden bazı Alevi-Bektaşîlerin tarih boyunca bu tip anlayışlara sahip olmalarının arka planında Hurufi akımının yapmış olduğu tahribat olduğu kanaatindeyiz.

Yaşar Nuri Öztürk (1998), Abdülbaki Gölpınarlı'dan yaptığı alıntıda Bektaşîliğin özünde tenasüh anlayışının olmadığını, özelliklerde Bektaşî edebiyatında dikkat çeken tenasühü andıran ifadelerin tasavvuftaki devir anlayışı olduğunu ortaya koymaktadır.

"Bir çok kez gelip gitmeyi ifade eden (Bektaşî) şiirlerinde tenasüh inancı yoktur. Tenasüh, insanın tekamül etmedikçe ölümden sonra ruhunun ana rahmine düşen bir insana, yahut hayvana geçmesi, yahut bitki veya maden olarak yenmek, içilmek, yıpranmak suretiyle tekrar hayvan veya insan suretine gelmesi, böylece kemale ulaşınca dek alemde devretmesi inancıdır. Bu inancı güdenler içinde, insanın ancak insan suretinde devredeceği, nebata ve hayvana, hatta cansızlara geri çevrilebileceği kanaatine sahip olanlar vardır. Bu kanaatler, sırasıyla tenâsüh, terâsuh, tefâsuh

adlarıyla anılır. Bu ilkel inanç ilk çağlardan beri süre gelmiş, Batınilerin ruha inananları da, haşır ve neşri bu suretle kabul ve izah etmişlerdir” (Öztürk, 1998: 36).

Bektaşî tarikatı hiç şüphesiz tarihi boyunca İslami kimliğini korumuştur ve İslam'ın tebliğ edilmesinde önemli rol oynamıştır. Fakat bunun yanında Melikoff Bektaşiliğin siyasi yönüne de dikkat çekmektedir. Melikoff Bektaşî tarikatının Kızılbaş ya da Rafizi diye tanımlanan örf-dışı bir İslamlık uygulaya gelmiş halk kitlelerini merkezin denetimi altında toplamak ve yönlendirmekle görevlendirildiğini düşünmektedir (Melikoff, 2006: 56). Melikoff bu düşüncesini şu şekilde desteklemektedir.

“I. Murat tarafından inşa ettirilen, II. Murat ve II. Bayezid tarafından donatılan ve zenginleştirilen Bektaşilerin Tarikatı, çok geçmeden, henüz yüzeyde ve iyi özümselenmemiş bir İslamlık yaşayan halk kitlelerini ve bilhassa Kızılbaşların propagandaları ile bozulmuş bulunanları, yönetimin gözetimi altında, kurumlaştırma ve yönlendirme görevini üzerine almak zorunda kalmıştır. Bektaşiler başlangıçta, Kızılbaşların İslamlık dışı etkileri altında kalmış halk kitlelerini, I.Selim ve Şah İsmail arasındaki kardeş kavgalarından önce Anadolu'daki İslamî inanış olan liberal ve hoşgörülü bir Sünnilikten yana çekmek ve onları Tarikat'ta toplamak üzere, sultandan gelen yetki ile donanmış bir aracı idiler (Melikoff, 2006: 208).

2.3.2. Hacı Bektaş Veli Hayatı, Fikirleri ve Eserleri

Bektaşî tarikatının kurucusu olarak ün kazanan ve sekiz asırdan beri bir çok insanın fikri yapısına yön veren ve gönül dünyasını aydınlatan Hacı Bektaş Veli'nin hayatı hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Ancak velayetname ve benzeri eselerden yola çıkarak Hacı Bektaş Veli'nin tarihi şahsiyeti hakkında malumat elde edebilmekteyiz. Hacı Bektaş'ın hayatı hakkında malumat aldığımız eserlerde, Hacı Bektaş'ın şahsiyeti hakkındaki çelişkili ifadeler dikkat çekmektedir. Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi'nde

(Gölpınarlı,1958, Duran, 2007) anlatılan tarihçe-i hayatın menkıbevi olması hasebiyle yazılanların objektifliğinden emin olmamaktayız. Bununla beraber günümüz araştırmacılarının Hacı Bektaş Veli'nin hayatı ve şahsiyeti hakkında başvurduğu kaynaklar arasında Aşıkpaşazade'nin "Tevarih-i Âl-i Osman", Eflaki'nin "Menakib'ul Ârifin" ve Elvan Çelebi'nin "Menakib'ul Kudsiyye fi Menasib'il Ünsiyye " bulunmaktadır. Özellikle Melikoff tarafından referans gösterilen bu kaynaklarda Hacı Bektaş Veli'nin meczup bir derviş olduğu, Babai isyanı başlatan Baba İlyas ve Baba İshak gibi isyankarların müridi olduğu gibi ifadeler mevcuttur. Melikoff bu bilgiler doğrultusunda Hacı Bektaş Veli'yi değerlendirmekte ve bu fikirler etrafında Bektaşiliği ele almaktadır. Melikoff Hacı Bektaş Veli'yi Aşıkpaşazade'nin şu ifadeleri ile tanımlamaktadır.

"Hacı Bektaş kim Horasan 'dan kalktı, bir kardaşı daha var idi. Menteş dirler idi. Bile kalkdılar geldiler. Doğru Sivas 'a geldiler. Ve andan Baba İlyas 'a geldiler. Menteş yine Sivas 'a vardı. Anda eceli mukadder imiş. Anı şehid itdiler...

Hacı Bektaş, Kayseri'den Karayol'a geldi. Şimdi mezar-ı şerifi andadır. Ve hem bu Rum'da dört tayfa vardır kim Musâfirler içinde anılır:

Biri Gaziyan-ı Rum, biri Ahi-yan-ı Rum, biri Abdalan-ı Rum ve biri Baciyan-ı Rum. İmdi Hacı Bektaş Sultan bunların içinden Baciyan-ı Rumu ihtiyar itdi kim o Hatun Ana 'dur. Anı kız idindi. Keşf ü keramatını ana gösterdi. Teslim itdi. Kendü Allah rahmetine vardı.

Sual: Bu Hacı Bektaş Hazreti 'nün bunca müridi ve muhibbi vardur. Bunların biatleri ve silsileleri nereden olur?

Cevab: Hacı Bektaş, Hatun Ana ya ısmarladı nesi var ise. Kendü bir meczub, budala aziz idi. Şeyhlikden ve mürşidlikden fariğ idi (Aşıkpaşazade, 1949: 237,238).

Yaşar Nuri Öztürk (1998) Eflaki ve Aşıkpaşazade'nin Hacı Bektaş Veli'yi tanıtmada objektif olmadıklarını ve Hacı Bektaş Veli hakkında su-i zanda bulunduklarını iddia etmektedir. Öztürk bu iddiasını şu şekilde ifade etmektedir.

“Neden ona karşı hiç de iyi bir tavır takınmıyor,onu tarikat kurmaya ehil olmayan, meczup, perişan bir derviş olarak takdim ediyor? Acaba, Aşıkpaşazade'nin bu tavrını, Baba İlyas ile görüşmesine rağmen, büyük isyanın arifesinde ona katılmayı kabul etmeyen Hacı Bektaş'a duyulan bir öfkeye bina edebilir miyiz? Yani, Hacı Bektaş, Aşıkpaşazade'nin dedesi İlyas'ın hareketine destek vermeyerek, ücra bir mıntıkaya, Kırşehir'e çekilmekle, Babailer nezdinde puan kaybetmiş, hatta ithama uğramış bir "Horosanlı" olamaz mı? Biz, Aşıkpaşazade'nin tavrında, bu kanaatimizi kuvvetlendiren unsurlar bulmaktayız.

Hacı Bektaş'ın, Babai halifesi olduğu yolunda, daha eski bir kaynak olan Eflaki'nin beyanına (ona göre Bektaş Baba, İshak'ın halifesidir) gelince biz buna hiç itimat etmiyoruz. Mevleviler nezdinde, bir dervişin Babai olması onun için dezavantajdır. Mevlevilik uğruna bazı şeyleri değiştirmekten, hatta zaman zaman yalana başvurmaktan hiç çekinmeyen Eflaki, eserinde Mevlana'dan aşağıda göstermek gayretinde olduğu Hacı Bektaş'ı, çamurlamak için Babai göstermiş olabilir.

Eflaki'nin, Babailer kadar, Ahilere ve Bektaşilere karşı tavrının da olumsuzluğu, bilinen bir gerçektir. Bunun da ötesinde, Eflaki'nin kendi tarikat ve düşüncesini üstün göstermek için zaman zaman yalana başvurduğu da bilinmektedir. Böyle olunca onun, Hacı Bektaş'ı "Baba İlyas'ın öz halifesi" olarak göstermesi, hiçbir tarihsel-ilmi değer taşımayacaktır. Nitekim o, Hacı Bektaş'ı, şeriata uymamakla da suçlamıştır ki, bu da onun hangi gayret içinde olduğunu gösterir” (Öztürk,1998: 51-52).

Aşıkpaşazade ve Eflaki'nin Hacı Bektaş Veli hakkındaki yazdıklarını muteber bulmayan Öztürk, Hacı Bektaş Veli'nin Aşıkpaşazade'nin ifade ettiği gibi meczub bir derviş olmayıp, basiretli ve akli başında bir sufî olarak tanımlamaktadır. “Hacı Bektaş, öyle kendini zuhurata terk etmiş bir gezgin-budala derviş değil, ne yapacağını, nerelere varmak istediğini çok iyi bilen ve son derece basiretli bir programla iş gören, kurucu dehası çok güçlü bir Türk sufisidir. Horasan'dan kalkıyor, muntazam ve emin bir seyirle Anadolu'ya geliyor, hitap edeceği kitleleri peşine takma pozisyonuna gelmiş kişilerle görüşüyor, onlarla iş birliği yapmayı sakıncalı buluyor ve nihayet, hem etkili

olabileceği hem de şimşekleri ve dedikoduları üzerine çekmeyeceği bir yere çekilip bekliyor” (Öztürk, 1998: 74,75).

Aşıkpaşazade'nin iddiasını çürüten bir iddia da Köprülü tarafından ortaya atılmaktadır. Köprülü, -Yaşar Nuri Öztürk'ten yaptığımız alıntıda- Hacı Bektaş Veli'nin tarihi şahsiyeti hakkında şunları ifade etmiştir.

“Artık, Hacı Bektaş Veli'nin tarihsel kişiliğini örten perdeleri ortadan kaldırmaya başlayabiliriz. Bu ünlü sufi hakkındaki Batılı etütler, ona dair bilgilerin lejander mahiyette olduğunu, Bektaşilik tarikatına miladı 16. asırdan beri tesadüf edildiğini iddia etmekteydi. Jacob ve izleyicilerinin nazariyeleri buydu. Biz de, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar adlı eserimizde bazı yeni vesikalara dayanarak ve Jacob'ın teorilerini tadil ve tashih ederek, bu zamanı yarım asır kadar geriye götürme gereğine işaret etmiştik. Ve demiştik ki, Hacı Bektaş, h. yedinci yüzyılda Anadolu 'da yetişen bir meczup veli olup Osmanlı padişahları ile görüşmemiştir ve ona isnat edilen Makalalat ve Velayetnameler sonradan uydurulmuştur. Oysaki, bu iddiamızdan sonra elde ettiğimiz bir takım yeni vesikalar, o zamanki düşüncelerimizi değiştirmemizin gerekli olduğunu ortaya koymuştur ... Bu hususta daha kesin bir delil olarak, Hacı Bektaş'ın Makalalat adlı eserini de gösterebiliriz. Son asırlarda istinsah edilmiş muhtelif yazmalarına tesadüf ettiğimiz bu küçük risalenin h. dokuz veya onuncu asırda tertip edilip Hacı Bektaş'a isnat edildiğini sanıyorduk. Jacob de aynı fikri ileri sürmüştü. Daha sonra, Hatipoğlu adında bir Osmanlı şairinin, h. 812 'de yazdığı Türkçe ve manzum bir Makalalat tercümesine rastladık. Hacı Bektaş hakkında çok saygılı bir ifade kullanan mütercim, Hacı Bektaş'ın bu eseri Arapça yazdığını ve kendisinin de bunu tercüme ederek yaymaya çalıştığını söyleyerek Makalalat'ın otantisitesini kesinlikle ispatlıyordu. ... Makalalat'ın filolojik tetkiki de bu noktayı çok iyi anlatmaktadır ... Makalalat'tan başka, Hacı Bektaş'ın sufîyane sözlerini içeren küçük bir Farsça risale daha vardır. Daha sonraki zamanlarda iki ayrı nüshasına daha tesadüf ettiğimiz bu risalenin, Hacı Bektaş'a aidiyetinde hiç şüphe yoktur.” (Öztürk, 1998:14).

Makalat'ın Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğuna delalet eden bölüm şu şekildedir.

“Bu Risale, Hazret-i Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli (Allah onun yüce sırlarını mukaddes kılsın)'nin şerefli Makalat'ıdır.

“Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla ve Yüce Allah'ın rahmetiyle. Biz çaresiz kulları yoktan var eden Tanrı teala hazretlerine hamd, şükür ve minnet olsun. O, bizlere iman ve İslam'ı nasip ettiği gibi diğer bütün varlıkların rızıklarını da belirleyip her birine ayrı ayrı paylaştırdı.

“Salat ve selam da önce, Allah tealanın bütün alemi onun sevgisi yüzünden yarattığı peygamberlerin ulusu ve rasüllerin reisi Hz. Peygamber'in üzerine; sonra da onun arı ve tertemiz Ehl-i Beytine; en üstün kavim olan evladına ve ashabına olsun. Çünkü bütün kainatın padişahı olan Tanrı, bu itibarlı Müslümanların ruhlarını ahirette rahmetine erdirmiş ve bağışlamıştır.

“Allah'ın rasulüne, onun Ehl-i Beytine salat ve selam getirdikten sonra: Sözleri esrarlı, konuşmaları hoş ve tatlı, güleç yüzlü, Makalat sahibi, şariat askeri, marifete bürünmüş, hakikat hazinesi, yüce makama erişmiş, cehaleti sevmeyen ve her türlü ilim hazinelerinin de sahibi olan, din meşalesini elinde tutan ve adeta kandil gibi olan iman nurunun yağı, erenlerin durağı Horasanlı Sultan Hacı Bektaş (Allah onun sırlarını mukaddes eylesin) de şöyle buyurmaktadır...(Hacı Bektaş Veli, 2007: 43).

Yaşar Nuri Öztürk, Hacı Bektaş Veli'nin Makalat eserini şu şekilde tanımlamaktadır.

“Hacı Bektaş Makalat'ı, Mevlana Mesnevisinin kısa bir özeti veya fihristi gibidir. Ondaki duygu, seziş ve tefekkür kudreti Mesnevi'den asla geri kalmaz. Öte yandan o, sadece yaratıcı bir dehanın değil, aynı zamanda kurucu-yönetici bir dehanın eseri sıfatıyla seçkinleşir. O aynı zamanda felsefi-akli tahlillerden daha çok, sezgi-ilham ürünlerine öncelik vermekle de, sufi düşünce açısından takdire daha layık bir görünüm arz etmektedir” (Öztürk, 1998: 97).

Eserleri dikkate alındığında Hacı Bektaş Veli'nin Kitabı din anlayışına uygun görüş ve inançlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. O, tıpkı Hoca Ahmed gibi, hitap ettiği Türkmen kitlesine, İslamı inançlarını karmaşık felsefi izahlardan uzak, basit ve anlaşılır bir sadelikle, ahlaki öğütlerle mezc ederek akıcı ve anlaşılır bir üslupla açıklamıştır. Dönemin tasavvufi eserlerinde olduğu gibi dinî esasları dört kapı kırk makam tasnifiyle izah etmiştir.

Hacı Bektaş Veli'nin şahs-ı manevisi ve fikir dünyası hakkında net bir kanaate varmak için Makalat'tan bir bölüme yer vermenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

"Her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Hak Teala, Adem'i dört türlü nesneden yarattı ve onun evladını da dört bölüğe ayırdı. Bu dört grubun her birini dört türlü ibadete bıraktı. Yine bunların her birinin kendine mahsus dört türlü halleri ve dört türlü arzuları vardır. Şimdi, Adem'i yarattığı dört türlü nesne şöyledir: İlk önce topraktan, ikinci olarak sudan, üçüncü olarak ateşten, dördüncü olarak rüzgardan. O'nun ayırdığı dört bölüm insan şunlardır:

İlk bölüm, "abidler" dir.

Bunlar, "şariat" topluluklarıdır ve asılları rüzgardandır. işte bu rüzgar hem temizdir hem de güçlüdür. Çünkü rüzgar esmeyince ekin taneleri samanından ayrılmaz ve eğer rüzgar esmeseydi bütün dünya kokudan mahvolurdu. O halde helal ve haram, temiz ve murdar hepsi şariat ile bilinir. Zira şariat kapısı yüce kapıdır. Nitekim Allah (cc) bütün nesnelerin varlığını Kur'an'da zikr etmiştir. Yüce Allah buyurmuştur:

"Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır. " ¹

Öyle ise ey azizim! Yüce Allah'ın buyurduklarını bilgisizlik edip bırakmamalı ve bunlardan çok sakınmak gerekir. O'nun "sakının" dediğinden sakınmak gerekir. Öyleyse, Ademoğulları kendilerini büyük bilsinler; böyle kişilerin amellerinin ne olduğunu" marifet" konusu gelip canı dirilttiği yerde inşallah hatırlayiverirler. Abidlerin ibadetlerine gelince namazdır, oruçtur, zekattır;

¹ En'âm, 6/59

savaş için askere çağırıldığında kaçmayıp savaşa gitmektir. Ve hem de cünüplük durumunda gusül abdesti almaktır. Kendi arzularının peşinden gitmeyip, dünyayı terk edip, ahireti sevmektir. Bu grubun hallerinden biri de birbirlerini incitmemeleridir. Bunun yanında büyüklenme, kıskançlık, nefret, cimrilik ve düşmanlık bunlarda her an görülür.

İkinci bölüm, zahidlerdir. Bunların aslı ateşendir ve bunlar "tarikât" topluluklarıdır. Bundan dolayı ateş gibi yansalar gerektir. İşte her kim bu dünyada kendi nefsini yakarsa, yarın ahirette türlü türlü azablardan kurtulur. Hasılı şöyle bilin ki bir kez yanan artık bir daha yanmaz. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: " yakıtı insanlar ve taş olan cehennem, kafirler için hazırlanmıştır."²

Nitekim İsa Peygamber (aleyhi's-selam) de gezinti esnasında yürürken bir dağın dibine geldi. Su buldu ve içti. Ancak su acı idi ve dağ da devamlı titriyordu. Bunun üzerine İsa (a.s.) hal diliyle o dağa sordu:

- Bu su niçin acıdır? Ve sen niçin devamlı titriyorsun?

O dağ şöyle seslendi: - Ey Ruhullah! Şöyle bil ki; Musa peygamber zamanında bir genç gezerken ansızın buraya geldi ve bu ayeti okudu:

"Kafirler için hazırlanmış, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının."³ - "Peki bu ayet Tevrat, Zebur, İncil ve Furkan (Kur'an)'da da var mıdır?" dedi. Bunun üzerine İsa (a.s.) cevap verdi:

- İncil'de, Furkan'da, Tevrat'ta ve Zebur'da da bu ayet vardır.

Bunun üzerine o dağ şöyle söyledi:

- İncil senin, Kur'an Muhammed Mustafa'nındır. Öyleyse Ey Ruhullah! Senin duan kabul edilir; dua et de yüce Allah bizi titremekten kurtarsın. Bunun üzerine İsa (a.s.) dua etti. Tam o sırada dağın titremesi durdu. Acı suyu da tatlı hale geldi. Sonra dağ şöyle dedi:

² Bakara, 2/24

³ Bakara, 2/24

"Ey Ruhullah! Benim içimde ta İsrailoğulları zamanından kalan bir pir vardır; Muhammed'i veya ümmetini görmek ister."

O genç yüce Allah'ın, 'Kafirler için hazırlanmış, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının'⁴ ayetini okudu. Bundan sonra o yer, gece gündüz ağlar. İşte bu acı su onun gözyaşıdır. Ve hem bu pirin gözyaşları çok sulara karıştı, onları da acılaştırdı. Meğer şimdi senin duan bereketinden ağlaması durdu. Acı sular dahi tatlı oldu.

Bunun üzerine İsa (as) bu büyüklüğü gördü, ibret aldı. Dünyalık olarak bir keşkölü, bir asası bir de iğnesi vardı. Onları da başkalarına bıraktı. Şimdi ey azizim! Bu dünyalık biriktirenler türlü türlü azaptan nasıl kurtulurlar? Nitekim Hz. Muhammed (a.s.) buyurur:

"Dünya, derin bir deniz gibidir. insanların çoğu bu denizde boğulurlar." Bundan dolayı, zahidlerin ibadeti gece gündüz Tanrı'yı zikretmektir ve Bismillah demeyi hatırd tutmaktır. Aynı zamanda korku ve ümit [arasında bulunmaktadır] ; ahiret için dünya arzularını terk etmektir. Bunlar kendi bilgileriyle hoşnut durumdadırlar. Nereden gelip nereye gittiklerini bilmezler. Zira bunlara hidayet kapısı açılmadı. Tanrı'yı hatırlamaları kendi gayretleriyledir. Bunların bölüğü de böylece bu kadardır.

Üçüncü bölüm, ariflerdir.

Bunların aslı sudandır ve bunlar" marifet" topluluğudur.İşte bu su temiz ve temizleyicidir. O halde arife de hem temiz olmak hem de temizleyici olmak gerektir. Eğer, "Ariflerin temizi ne demektir ve temizlediği nedir?" diye sorarlarsa şöyle cevap ver: Arifler katında her sözün üç ön yüzü, bir ardı vardır. Öyle olunca arif olmayanlar bilmediklerinden dolayı sözün ardını söylerler, mahcup olurlar.

Ancak arifler, sözün ön yüzünü söylerler, utanılacak şey söylemezler. Bundan dolayı suyun temiz olması demek, aynı zamanda temizleyici olması demektir. Hangi kaba girerse o kap su gibi temiz olur. Hem de kendisinden başka nesne ona benzemez, rengi bilinir ve hem de murdar olanı dışarı

⁴ Bakara, 2/24

birakırlar. O halde, ariflerin temiz olması aynı zamanda temizleyici olması demektir. Geri aslına döner, birikir. Ve hem arifler katında şirk murdardır. içlerinde koymayıp dışarı bırakırlar, böylece kendilerini arıtıp, temizlerler.

O halde şöyle bilmek gerekir ki, kendisini temizleyemeyen başkalarını da temizleyemez. Şu kadar ki şeriat sözüne göre; elbiseye ve vücuda pislik değse su ile yıkanınca hem elbise hem de vücut temiz olur. Hem cünüplüğünü giderir ve sonra abdestli olur. Aksi halde arifler katında ne elbisesi ne de vücudu temizdir. Ne cünüplüğünü giderir ne abdesti olur. Zira yıkayıcı temiz olmayınca yıkadığı nasıl temiz olsun?

O halde şimdi, insan suya yaramalı, su abdeste yaramalı, abdest namaza yaramalı. Allah'a ulaşmak için namaz lazım. Nitekim noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah buyurur: "Her sıradan insan beni anmaya layık değildir. Her vücut bana ibadet edemez. Her sıradan ibadet de benim marifetimi bilmeye yaramaz."

O halde ey azizim! Çok sakınmak lazımdır ki, insanın pis olmasının sebebi içinde şeytan fiili bulundurmasıdır. Eğer inanmazsan bir kaba içki koy, ağzını sıkıca kapat ve denizin içine bırak. O kabın dış kısmını günde on kez yıkasan kabın içindeki yine içkidir, pistir. Yine bir kuyuya bir damla içki damlasa, o kuyunun suyunu bir defa çıkarıp başka yere dökseler o suyun döküldüğü yerde ot bitse ve o otu koyun yese takva ehlinin sözüne göre o koyunun eti haramdır. Bunun haram olmasının sebebi nedir? İçinde şeytan fiili olmasındandır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

" Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans oklan birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz."⁵

O halde, kuyuya bir damla içki damladığı için suyun tamamını boşaltmak gerektiği gibi o boşaltılan suyun döküldüğü yerde biten otu yiyen koyunun eti de haram olur. Sebep: içinde şeytan fiili bulunduğu için. Öyle ise vay sana ki, içinde: kin, haset, cimrilik, tamahkarlık, öfke, gıybet, kahkaha,

⁵ Mâide, 5/90

maskaralık ve bunca şeytan fiili olduğu halde suyla yıkanıp nasıl temizlenip arı olacaksın! Şöyle bil ki: Asla arınamazsın.

Şimdi bu dediğimiz sekiz türlü nesneden birisi bir kişide olsa bütün ibadeti boşa gider. Ve eğer bu sekiz nesnenin hepsi birden bir kişide olsa o kimse mutlaka şeytandır Hem zaten şeytanın şeytanlığı bizzat bu sekiz türlü nesne ile belli olur.

Bundan dolayı ey benim azizim! Arifin aslı sudandır; içinde murdar bir şey barınamaz. Ayrıca suyun aslı yeşil mücevherdendir. Mücevherin aslı Allah'ın kudretindendir Bundan dolayıdır ki arifleri yüce Allah sever. Çünkü onların aslı O'ndandır. Aslın kendinden geldiği aslını sevmesine şaşılmaz. İnşallah bundan başka, arifleri, kişi kendi nefsinin bildiği yerde hatırlatırız Yine bilmek gerektir ki, ariflerin ibadeti hem tefekkürdür, hem de dünya ve ahireti terk etmektir. Bunların yanında birilerinin kendilerine nazar edip, onlardan velayet beklemektir. Ve hem de arifler içinde bulundukları hallerini bütün varlığa geçirirler; bundan da kötü bir endişeye kapılmazlar. Bunların dahi durumları bu kadardır.

Dördüncü bölüm ise muhibler'dir. Bunların aslı topraktır. Toprak, rızaya teslim olmuştur. Bunun için muhibler de Hakk'a boyun eğmeli, ondan gelene razı olmalıdır.

Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurur:

" Küllü şey'in yerciu ilâ aslihî." Yani, " Her nesne aslına döner." demektir. Muhip olan kişi, arif kişiye sorar: Yüce Tanrı Kur'an-ı Kerim'de: "Şundan yarattık, geri ona döner, sonra yine ondan çıkarız."⁶ buyurur. Öyleyse şimdi, toprak toprağa, su suya, ateş ateşe ve rüzgar rüzgara gitti. Şimdi sen kimsin ki haber verirsin?

Arif cevap verir ki: "Ben kimsem yine o olayım." dersin. Ancak benim üç dostum vardır: Ne zaman ki ben ölürüm, dostlarımdan biri evde kalır; birisi yolda kalır; birisi de benimle gelir. Evde kalan malımdır. Yolda kalan akrabalarımdır ve ailemdir. Benimle gelen ise iyiliklerimdir. Bu durumda, kötü

⁶ Tâhâ, 20/55

tabiatım, kötü amelim var ise, işte o vakit aslın aslına döndüğü ve benzediğidir. Bu defa da arif. muhibbe sorar: Asıl, ata mıdır yoksa ana mıdır? [Muhip cevap verir:] Çok kimseler derler ki, ana asıldır, ata köktür; fakat bizim katımızda ata asıldır, ana köktür. Çünkü asıl tohumdur. Yere ekilince kök olur. Muhib olanların ibadetine gelince: Bunlar duadır, seyirdir, müşahededir ve isteklerine ulaşmaktır. Yine Allah'ı bulmak, kendilerini O'nda kaybetmek, bütün halleri bir araya gelip O'nunla bir olmaktır. Bunların da durumu bu kadardır. Muhiplerin üç yerde kazancı vardır: ilki, Allah'ın varlıklardaki kudretini seyir, ikincisi bu gücün karşısında O'na yönelip yalvarması, üçüncüsü de müşahedeye oturmasıdır. Eğer muhiplere Allah aşkına" Yüce Allah'ı nasıl buldunuz?" diye sorulsa, şöyle cevap verirler: " Allah 'ı kendimizde bildik kendi özümüzü de Allah'tan bildik." Sözümüzün delili şudur ki, Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Nefsini bilen, rabbini bilir."

Hasılı, muhiblerin sözünün doğruluğu, insanın içindedir; başka yerde arayan nasıl bulsun. Hal böyle olunca bir kimse kendini bilmeyince Allah'ı nasıl bilsin. Allah teala buyurdu: "(O anda) Biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz."⁷ Yüce Allah'ın sözüdür:

" ... ve biz ona şah damarından daha yakınız."⁸ (Hacı Bektaş Veli, 2007, 44-56).

Hacı Bektaş Veli hakkında dikkati çeken başka bir durum ise Hacı Bektaş Veli'nin Osmanlı padişahları ile görüşüp görüşmediği konusudur. Melikoff'a göre Hacı Bektaş Veli Osmanlı padişahları ile görüşmüştür ve Yeniçeri Ocağı Bektaşî tarikatına intisap etmiştir. Melikoff bu durumu şu şekilde ifade etmektedir.

"Hacı Bektaş, üst derecede bir halk velisi oluşunu, ilk Osmanlılarla ilişkilerine ve Orhan Gazi'nin kendisini Yeniçerilerin koruyucusu yapmış olmasına borçludur. Bu sebeptendir ki Bektaşilik, daha sonra Türk halk tarikatlarının en ünlüsü olmuştur (Melikoff,2006: 187).

⁷ Vâkıa, 56/85

⁸ Kâf, 50/16

Bektaşiler tarikatı ile Sultan Orhan'ın kardeşi Ali Paşa arasında bir ilişkinin yer aldığı Oruç Tarihi'nde bulunabilir. Oruç'a göre, Ali Paşa, bir derviş yaşamı sürmek ve meşayih saflarına katılmak için bütün yönetim yetkisini kardeşine bırakmış ve ona, yeni kurulmuş bulunan Yeniçeri Ocağı'nı Hacı Bektaş'ın koruyuculuğuna bağlamasını öğütleyerek: "Ey Kardeş! Bütün askerin kızıl börk giysin Sen ak börk giy. Sana ait kullar da ak börk giysinler. Bu da aleme nişan olsun" demişti. "Orhan Gazi bu sözü kabul edip adam gönderdi. Amasya 'da Horasanlı Hacı Bektaş'tan izin alıp ak börk getirtti (Melikoff, 193-194).

Bunların yanında Öztürk, Aşıkpaşazade'nin "Bu Hacı Bektaş, Al-i Osman neslinden hiç kimse ile musahebet etmedi ... Ve her kim ki Hacı Bektaş Âl-i Osman'dan kimse ile musahebet etti derse yalan söyler, böylece bilesiz" ifadesini referans göstererek Hacı Bektaş Veli'nin yeniçerilerle görüşmediğini iddia etmektedir. (Öztürk, 1998: 85).

Hacı Bektaş Veli'nin Osmanlı padişahları ve yeniçerilerle görüşüp görüşmediği konusunda sağlıklı bir malumata sahip olmamamıza rağmen yeniçeri gülbanklarındaki Hacı Bektaş Veli ifadesi dikkat çekmektedir.

El Minnetü li'llah

Kâlû beladan beri Hakk'ın birliğini eyledik ikrar. Bu yola vermişiz cân u ser. Nebimiz vardır Ahmed-i Muhtar. Ezelden beri mestaneleriz nûr-u İlahi'de pervaneleriz. Bir bölük bu cihanda serseri divaneleriz. Sayılmayız parmakla Tükenmeyiz kırılmakla. Taşramızdan sormakla kimse bilemez halimiz. On iki imam, on iki yolun cümlesine dedik beli. Üçler, Yediler, Kırklar, Nur-u Nebi, Kerem-i Ali Pirimiz Hünkar Hacı Bektaş Veli (Noyan,1999:146).

"Bismi Şah, Allah Allah! ... İllallah! ... Baş üryan, sine püryan, kılıç al kan .. Bu meydanda nice başlar kesilür, olmaz hiç soran. Eyvallah, eyvallah ... Kahrımız, kılıcımız, düşmana ziyan, kulluğumuz padişaha ayan. Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar. Gülbanki Muhammedî, Nur-u Nebi,

Kerem-i Ali, Pirimiz Hünkarımız Hacı Bektaş Veli demine devranına Hû diyelim! Hû (Noyan,1999:144).

Merak edilen bir diğer konu ise Hacı Bektaş Veli'nin seyit olup olmadığı meselesidir. Velayetnamede seyit olduğu ileri sürülen Hacı Bektaş Veli'nin seyitliği noktasında Esat Coşan şu görüştedir.

“Vilayetname ve diğer kaynaklar, Hacı Bektaş'ı,baba tarafından Hz. Ali soyuna mensup sayar. 744/ 1343'te ölen Vâsıtî, eserinde ondan "seyyid" diye bahsediyor. Bu, Hacı Bektaş'ın ilk zamanlardan itibaren Hz. Peygamber soyundan sayıldığını göstermektedir.

Horasan bölgesi, 31/651 yılında fethedilmiştir. Emevi devleti sonlarında burada birkaç yüz bin Arap yerleşmiş ve yerli ahali ile kaynaşmış durumdaydı. İranlılar İslami isimler alıyorlar, Araplarla evleniyorlar; Araplar da bölgenin kıyafet ve adetlerine yer yer uyuyorlardı. Merkezdeki şiddetli Emevi baskısı sebebiyle Hz. Ali neslinden olan kimseler ve taraftarları Horasan'a sığınmaktaydı. Hatta Emeviler'i deviren Şii temayüzlü kuvvetler, bu bölgeden sağlanmıştı ... Görülüyor ki Hacı Bektaş'ın, iddia edildiği vechile, Hz. Ali soyundan olduğunu kabul konusunda şartlar lehtedir ...Hacı Bektaş'ın, Makalat'ını Arapça olarak yazması da, bu konuda düşünülmesi gereken bir noktadır. Buna rağmen, kaynaklarda Hacı Bektaş için verilen şecere, sağlam ve tatmin edici olmaktan uzak bulunuyor." (Coşan, t.y.: 21,22)

Makalat adlı eserin dışında Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğu ileri sürülen bazı eserle şunlardır.

2.3.2.1. Hacı Bektaş Veli'nin Eserleri

2.3.2.1.1. Kitabü'l-Fevaid

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü, 55 no.'da kayıtlı bu eserin başında Hacı Bektaş-ı Veli'ye ait olduğu, onun tarafından

yazıldığı ve Fevaid isminin onun tarafından verildiği belirtilmekte, ancak eserin muhtevası üçüncü bir şahıs ağzıyla anlatılmaktadır.

M. Fuat Köprülü, 1922'de yazdığı bir makalede, bu Farsça eserin iki nüshasını gördüğünü belirtmiş, ancak nerede oldukları ve özellikleri hakkında bilgi vermemiştir. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüshanın yanında başka bir nüshadan da bahsetmekte, ancak nerede olduğu ve özellikleri hakkında bilgi vermemektedir.

Bu İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi nüshası Türkçe'ye tercüme edilmiş ve yayımlanmıştır. Muhtevası Makalat'la benzerlikler taşımaktadır. Ancak, eldeki bu nüshada, Hacı Bektaş-ı Veli'den sonra yaşamış bazı kimselerin de sözleri yer almaktadır. Gerçekten Hacı Bektaş-ı Veli'ye ait olan bu esere sonradan müstensihler tarafından bazı ilaveler yapılmış olmalıdır.

2.3.2.1.2. Fatiha Suresi Tefsiri

M. Fuat Köprülü, Baha Said Bey'in kendisine, yanan Tire Kütüphanesi'nde Hacı Bektaş-ı Veli'ye ait bir Fatiha Suresi Tefsiri olduğunu söylediğini nakleder

2.3.2.1.3. Hacı Bektaş-ı Veli'nin Nasihatleri

Hacıbektaş ilçe Halk Kütüphanesi'nde 29 no.da kayıtlı bir mecmuada, Dedemoğlu isimli birisi tarafından yazılmış Akaid-i Tarikat isimli bir risalenin arkasında, "Hacı Bektaş'ın Emanetleri" başlığı altında bazı nasihatler ve tavsiyeler yazılmıştır. Ayrıca İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi 891 no. da kayıtlı bir mecmua içinde eksik bir Hacı Bektaş Nasayihı bulunmaktadır.

2.3.2.1.4. Besmele Şerhi

Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 3536 no.da, "Kitab-ı Tefsir-i Besmele Maa Makalat-ı Hacı Bektaş Rahmetu'llah" yazılı bir risale vardır. 827/1423 senesinde Cafer b Hasan tarafından istinsah edilmiş olan 30 varaklık bu risale, Rüştü Şardağ tarafından, günümüz diline çevrilerek yayımlanmıştır (Hacı Bektaş Veli, Besmele Tefsiri (Tefsir-i Besmele), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993). Ayrıca Yrd. Doç. Dr. Hamiye Duran'ın hazırladığı metin ve sadeleştirme bir arada Türkiye Diyanet Vakfı tarafından basılmıştır.

Abdölbaki Gölpınarlı, Hacı Bektaş-ı Veli'ye ait olduğunu bildirdiğı bazı eserlerden bahseder. Ona göre, Hacı Bektaş-ı Veli'nin iki sayfalık bir şathiyyesi vardır; bunu 1680 yılında Enverî mahlaslı Hurufi ve Nakşî bir yazar, manzum ve mensur olarak şerhetmiştir, ancak o, ne şathiyyenin, ne de Tuhfetü's-Salikin isimli şerhin bulunduğı yeri söylemektedir. Bu bakımdan böyle bir şathiyyenin varlığı sadece yazılı olarak bilinmektedir.

Yine Abdölbaki Gölpınarlı, Darü'l-Fünun (İstanbul Üniversitesi) Edebiyat Fakölte'si reisü'l-müderresini Mahmut Bey Baba'ya ait bir mecmuada Hacı Bektaş-ı Veli'ye ait bir Hadis-i Erbain Şerhi gördüğünü ve kendisinin de bunu istinsah ettiğini yazar (Yılmaz, Akkuş, Öztürk, 2007: 18,19).

2.4. ALEVİLİK VE BEKTAŞİLİK

Alevi ve Bektaşilik ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda bu iki kavramın beraber kullanıldığını, bazı çalışmalarda birbirinin yerine kullanıldığını bazı çalışmalarda da müstakil bir tanıımı ifade etmede kullanıldığını müşahade etmekteyiz. Alevilik ve Bektaşiliğın aynı olduğunu savunanlar olduğu gibi farklı olduğunu savunan düşünür ve akademisyenlerde vardır.

Melikoff (2006), Alevilik ve Bektaşiliğin aynı olduğunu düşünmektedir. “Alevilik, Bektaşilik’ten ayrılamaz. Çünkü her iki deyim de aynı olguya, Türk halk sûfiliği olgusuna bağlıdır. Bektaşiler gibi Aleviler de Hacı Bektaş Veli’den himmet umarlar.” (Melikoff, 2006: 29) şeklinde ifade eden Melikoff, Alevilik ve Bektaşiliğin aynı kökten geldiğini fakat Alevilik ve Bektaşiliğin zamanla farklı iki toplum halini aldığını savunmaktadır. “Bektaşilik ve Alevilik -daha doğrusu Kızılbaşlık- aynı kökten gelen bir olgudur. İkisi, başlangıçta halk tarikatıydılar. Fakat zamanla, bilhassa XVI. yüzyıldan itibaren bölünmeler oldu ve iki farklı topluluk oluştu. Bir yandan, yerleşik olan, tekkeye bağlı ve az çok örgütlenmiş Bektaşiler, diğer yandan, köylerde veya kırlarda oturan ve en eski zamanlardan beri dinleri batini olan Kızılbaş denilen toplumlar” (Melikoff 2004,22). Melikoff zamanla oluşan bu ayrımın sosyal farklılaşma sonucunda ortaya çıktığını ifade eder ve daha sonra Alevilik ve Bektaşiliği iki ayrı zümre olarak görür. “Aralarındaki temel fark, sosyal bir farktır. Yüzyıllar boyunca, umumiyetle aşiret çevrelerinden gelmiş, eski göçebeler olan Aleviler, yabanlar olarak kalırlarken, Bektaşiler, kent merkezleri yörelerinde toplanarak, müritleri okumuş çevrelerden gelen bir tarikat oluşturmuşlardır. (Melikoff, 2006: 29).

Aleviler kır çevrelerde halka bağlı özlerini sürdürürlerken, Bektaşiler, kentlerin kalabalığı içinde, toplu ve düzenli bir tarikat oldular. Bu sosyal fark, iki zümre arasında giderek büyüyen bir uçuruma yol açacaktır. Birinciler ümmi kalırlarken, ikinciler ohmuş aydınlar olacaklardır. Bu da, "Her Kızılbaş, Bektaşî' dir, fakat her Bektaşî, Kızılbaş değildir" görüşünün doğmasına yol açacaktır, (Melikoff,102)

Melikoff aleviler ve Bektaşiler arasında zamanla oluşan bu uçurumun sebepleri arasında Far-Masonluğu da göstermektedir. “Bektaşiler ve Aleviler arasındaki uçurum, XIX. yüzyıl içinde, giderek derinleşecektir. İki zümre arasındaki sosyal farklılık yanında, bir başka sebep olarak, tarikatın resmen kaldırılışıyla, Bektaşilerin, gelişmeye başlayan Far-Masonluğa yönelmeleri de, ayrılığı derinleştirecektir (Melikoff, 26)”.

İlyas Üzüm, Alevi-Bektaşî ayrımının temel sebebinin sosyal farklılaşma olduğunu ileri sürmektedir. “Kızılbaşlar genellikle kırsal bölgelerde, Bektaşiler ise şehir merkezlerinde yaşarlar. Bu bakımdan, yegane belirleyici kıstas sayılmamak şartıyla, haklı olarak Kızılbaşlar köy Bektaşileri şeklinde anılmışlardır. Yaşanılan bölgelerin farklı oluşu bir başka önemli ayrışmaya da zemin hazırlamıştır; Kızılbaşlar yol mensubu olmak için aynı kökene mensup anne-babadan gelmeyi şart koşarken, Bektaşiler buna önem vermemiş; ikrar veren herkesin yola girebileceği ne hükmetmişlerdir. Kızılbaşlar Osmanlı döneminde merkezi otorite ile iyi ilişkiler içine girmemiş, ya sık sık "ayaklanmış" ya da sonraki dönemlerde içlerine kapanarak "kapalı toplum" hayatı sürdürmüşlerdir. Bektaşiler ise zaman zaman kimi sorunlar yaşamış olmakla birlikte, genelde merkezi yönetimle daha olumlu ve sıcak ilişkiler geliştirmişlerdir” (Üzüm,2007: 49).

Sönmez Kutlu (2005), Alevi- Bektaşî farklılaşmasının siyaset temelli kültürel bir farklılaşma olduğunu ileri sürmektedir. “Kızılbaş Alevilikle Bektaşilik arasındaki farklılaşma, siyaset temelli kültürel bir farklılaşmadır. Yavuz Sultan Selim ve Şah İsmail arasındaki siyasal anlaşmazlıklar sonucunda, kırsal kesimdeki Bektaşilik, şehir Bektaşiliğinden kültürel ve siyasal açıdan farklılaşmaya başlamış ve bazı konularda Şia'nın siyasi fikirlerinin etkisinde kalmıştır. Bunun sonucunda Azeriler Şiileşmişse de, Anadolu Aleviliği Şiileşmemiştir. Bir çok mezhebin Alevilik üzerinde etkisi olmuş ancak, mistik bir yapısını ve mistik bir din anlayışını sürdürmesi dolayısıyla bir mezhep hüviyetini kazanmamıştır. Mezhepler üstü kalmayı ve yetmiş iki millete aynı gözle bakmayı kendisine ilke edinmiştir (Kutlu, 2005: 34,59,63,64,154).

Aralarındaki siyasi sosyal farklılaşmaya rağmen Kutlu Aleviliği, "Bektaşî kültür ve edebiyatının ağır bastığı bir İslami inanç ve yasayış biçimi ile Türkmen kültürünün ve İslam öncesi inanış ve yaşayış biçiminin iç içe girmiş şeklidir ve soya bağlıdır“ (Kutlu,2005:153) şeklinde tanımlamakta ve iki unsuru beraber görmektedir.

Fığlalı da Alevilik ve Bektaşılığın aynı Ėüruhu ifade eden kavramlar olduğunu ifade etmektedir. “ Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli tarafından kurulan bir tarikattır. Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi, tevella (Ehl-i Beyt'i sevenleri sevmeye), teberra (Ehl-i Beyt'i sevmeyenleri sevmeme) gibi Aleviliğin temel esaslarına bağlı oluşları yüzünden, Bektaşılığe, Alevilik denebilir.”

Mehmet Eröz ise Alevilik ve Bektaşılığın birbirinden farklı olduğunu ileri sürmektedir. “Bu Alevilik, Sünnilerin Ehl-i Beyt'e olan sevgilerini ifade eder manadan öteye geçemez. Çünkü Türkiye'de her Bektaşı, Alevi olduğu halde, her Alevi Hacı Bektaş'ı Horasan ereni sayıp hürmet etmesine rağmen, Bektaşı değildir. Bu yüzden köy Bektaşisi şehir Bektaşisi ayrımı yapılmaktadır. köy Bektaşilerine Alevi denildiği halde şehir Bektaşilerine Bektaşı denir” (Eröz,1977, 52).

Teoman şahin (1995) de Alevilik-Bektaşilik ayrımı üzerinde durur ve Bektaşılığın Aleviliği asimile etmek amacıyla Osmanlı idarecileri tarafından kurdurulduğunu ileri sürer. Ona göre Safevilerin, Aleviliği dinsel kimlik olarak benimsemesinden sonra XV. yy.ın ortalarından itibaren Osmanlı saltanatı anti-tez olarak Sünnileşme ve Sünnileştirme politikası Ėütmeye başlamıştır. Bilhassa II. Bayezid Anadolu'yu denetlemek ve Sünnileştirmek için büyük çaba harcamış, tarikatlara yardım etmiş ve onları örgütlemiştir. Müslüman Safeviler Osmanlı'nın en büyük düşmanı kabul edilmiştir. Bu noktada II. Bayezid, Hacı Bektaş'ın adını öne çıkarmayı hedeflemiş, onun medfun olduğu kasabaya ciddi yardım göndermiş, Balım Sultan'ı beslemiş, Hacı Bektaş Vilayetnamesi yazdırarak muhtelif yerlere dağıttırmıştır. Bu çabalar yavaş yavaş tutmuş, her türlü fikre kapısını açan Bektaşılığe değişik fikirlerle mensup insanlar katılmış ve sonuçta kültürel ve dinsel bir sentez ortaya çıkmıştır (şahin:1995, 13-20).

Alevilik ve Bektaşilik kavramlarının yanında bu Ėüruhu tanımlamak için kullanılan bir başka kavram da “Kızılbaş”tır. Farklı manaların

yüklendiği Kızılbaş kavramının incelenmesi ve mahiyetinin ortaya konmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

2.5. KIZILBAŞ KELİMESİ VE MAHİYETİ

Kızılbaş kelimesinin ilk defa ne zaman kullanıldığına dair kesin bir kayıt yoksa da, ağırlık kazanan görüşe göre bu adlandırma XV. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ortaya çıkmıştır. Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar, muhtelif Türkmen boylarının oluşturduğu taraftar kitlesine her biri bir imamı temsil etmek üzere on iki dilimli kızıl börk giydirmiş ve giderek bu kitleler Kızılbaş ismiyle anılır olmuştur. Terim zaman içinde bütün Safevi yandaşlığını kapsayan çok geniş bir sosyal tabanı nitelemek üzere kullanılmıştır (Üzüm, 2007: 41).

Kızılbaş, Türkmen boylarının Osmanlıya karşı isyanlarında kızıl börk giyenlerin yoğunlukta olmaları dolayısıyla siyasal olarak Osmanlı aleyhtarı demektir. Kızılbaş Şah İsmail'in bu Türk boyları arasında Şiiliği yayma faaliyetleri sonucu, Osmanlı aleyhtarı, dedelik kurumuyla Hz. Peygamber soyuna kendisini bağlayan, Hz. Ali ve diğer 12 imama Şiilikten farklı bir mistik misyon yükleyen, Pir veya Dede/Baba gibi kimselerin önderliğinde talip müşid ilişkisi içerisinde dini bir yaşam sürdüren Şah İsmail taraftarı Müslüman Türk topluluklarının genel adı olmuştur. Bugün Anadolu'da Alevi zümreler içerisinde Kızılbaş olarak varlıklarını devam ettiren kesim, sözünü ettiğimiz bu grubun devamıdır. Ancak daha sonraları, Tacik, Afgan, İran ve diğer milletlerden Safevilere destek veren topluluklar ve İsmaililer için de Kızılbaş denilmiştir. Günümüzde bu topluluk Kızılbaş kelimesine, tarihi süreç içerisinde olumsuz anlamlar yüklendiği için Alevi olarak isimlendirilmeyi tercih etmektedirler (Kutlu, 2005: 152, üzüm 2007 39,40,41).

Alevi-Bektaşî toplumunda Kızılbaş kelimesinin ortaya çıkışına dair çeşitli yorumlar vardır. Bu yorumlardan birisi; Uhud Savaşı'nda

Peygamber'in dişi kırılınca O'nun kanının yere akmasını ve böylece bir kurak olmasını önlemek amacıyla Hz. Ali, Hz. Peygamber'in kanının avucuna alarak sarığına çalmış, böylece sarığı kırmızıya boyanan Hz. Ali'ye işaretle Kızılbaş nitelemesi kullanılmıştır. İkinci bir yorum Hayber muharebesinde Hz. Ali başına kırmızı bir sarık sarmıştır. Sıffin savaşında Hz. Ali askerlerini Muaviye askerlerinden ayırt etmek kırmızı sarık sardırması aynı zamanda kendisi de bağlamıştır. Bir diğer yoruma göre Hz. Ali, İbni Mülcem tarafından başından yaralandığında başındaki sarık kırmızı boyanmış ve böylece Kızılbaş kelimesi kullanılır olmuştur.

Kızılbaşlar hakkında yaygın olan bir diğer durum ise Osmanlı'nın Kızılbaşlara yaptığı zulüm ve baskı sonucunda Kızılbaşlar şehirlerden dağlara kaçmışlardır. Süleyman Uludağ (2004) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır.

“Osmanlı'nın Kızılbaşları dağlık bölgelerde, ormanlarda, kuş konmaz, kervan geçmez yerlerde yaşamak zorunda bıraktığı veya Osmanlı'dan korkan Kızılbaşlar'ın böyle yerlerde yaşamayı güvenlikleri açısından daha uygun buldukları, iddiası da gerçekleri yansıtmamaktadır. Bugün Kızılbaşların yaşadıkları bölgeler ve köylerdir. Aynı bölgelerde kurulan Sünni köyler, Kızılbaş köylerinden daha az değildir. Artvin'den İstanbul'a kadar olan Karadeniz'in ormanlık bölgelerindeki köy ve kasabaların tamamına yakın kısmı Sünni olduğu halde çok çetin hayat ve geçim şartları altında burada yaşamak zorunda kalmışlardır. Türkiye'de en fazla göç veren Kastamonu ve Bolu gibi illerin Sünni köyleri Alevi köylerinden daha zengin ve iyi durumda değildir. Kızılbaşlar'ın daha çok dağlık ve ormanlık alanlarda ve yaylalarda yaşadıkları doğrudur. Fakat, bunun sebebi politik ve ideolojik değil, sosyolojik ve kültürelidir. Orta Asya bozkırlarından gelen göçebe Türkmenler ister Kızılbaş, ister Sünni olsun Anadolu'da ne bozkırlarda ve ormanlık alanlarda yaşamayı tercih etmişler. Nitekim XIX. asrın ikinci yarısında, dağlık Kafkasya'dan' muhacirler de Anadolu'da, kendi irade ve arzularıyla dağlık bölgelere yerleşmişlerdir. Safeviler'in egemen oldukları bölgelere Anadolu'dan göçe den Kızılbaş Türkmenler (Rumlu, Tekelu, Şamlu

Türkmenleri gibi) olmakla beraber Safevi-Osmanlı gerginliğinden önce Kızılbaşların yerleşim alanları ne ise bu gerginlikten sonra da hemen hemen aynı kalmıştır (Uludağ, 2004: 169,170).

2.6. ALEVİLİK VE SÜNNİLİK

Alevilik ve Sünnilik, dini ve siyasi tartışmalarda bir şekilde gündeme gelen, gündeme geldiği dönemlerde çözülemeyen problem olarak gösterilen fakat hakkıyla incelendiğinde mahiyet itibariyle birbirinden çok da farkı olmayan önemli bir meseledir. Çoğunlukla siyasi ihtiraslar sonucunda başlayan bu manasız ayırım günümüze kadar devam etmekte ve bu iki güruhun birbirini tanımasına fırsat verilmemektedir. Alevilik ve Aleviliğin tarihi ve teşekkülü hakkında malumat vermeye çalıştığımız bu çalışmamızda, birbirinin düşmanı gibi gösterilen Alevi ve Sünni toplumunun birbirlerine karşı olan önyargılarının kırılması amacıyla Sünnilik ve Alevi-Sünni bütünleşmesi hakkında malumat vermenin de faydalı olacağı kanaatindeyiz.

“Sünni veya Ehlisünnet, kelime anlamıyla Hz. Muhammed'in sünnetine yani söz, davranış ve kabullerine uyan, düşünce ve yaşayışında bunları hakim kılan kişi veya kişiler demektir. Bu yanıyla Sünnilik veya Ehlisünnet'ten olmak, bütün Müslümanların ortak niteliğidir. Çünkü, siyasal ayırım tablosunda adı ne olursa olsun, bir Müslüman için Hz. Muhammed'in sünnetine uygunluk, hayatın her alanında temel gayedir. Buna göre, tarihsel-siyasal ayırımda yeri ne olursa olsun, bir insan, Muhammedi sünnete uygun bir hayat tarzı izliyorsa, o, Ehlisünnet'tendir.” (Öztürk,1998: 21).

Ethem Ruhi Fırlalı Ehl-i Sünnet ve Cemaat, yani Sünniliğin mahiyetini şu şekilde açıklar, “ Sünnet ve Cemaat ehli, bizim için bir fırka değil,doğrudan doğruya Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Nebeviye'nin özüne ve aslına sahip çıkan cumhur'un yoludur, Allah'ın buyurduğu es-Sıratu'l-Müstakim'dir, itikadi görüşleri itibariyle bizatihi Kur'an ve Sünnet'in tezahürüdür. Onun için de

dünya Müslümanlarının en büyük çoğunluğunun gönül verdiği, bağlandığı ve itikadi görüşlerinin dayandığı engin bir kaynaktır (Fırlalı,2004: 90).

Türkler Alevisi ve Sünnisi, Muhammed'i ve Ehl-i Beyti'ni baştan beri baş tacı etmiş, sevinçleriyle, üzüntüleriyle bir olmuştur. Türkler, İranlılar aracılığıyla İslamiyet'in birçok unsurlarını almalarına karşın, Şiilik kanalıyla Müslüman olmamışlar, esasen Sünniliğe bağlanmışlardır. Anadolu'yu Türkleştirme ve İslamlaştırma inancını ve amacını paylaşan Türkler, İran kültüründen uzak kalmışlardır. Onlar, kendilerine özgü bir dini-tasavvufi anlayışla, Sünni-Hanefi inanca bağlı olmakla birlikte Şamanilik ve Melamiliğin ağır bastığı,Türkmen Sünniliği olarak adlandırılabilir özellikleri olan bir Müslümanlığın temsilcileridir (Engin, 2004: 285). Ethem Fırlalı'ya göre, Sünni kavramı Muhammed'in yolunda olan anlamına geldiğine ve Ali'nin onun yolunun şaşmaz bir takipçisi olduğuna göre, Alevilerin de aynı yolda bulunmaları kaçınılmazdır. Bu nedenle Alevi-Sünni ayrımından söz edilmemelidir (Fırlalı,1990:394).

Alevi- Sünni ayrımının manasızlığını ve Alevi ve Sünnilerin bütünleşmesi gerektiğini Baha Said Bey tarihimizi misal göstererek şu şekilde ifade etmektedir.

"İçimizde Ali adına and içmiş, bel bağlamış canlar, eller var biraz onları da düşünelim. Fakat, düşünmek için bilmek lazım. Gayemiz işte budur. Anayurdumuzun haritasına göz gezdirelim ve kalemimizin ucu ile sıradağlarını çizelim. Bu dağlarda yaşayan Oğuz Türk'ü çoğunlukla "Ali-dost"tur. Biz onlara kısaca "Kızılbaş der geçeriz; sonra onları kötü de görürüz. İşte bu "dost"lardan söz edeceğim. İsterim ki ne yar gücensin ne ağyar; yalnız, birbirimizi bilelim ve tanıyalım. Mesela Çepni boyundan Oğuz Türk'ü Kızılbaş Ali Çavuş bilsin ki, Kütahya' dan Alayuntlu Osman Çavuş kan, can kardeşidir. Kargın Türkmeni Hüseyin Çavuş da Bigalı Ömer Onbaşı'nın kan ve can kardeşidir. İkisi de Türk, birer arslan yavrusudur. Osman Çavuşla Ömer Çavuş, mavzerini düşmanın iki kaşının ortasına nişan alırken, Ali ve Hüseyin Çavuşlar, "Yezid'in düşmanı dostumdur" diye havaya sıçramasını

Ordu da devlet de, bu iki arslan yavrusu Türk'ündür. İstenir ki, Kızılbaş obasına yolu uğrayan yörük, düşman pususuna düşmüş gibi ürkmesin! "Ak kavak"lı köye yolu düşen Kızılbaş da "Yezid" eline düşmüş mazlum gibi titremesin!" (Baha Said Bey, 2006: 154).

2.7. ALEVİ VE BEKTAŞİLERİN YAZILI KAYNAKLARI

Son on yıldır Alevi ve Bektaşî kültürü üzerine yapılan çalışmalar sonucunda bir çok yüksek lisans ve doktora tezi hazırlanmış ve bir çok kitap yayımlanmıştır. Bunların yanında Diyanet İşleri Başkanlığının "Alevi-Bektaşî Klasikleri" başlığı altında yayımladığı eserler yüzyıllar boyu bu toplumun inançlarına yön vermiş ve dedelerin belleklerinde çoğu zaman hıfz olunmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığının öncülük ettiği bu projede yayımlanan eserler şu şekildedir.

2.7.1. Tefsîr-i Besmele (Şerh-i Besmele)

Hacı Bektâş Velî'ye ait bu eserde Besmele'nin tefsîri yapılmaktadır. Cenâb-ı Hakk'ın lafza-i celâli olan Allah ismi ile birlikte Rahmân ve Rahîm isimlerini anmanın, bir ibâdete, bir işe başlarken onları telaffuz etmenin manevî değeri üzerinde durulmaktadır. Eserde daha çok hadîs-i şerîflerden yararlanılmış, zaman zaman Peygamber kıssalarına, tarîhî olay ve menkıbelere yer verilmiştir. Daha önce Rüştü Şardağ'ın çevirisiyle Kültür Bakanlığı tarafından az sayıda basılarak yayınlanmış olan bu eseri bugün yayınevlerinde bulmak mümkün değildir. Çeviri için esas alınan nüsha Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan ve Türkiye'de bugüne kadar tespit edilen tek nüshadır. Yrd. Doç. Dr. Hamiye Duran bu nüshayı latinize etmiş ve sadeleştirmiştir.

2.7.2. Makâlât

Hacı Bektâş Velî'ye ait olan bu eserde dört kapı kırk makâm anlatılmaktadır. Hacı Bektâş Velî Hoca Ahmet Yesevî'nin şekillendirdiği anlayışa paralel olarak şerîat, tarîkat, ma'rifet ve hakikat kapılarına ait tasavvufî makamları Kur'an âyetleri ve hadîsleri referans göstererek açıklamıştır. Alevî-Bektâşî vatandaşlarımız tarafından kabul gören bu eserin Hacı Bektâş Velî'ye ait olduğu üzerinde genel bir ittifak bulunmaktadır. Çeviri için Nevşehir/Hacıbektaş'ta ikamet eden Hacı Bektâş Velî evlatlarından Veliyettin Ulusoy'un elinde bulunan nüsha esas alınmıştır. Prof. Dr. Ali Yılmaz, Prof. Dr. Mehmet Akkuş ve Dr. Ali Öztürk bu nüshayı latinize etmiş ve sadeleştirmişlerdir.

2.7.3. Velâyetnâme

Bu eserde Hacı Bektâş Velî'nin menkıbevî hayatı yer almaktadır. Hacı Bektâş Velî'nin Hoca Ahmet Yesevî'nin isteğiyle Lokman-ı Perende tarafından yetiştirilmesi, Türkistan coğrafyasından başlayarak Anadolu'da yaptığı İslâmlaştırma faaliyetleri, Mevlâna, Ahî Evran Velî, Yunus Emre, Seyyid Mahmut Hayrânî ve Nûreddin Caca Bey'le yaptığı görüşmeler bir velâyetnâme üslubu içerisinde anlatılmaktadır. Daha önce Abdülbâki Gölpınarlı Velâyetnâme'yi günümüz Türkçesi'ne çevirmiş, ancak eser yeterli sayıda basılmadığı için geniş halk kitlelerine ulaştırılamamıştır. Yrd. Doç. Dr. Hamiye Duran Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan en eski nüshayı esas alarak latinize etmiş ve sadeleştirmiştir.

2.7.4. Dilgüşâ

Bu eser Hacı Bektâş Velî'nin halîfelerinden Abdal Mûsâ tarafından yetiştirilmiş olan Kaygusuz Abdal'a aittir. Kaygusuz Abdal Hacı Bektâş

Velî'den sonra Bektâşîliğin kurumsallaşmasını sağlayan ikinci önemli kişidir. Dilgüşâ (gönül anahtarı) târihî, dinî ve edebî öneminin yanı sıra, insanları birlik ve beraberliğe çağıran muhtevâsıyla da günümüzdeki sosyo-kültürel problemlerimize çözüm getiren bir eserdir. Kaygusuz bu eserinde çeşitli dinî bilgi ve tasavvufî mefhumları benzetme ve mecaz gibi edebî sanatları kullanarak daha iyi anlaşılır hale getirmeye çalışmıştır. Hacı Bektâş Velî evlatlarından Veliyettin Ulusoy'un elinde bulunan nüsha esas alınmış; Prof. Dr. Abdurrahman Güzel bu nüshayı latinize etmiştir.

2.7.5. Saraynâme

Bu eser de Kaygusuz Abdal'a aittir. Bu eserde cihanın bir saray olduğu, bu sarayın da mutlaka bir Pâdişâh'ının bulunduğu vurgulanmaktadır. İnsanın bu dünyada yaşarken dünya ve âhiret dengesini iyi gözetmesi gerektiği dile getirilerek, Allâh'ı tanımanın ve ibâdet etmenin önemine dikkat çekilmektedir. Prof. Dr. Abdurrahman Güzel, Dilgüşâ'nın Marburg nüshasını esas alarak latinize etmiştir.

2.7.6. İlm-i Câvidân

Virânî Baba'ya ait olan bu eserde Fâtîha Süresi'nin tefsîri yapılmaktadır. Virânî Baba Alevî-Bektâşî geleneğinde deyiş ve nefesleri okunan yedi büyük Hak âşığından birisidir. İlm-i Câvidân Alevî geleneğinde önem verilen bir eserdir. Allah, Peygamber ve Ehl-i Beyt sevgisinin anlatıldığı eserde, dört kapı kırk makam, âdâb ve erkân gibi konulara yer verilmektedir. İki nüsha esas alınmıştır. Nüshalardan biri Amasya-Merzifon'da ikamet eden Turan Saltık Dede'nin özel kütüphanesinde, diğeri ise Çorum-Dodurga Mehmed Dede Tekkeköy'de ikamet eden Eyüp Öztürk Dede'nin özel kütüphanesinde bulunmaktadır. Eser Doç. Dr. Osman Eğri tarafından latinize edilerek sadeleştirilmiştir.

2.7.7. Erkânnâme 1

Bektâşî geleneğinin âdâb ve erkânının anlatıldığı el yazması eserler Erkânnâmelerdir. Erkânnâmeler tarihte Bektâşî dergâhlarında dervişlerin tarîkat kurallarını öğrenmek için sürekli okudukları eserlerdir. Yayınlanacak olan bu erkânnâmede tâlibin yapması gerekenler, tâliblerin birbirlerine karşı davranışları, halleri, dünya sevgisini terk etmenin gereği, sûfilîğin anlamı, sohbetin önemi, âhiret hâli ve tâlibin îmânını tamamlayan unsurlar, üç sünnet yedi farz gibi konular pedagojik bir üslupla işlenmektedir. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde buluna nüsha Arş. Gör. Doğan Kaplan tarafından latinize edilmiş ve sadeleştirilmiştir.

2.7.8. Erkânnâme 2

Bu eserde Bektâşî dervişlerinin giydikleri tâcın, dört kapı kırk makamın, çeşitli tasavvufî derecelerin anlamı, fakr makâmının önemi gibi konular üzerinde durulmaktadır. Tarîkatın esasları âyetler referans gösterilerek açıklanmaktadır. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde yer alan nüsha Dr. Nurgül Özcan tarafından latinize edilmiş ve sadeleştirilmiştir. Süleymâniye Kütüphanesi'nde bulunan bir başka Erkânnâme nüshası da çeviri işlemleri bittikten sonra bu esere ilave edilecektir.

2.7.9. Hızırnâme

Anonim olan bu eserde dört kapı kırk makâm, musâhiplik yol ve erkânı, mürebbî, kurban, tercemân kavramları, ikrâr vermek, erkân çalmak, gülbank okumak, erkân değneğinin (tarık) cennetteki Tûbâ ağacından kesilmesi, On İki İmâmlar, On Yedi Kemerbest, dâra durmak, tecellâ, tevellâ

konuları işlenmektedir. Eser araştırmacı-yazar Baki Yaşa Altınok'un özel kütüphanesinde bulunan eser, Altınok tarafından latinize edilmiştir.

2.7.10. Kitâb-ı Cabbâr Kulu

Bu eser Cabbâr Kulu isminde bir Bektâşî dervişi tarafında yazılmıştır. Erkânnâme türüne dahil edilebilir. Dört kapı kırk makâm, velâyet, dervişlik, büyükleri ziyaret, sohbet, halvet ve zikir eserde yer alan konular arasındadır. Üç nüsha esas alınmıştır. Bunlar: 1. Çorum/Dodurga/Mehmed Dede Tekke Köyü'nde ikamet eden Eyüp Öztürk (Dede)'nin özel kütüphanesinde bulunana nüsha. 2. Amasya/Gümüşhacıköy/Karaköy'de ikamet etmekte iken Hakk'a yürümüş olan Durmuş Topal (Dede)'ye ait nüsha. 3. Amasya/Hamamözü/Yemişen Köyü'nde ikamet etmekte iken Hakk'a yürümüş olan İsmail Göktaş'a ait nüsha. Eser Doç. Dr. Osman Eğri tarafından latinize edilmiş ve sadeleştirilmiştir.

2.7.11. Kitâb-ı Dâr

Anonim olan bu eserde Bektâşî geleneğinde sürdürülen ve vefat eden bir kişi için düzenlenen "Dardan İndirme Erkânı" sırasında okunan duâ yer almaktadır. Bu duâ besmele ile başlamakta ve okunan Kur'an âyetiyle devam etmektedir. Bu duâda Allâhu Teâlâ'nın isimleri, Hz. Âdem'den Hz. Peygamber'e kadar gelen Peygamberlerin isimleri, Ehl-i Beyt'in isimleri anılarak vefat eden kişi için Allâh'a yakarıшта bulunmaktadır. Üç nüsha esas alınmıştır. İlk iki nüsha Amasya/Gümüşhacıköy Karaköy Durmuş Topal dede özel kütüphanesinde bulunmaktadır. İkinci nüsha ise Çorum/Dodurga Mehmet Dede Tekkeköy'de ikamet eden Hacı Molla Mustafa oğlu Bektaş Güneş Dede'nin özel kütüphanesinde mevcuttur. Eser Doç. Dr. Osman Eğri tarafından latinize edilmiş ve sadeleştirilmiştir.

2.7.12. Dâstân-ı İbrahim Edhem

Anonim olan bu eserde Horasan Pâdişâh'ı iken tâcı tahtı terk ederek dervişlik yapmaya başlayan İbrahim Edhem'in menkîbeleri anlatılmaktadır. İbrahim Edehem hem Alevî, hem de Sünnî gelenekte bilinen ve menkîbeleri anlatılan târihî bir şahsiyettir. Menkîbeye göre İbrahim b. Edhem gençlik çağında avlanırken iki defa, "Sen bunun için mi yaratıldın, bunu yapmakla mı emrolundun?" şeklinde gaipten bir ses duymuş, aynı sesi üçüncü defa atının sırtındaki eyerin kaşından da işitmesi üzerine bütün malını mülkünü terk edip zühd yoluna girmeye karar vermiş, Abdullah b. Mübarek'in de aralarında bulunduğu altmış kadar ilim yolcusu gençle birlikte Mekte'ye doğru yola koyulmuştur. Esas alınan nüsha Amasya/Gümüşhacıköy Karaköy Durmuş Topal dede özel kütüphanesinde bulunmaktadır. Eser Doç. Dr. M. Mahfuz Söylemez tarafından latinize edilmiştir.

2.7.13. Muhammed b. Hanefiyye Cenknâmesi

Anonim olan bu eserde Muhammed b. Hanefiyye'nin menkıbevî hayatı anlatılmaktadır. Ehl-i Beyt bir bireyi olan Muhammed b. Hanefiyye, sair Ehl-i Beyt mensupları gibi birçok menkîbeye konu edilmiştir. Bu yönüyle Türk edebiyatının da önemli kahramanları arasında yer almaktadır. Türk edebiyatında ona atfedilen birçok *cenknâme* bulunmaktadır. Türk halkının bu kutlu aileye vermiş olduğu değeri göstermesi açısından büyük bir öneme sahip olan bu eserler, geçmişte geceleri yapılan sohbet meclislerinde (ümsiyât) okunur, o kutlu ailenin yâd edilmesi hedeflenirdi. Esas alınan nüsha Amasya/Gümüşhacıköy Karaköy Durmuş Topal dede özel kütüphanesinde bulunmaktadır. Eser Uzman Ceyhun Ünlüer tarafından latinize edilerek sadeleştirilmiştir.

2.7.14. Fütüvvetnâme-i İmâm Ca'fer-i Sâdık (Buyruk)

Bu eser bir *Buyruk* niteliğindedir. İçerisinde âdâb ve erkânla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Hacıbektâş nüshası Arş. Gör. Yalçın Atalık tarafından latinize edilerek, sadeleştirilmiştir.

2.7.15. Maktel-i Hüseyin

Ebû Mihnef'in Arapça olarak yazdığı Maktel'in Osmanlıca'ya tercüme edilmiş halidir. Dört nüsha esas alınmıştır. Eserde Kerbelâ'da Hazret-i Hüseyin'in şehit edilişi manzûm bir dille anlatılmaktadır.

2.7.16. Saffetü's-Safâ (Buyruk)

Şeyh Safiyyüddin Erdebîlî'ye ait Farsça nüshadan Osmanlıca'ya tercüme edilmiş olan bu eser yaklaşık yüzer sayfalık yedi bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden birisi Arş. Gör. Doğan Kaplan tarafından latinize edilerek, sadeleştirilmektedir.

2.7.17. Buyruk

Tâliplere Alevîliğe ait öğretiyi açıklayan ve bir tür ilmihâl kitabı olan bir Buyruk nüshası, Arş. Gör. Doğan Kaplan tarafından latinize edilerek, sadeleştirilmektedir.

2.8. ALEVİLERİN İNANÇ YAPISI VE GENEL KAVRAMLARI

2.8.1. İnanç Yapısının Dayandığı Kavramlar

2.8.1.1. Allah-Muhammed-Ali

Geleneksel Alevi inancında Allah-Muhammed- Ali ya da Hak-Muhammed-Ali şeklinde ifade edilen bu kavram Aleviliğin en önemli ve en yaygın sembolüdür. Bu üçleme Alevi-Bektaşî edebiyatında da en çok kullanılan motiflerden biridir. Geleneksel Alevi inancında Allah-Muhammed-Ali üçlemesi değişik mahiyetlerde ifade edilir. Hak/Allah, mutlak yaratıcı, İlah; Muhammed, peygamber; Ali ise veli olarak ifade edilirken bu ifadelerin zamanla girift hale geldiği de görülür. Geleneksel Alevi inancındaki Hak-Muhammed-Ali anlayışını Cenksu Üçer şu şekilde tasnif etmektedir.

“Hakk-Muhammed-Ali'deki Hakk, her şeyin yaratıcısı ve tek ilah olan Allah; Muhammed, Allah'ın kendilerine vahyettiği peygamberlerinin en sonuncusu olan Hz. Muhammed; Ali, Allah'ın arslanı, Peygamber'in damadı, amcaoğlu, büyük kahraman vb. bütün üstün meziyetleri dolayısıyla kendisine velayet kapısının piri olma özelliği verilmiş olan Hz. Ali'dir. Buna göre, Hakk ilah; Muhammed peygamber, Ali ise velayet kapısının piridir. Bu anlayışta Hakk-Muhammed-Ali'deki unsurların her birinin nitelik ve görevlerinin belirlenmiş olduğu ve olayın uluhiyyet-nübüvvet-velayet bağlamında değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

Hakk-Muhammed-Ali'deki Hakk, Allah'tır, ilahtır; Muhammed ve Ali ise ruhu, cismi, bedeni aynıdır, aralarında bir fark yoktur, nitelik ve özellik olarak bunlar birbirinin aynısıdır. Bu görüşte olanların genel hareket noktalarından biri, "Allah'ın ilk olarak kendi nurundan Muhammed-Ali nurunu yarattığı, Abdulmuttalib'e gelinceye kadar tek olan bu nurun Abdullah ile Ebu Talib'de

ikiye bölündüğü ve her iki oğlun sulbünden gelen Fatıma ile Ali'nin evlenmesiyle tekrar birleştiği, sonra Ehl-i Beyt soyundan gelenlerce taşındığı" şeklindeki yaygın inanış iken; bir diğeri de kimilerince musahiplik esnasında; kimilerine göre ise, Gadir Hum olayında Hz. Peygamber ile Hz. Ali'nin bir olduklarını göstermek için aynı kıyafetin içine girmeleri üzerine ruhlarının ve cisimlerinin aynileştiği ile ilgili anlatılan aşın batını ve mitolojik inançlardır. Nitekim bu olayı Hz. Peygamber'in ağzından da doğrulatma yoluna gidildiği görülmektedir. Aleviler arasında yaygın bir şekilde hadis olarak aktarılan bu söze göre Hz. Peygamber Hz. Ali'ye " Ey Ali, etin etim, kanın kanım, cismin cismim, ruhun ruhumdur," demiştir.

Hakk da Muhammed'de Ali de birdir. Bunlar bir şeyin farklı tezahürleridir. Aslında bunların hepsi aynıdır" (Üçer, 2005: 230-232).

İlyas Üzüm ise bu kavramları şu başlıklar altında tasnif etmektedir. Hak/Allah: Yüzeysel bir vahdet-i vücut, Hz. Muhammed: Yarı kapalı bir peygamberlik, Hz. Ali: Velayet şahı, Hz. Ali'ye uluhiyyet nispeti, Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'le özdeşliği (Üzüm, 2007: 71-102).

2.8.1.2. Ehl-i Beyt ve Oniki İmam

Kelime olarak, aile, yakın akrabalar, eş, bir bölgenin halkı, bir yerde bulunan insan topluluğu, bir kimsenin etrafında ona inanan ve ona tabi olan insanlar, taraftarlar, bir şeyi hak eden , layık olan anlamların gelen Ehl kelimesi ile; genel kullanımda sukûnet ve konaklama yeri anlamlarında çadır ve binanın her ikisini kapsamakla birlikte, özelde kişinin evi, hanesi, çadırı, köşkü veya sarayını ifade eden Beyt kelimesinin bir arada kullanılmasından oluşturulan Ehl- Beyt tamlaması, ev halkı hane halkı anlamlarına gelmektedir (Üçer, 2005: 249).

Geleneksel Alevi inancının en önemli simgelerinden olan Ehl-i Beyt, Hz. Muhammed'in ev halkını özellikle Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz.

Hasan ve Hz. Hüseyin'i ifade eder. İslam inancında Ehl-i Beytin önemli bir yeri vardır. Zira Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde Ehl-i Beyt övülmüş ve mümtaz şahsiyetler olarak anılmışlardır. Muhaddis ve müfessirlerin Ehl-i beytin kimler olduğu konusunda değişik yorumları mevcuttur. Bu yorumlar genel olarak sıralanacak olursa şöyle bir tasnif ortaya çıkmaktadır

1- Ehl-i Beyt sadece Hz.Peygamber'in hanımlarıdır.

2-Sadece, Hz. Peygamber. Hz. Ali. Hz. Fatıma, Hz, Hasan ve Hz.Hüseyin'dir.

3- Hz. Peygamber'in çocukları, hanımları ve Ehl-i Kisa'dır.

4- Ehl-i Kisa, Vasile b. Eska, Ümmü Seleme ve Selman-ı Farisi'dir

5-Hz. Peygamber'in hanımları ve çocuklarının da dahil olduğu akrabalarıdır.

6-Sadakanın kendisine haram olduğu kimselerdir.

7-Hz. Peygamber'in ümmeti veya bütün müttaki mü'minlerdir.

Ehl-i Beyt ile ilgili bazı hadis-i şerifler bize Ehl-i Beyt'in kimler olduğu konusunda fikir vermektedir.

Sa'd İbnu Ebi Vakkas' anlatıyor: "Şu ayet indiği zaman " Sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle bu hususta mücadele edecek olursa de ki: "Gelin, çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendinizi ve kendimizi çağırıp toplanalım, sonra niyaz edelim ki, Allah'ın laneti yalancılar üzerine olsun!"(Al-i İmran 61) . Resulullah Ali'yi Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i çağırdı ve "Allah'ım, bunlar da benim ehlim(ailem) buyurdu Canan, t.y: 415).

Ümmü Seleme anlatıyor: "Ben Resulullah'ın evinin kapısında iken şu ayet nazil oldu "Ey peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor" (Ahzab 33). Evde Resulullah, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin vardı. Onlara bir örtü bürüdü ve:

“Allahım işte bunlar benim Ehl-i Beytimdir. Bunlardan günahı gider ve bunları kirlerden temiz kıl!” buyurdu. Ben atılıp:

“Ey Allah’ın Resulü! Ben Ehl-i Beyt’ten değil miyim?” dedim. Bana:

“Sen (yerinde dur. Sen zaten) hayırdasın, sen Resulullah’ın zevcesisin!” diye cevap verdi” (Canan, 416).

Hız. Aişe anlatıyor: “Resulullah üzerinde siyah (yünden) nakışlı bir kumaş olduğu halde sabahleyin (evden) çıktı. O sırada Hasan geldi., O’nu örtünün altına soktu. Sonra Fatıma geldi, O’nu da soktu, sonra Hüseyin geldi, O’nu da soktu. Sonra Ali geldi ve O’nu da örtünün altına soktu. Sonra da : Ey Ehl-i Beyt! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor”(Ahzab 33) buyurdu (Canan, 416).

Bu hadis-i şerifler doğrultusunda Ehl-i Beyt’in, peygamber zevceleri yanında Ali Fatıma, Hasan ve Hüseyin olduğu anlaşılmaktadır. Ahzab süresindeki ayetten sadece Hız, Peygamber’in hanımlarının anlaşılması gerektiği düşüncesinin doğru olduğunu vurgulayan Kutlu, konuyla ilgili şu açıklamalarda bulunmaktadır. “Çünkü bu ayet, rivayet edildiğine göre, hicretin 6, yılında inmiştir. Hız. Fatıma, Hız. Ali ile hicretin ikinci yılında evlenmiş ve Hız, Hasan ile Hız. Hüseyin, bu ayet inmeden iki üç yıl önce hicretin 4, ve 5. yılında doğmuştur, Hız. Ali’nin evlendikten sonra Hız, Peygamber’den ayrıldığı ve başka evde oturduğu bilinen bir gerçektir. Bu durumda Hız. Peygamber’in damadı Ali ve kızı Fatma’yla, onların çocukları ev halkından sayılamaz, Eğer onlar başka evde oturmalarına rağmen, bu ayetin kapsamına girselerdi, o tarihlerde Hız. Peygamber’in iki kızıyla evlenmiş olan -her ne kadar birisi yaşıyor idiyse de- Hız, Osman’ın da Ehl-i Beyt kapsamına girmesi gerekirdi. Bu ayet, Şia tarafından Ehl-i Beyt’e yüklenen karizmanın, Kur’an’dan hiçbir vahyi temeli bulunmadığını açıkça ortaya koymaktadır” (Kutlu:2000,106).

2.8.1.3. Oniki İmam

Geleneksel Alevi inancının önemli simgelerinden biri de oniki imamdır. Yaşadıkları devirde insanlara öncü olmuş ve risalet mesleğini en güzel şekilde temsil etmişlerdir. Hz. Peygamber'in soyundan gelen bu mümtaz şahsiyetlerin isimleri ve künyeleri şu şekildedir.

1- Ali b. Ebu Talib: Künyesi Ebu'l-Hasan'dır. Ebu Turab, el-Murtaza, Haydar, Esedullah gibi lakapları vardır. Fil yılının otuzuncu senesi Recep'in on üçüncü günü doğmuştur (29 Temmuz 599). Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib'in oğlu ve aynı zamanda Resulullah'ın damadıdır. Hicret'in kırkinci yılı Ramazan ayının yirmi birinde (28 Ocak 661) vefat etmiştir. İmamiyye, "Emiru'l-Mü'minin" unvanını ancak Ali b. Talib hakkında kullanır.

2- Hasan b. Ali: Künyesi Ebu Muhammed'dir. Lakabı Mücteba ve Zeki'dir. Hicretin üçüncü yılında (624) doğmuş, 29 Safer 50/28 Mart 670 tarihinde zehirlenerek şehid edilmiştir. Medine'de Baki mezarlığında gömülüdür.

3- Hüseyin b. Ali: Künyesi Ebu Abdullah'dır. Lakabı Sıbt (torun) ve Şehid'dir. Hicretin dördüncü yılında doğmuş (625); 10 Muharrem 61/15 Ekim 680 tarihinde yezidin ordusu tarafından Kerbela'da şehid edilmiştir. Gerek Hz. Hasan, gerek Hz. Hüseyin, Resulullah'ın en sevdiği torunlarıdır ve "Reyhanetu'n-Nebi" (Peygamber'in çiçek demeti) olarak anılırlar.

4- Ali b. El- Hüseyin: Künyesi Ebû Muhammed ve Ebu'l Hasan'dır. Lakabı, ibadet edenlerin ziyneti ve secde edenlerin efendisi anlamlarına gelen "Zeyne'l Abidin " ve "Seyyidu's sacidin"dir. Babası İmam Hüseyin, annesi son İran hükümdarı Yezcürd'ün kızı olan Şehribanu'dur. 5 Şaban 38/6 Ocak 659'da Medine'de doğmuş ve 22 Muharrem 95/17 Ekim tarihinde vefat etmiştir. Medine'de Baki mezarlığında medfundur.

5- Muhammed el Bakır b. Ali Zeynelabidin: Künyesi Ebu Cafer'dir. Lakabı, ilim ve hikmeti yaran, ilim derinliğine inmiş anlamına gelen Bakır'dır.

3 Safer 57/16 Aralık 676'da Medine'de doğmuş ve 7 Zilhicce 114/28 Ocak 733'te Medine'de vefat ederek babasının yanına defnedilmiştir. İmamiye fırkasının esasları ve fıkhi, İmam Muhammed ile oğlu İmam Cafer Sadık'ın rivayetlerine dayanır.

6- Cafer as-Sadık b. Muhammed: Künyesi Ebu Abdullah, lakabı Sadık'tır. 17 Rebilüevvel 80/23 Mayıs 695 tarihinde Medine'de doğmuş ve 25 Şevval 48/ 15 Aralık 765 tarihinde aynı yerde vefat etmiştir. Gerçekten alim ve fazıl olup pek çok alim kendisinden istifade etmiştir.

7- Musa el-Kazım b. Cafer: Künyesi Ebu'l-Hasan, lakabı Kazım'dır. 7 Sefer 128/8 Kasım 745 tarihinde Mekke ile Medine arasındaki Evba'da doğmuş ve Harun er-Reşid tarafından Bağdat'a getirilerek isyan eder korkusuyla hapsedilmiştir. 25 Recep 183/1 Eylül 799 tarihinde Bağdat'ta vefat etmiştir. Kazımeyn'de medfundur.

8- Ali er-Rıza b. Musa: Künyesi Ebu'l Hasan, lakabı Rıza'dır. 11 Zilkade 148/29 Aralık 765 tarihinde Medine'de doğmuştur. Abbasi halifelerinden Me'mun tarafından Irak'a getirilmiş ve kendisine veliaht tayin edilmişse de, bilahare 17 Sefer 203/24 Ağustos 818 tarihinde zehirlenerek öldürülmüştür. Şimdiki adıyla Meşhed şehrinde medfundur.

9- Muhammed et-Taki b. Ali: Künyesi Ebu Cafer, lakabı Taki'dir. Bazen Cevad ve İbnu'r Rıza da denir. 15 Ramazan 195/11 Nisan 811 tarihinde Medine'de doğmuş 30 Zilkade 220/25 Kasım 835'de Bağdat'ta vefat etmiştir ve Kazımeyn'de defnedilmiştir.

10- Ali en-Naki b. Muhammed: Künyesi Ebu'l Hasan, lakabı Naki ve Hadi'dir. 2 Recep 212/27 Ekim 827'de Medine civarında doğmuş ve 3 Recep 254/28 Haziran 868'de vefat etmiştir. Samarra'da medfundur.

11- Hasan el-Askeri b. Ali en-Naki: Künyesi Ebu Muhammed, lakabı Askeri ve Zeki'dir. 8 Rebiulahir 232/2 Aralık 846 tarihinde Medine'de doğmuş ve 8 Rebiülevvel 260/2 Ocak 873'te vefat etmiştir. Samarra'da medfundur.

12- Muhammed el- Mehdi b. Hasan el Askeri: Künyesi Ebu'l Kasım; lakabı Muntazar, Hüccet, Sahibu'z zaman ve Mehdi'dir. 15

Şaban 255/30 Temmuz 869 tarihinde doğmuştur. Şiilere göre babası Hasan-el Askeri'nin ölümünden sonra gizlenmiştir. Halen sağdır ve kıyametten önce zuhur ederek zulümle dolmuş olan dünyayı adaletle dolduracaktır (Fığlalı, 2001: 159-161; Gölpinarlı, 1989).

2.8.1.4. Tevella ve Teberra

Geleneksel Alevi inancının prensiplerinden biri olan tevella ve teberra anlayışı Hz. Peygamber ve Ehl-i Beytin hukukunu muhafaza, Onlar'ı sevenleri sevmek ve sevmeyenleri sevmeme anlayışına dayanır.

Tevella: Hz. Muhammed ve soyu ile onları sevenleri sevmek

Teberra: Hz. Muhammed ve soyunu sevmeyenler ile, sevmeyenleri sevenleri sevmemek .

Bu anlayışın Anadolu Aleviliğine İran Şiasından geldiğı ileri sürölse de Yaşar Nuri Öztürk tevella ve teberra anlayışının toplumda bir kamu vicdanı haline geldiğini savunur ve bunu şu şekilde ifade eder.

“Şu bir gerçek ki, 14 asrı aşkın bir zaman içinde İslam ümmeti, andığımız tevella ve teberryı bir kamu vicdanı, bir icma' olarak zaten benimsemiştir. İslam dünyasının neresinde ve kaç Müslüman evinde bir Muaviye veya Yezid adına rastlanabilir? Rastlayan var mıdır? Ama, dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir Müslüman evinde bir veya birkaç Ali'ye, Hasan'a, Hüseyin'e mutlaka rastlamaktayız. Bu, tevella ve teberra'nın en anlamlı ve en kalıcı olanıdır. Tarikat ehli, özellikle Bektaşî muhitler, bu kamu vicdanını, bu ümmet çapındaki consensusu, biraz daha gür sesle ifade ediyorlar, hepsi bu” (Öztürk, 1998: 25).

2.8.1.5. Üç Sünnet Yedi Farz

İslam anlayışında sünnet, Hz. Peygamber'in sözlerini ve fiillerini ifade eder. Farz ise Allah'ın kesin olarak yapılmasını istediği hükümleri ifade ederken geleneksel Alevi inancındaki üç sünnet yedi farz prensibindeki sünnet ve farz ifadeleri bu kavramların ihtiva ettiği manadan tamamen farklıdır. Üç sünnet yedi farz, geleneksel Aleviliğin tarikat prensiplerini ihtiva eden Buyruk kitabında bulunmakla beraber bu prensiplerin günümüz Alevililiğinde uygulaması pek görülmemektedir. Buyruklarda geçen üç sünnet yedi farz şu şekildedir.

“Evvel sünnet budur ki daima Allah'ın kalamı dilinden gitmeye. Kelime-i tevhit kalbinden gitmeye. İkinci sünnet budur ki; kalbinden adaveti gidere. Üçüncü sünnet budur ki; eğer talip bin ise bir gibi otura,hemen biri söyleye.

Evvel farz budur ki; zahit dini şeytandan nice sakınırsa ehli tarikat dahi yolunu dinini öyle sakına

İkinci farz: budur ki, desti kudret makamına iletmiş ola. Yani candan geçe haktan dönmeye.

Üçüncü farz oldur ki: dünya kendine zerre kadar gelmeye.

Dördüncü farz oldur ki: halifeden tövbe ala.

Beşinci farz oldur ki: halifeden musahip hakkını cemiyete yetire.

Altıncı farz oldur ki: halifeden hırka giye.

Yedinci farz oldur ki: halifeden tac urunmaktır.

Ve dahi, sofiliğin bir şartı dahi vardır. Şart oldur ki: özün meşayihe yetüre.

İmdi, üç sünnet yedi farz üzerine olmayan safiye, safi deyip inanmayasın.

Pes, evvel sünnetten düşen talibi kendi gönlüne salasız. Nice hizmet ederse kabul edesiz. İkinci sünnetten düşen talipten bir akçe tercüman alasız. Üç akçe halifeye veresiz. Üçüncü sünnetten düşen talibe bir tarik uralar.

Evvel farzdan düşen talibe üç tarik uralar. Yedi akça gazilere tercüman alalar. Üç akçasını halifeye vereler. On akçe nezir vereler.

ikinci farzdan düşen talibe: yedi tarik uralar. Yedi akçe tercüman alalar.

Üçüncü farzdan düşen talibe: dokuz tarik uralar.

Dokuz akçe tercüman alalar. Üç akçe halifeye vereler. On altı akça nezir vereler.

Dördüncü farzdan düşen talibe: onsekiz tarik uralar.

On yedi akça tercüman alalar. On akçesin halifeye vereler. Bakisini gazilere vereler. Kırk akçe nezir vereler.

Pes bu üç farzın günahı birdir. Yacı alınmış olsa musahibinden düşmüş ola. Kırk tarik uralar. Kırk akçe tercüman alalar. On dokuz akçesini halifeye vereler. Yetmiş akçe nazire vereler.

Birinci şarttan düşen talibin özünü evliyaya iletmek şarttır. Eğer evliya kabul ederse malını miras etmek gerektir. Zira, evliyanın kabul etmediği talibin derdine derman yoktur. İmam Cafer hazretleri talip olanın haline böyle buyurdu" (Buyruk, 2001, 125,126,127).

2.8.1.6. Dört Kapı Kırk Makam

Geleneksel Aleviliğin inanç prensiplerinden biri de dört kapı kırk makamdır. Hoca Ahmet Yesevi'nin sistematik hale getirdiği ve Hacı Bektaş Veli'nin de düstur edindiği prensipler bütünü olan dört kapı kırk makam manevi tekamülün ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümü Aleviliğinde dört kapı kırk makamı uygulayan ya da uygulama çabasında olan şahısların çok az olduğu kanaatindeyiz. Hacı Bektaş Veli Makalat'ında dört kapı kırk makamı şu şekilde açıklamaktadır.

"Kul, Allah teala'ya kırk makamda erer, dost olur. (Bu makamlardan) onu Şeriat, onu Tarikat, onu Ma'rifet, onu da Hakikat içindedir.

1. Şeriatın ilk makamı, iman getirmektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

" ... Allah 'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe iman etmenizdir."

Her kim ki imanın ten üzre olduğunu söylerse hatadır. Eğer can üzredir

derse yine hatadır. O halde şöyle bilmek gerekir ki, arifler katında iman akıl üzeredir. Ancak marifet gönül üzeredir ve Tanrı'ya gönülden şahadet edip inanmazsa münafıktır. Allah teala şöyle buyurmuştur:

" Şüphe yok ki münafıklar cehennemden en alt katındadırlar."⁹ Şu iki söz kişilere dosttur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bunun dışında kalanları, (günahları) ise dilediği kimseler için bağışlar."¹⁰

Şu kadar ki, ibadet imandır, iman ibadettir; birbirinden ayrı olmaz. Her ibadet imana ulaştırmaz, ve belki de günahıdır; ancak her günah küfre ulaştırmaz. Bu iki söz kişilere dosttur. Allah teala şöyle buyurmuştur:

" ... Hani Rabbin (ezelde) Ademoğulları'nın sulblerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet Rabbimizsin dediler."¹¹ iman budur. Ama bizim sözümüz hangisinin Rahman'ın aslı, hangisinin şeytanın aslı [olduğunu açıklamaktır]. Şöyle bil ki, Rahman'ın aslı olan iman, şeytanın aslı şüphedir. imana şüphe katmak olmaz. Çünkü iman akıl üzeredir ve akıl sultandır ve beden içinde vekili şeytandır. Ne zaman ki sultan gitse vekil durur. Mesela iman bir hazinedir; şeytan ise bir hırsızdır. Hazine bekçisi gidince hırsız hazineyi ne yapar? Başka bir söze göre de, iman koyundur, akıl çoban, şeytan da kurttur. Çoban gidince kurt koyuna ne yapar? Yine bir başka sözde ise iman süttür, akıl bekçi, şeytan ise köpektir, denilmiştir. Bekçi gidince köpek sütü ne yapar? Ve üçü de bir evdedir. Şimdi ey çaresiz miskin! iman o evin içinde perişandır.

O halde Tanrı'ya inanmak gerekir ki, bu imandır; buyruğunu tutmak imandır; "sakının" dediğinden sakınmak Tanrı'ya inanmaktır. Yine Tanrı'nın meleklerine inanmak imandır ki, bir kişiye üç yüz altmış melek görevlendirilmiştir. Öyle iken bunca meleklerin arasında edepsizlik edersin, ama senin gibi bir kişi yanında etmezsin. Nerede kaldı senin meleklere inandığın? Ve yine ulu Allah'ın Kur'an'ına inanmak gerekir ve onun diğer

⁹ Nisâ, 4/145

¹⁰ Nisâ, 4/48

¹¹ Arâf, 7/172

kitaplarına inanmak imandır. Öyleyse şimdi kibir, hased, cimrilik, açgözlülük, öfke, gıybet, kahkaha ve maskaralık ile için dolu iken, bunlardan birisinin iman ehlinin içinde bulunacağını hangi kitap buyurur?

Tanrı dostlarına inanmak da imandır. Zira Tanrı dostları miskinliği kabul ettiler. İkiliği bırakıp bir kolay yola gittiler. Allah teala şöyle buyurmuştur:

"Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık da vardır."¹²

Peygamber (a.s.) buyurdu:

"eşbe'u yevmen ve ecû'ü yevmeyn"

Manası budur ki: "Tanrı dostları bir günü tok, iki günü aç geçirirler." Ancak Yüce Allah bunların hatalarını iyiden iyiye inceledi ve tekrar yüzlerine vurdu. Şimdi sen bunca lüzumsuzluk edersin, yüzüne vurmayacak mı dersin? Korkar mı? Yahut utanır mı zannedersin? Şimdi nerede kaldı Tanrı dostlarına inandığın?

O halde ey müminler! Kıyamete inanmak böyle değil. Siz inanmazsınız:

Helal, haram ne bulursanız yersiniz, giyersiniz. Haksız yere nimetler yeyip sevinirsiniz. Yani sizin böyle inanmanız inanmak mıdır? İşte ey müminler! Kendi nefsinizi bildiniz ise bu kapı ümit kapısıdır; sizlere rahmet isabet eder. Ve eğer kendinizi bilmediniz ise bu ümitsizlik kapısıdır; sizlere öfke isabet eder. Çünkü o kerem sahibi Padişah [şöyle] der: "Ben o padişahım ki, yüz bin ve binlerce yüz bin isteyicilerim vardır. Hatta kapımda zar zar ağlamaktan ömürleri geçer Eğer isteyişleri ve inanmaları gösteriş için olursa sonunda perişan olurlar"

O halde her ne var ise ihlasla iman getirmekte vardır. Allah teala şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! "

2. İkinci makam, ilim öğrenmektir. Allah teala şöyle buyurmuştur " ... Rabbe halis kullar olunuz. "¹³

3. Üçüncü makam, zekattır, oruçtur. Gücü yetince hacca gitmektir ve yine [Allah yolunda] savaşmaktır, cünüplükten temizlenmektir. Yüce Allah'ın sözüdür: "Namazı kıl ve zekatı ver. "¹⁴

¹² İnşirâh, 94/5

¹³ Âl-i İmran, 3/79

" Ramazan ayında oruç [tut]. " ve ... " Yoluna gücü yetenlerin o evi hacetmesi ... ""Genel bir seferberlik olduğu zaman cihad. " "Cünüplükten dolayı vücudun tamamını yıkamak, gusletmek. "

4. Dördüncü makam, helal kazanmaktır ve faizi haram bilmektir.

Allah teala şöyle buyurmuştur: " .. Halbuki Allah, alim-satımı helal, faizi haram kılmıştır. " ¹⁴

5. Beşinci makam, nikah yapmaktır. Allah teala şöyle buyurmuştur: " Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz ... " ¹⁵

6. Altıncı makam, hayız ve nifas halinde cinsel ilişkiyi haram bilmektir. Allah teala şöyle buyurmuştur: "Analarınız ... size haram kılındı. "

7. Yedinci makam, sünnet-i cemaattir.

" Allah 'm kullan hakkında süregelen adeti budur. " ¹⁶

"Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın. " ¹⁷

8. Sekizinci makam, şefkattir. Allah teala şöyle buyurmuştur:

"Onlar öyle (fasıklar) ki, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. " ¹⁸
Hadis: "Şefkat imandandır."

9. Dokuzuncu makam, temiz giymek ve temiz yemektir. Yüce Allah'ın sözüdür: "Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yeyin. " ¹⁹

Allah teala şöyle buyurmuştur: "Elbiseni tertemiz tut. " ²⁰

10-. Onuncu makam, iyiliği emretmek ve yaramaz işlerden sakınmaktır. Allah teala şöyle buyurmuştur: "Onlar Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. iyiliği emrederler. Kötülükten men ederler, hayır işlerinde birbirleriyle yarışırırlar. işte onlar salihlerdendir. " ²¹

Bu kadar ayetler ve açıklamaların tamamı iman ehli için gelmiştir.

¹⁴ Bakara, 2/110

¹⁵ Bakara, 2/275

¹⁶ Bakara, 2/220

¹⁷ Fetih, 48/23

¹⁸ Fetih, 48/23

¹⁹ Bakara, 2/27

²⁰ Bakara, 2/172

²¹ Müdessir, 74/4

²² Âl-i İmran, 3/114

TARİKATIN MAKAMLARINI BEYAN EDER

*Tarikatın ilk makamı el alıp tövbe etmektir. Allah teala şöyle buyurmuştur: " Hep birlikte Allah 'm ipine (İslam 'a) sımsıkı yapışın. "*²³

*"Samimi bir tövbe ile Allah'a dönün. "*²⁴

Öyle ise kul, kötü halden dönünce tövbeyi kabul eden Allah'ın kendisidir. Nitekim bir ayette şöyle buyrulmuştur:

*"Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tövbesini kabul etti. Çünkü Allah tövbeyi çok kabul eden ve çok merhamet edendir. "*²⁵

*Şimdi ey müminler! Öyle bir tövbe edin ki kabul olsun. Öyle bir tövbe edin ki fayda gelsin. Zira ki tövbe etmek, pişman olmaktır. Pişmanlığın yararı budur ki günahı azalır; bir özre değişilir. Bundan böyle, tevekkül ile özü adededinin ki hatalarınız az olup, kurtulasınız. Ve böylece yüzünüz gülsün. O halde ey müminler! Özür dilemek sizden kabul kılmak Tanrı'dan. Allah Teala şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. "*²⁶

Şükr etmek bizden, nimetlerinizi artırmak Allah'tan.

*Allah teala şöyle buyurmuştur: "Andolsun! Eğer şükrederseniz elbette size olan nimetimi artırırım"²⁷. Sabretmek sizden, hesapsız sevap vermek Allah'tan. Allah teala şöyle buyurmuştur: "Sabredenlere mükafatları elbette hesapsız olarak verilecektir. "*²⁸

Yine ibadet ve taat yapmak, kelime-i şahadet getirmek sizden, Cennet içinde sizi yüksek köşklere tutmak da Allah'tandır.

*Nitekim Allah teala şöyle buyurmuştur: "iyiliğin karşılığı yalnız iyiliktir"²⁹ Yetmiş yıllık günah için özür dilemek sizden, tövbe/eri kabul etmek de Allah'tandır. Bu hususta Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "O, kullarından tövbeyi kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir. "*³⁰

²³ Âl-i İmran, 3/103

²⁴ Tahrim, 66/8

²⁵ Tövbe, 9/118

²⁶ Talâk, 65/3

²⁷ İbrâhim, 14/7

²⁸ Zümer, 39/10

²⁹ Rahman, 55/60

³⁰ Şûrâ, 42/25

Sonra da O kerem sahibi olan Allah şöyle der: Ey kullarım! Adem aleyhi's selam bir kere emirlerime karşı geldi, bunun için iki yüz yıl ağladı. Ağlarken de daima şu ayeti okurdu: "Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz. "31 Allah teala, "Adem, bu kadar gözyaşı döktükten sonra onun suçunu bağışladım. Onun için sizler de yetmiş yılı günah için bir kez tövbe edin, ben de affedeyim. Çünkü ben affediciyim. "der. Ve yine, "Eğer isyankar olan bir kişiyi merhamet edip bağışlamadan bıraksam, o zaman benim rahmetim görülmemiş olur. " dir. Nitekim Allah teala şöyle buyurmuştur: "O, ne güzel dost, ne güzel yardımcıdır. "32

Eğer ben dünyada bir nesne bile eksik yaratsam, o zaman da benim Kadir'liğim tamam olmazdı. Nitekim ayette şöyle buyrulmuştur: "Sonra da ona ölçülü bir biçim verdik. Bizim ne mükemmel gücümüz vardır. "33 Eğer cennette bir nimet eksik bıraksak o zaman da cennet tamam olmazdı. Nitekim ayette şöyle buyurmuştur: "Dünyadan sonra gelecek olan cennet ne güzel bir yerdir. "34

Nuh (a.s.)'ın duası kabul olmasaydı, bütün dualar da kabul olmazdı.

Nitekim ayette şöyle buyrulmuştur: "Andolsun! Nuh bize dua edip yalvarmıştı. Biz dualara da ne güzel karşılık verimiz. "35

Tarikat'ın ikinci makamı mürid olmakdur: Nitekim Cenab-ı Hak ayette şöyle buyurmuştur: "Eğer bilmiyorsanız, ilim sahiplerine sorunuz. "36

Mürid ise üç türlüdür:

Birincisi, mürid-i mutlaktır, İkincisi mürid mecazidir, Üçüncüsü de mürid-i mürteddir.

Mürid-i mutlak, her ne olursa olsun şeyhine, "Bu niye böyledir, bu konuda şöyle misaller de vardı. " diye soru sorup itiraz etmeyen kişidir.

³¹ A'râf, 7/23

³² Enfâl, 8/40

³³ Mürselât, 77/23

³⁴ Ra'd, 13/24

³⁵ Sâffât, 37/75

³⁶ Nahl, 16/43

Mürid-i mecazi, her ne kadar zahiren şeyhinin arzusuna uysa da içinden kendi istediği gibi davranandır.

Mürid-i mürted ise, her hangi bir şekilde şeyhinde gördüğü bir halden dolayı onu terk edip gidendir.

*Tarikat'ın, üçüncü makamı saçları tıraş etmek ve tarikata uygun elbise giymektir. Ayette şöyle gelmiştir: "Saçınızı kesmiş veya kısaltmış olarak korkusuzca Mescid-i Haram'a gireceksiniz."*³⁷

*Hz. Peygamber (a.s.) da şöyle buyurmuştur: "İnsanlar elbiselerine göre tanınırlar. "Tarikat'ın dördüncü makamı cihad aşkıyla yanmaktır. Ayette şöyle buyrulmaktadır: "O halde yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten sakının."*³⁸

Beşinci makam hizmet eylemektir. Nitekim Peygamber (s.a.v.) buyurur: Başkasına hizmet edene, hizmet edilir. "

*Altıncı makam korkudur. Bu da ayette şöyle geçmektedir: "O halde Allah'a koşunuz, yöneliniz."*³⁹

*Yedinci makam ümitle yaşamaktır. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: Allah'tan rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz."*⁴⁰

Sekizinci makam hırka, zembil, makas, seccade, tesbih taşımak; her şeyden ibret alıp hidayet üzere yaşamaktır. Hidayet ise azizdir ve de azizlere verilir.

*Allah teala şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur."*⁴¹

*Dokuzuncu makam; nasihat sahibi ve muhabbet sahibi olmaktır. Allah teala şöyle buyurmuştur: "Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler."*⁴² *Onuncu makam; aşktır, şevktir, fakirliktir. Allah teala şöyle buyurmuştur:*

*"Beni müslüman olarak öldür ve beni salihler arasına kat!"*⁴³

³⁷ Fetih, 48/27

³⁸ Bakara, 2/24

³⁹ Zâriyât, 51/53

⁴⁰ Zümer, 39/53

⁴¹ Talak, 65/3

⁴² Mâide, 4/54

⁴³ Yusuf, 12/101

Hadis:" Fakirlik benim övüncümdür. Kıyamet gününde onunla övüneceğim." On birinci makam candır. O halde can cana değse, şevkle hareketine şaşılmaz. Çünkü ilahî nasiptir. Her kime değse belli olması gerekir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MARİFET MAKAMLARINI AÇIKLAR Marifetin birinci makamı, edeptir.

İkinci makamı, korkudur. Üçüncü makamı, aşırı istekleri sınırlamaktır (perhizkarlık). Dördüncü makamı, sabırdır. Beşinci makamı, utanmaktır. Altıncı makamı, cömertliktir. Yedinci makamı, ilimdir. Sekizinci makamı, miskinliktir. Dokuzuncu makamı, marifettir. Onuncu makamı, kendini bilmektir. Hz. Peygamber buyurur: "Nefsini bilen, rabbini bilir."

ALTINCI BÖLÜM HAKİKAT MAKAMINI AÇIKLAR

Hakikatin birinci makamı, toprak olmaktır.

İkinci makamı, yetmiş iki milleti ayıplamamaktır

Üçüncü makamı, elinden geleni men etmemek

Dördüncü makamı dünya içinde yaratılmış her şeye güven vermesi

Beşinci makamı, mülkün mutlak sahibi Allah'ın huzurunda eğilip itibar bulmaktır. Çünkü vahdet evindedir.

Altıncı makamı, sohbetir ve hakikat sırlarını söylemektir.

Yedinci makamı, manevi yolculuktur (seyir).

Sekizinci makamı, sırdır.

Dokuzuncu makamı, Allah'a yakarıştır.

Onuncu makamı, Hakk'ı halkta görme (müşahede) ve Allah'a ulaşmaktır. Arifler sultanı ve muhakkikler arslanı o Seyyid Sadeddin, lütuf ve kereminden birkaç beyit buyurur:

Bütün dünya içinde kim varlığını Hakk'a teslim ederse, nakdi toplar ve makama ulaşır. Bu sırra eremeyen, kendisini bilmeyen, bu aşkla sarhoş olmayanın ömrü karanlıklar içindedir.

Kadım aşk için de, varlık-yokluk, aşk-muhabbet dünya-ahiret birdir." (Hacı Bektaş Veli, 2007: 68-81).

2.8.2. Tarikat Düzeni

2.8.2.1. Dedelik

Dedeler, Geleneksel Alevi inancında, kanat önderi, mürşid-i kamil, toplum hukukunu koruyan ve hukuk kurallarını uygulayan hakim sıfatlarıyla bilinmektedir. Genellikle peygamber soyundan, yani seyyid oldukları iddia edilen dedelerin soy esasına dayanarak dedelik yaptığı bilinmektedir. Abdulkadir İnan dedelik mesleği ile eki Türklerdeki kamlar arasında benzerlikler olduğunu vurgular ve günümüzdeki dedelerin kamların devamı olduğunu ileri sürer. “Bilindiği üzere dede olabilmenin en temel koşulu, dede soyundan gelmektir. Bu, eski Türklerde benzeri toplumsal işlevleri yerine getiren bazı bölgelerdeki kam (şaman, baksı)larda da böyleydi. Yani kam olabilmek için yine bir kamın neslinden olmak gerekirdi. Demek ki, eski Türklerdeki kamlık gibi dedelik de sonradan öğrenilerek yapılamazdı; dedeler de kamlar gibi, soy esasına dayanırdı (İnan, 1986: 76).

Dedelerin vasıflarına gelince, her bir dede ocak diye bilinen kutsal bir sülaleye mensuptur. Bazı dedelere göre kendileri Peygamber'in soyundan gelen seyyidirdiler. Yerleşmiş ulema veya imamların aksine bu dedeler gezgindirler ve sürekli olarak Alevi cemaatlerini ziyaret ederler, zira dini ayinlerin belirlenmiş bir zaman ve mekan zorunluluğu yoktur, Dolayısıyla, dedeler Alevi cemaatleri arasında birleştirici fonksiyonu olan şahsiyetlerdi. Dedeler çok bilgili ayaklı kütüphanelerdir ve bilgilerini kendi dilli anlayışları doğrultusunda diğerleriyle paylaşırlardı. Neticede dedeler ülke genelinde çok iyi çalışan bir bilgi ağı vazifesini görüyorlardı. Sünni ulemanın aksine dedelerin eğitimi kurumsallaşmadığından dedeler Alevi cemaati içinde çok daha geniş bir karizmatik liderlik hizmetini de ifa ediyorlardı (Yavuz, 2004: 71,72).

Dedelerin peygamber soyundan geldiği iddiasına gelince. Bu durumun Safeviler döneminde ortaya çıktığı ve o dönemdeki aşiret ve kabile liderlerine

seyyidlik unvanı verildiği iddia edilmektedir. Kendilerine bağlı olan gruplara, "Safevilerin Hz. Ali soyundan geldikleri" yönünde propaganda yapan Şah İsmail, mensubu oldukları aşiret/kabilelerin hem dini hem de dünyevi lideri konumunda olan Türkmen Babalarını da yaptığı düzenlemelerle "Ali soyundan gelen seyyidler ya da dedeler" haline getirmiştir. Nitekim bu soylar da ocak denilen seyyidlikle nitelenen kutsal dede ailelerini oluşturmuşlar ve Safevilere bağlı olan bu zümrelerin her biri, başlarında dedelerin bulunduğu bu ocaklara bağlanmıştır (Ocak, 1999: 49; Onat,2003:122; Üçer, 2005:170).

Dedelerin niteliklerini şu şekilde sıralayabiliriz.

- 1- Bir ocaktan (ocakzade) gelmek, yani evlad-ı resul olmak, hizmet veya keramet yoluyla mürşitlik payesi kazanmış bir erenin soyundan gelen ocakzade bir aileye mensup olmak,
- 2- Bilgili, eğitici ve terbiye edici (mürebbi) olmak,
- 3- Adaletli, ahlaklı ve örnek insani özelliklere sahip (mürşid-i kamil) olmak,
- 4- Temel inanç esaslarını ve uygulamayı gösteren "Buyruk" kitaplarında yazılı esaslara ve yerleşmiş geleneksel Alevilik esaslarına uyuyor olmak (Yaman, 2006: 64,65)

Dedelerin işlevleri ise şu şekilde sıralanabilir.

- 1- Sosyal ve dinsel bakımdan topluma önderlik etme ve davranışlarıyla, yaşantısıyla örnek olma,
- 2- Toplumun irşat (aydınlatma) ve bilgilendirme,
- 3- Toplumda birliği ve dayanışmayı sağlama,
- 4- Sosyal ve dinsel törenleri (cem, cenaze, evlenme törenleri vb.) yönetme,
- 5- Adaleti sağlama, suçluları düşkün etme,
- 6- İnancı ve gelenekleri yaşatma ve aktarma,
- 7- Kutsal güçleri nedeniyle maddi-manevi sorunu olanların, hastaların başvuru yeri olma (Yaman, 2006:68,69).

2.8.2.2. Musahiplik (Yol Kardeşliği)

Alevilerde uygulanan bir tasavvuri akrabalık türüdür. Akraba ya da yakın komşular arasında bağlılık ve yardımlaşmayı güçlendirmek amacıyla kurulmuş olup, kökleri Hz. Muhammed zamanına kadar dayanmaktadır.

Musahip yol kardeşi, yol arkadaşı, sohbet edilen, danışılan anlamına gelmektedir. Tüm aleviler bu uygulamaya aynı duyarlılıkla uymamaktadırlar. Bazı yörelere musahip olmayanlar ceme alınmamaktadır. Musahipliğe ahiret kardeşliği de denilmektedir. İki ailenin dede önünde yapılan bir törenle dostluk üzerine anlaşmaları musahipliktir. Yol kardeşliği iki evlin çiftin kardeş olmasıdır. Artık kardeş sayılırlar. Dört kişilik iki aileden bir birlik oluşmaktadır. Bu, hem dünya, hem de ahiret kardeşliğidir. Her bakımdan bu iki ailede yardımlaşma, destek sağlanmış olur. Kardeş aileden birisinin zararlı ya da benimsenmeyen bir davranışından diğer aile de eşit olarak sorumludur. Eşleri, taşınmaz malları, borç ve alacakları, iş yardımlaşmalarında her iki aile bir sayılır. Acılar ve sevinçler ortaktır. Önce müsahip olacaklar dedeye başvururlar. Dede Kur'an'dan ayetler okur. Musahiplik bir kurban töreni ile vücut bulur. Musahip olacaklar kurban(koyun) ve alırlar. Köy halkı çevrede bulunan tanıdık kişiler kurbana davet edilir. Gelenler yanında çörek, çerez ve yemiş getirir (Tezcan, 1997:97,89).

Musahiplik hakkında buyruk kitaplarında bir çok malumat vardır. Musahiplik adabı, kim kimle musahip olabilir, gibi mevzular buyruk kitaplarında açıklanmaktadır. Buyruk kitaplarında musahiplik kavli hakkında kısa bir malumat vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

“Bir adam musahip olsa, emsalin bula. Seyyid seyyid ile alim ile şeyh, şeyh ile koca, koca ile musahip olmak gerek. Alim ile cahil musahip olmak erkan değildir. Zira alim şahindir, cahil tavuktur.

Sipahi rençper ile musahip olmak erkan değildir. Zira sipahi kurttur; rençper koyundur.

Mürdümler ile tiryakiler musahip olmak erkan değildir. Zira mürdümler,

altundur; tiryakiler bakırdır.

Ehli sanatlar ile avereler musahip olmak erkan değildir. Zira avareler sirkedir. Ehli sanatlar baldır.

Mürşitler talipleriyle musahip olmak erkan değildir. Zira mürşitler deryadır; talipler katredir.

Müzevviğe mücerred musahip olmak erkan değildir. Zira mücerredin dini İslamı tamam değildir.

Kocalar ile yiğitler musahip olmak erkan değildir. Zira kocalar kıştır; yiğitler bahardır.

İmdi malum oldu ki, her adam kendi akranı emsaliyle musahip olmasa tuttukları ikrar fasittir. Ve amelleri batıdır. Ve hayırları kabul değildir. Ve ahirette azapta olup hazreti Hakkın rahmetinden ve hazreti Resulün şefaatinde çıkar. Dört kapının kırk makamın on yedi erkanın merdudu olur. Üstadın sırrı nefesi budur. Böyle bilersiniz.

Ve dahi musahip musahibe malı, rızkı haram değildir. Kisp, kazanç birdir. Bazılar yanlış anlayıp musahipin ona bir kem fiil ederse yüzü karadır. Dünyadan ahirete imansız gider.

Eğer musahibe muhabbet ederse cane etmek gerek. Zira ten baki değildir, çürür, kokar. Bir şeye muhabbet et ki baki ola. Muhabbet canedir.

Ve hem ademin kuşaktan yukarısı ulvi aşağısı süflidir. Zira Hak Teala ulvidir. Sakın, süfliye inersen Cehennem yerin altındadır. Cehennemi boylarsın.

Ve hem ademin kuşaktan yukarısı boğazına dek yedi kat göktür. Boğazından yukarısı arşı aladır. Kuşaktan. aşağısı yedi kat yerdir. Bir kimse bir adamın boğazından yukarıya, ağza, göze, saça, sakala, dine, imana küfretse mutlak kafir olur. Bir kimse bu misüllü yerlere küfreylese kafir olur. Yeniden müslüman etmek gerektir.

Ve dahi müsahip farzdır. Bir musahip ile düşkün olsa, yine kendileri birbirini kaldırır. Musahipin düşkünü, pir rehber bir kimse kaldıramaz. Yine

derman birbirinden olur. Bir musahip bir musahipin evine varsa varayım birbirimiz ile hak kelamı söyleyip ahret danışalım diye ol talibin adımı başına on hasene yazılır.

Birbirinden dalda saklar bir şey olmaya. Birbirinden uğrun bir hayır veya şer işlese onların musahipliği erkan değildir. Kisp ve kazanç bir olmak gerek. Zira dünya kazancı bir olmayanda ahret kazancı nasıl bir olur.

Zamane sofilerin musahipliği hemen bir tuzaktır.

Musahiplik nasıl olur bilmez Bunların cümlesi ahiret içindir. Bir cahil ahirete yaramaz bir iş eder; musahipi, piri rehberi işitecek onu meclisten kovarlar. Ol cahil der ki: "Ben sıradan cemaattan seçilir geri kalıyorum. Bir sahi bunu işlemiyem" der. Birbirlerine kilit olup iblisi aralarına koymazlar" (Buyruk, 137-139).

Musahiplik, Mekke'den Medine'ye hicret sonunda Medineli ensar ile Mekkeli muhacirlerin birbirleri ile kardeş ilan edilmesine dayandırılır. Bazı kaynaklara göre ilk gün doksan çift musahip yani yol kardeşi olmuştur. Musahip olan bazı çiftler şu şekilde rivayet edilir.

- 1-Hz Muhammed ile Hz. Ali
- 2-Hz.Hamza ile Zeyd bin Haris
- 3-Selman-ı Farisi ile Ebu Derda
- 4-Ebu Bekir bin Kuafe ile Harice bin Zeyd
- 5-Ömer ibni Hattap ile Gasan ibni Malik
- 6-Osman ibni Afgan ile Evs ibni Sabit
- 7-Abu Ubeyde bin Cerrahi ile Saad ibni Sabit
- 8-Zübeyr ibni Avvam ile Seleme ibni Seleme
- 9-Talha ibni Abdullah ile Kaab ibni Malik
- 10-Abdurrahman ibni Avf ile Saad İbni Rabi
- 11-Musab bin Umeyr ile Eba Eyyübel Ensari
- 12-Ebu Huzeyfe ibni Utbe ile Ubad ibni Sabit
- 13-Ammar ibni Yasir ile Sabir ibni Kays

- 14-Abdurrahman ibni Cah ile Asım ibni Sabit
- 15-Erkan ibni Erkam ile Ebu Talha
- 16-Osman ibni Mezun ile Ebu Huyeşim ibni Tilkan
- 17-Ebuzer Gaffari ile Munzir ibni Amr
- 18-Hatib ibni Ebu Belta ile Uveyym ibni Saide
- 19-Bilal Habeşi ile Ebu Ruvayha ibni Abdullah (Tur, 2001: 423,424).

2.8.2.3. Âyin-i Cem

Cem, Alevi dini hayatının merkezinde yer alan bir ibadettir. Alevilerin iman ve ibadet anlayışlarını tarikat hayatı kalıpları içerisinde şekillendirdiklerini en somut şekilde ortaya koyan husus, bir tarikat toplantısı ya da zikir ayini olan cemi, ibadet hayatlarının merkezine yerleştirmiş olmalarıdır. Cem, Alevi dini hayatı için o kadar önemlidir ki, Alevilerin dini zihniyetini oluşturan bütün simge ve semboller burada ifadesini bulmaktadır (Üçer, 2005: 355).

Kelime olarak, Farsça "adet, görenek, kanun, töre, usûl, ibadet şekli, tören, merasim," anlamlarına gelen ayin ile Arapça "toplanmak, bir araya gelmek" anlamlarındaki cem kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla oluşturulan ayin-i cem "toplantı töresi, bir araya gelme töreni" gibi manalara gelmektedir. Tasavvufi olarak ise, kulun ontolojik manada olmaksızın Allah'ta eriyerek kendisini kaybederek bir olması manasındadır (Cebecioğlu, 1997: 175).

Cem törenleri, eski Türk gelenek, görenekleri ve dini törenlerinde yer alan 'baksı, kayın gibi kutsal kabul edilen alaca değnek, törenlerde okunan baksı duası, kırmızı törenlerindeki pervaneci' gibi unsurların, dede/baba, tarik ya da erkan değneği vb. isimlerle İslamileştirilmesidir (Eröz, 1990; Üçer, 2005: 356).

Bunun yanında geleneksel Alevi inancında cemin kaynağının mitolojik "kırklar meclisi" olduğu iddia edilir. Buyruk kitaplarında yer alan bu hadise,

Hız. Peygamber'in miraca çıkarken, önüne çıkan aslana yüzüğünü vermesi miraçtan dönüşte kırklar meclisine uğraması ve onlarla beraber semah dönmesi gibi İslam kaynaklarında yer almayan fakat kaynağının ne olduğu konusunda da kesin bir kanıya varılmayan bir durumdur (Buyruk, 2001).

Kırklar meclisini temsilen cemlerde miraçlama okunur ve miraçlamada okunan bazı bölümler temsili olarak canlandırılır.

Cemler on iki hizmet üzerine bina edilmiştir ve her cemde bu ritüeller uygulanır. On iki hizmetin her birinin bir hizmet sahibi vardır ve bu hizmet sahipleri on iki post sahibi olarak nitelendirilir. Cemde on iki hizmet şu şekildedir.

Dede, Rehber, Gözcü, Çerağcı, Zakir, Ferraş, Sakka, Sofracı, Pervane, Peyik, İznikçi, Bekçi

Cemlerde geçen bazı ritüelleri Yusuf Ziya Yörükan şu şekilde ifade etmektedir: "Ayine girmek ve Alevi olmak için bir rehber ihtiyacı vardır, çünkü miraca çıkarken Muhammed bir rehber tuttu. Sahip ve musahip olmak, eş tutunmak lazımdır, çünkü Muhammed Ali ile musahiptir. Sahip ve müsahip merasiminde pençelenme merasimi, "Pençe-i al-i aba"ya remzdır. Eşleri bir çarşaf altında sarmaştırıp yatırmaları, Peygamber'in bir aba altına Ali ve zevcesi ile birlikte girmesine remz oluyor. Dernek'e kapıdan girerken, durmak, arslan karşısında Muhammed'in vaziyetini temsil ediyor olmak kabul edilmektedir. Post, arslandan kinayedir; Miraç'ta üzüm, Dernek'te "Havz-ı Kevser"e ; Selman, sakiye remzdır. Kırklar'dan biri içmesi ile hepsinin sarhoş olması "lahmike lahmi", "cismın cismi" sırrına işarettir; ellerindeki çalpare ile sema, çalgı ve raksdır. Niyazın namazın olması ve bazı yerlerde niyaza görünme denilmesi nazar-ı dikkate alınırsa Hakk'ın tecellisi ve Muhammed'in secdesi niyaz ile temsil olunuyor demektir (Yörükan, 2006: 64).

Geleneksel Alevi inancında niyazın önemli bir yeri vardır. "Bektaşî tarikatının erkanından olan Niyaz (yalvarır-yakarır bir eda ile mürşidin elini, eteğini öpmek) rica ve yalvarmak manasınadır. Secde, görünüşte Adem'e ise

de gerçekte Allah'a ibadetti. Çünkü o secde, Allah'ın emrine uymaktan başka bir şey değildi. Meleklerin Adem'e secdesi onu ululamak ve onun önünde boyun eğmekti. Yusuf Peygamber'in kardeşlerinin secdeleri de bu cümleden-di ... Denmiştir ki, Adem 'e secde olayında Adem kible idi ve secde Allah'a gidiyordu.

Mürşidin huzurunda, onu hak ermiş bilerek hayır duasını almak için yüzünü-gözünü yerlere sürmek yani niyaz etmek tarikat edeplerindendir ... Bu, secde değildir. İnsan, bütün ilahi isim ve sıfatların zuhur alanıdır. Bütün varlıklar, insan için yaratılmıştır. Allah, insanda tecelli ettiği gibi hiçbir şeyde tecelli etmemiştir. Bunun içindir ki insan, varlıkların en seçkinidir. İbadete layık, ancak Allah 'tır, ama her gönülde Allah 'tan gayrı maksut yoktur. İnsan kendi maksudunu Allah 'tan gayrı zannetse bile, hakiki maksut yine Allah'tır. Arifin her şeyde Hakk'ı görmesi, şeytan gibi, varolmayı kendi nefsine vermesinden değil, varlıkta Allah'tan gayrı şey görmemesindendir.

İşte, tarikattaki niyazın esas manası budur ve bu niyaz, dervişlerin korumak zorunda oldukları yirmi edepten biridir (Ahmet Rifat Efendi ,1293:220,221).

2.8.2.4. Cem Çeşitleri

2.8.2.4.1. İkrar Cemi

Bektaşiliğe has olan bu erkan yola girmek Bektaşî babasından nasip almak isteyenlerin katıldığı cemdir. Bu cemde yolun adabı erkanı anlatılır ve yolun mensubu olur. Alevilikte yola girmek için özel bir erkan yoktur. Çünkü Alevilik soya bağlı bir tarikattır ve Alevi anne babadan olan herkes doğuştan yola girmiş sayılır.

2.8.2.4.2. Musahip Cemi

Yol kardeşi olmak isteyen evli iki çiftin dedenin telkinatları doğrultusunda, ceme gelen halkın huzurunda kardeş ilan edilmesi için yapılan erkandır. Bu uygulamaya kaynak olarak Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin hicretten sonra musahip olması gösterilir.

2.8.2.4.3. Görgü Cemi

Yola giren şahısların dede huzurunda yılda en az bir kez sorgu sualden geçirildiği, yolun adap ve erkanının gözden geçirildiği cemlerdir.

2.8.2.4.4. Birlik Cemi

Her yıl dede huzurunda “Bir olalım, iri olalım, diri olalım” kaidesince yola giren şahısların yaptığı cemdir. Birlik beraberliği sağlamak için yapılır.

2.8.2.4.5. Muharrem Cemi

Muharrem ayında Kerbela'da şehit edilen Hz. Hüseyin ve diğer Ehl-i Beyt mensuplarını anmak için yapılan cemlerdir. Bu cemlerde çokça mersiye okunur ve şehitler aşkına gözyaşı dökülür.

2.8.2.4.6. Düşkünlük Cemi

Yola aykırı davranan ya da hakkında davacı olunan şahsın görüldüğü ve Alevi hukukuna göre cezalandırıldığı cemlerdir. Alevi inancına göre

düşkün ilan edilen şahıslar düşkünlük cemlerinde sorguya çekilir ve uygulanacak kararın istişaresi yapılır.

2.8.2.5. Düşkünlük ve Cezalar

Alevi-Bektaşî inancının ceza hukuku olarak değerlendirdiğimiz düşkünlük, kapalı bir toplum olarak yaşayan Alevi Bektaşîlerin yıllarca kendi içlerinde suç işlemelerine engel olmuş ve dirlik-düzene sağlama son derece etkili olmuştur.

Gerek toplum hukukunu gerekse yol hukukunu muhafazada etkili olan düşkünlük uygulamasını gerektiren durumlar şu şekildedir.

“Anadolu Alevleri’nin hukukunda; birden fazla kadınla evlilik, nikahlı kadını sebepsiz yere boşama, zina, hırsızlık, adam öldürme, dede ve meydan erenlerine yalan söylemek, Alevi inancına ait sırları ifşa etmek, vaktinde baş okutmamak, pir ve ocak hakkını ödememek, "eş"’in günahından sorumlu olmamak, Sünnilerle evlenmek ve gereğinde sufi dostlarından yardımlaşma ve dayanışmayı esirgemek (Baha Said Bey, 2006: 53).

Düşkünlüğü gerektiren durumlar ve düşkün ilan edilen şahıslara verilecek cezalar şu şekildedir.

- 1- Kasten zina edenlere beş sene düşkün cezası, yüz liradan beş yüz liraya kadar haline göre para cezası verilir. Cezayı ödedikten sonra ise, seksen değnek vurulur.
- 2- Zinaya teşebbüsten üç sene düşkünlük ve en çok üç yüz lira para cezası verilir. Cezası kalkınca seksen değnek vurulur.
- 3- Hırsızlık yapan, iki sene erkana alınmaz, hırsızlığın derecesine göre çaldığı malın bedelini sahibine ödedikten sonra o malın değerinin dörtte biri kadar ceza verilir.
- 4- İftira edene, bir sene düşkünlük cezası verilir.
- 5- Yalan şahitlik yapana, bir sene düşkünlük cezası verilir.
- 6- Kasten insan öldürenler, ebediyen erkana alınmazlar, onlara selam

verilmez. Bu çerçevede hayatını ve namusunu kurtarmak için silah kullananı ile elinden vukuat çıkanlar suçlu sayılmazlar.

7- Düşkün olan talibi erkana alan rehber o talibin aldığı ceza aynen verilir.

8- Suçsuz yere karısını boşayanlar ve başka bir kadın ile evlenenler beş sene düşkün sayılır.

9-Rehber menfaat sağlamak için kumar oynarsa rehberlik şerefini kırarak şekilde sarhoşluk yaparsa cezalanır. Onun cezasını mürşit tayin eder.

10-Kumar oynayan talipler,bir sene erkana alınmazlar (Noyan, 1976:189-213).

Birinci derecede suçlar: Komşu ve aileler arasında söz gezdirmek, ihbarcılık yapmak, görmediğini gördüm, duymadığını duydum demek, komşuları ve akrabaları birbirine düşürmek gibi zaaflardır. Bu zaafı sergileyen kimseler, bir yıl ceme alınmazlar.

İkinci derecede suçlar: Komşunun başına bahçesine zarar vermek, başkalarının malını çalmak, haksız yere hakaret etmek ve onları dövmek gibi suçlardır. Bu tür suç işleyen kimseler ceme alınmazlar. Üç yıl sonra mürşit onların ceme alınmasına izin verirse önce ilgili kişilerle helalleşmek, çalınan malları tazmin etmek şarttır.

Üçüncü derecede suçlar: Yoksula faiz yoluyla para verip onların evlerini baskılarını satmak zorunda kalmalarına sebebiyet vermek, yetim malı yemek, mürşit yahut rehberiyle bozuşmak ve Ehl-i Beyt'e dil uzatmak gibi suçlardır. Böyle kimseler, beş yıl ceme kabul edilmezler.

Dördüncü derecede suçlar: Bakire bir kıza zorla veya kandırarak sahip olmak, evli bir kadınla birlikte olmak, kısacası zina yapmaktır. Bu tür suç işleyenler, yedi yıl ceme alınmazlar.

Beşinci derecede suçlar: Kaza ile adam öldürmektir. Böyle kimseler, on yıl ceme alınmazlar.

Altıncı derecede suçlar ise, bilerek adam öldürmek, kin veya düşmanlık sebebiyle cinayet işlemektir. Bu tür suç işleyenler otuz yıl ceme alınmazlar (Yıldız, 2007: 1252).

2.8.2.6. Semah

Semah Anadolu ve Balkan Türkmen Alevi inancının temel inanç ritüellerindendir. Alevilikte kutsal on iki hizmetten biri olarak görülen semah tüm ocakların cem uygulamalarında yer alır. Semah, cemin belli bir aşamasında başta bağlama olmak üzere keman, kudüm, tef, zil vb. müzik aletleri ile nefes ve duazlar eşliğinde kadın-erkek Alevilerin birlikte icra ettikleri dinî bir ritüeldir. Semah dönen canlar; duygunun, sevginin, aşkın dorukta olduğu adeta ayrı bir dünyaya yolculuk edildiği bir trans halini yaşarlar.

Semah Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde zamah, zamak, semak gibi semah söyleyişinden biraz farklı şekillerde anıldığı gibi; semah yerine pervaz, pervaz edenlere de pervazcı denilmektedir. Pratik edilişi açısından farklılıklar gösteren semah uygulamalarının belli başlı türleri şöyle sıralanabilir Kırklar Semahı, Ali Nur Semahı, Turnalar Semahı, Kırat Semahı, Tahtacı Semahı, Trakya Semahı, Urfa Semahı, Afyon Semahı, Rodos Semahı, Ladik Semahı, Hacibektaş Semahı Hubyar Semahı, Erkan Semahı, Gönüller Semahı, Ya Hızır Semahı, Nevruz Semahı, Muhammed Ali Semahı Ayrıca Alevilerin ocak ve bölgelerine göre geliştirdikleri müstakil semahlar da vardır (Kılıç,2007:2)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KARGA KÖYÜ'NDE HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

3.1. ATASÖZÜ

Ataların anonim-sözlü gelenek ortamında ulaştıkları engin tecrübeleri ve bunun oluşturduğu bilgece düşünceleri ile çıkardıkları hükümleri özlü olarak bildiren çoğu mecaz anlamalı kalıplaşmış sözler (Erşahin, 2005:38).

Atasözünün düz konuşmadaki bazı söz kalıplarından farkları onun birtakım ayırıcı nitelikte biçim ve içerik özelliklerindendir; kısalık, kesinlik, anlatımdaki aydınlık ve kuruluk gibi...Atasözü halk edebiyatının öteki türlerinde (örneğin şiir, masal, tekerleme ve bilmecede) rastladığımız renklilik, çokanlamlılık, kaypaklık, kelime cambazlıkları vb. anlatım ve üslup oyunlarından kaçınır. Atasözünün şiir türüyle tek ortak yönü kimi çeşitlerinde uyak, baş uyak, ölçü gibi şiire özgü teknik araçlardan yararlanmasıdır; ama bunların görevi, bellemeyi kolaylaştırma ile sınırlanır (Boratav, 2000:148).

Atasözlerinin kavramsal değerleri, ifade ettikleri kural ve düsturlar ya da fonksiyonları hakkında şu bilgileri vermek mümkündür (Aça, Ercan, 2004:149):

- a. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini –uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak- tarafsızca bildirirler.
- b. Tabiat olaylarının nasıl olageldiklerini - uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak – belirtirler.
- c. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı (açıkça söylemeyip dolayısıyla) hatırlatırlar.
- ç. Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlak dersi öğüt verirler.

- d. Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek (dolaysıyla) yol gösterirler.
- e. Töre ve gelenekleri bildirirler.
- f. Kimi inanışları bildirirler (Aksoy, 1984:21-22).

Karga Köyü'nde tespit ettiğimiz atasözleri şunlardır.

- Hazıra harç eyleme, keseri pek tut pek. Kalırsa düşmana kalsın dostu muhtaç olma tek. (Kaynak kişi, 30)
- İnsanoğlu hilebazdır kimse bilmez fendini, her kime iyilik edersen sakın ondan kendini. (Kaynak kişi, 30)
- Yolcuysan er git, çiftçiysen herk et, ununu elinle öğüt, pazarını kimseye inanma. (Kaynak kişi, 30)
- Deh demeden yürürse at, hayırlıysa evlat, sözünü tutuyorsa avrat, düğün evinde ne işin var. Düğün senin evinde gir oyna çık oyna. (Kaynak kişi, 30)
- Deh demeden yürümezse at, hayırsızsa evlat, sözünü tutmazsa avrat, ölü evinde ne işin var. Ölü senin evindedir. Gir ağla çık ağla. (Kaynak kişi, 30)
- Evin azdı öl kurtul, komşun azdı kaç kurtul. (Kaynak kişi, 10)
- Evi ev eden avrat, yurdu şen eden devlet. (Kaynak kişi, 10)
- Kula bela gelmezmiş hak yazmayınca. Hak da yazmazmış kul azmayınca. (Kaynak kişi, 10)
- Dişi seyrek, gözü göğ, sarıdan. Kişisinden sonra kalkan karıdan. Gün döndükten sonra oğul veren arıdan fayda gelmez. (Kaynak kişi, 10)
- Davul dengi dengine çalar (Kaynak kişi, 10)
- Ummadığın taş baş yarar. (Kaynak kişi, 6)
- Türkiye temel taşı. Hepimiz din kardaşı. Türkiye'de erkek çok ama, kadınlar deste başı. (Kaynak kişi, 19)
- Damlaya damlaya göl olur. (Kaynak kişi, 6)
- Pelitten kaşık, yezitten aşık olmaz. (Kaynak kişi, 19)
- Demir tavında dövülür. (Kaynak kişi, 6)
- Yalancının mumu yatsıya kadar yanar. (Kaynak kişi, 6)

- On kuruşun varsa beşini harca. Sonra düşersin borca.
- (Kaynak kişi, 10)
- Elden gelen öğün olmaz. O da vaktinde bulunmaz. (Kaynak kişi, 10)
- Deme dostuna der dostuna. O da der dostuna. Sonra ot basarlar postuna. (Kaynak kişi, 10)
- Taşıma su ile değirmen dönmez. (Kaynak kişi, 20)
- Zararın neresinden dönülse kârdır. (Kaynak kişi, 20)
- Dost ile ye, iç; alış veriş etme. (Kaynak kişi, 19)
- Eski dost düşman olmaz, yenisinden vefa gelmez. (Kaynak kişi, 19)
- Dervişin fikri ne ise, zikri de odur. (Kaynak kişi, 19)
- Yüz verme arsız olur, az verme hırsız olur. (Kaynak kişi, 10)
- Çağrılan yere erinme. İstenmeyen yerde görünme. (Kaynak kişi, 10)
- İstenen yere var aş ol. İstenmeyen yere var taş ol. (Kaynak kişi, 10)
- Davet haktır. Gitmemek yoktur. (Kaynak kişi, 10)
- Dostun sofrasına oturmam deme. Elin varsın gelsin, yemezsen yeme.
- (Kaynak kişi, 10)
- Ne verirsen elinle, o da gider seninle. (Kaynak kişi, 30)
- Üremesini bilmeyen it,sürüye getirir kurt. (Kaynak kişi, 19)
- Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim. (Kaynak kişi, 10)
- Havlayan köpek ısırılmaz. (Kaynak kişi, 19)
- Acı patlıcanı kırağı çalmaz. (Kaynak kişi, 19)
- Yalnız taş duvar olmaz. (Kaynak kişi, 19)
- Öküz öldü ortaklık bozuldu. (Kaynak kişi, 19)
- Hazıra dağ dayanmaz. (Kaynak kişi, 19)
- Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim. (Kaynak kişi, 20)
- Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. (Kaynak kişi, 19)
- Dinsizin hakkından imansız gelir. (Kaynak kişi, 19)
- Evdeki hesap çarşıya uymaz. (Kaynak kişi, 10)
- Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz. (Kaynak kişi, 19)

3.2. DEYİMLER

Deyim, kendisini oluşturan kelimelerden farklı bir anlam taşıyan en az iki kelimeyle kurulmuş, çok defa kendi başlarına bir cümle yapısı göstermeyen klişe söz grubu. Deyimler, bir kavramı özel bir kalıp ve çekici bir anlatımla belirtir. Teşkil oldukları kelimelerin gerçek anlamı dışında yeni, özgün bir anlam ifade ederler. Küçük hacimleriyle ancak birçok cümleyle karşılanacak bir anlamı bir çırpıda, veciz bir biçimde anlatırlar. Oluşumlarında genellikle teşbih, istiare, mecaz ve kinaye gibi söz sanatlarından yararlanılmıştır (Erşahin,2005: 84).

Karga Köyü'nde tespit ettiğimiz bazı deyimler şu şekildedir.

- Ateş almaya gelmek (Kaynak kişi, 22).
- Cinleri tepesine çıkmak (Kaynak kişi, 6)
- Kefenin ağzı büzülmek (Kaynak kişi, 25).
- Eli ayağı tutuşmak (Kaynak kişi, 28).
- Tepesi atmak (Kaynak kişi, 10).
- Burnundan solumak (Kaynak kişi, 12).
- Gönlü kaymak (Kaynak kişi, 10).
- Karasevdaya düşmek (Kaynak kişi, 10).
- Aklı gitmek (Kaynak kişi, 28).
- Aklı çıkmak (Kaynak kişi, 28).
- Gözü dönmek (Kaynak kişi, 3).
- Yırtık tumandan çıkmak (Kaynak kişi, 3).
- Ödö kopmak (Kaynak kişi, 11).
- Aklını kaybetmek (Kaynak kişi, 3).
- Kafayı yemek (Kaynak kişi, 3).
- Ödö patlamak (Kaynak kişi, 11).
- Eşekten düşmüşö dönmek (Kaynak kişi, 11).
- Tepen bakmak (Kaynak kişi, 10).
- Bağrına basmak (Kaynak kişi, 10).

- İçine atmak (Kaynak kişi, 10).
- Canı gitmek (Kaynak kişi, 6).
- Canı sıkılmak (Kaynak kişi, 10).
- Aklını başından almak (Kaynak kişi, 10).
- Gözüne kestirmek (Kaynak kişi, 10).
- Göz koymak (Kaynak kişi, 10).
- Göze batmak (Kaynak kişi, 10).
- Akli başına gelmek (Kaynak kişi, 10).
- Çininden çıkmak (Kaynak kişi, 6).
- Yerin dibine girmek (Kaynak kişi, 22).
- Yere çakılmak (Kaynak kişi, 13).
- Körü körüne inanmak (Kaynak kişi, 13).
- Yaraya tuz basmak (Kaynak kişi, 20).
- Belaya bulaşmak (Kaynak kişi, 4).
- Başı belaya girmek (Kaynak kişi, 4).
- Attan inip eşeğe binmek (Kaynak kişi, 22).
- Gözü dönmek (Kaynak kişi, 6).
- Yerinde saymak (Kaynak kişi, 3).
- Ayvayı yemek (Kaynak kişi, 3).

3.3. MANİLER

Mani, gerek dil, gerek gelenek ortaklığı bakımından çok geniş bir alana yayılmış olan mani, en çoğu 7 heceli ve a a b a düzeninde uyaklı bir dördlük olarak tanımlar kendini (Boratav,2000:204). Maniler sözlü kültürde belli ortamlarda münasebet düşürerek söylenir. Maninin kendine has yapısının bir okuma üslubu oluşturduğu da söylenebilir. Maniler yapıları bakımından düz, yedekli, kesik ve müstezat olmak üzere başlıca dört tiptir.

İnceleme de bulunduğumuz Karga Köyünde elde ettiğimiz maniler şu şekildedir.

Tren gelir öterek
 Kömürünü dökerek
 Ben anamdan ayrıldım
 Gözüm yaşım dökerek
 (Kaynak kişi, 24)

Kayalar yarılsın
 Yar bana darılsın
 Yar bana darılıp da
 Ellere sarılması
 (Kaynak kişi, 25)

Avlu dibi örümcek
 Aklım gitti görüncek
 Ben aklımı yemedim
 Köylülere gidecek
 (Kaynak kişi, 24)

Mendil serdim bir taşla
 Neler geldi bu başla
 Öptüm bir kız yanağı
 Dedi bana çok yaşla
 (Kaynak kişi, 24)

Sarı kâğıt yazarım
 Sandık sandık basarım
 Yârimi vermezlerse
 Ben kendimi asarım
 (Kaynak kişi, 24)

Bahçenizde gül var mı?
 Gül altından yol var mı?
 Gel gidelim sevgilim
 Annenden izin var mı?
 (Kaynak kişi, 6)

Dağda tavşan yayılır
 Kemikleri sayılır
 Çıkma yarım dışarı
 Seni gören bayılır.
 (Kaynak kişi, 6)

Masa üstünde pekmez
 Çoban kavalın ötmez
 Önünde gezen sürün
 Benim nişana yetmez
 (Kaynak kişi, 6)

Başımdaki çemberim
 Oymalıdır oymalı
 Oldun dünya güzeli
 Sana nasıl doymalı
 (Kaynak kişi, 6)

Armudun dalı yerde
 Bülbül ötmez her yerde
 Felek bizi ayırdı
 Her birimiz her yerde
 (Kaynak kişi, 6)

İki dalda bir kiraz
Biri al biri beyaz
Katip kölen olayım
Bir güzel de bana yaz
(Kaynak kişi, 6)

Arpalar dize kadar
Gel yârim bize kadar
Çorap öreyim sana
Topuktan dize kadar.
(Kaynak kişi, 25)

Zora dağlar dayanmaz
Yar sözüme inanmaz
Yıllar sel gibi geçti
Yar gibisi bulunmaz.
(Kaynak kişi, 24)

Ata binen ağadır
Atın yönü duadır
Kömür gözlü sevdiğim
Bu demeler sanadır
(Kaynak kişi, 24)

Mani mani naçarım
Dilden göher saçarım
Mani kutusu bendedir
Şimdi ağzım açarım
(Kaynak kişi, 24)

Armudu dişledim
Sapını gümüşledim
O yarin ismini
Mendilime işledim
(Kaynak kişi, 25)

Armut dalda dal yerde
Bülbül öter her yerde
Felek bizi ayırdı
Her birimiz bir yerde
(Kaynak kişi, 25)

Mektubum yazılıyor
Ciğerim eziliyor
Sıladaki yarımı
Pek gönlüm arzuluyor.
(Kaynak kişi, 25)

Fırın üstünde kürek
Ah yine yandı bu yürek
Her dertlere katlandın
Buna da katlan yürek
(Kaynak kişi, 25)

Mercimekten aşım var
Ne belalı başım var
Yirmiden bir eksik
On dokuzunda oynaşım var
(Kaynak kişi, 25)

Arabayı koşalım
 Su gediği aşalım
 Sen yağmur ol ben bulut
 Yağarken kavuşalım
 (Kaynak kişi, 10)

Maniyem mezem sensin
 Gülleri dizen sensin
 On iki imam aşkına
 Kalbimde gezen sensin
 (Kaynak kişi, 10)

Yemenim yele yele
 Ben düştüm gurbet ele
 Yedi yağlık çürüttüm
 Gözyaşı sile sile
 (Kaynak kişi, 10)

Mektup yazdık biz size
 Dağlar kalksın aradan
 Kavuşmaya imkan yok
 Kavuştursun Yaratan
 (Kaynak kişi, 10)

Şu dağlar meşe gibi
 Kırıldım şişe gibi
 Ben senden ayrılalı
 Kırıldım şişe gibi
 (Kaynak kişi, 9)

Dağdan payladım kurdu
 Atım terledi durdu
 Senin dertlerin güzelim
 Beni yürekten vurdu
 (Kaynak kişi, 9)

Karanfilsin tarçınsın
 Dalda bir güvercinsin
 Ne büyüksün ne küçük
 Ancak benim harcımsın
 (Kaynak kişi, 10)

Dere gidiyor dere
 Kumunu sere sere
 Dere götür beni
 Yarın olduğu yere
 (Kaynak kişi, 10)

Ocağa süt koydum pişti mi
 ola?
 Altı yanıyordu taştı mı ola?
 Benim sevdiğim oğlan
 Benden geçti mi ola?
 (Kaynak kişi, 10)

Saç üstünde bazlama
 Ciğer oldu gözleme
 Gidersem de gelemem
 Gelirsem de gözlemem
 (Kaynak kişi, 9)

Küp içinde bulgurum
 Çatık kaşa vurgunum
 Eller ne derse desin
 Ben yar ile uygunum
 (Kaynak kişi, 9)

Mercimek attım taşa
 Lanet olsun oynaşa
 Önünden sever ama
 Sonra kakar başa
 (Kaynak kişi, 9)

Derelerin inciri
 Bahtımın zinciri
 Dün gece neredeydin
 Koynumun güvercini
 (Kaynak kişi, 10)

Şu çam pürlü mü ola?
 Dibi bülbüllü mü ola?
 Benim sevdiğim oğlan
 Sarı kirli mi ola?
 (Kaynak kişi, 9)

Dam üstünde yakacak
 Şimdi tabur kalkacak
 Aha bende gidiyom
 Sana kimler bakacak
 (Kaynak kişi, 22)

Meniye meraz derler
 Güzele kiraz derler
 Yarinden ayrılana
 Yana yana gez derler
 (Kaynak kişi, 22)

Küp içinde hurmayım
 Yeşil başlı turnayım
 Senden gayri seversem
 Gençliğime doymayım
 (Kaynak kişi, 9)

Küp içinde unum var
 Allah'tan umudum var
 O yar benim olursa
 Tekkelere mumum var
 (Kaynak kişi, 9)

Ayna ayna ellere
 Ayna düştü yerlere
 Ayna kurban olayım
 Seni tutan ellere
 (Kaynak kişi, 9)

Ben elmayı dişledim
 Sapını gümüşledim
 Ben o yarin ismini
 Mendilime işledim
 (Kaynak kişi, 22)

Ayvanın irisine
Ben yandım birisine
Annem beni saklıyor
Yiğidin birisine
(Kaynak kişi, 22)

Bir sen söyle bir de ben
Şeker ezdim dilde ben
Has bahçenin gülünden
Bir sen takın bir de ben
(Kaynak kişi, 22)

Mendilim aldan iyi
Bulaman benden iyi
Benim bir yarım var ki
Kölesi senden iyi
(Kaynak kişi, 22)

Dereyi atlatırım
Çarşafı katlatırım
Bu iş böyle giderse
Çok düşman çatlatırım
(Kaynak kişi, 22)

Ayna verdim eline
Aldı koydu beline
Taşımazın bilmedi
Verdi düşman eline
(Kaynak kişi, 22)

Al elmanın dördünü
Sev güzelin merdini
Seversen bir güzel sev
Çekme çirkin derdini
(Kaynak kişi, 22)

Karşıdan gelenlere
Gül koydum fenerlere
Annem beni saklıyor
Askerden gelenlere
(Kaynak kişi, 22)

Karşı karşı hanımız
Karşıda harmanımız
Sen oradan çık ben buradan
Çatlasın düşmanımız
(Kaynak kişi, 22)

Mendilim allanıyor
Allanıp pullanıyor
Seversen bir güzel sev
Sevdikçe ballanıyor
(Kaynak kişi, 22)

Kara koyun güderim
Dere boyu giderim
İkimizi duymuşlar
Nasıl inkar ederim
(Kaynak kişi, 22)

Karanfil eker misin?
 Balınan şeker misin ?
 Dünyada ettiğini,
 Ahirette çeker misin ?
 (Kaynak kişi, 22)

Parmağında mühürü
 Etme bana kahır
 Bu kahır edeceğine
 Doldur da ver zehiri
 (Kaynak kişi, 22)

Parmağında mühür var
 İçerimde kahır var
 Yarimden ayrılalı
 Ekmeğimde zehir var
 (Kaynak kişi, 22)

3.4. BİLMECELER

Bilmeceler karmaşık hale getirilmiş, çözümünde dikkat ve zeka gerektiren şiirsel sözlerle kurulu oyun fonksiyonunda soru (Erşahin,60). Bilemeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı, akıl, zeka veya güzellik nev'inden mücerred kavramlarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın - uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, 1993:607).

Karga Köyü'nde elde ettiğimiz bilmece örnekleri şu şekildedir:

- Ateşte girer yanmaz
Suya girer ıslanmaz.
(güneş)
(Kaynak kişi, 10)
- Bir gonca gülü var
Yarısı kara yarısı ak.
(dünya)
(Kaynak kişi, 19)
- Kuyruğu var, at değil.
Kanadı var, kuş değil.
(balık)
(Kaynak kişi, 21)
- Başı var kolu yok
Gövdesi var ayağı yok.
(mezar taşı)
(Kaynak kişi, 10)
- Kapıyı açar
Kapamadan kaçır.
(rüzgar)
(Kaynak kişi, 10)
- Dağdan gelir takla makla
Anneciğim beni sakla.
(ay)
(Kaynak kişi, 16)
- Bir demirim var çatal
Her şeyimi o satar.
(terazi)
(Kaynak kişi, 7)
- Bilmece bildirmece
Sana bakar gündüz gece
(ayna)
(Kaynak kişi, 10)
- Evden eve allı gelin
(ateş)
(Kaynak kişi, 21)
- Saksağan yuvada
Kuyruğu havada
(cezve)
(Kaynak kişi, 10)
- Ağzı var
Dili yok
Karnı var
Bağırsağı yok
(şişe)
(Kaynak kişi, 16))
- Bir çocuğum var
Gelen öper giden öper.
(bardak)

3.5. DUAZ-I İMAMLAR

Duaz-ı imam, Alevi-Bektaşilerle, Mevlevilik'in Şems koluna bağlı şairlerin oniki imamı ad ve özellikleri ile sayan şiirlerdir. (Artun, 2002:105). On iki imama methiyeleri ihtiva eden duaz-ı imamlar Alevi-Bektaşî cemlerinde sıklıkla söylenen manzum eserlerdir.

Alevi köyü olması hasebiyle Karga Köyü'nde birçok duaz- imam derleme imkanımız oldu. Karga Köyü'nde derlediğimiz duaz-ı imam örnekleri şu şekildedir.

Oniki imamlar

Dinleyin ey sofular evvel imamınız kim idi?

Salavat indi şanına Muhammed ali Ehl-i din idi.

Birincisi İmam Ali

İkincisi İmam Hasan

Üçüncüsü İmam Hüseyin

Dördüncüsü İmam Zeynel Abidin

Beşincisi İmam Muhammed Bakır

Altıncısı İmam Cafer Sadık

Yedincisi İmam Musa Kazım

Sekizincisi İmam Rıza

Dokuzuncusu İmam Muhammed Taki

Onuncu İmam Ali Naki

Onbirinci İmam Hasan Askeri

Onikinci İmam Muhammed Mehdi sahip zaman gele

Derviş Alim bakışına böyle mi girdi düşüne iki cihan güneşine veladdalin
Kur'an'dır.

(Kaynak kişi, 24)

Bismillah Hakkın

Bismillah hakkın birlik ismidir
İsminin ananlar bulur selamet
Rahman cümleinin Rabbi'dir.
Rahimdir cümleye nasiptir cennet

Ne diyelim bu müjdeye bu köre
Müminler hü gider didare
Secdegah eyleye Ali'ye erler pirlere
Adı güzel din serveri Muhammed

Muhammed ali kandile konu
Gene onlar idi ikrarın bendi
Kuran Muhammed'in şanına indi
Verelim Muhammed Mustafa'nın gül cemaline salavat

Fatma ananın kursağında kandil indi
İmam hasan bahçesinin gülü idi
Şah Hüseyin kapısının kilidi
Okunur Kul Hü Allahu Ehad

Zeyni açık olan Zeynel'den içti
Bakırdır yasını dercetti geçti
İmam Cafer kudret ilminin kapısını açtı
Onun anahtarı Allahussamet

Musa Kazım bir ikrarda eğlendi
İkrarla hü dediler sözler sağlandı
Cümlesi de bir ikrara bağlandı
Okunur lem yelid velem yuled

Taki Naki gözler Mehdi yakındır
 Sela sesi kulağıma dokunur
 Askeri Mehdi bile okunur
 Velem yekun lehu kufuven ehad

Veran Abdal bilir bilmez bir arif
 Dört satır iki nokta üç huruf
 Altı nokta ile okunur bir ihlası şerif
 Dercet bu manayı otuzaltı bin ayet
 (Kaynak kişi, 24)

Kudret Kandili

Kudret kandilinden parlayıp doğan
 Muhammed Ali'nin nurudur billah
 Zuhur edip Küffarın askerin kıran
 Elinde Zülfikar Ali'dir vallah

Elinde Zülfikar altında Düldül
 Önünde Kanber'in hem dili bülbül
 Hazreti Fatma cennette bir gül
 Ona sırrım dedi ya Resullallah

Ondan zuhur geldi Hasan Hüseyin
 Onların nurundan ziyalandı din
 Kırk pare bölündü Zeynel Abidin
 Çekelim yasını hasbeten lillah

Muhammed Bakır'dan Caferi sadık
 Şah Musa Kazım hem Rıza dedik
 Marifet babından cesedin yuduk
 Kah buyurdu müminin kalbi beytullah

Taki Naki imaların civanı
 Ol Hasan Askeri Mehdi cismim sultanı
 Elinde haceti sahip zamanı
 Sıtkınan çağırılım gönder Allahım

Ta ezeli ezelden böyle kuruldu
 İnkâr eden bu dergahtan sürüldü
 Kün deyince arşı ala kuruldu
 Bir harf ile karar kıldı beytullah

Viraniyim der niyazım var üstaza
 Elinde Zülfikar hem ehli gaza
 Binbir kismetten baş gösterdi Murteza
 İnandık ezelden dedik eyvallah
 (Kaynak kişi, 4)

İnsan İsen Fark Edersin

İnsan isen fark edersin
 Ceset gider can ayrılır
 Malı mülkü kor gidersin
 Mülkten Süleyman ayrılır

Şu dünyanın içi dışı
 İnsanın kavgalı başı
 Hak için ağlayan kişi
 Gözlerinden kan ayrılır

Kimler şad oldu felekten
 İşit sözümü kulaktan
 Nasibin kesilir haktan
 Doğanından nagan ayrılır

İblis benlikten hazer
 Ol gerçek canlar doğru yazar
 Yalancıdan halk da bezer
 İman gider din ayrılır

Hak Muhammed pirim Ali
 Hasan Hüseyin Zeynel'i
 Bakır Cafer cennet gülü
 Şehitlerden kan ayrılır

Kazım Musa Rıza
 Taki'dir sözüm sağı
 Askeri Mehdi'nin gelecek şahı
 Zülfikar'dan kin ayrılır

Bu dünya böyle mi kalacak
 Bu mülkün sahibi gelecek
 Virani verdi gönül dolu
 Külli beladan fani ayrılır.
 (Kaynak kişi, 24)

Kurban Lokma Kabullüğüne

Günahım çok Hüda kabul eyleye
 Ol Muhammed Mustafa kabul eyleye
 Bilirim günahım hadden aşırı
 Aliyel Murteza kabul eyleye

Fatıma Zehra, Hatice-i Kübra kabul eyleye
 İmam Hasan İmam Hüseyin İmam Zeynel
 İmam Bakır imam Cafer İmam Musa Kazım
 İmam Rıza kabul eyleye

Muhammed Taki Ali Naki
 Ol Hasan Askeri Mehdi kabul eyleye
 Şah Hatayım Oniki imamlar nurdan olup
 Ol hakkın nuru Hüda kabul eyleye (Kaynak kişi, 24)

Duaz-ı İmam

Muhammed Mustafa ey Şahı Merdan
 Aliyy'el Murteza sana sığındım
 Hatice-i Fatma, Hasan-ı Mücteba
 Hüseyin'i Kerbela sana sığındım.

İmam Zeynel ile Muhammed Bakır
 Cennet bahçesinde bülbüller şakır
 Cafer'i Sadık'a erdik çok şükür
 Kazım Musa Rıza sana sığındım.

Muhammed Taki 'ye verelim salavat
 Aliyy'el Naki'den umarız imdat
 Hasan Ali Askeri el aman mürvet
 Mehdi Sahip liva sana sığındım.

On dört Masumu Pak Güruhu Naci
 On Yedi Kemerbest derdim ilacı
 Pirim Hacı Bektaş serimin tacı
 Hünkar-ı evliye sana sığındım

Virdi Derviş senin kulun kurbanın
 Yarın Arasatta ulu divanın
 Senin mücrimlere çoktur ihsanın
 Pirim Süca Baba sana sığındım
 (Kaynak kişi, 4)

Muhammed Ali'nin İsmi Sorarsan

Muhammed Ali'nin ismini sorarsan
Taç Muhammed Ali başınan geldi
Eğer hakkı öz kendinde bilersen
Hatice Kübra kaşınan geldi,

Gözde bir nokta var Ali bilesin
Fehmeyle ki kendi kendin bilesin
İlm-i Cavidan'dan haber ararsan
Vel han-ı Hüseyin kuşnan geldi

Zeynel'dir kirpiğin secdeye inen
Bakır'dır burnunda kokusu alan
Cafer'dir yüzünde bağlayıp duran
Yedi haddi istifa beş ile geldi

Sakal bıyık Musa Kazım Rıza
Taki'dir ağzından avuyu süzen
Naki'dir dudağında dersini yazan
Ol han askeri diş ile geldi

Münkir münafık bu sırra eremez
Aldanır dünyaya fehmine varmaz
Hakkı kayıplarda bilir kendine bilmez
Dolanır mescidi beş ile geldi

Adem değil mi hatem mühür
Ademi halk bilmeyen mutlaktır gafil
Hatayı hakikat gaf ile gafur
Be sevda serime coş ile geldi

(Kaynak kişi, 24

Günahkarım Hata Etmektir İşim

Günahkarım hata etmektir işim
Tövbe hey ya Rabbi estağfurullah
Muhammed Ali'ye bağlıdır başım
Tövbe hey ya Rabbi estağfurullah

Hasan Hüseyin benzi nur ise
İmam Zeynel sır içinde sır ise
Eğer özümüzde benlik var ise
Tövbe hey ya Rabbi estağfurullah

Muhammed Bakır'ın izninden çıkmak
Yükünü Cafer'den tutuver ahmak
Sanma kar değildir hatırlar yıkmak
Tövbe hey ya Rabbi estağfurullah

Musa Kazım'a darım niyazım
İmam Rıza'ya bağlıdır özüm
Sen kerem kanlısın eksik noksan bizim
Tövbe hey ya Rabbi estağfurullah

Muhammed Taki kanın cemaya
Naki emeklerimizi verme yobaza
Daima ettiğimiz kem söze kem huya
Tövbe hey ya Rabbi estağfurullah

Hasan Askeri'nin gülleri bize
Mehdi gele gönlümüzün gamını ala
Daima ettiğimiz gıybet
Tövbe hey ya Rabbi estağfurullah

Derviş Süleyman'ın Bağdat Basra
 Bak şu zamana bak şu esire
 Sen kerem kanisin kalman kusura
 Tövbe hey ya Rabbi estağfurullah
 (Kaynak kişi, 30)

Duaz-ı İmam

Medet Allah ya Muhammed ya Ali
 Bizi dergahından mahrum eyleme
 Pirim Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli
 Bizi dergahından mahrum eyleme

Adem-i Safiyullah atam hakkı için
 Muhammed Mustafa Hatem hakkı için
 Eyyüb'e verdiği sitem hakkı için
 Bizi dergahından mahrum eyleme

Hasan'ın aşkına çekerim zarı
 Hüseyin dinimizin serveri
 Alemin nurusun Cenab-ı Bari
 Bizi dergahından mahrum eyleme

Zeynel'in canına kıldılar ceza
 Muhammed Bakır'dır sırrı Murteza
 İmam Cafer Kazım, Musa-i Rıza
 Bizi dergahından mahrum eyleme

Derviş Muhammed'im ey gani kadir
 Taki, Naki, Asker Rahnumanımdır
 Muhammed Mehdi'ye niyazım budur
 Bizi dergahından mahrum eyleme (Kaynak kişi, 4)

Gelin Hey Erenler

Gelin hey erenler umudun kesmen
 Bülbülün i ini zar eder Allah
 Kismetimiz yok diye Mevla'ya k sme
 Aniden nasibimiz var eder Allah

Muhammed Ali'nin sır yayılmaz
 Hasan Hüseyin'i seven ayrılmaz
 Nice bin ayıplar yüze vurulmaz
 Hidayet sahibidir sır eder Allah

Zeynel'in rengine boyanmayanın
  ol imam Bakır'a dayanmayanın
 Ali evlat nesline inanmayanın
 Mah erde gözünü k r eder Allah

 mam Cafer nurdur elde tutarsan
 Musa Kazım Rıza'ya yetersen
 Eğer i lerine hile katarsan
 Mah erde mekanın ar eder Allah

Takiye Naki'ye doğru varırsan
 Askeri Mehdi'nin sırnı bilsen
 Eğer içlerinde tamam durursan
 Narı g lizarı nur eder Allah

Bakmaz mısın nicelerin haline
 Bülbülün g l n  anı g l n dalına
 Talip olan doğru gitse yoluna
 Huriyi kılmanı var eder Allah

Zefil Mehemmedim yaralar emler
 Hakka yetemez ameli kemler
 Asla tamu görmez hakka müminler
 Didarı cennetinde yer eder Allah
 (Kaynak kişi, 19)

Gözlerimin Nuru Muhammed

Hasretinle yandı bağrım açıp görem mi seni
 Gözlerimin nuru Muhammed mürüvvet ya Ali mürüvvet
 Ol kıyamet haşır olanda kurtar bizi alametten
 Gözlerimin nuru Muhammed mürüvvet ya Ali mürüvvet

Sana benzer bulamadım şu dünyayı vahdette
 Yalın ayak men günahkar yüz sürsem dergahına
 Sen bir kerem kanisin kalmazsın günahıma
 Gözlerimin nuru Muhammed mürüvvet ya Ali mürüvvet

Şah Hasan şah Hüseyin'i şah Zeynel'i aba
 İmam Bakır yollarına canımı kılmışım feda
 İmam Cafer erkanıdan bizi de ayırma Huda
 Gözlerimin nuru Muhammed mürüvvet ya Ali mürüvvet

Aşık oldum adına günüm geçti ah ile
 Göster bana cemalini kalmayayım hasrette
 İsmi zikreden aşık mahrum kalmaz elbette
 Gözlerimin nuru Muhammed mürüvvet ya Ali mürüvvet

Musa Kazım Rıza isminde canım benim
 Taki Naki Askeri Mehdi dinim imanım benim
 Kul Velim der ki çoktur günahım benim
 Gözlerimin nuru Muhammed mürüvvet ya Ali mürüvvet
 (Kaynak kişi, 22)

Şu Aleme Sultansın

Şu alemin sultanısın
 Ya Ali senden medet
 Muhammed der ali hansın
 Ya Ali senden medet

Hasan Hüseyin'den kamer
 Zeynel'den göher damar
 Bunalanlar imdat umar
 Ya Ali senden medet

Bakıra Cafer'e ereyim
 Gonca güllerin dereyim
 Seni koyup kime gideyim
 Ya Ali senden medet

Musa Kazım müşkül handı
 Nutkundan ihsanın baldır
 Rızayı sevmek yoldur
 Ya Ali senden medet

Taki Naki över
 Meyil verme gafil yanar
 Bu düşler kolaydır sana
 Ya Ali senden medet

Askeri sırrın duyurma
 Kapına geldim ayırma
 Mehdi yolda kayırma
 Ya Ali senden medet

Derviş Süleyman'ım coştı
 Muhabbet deryası taşı
 Şimdi gayret sana düştü
 Ya Ali senden medet
 (Kaynak kişi, 19)

Ya Ali Senden Medet

Medet hey Allah'ım senden medet
 Gel derdime derman eyle
 Yetiş ya ali ya Muhammet
 Gel derdime derman eyle

Hasan Hüseyin müşküle
 Yardım eyle düşküne
 Zeynel Abidin aşkına
 Gel derdime derman eyle

Bakır'a Cafer'e ereyim
 Gonca gülleri dereyim
 Seni bırakıp kime gideyim
 Gel derdime derman eyle

Musa Kazım müşkül haldir
 Rızayı sevmek yoldur
 Nutkundan ihsanın boldur
 Gel derdime derman eyle

Taki Naki över
 Meyil verme gafil yanar
 Bu işler kolaydır sana
 Gel derdime derman eyle

Dile dilediğini haktan dile
 Mehdi sahip zaman gele
 Dedemoğlu secde kıla
 Gel derdime derman eyle
 (Kaynak kişi, 24)

Çerağ Tercümanı

Çün çerağı fahr uyandırdık ol Hüda'nın aşkına
 Seyyid el kevneyn Muhammed Mustafa'nın aşkına
 Saki-i Kevser Ali el Murtaza'nın aşkına
 Hem Hatice Fatıma Hayrünissanın aşkına
 Şah Hasan Hulki Rıza hem Şah Hüseyni Kerbela
 Ol imamı etkiya Zeynel abanın aşkına
 Hem Muhammed Bakir ol kim nesli Paki Murteza
 Cafer üs Sadık İmamı Rehmümanın aşkına
 Musa-i Kazım İmamı Serfirazı ehli Hak
 Hem Ali Musa Rızayı Sabiranın aşkına
 Şah Taki ve Naki hem Hasan'ül Askeri
 Ol Muhammed Mehdi Sahip Livanın aşkına
 Pirimiz üstadımız Bektaş Velinin aşkına
 Haşredek yanan yakılan aşikanın aşkına
 (Kaynak kişi, 4)

Çerağ Uyandırma Tercümanı

Hata ettim Hüda yaktı delili.
 Muhammed Mustafa yaktı delili.
 Ol Âl-i abâ'dan Haydar-ı Kerrar
 Aliyyü'l Murteza yaktı delili

Hatice'tül Kübra Fatıma Zehra
 Ol Hayrû'n nisâ yaktı delili
 İmâm Hasan aşkına girdim meydana
 Hüseyin'i Kerbelâ yaktı delili

İmâm Zeynel, İmâm Bakır-ü Ca'fer
 Kâzım Mûsa Rızâ yaktı delili
 Muhammed Takî'den hem Ali Nakî
 Hasanü'l Askerî yaktı delili

Muhammed Mehdî ol sahib zaman
 Eşiğinde âyet yaktı delili
 Bilirim günahım hadden aşubdur
 Hünkar-ı Evliya yaktı delili
 On iki İmâmdandır bu nur Hatâyî
 Şir-i Yezdân Ali yaktı delili
 (Kaynak kişi, 4)

Duaz-ı İmam

Kimin kim zikri fikri Murtaza'dır
 Ali evladına ol müpteladır
 Muhammed ilmini deyiver ona sen
 Eğer ki gördün ol terki hevadır

Hasan vechinde fehmet müşkilatın
 Cehaletten emin etmek revadır
 Bu ilim içre ona remzet bu hali
 Hüseyin ile niçin fakr u fenadır

Ali Zeynel aba yetmiş iki şık
 Nedendir onu görmek sezadır
 Eğer bakır yolunda cümle varın
 Veremezse aşık demek hatadır

Ne layıktır ona bu sırrı Cafer
 Kaçan meyli onun gayrı Huda'dır
 İmam Kazım dahi Musa Rıza'nın
 Gulamı olmayanlara beladır.

Taki'ye bende isen can-ı dilden
 Naki aşkına da canım fedadır
 İmanım askeri şah-ı şehin şah
 Dinim Mehdi kim ol sahip livadır.

Virani dervişin senden muradı
 Erenler ayin-i cem gülbank revadır.
 (Kaynak kişi,4)

Duaz-ı imam

Medet Allah ya Muhammed ya Ali
 Mürvet dergahından mahrum eyleme
 Pirim Hünkar Hacı Bektaş Veli
 Mürvet dergahından mahrum eyleme

Hasanın aşkına kılarım zarı
 Hüseyin'dir dinimizin serveri
 Alemler canısın Cenab-ı Bari
 Mürvet dergahından mahrum eyleme

Zeynel'e zindanda kıldılar ceza
 Şah imam Bakır'dır sırr-ı Murteza
 İmam Cafer, Musa Kazım, Rıza
 Mürvet dergahından mahrum eyleme

Ademi Safiyullah atam hakkı için
 Muhammed Mustafa Hatem hakkı için
 Eyüb'e verdiği sitem hakkı için
 Mürvet dergahından mahrum eyleye
 (Kaynak kişi,4)

Duaz-ı İmam

Münkir ben pirime inkar değilim
 Pirim serverimdir imam Hüseyin
 Hanedan düşmanına yar değilim
 Pirim serverimdir imam Hüseyin

Muhammed'dir iki cihanın şahı
 Ali'dir aşıkların kiblegahı
 Hasan hulki kudret fazl-ı ilahi
 Pirim serverimdir imam Hüseyin

Dillerde yadigar söylenir adın
 Gönlümün evinde tahtın bünyadın
 Bel kıyıp nur oldu Zeynel Abidin
 Pirim serverimdir imam Hüseyin

Muhammed bakırdır gönlü ganidir
 Aşıkların can içinde canıdır
 Hem sahavet hem mürüvvet kanıdır
 Pirim serverimdir imam Hüseyin

Cafer-i sadıktır gönlüm hemrahi
 Musa kazımdır haktır dergahı
 Ali Rıza müminlerin şahı
 Pirim serverimdir imam Hüseyin

Taki'ye kul oldum Naki'ye kemter
 Pirim mürşidimdir Hasan'ül Askeri
 Düldülle Zülfikar sahibi kemter
 Pirim serverimdir imam Hüseyin

Kul himmet içtiğin doludur demdir
 Mehdinin irşadı sahip zamandır
 Pirimiz alidir duaz imamdır
 Pirim serverimdir imam Hüseyin
 (Kaynak kişi, 4)

Kurban Deyişi

Akıl ermez Yaratan'ın sırrına
 Muhammed Ali'ye indi bu kurban
 Kurban olam kudretinin nuruna
 Hasan Hüseyin'e indi bu kurban

Oİ İmâm Zeynel'in destinde idim
 Muhammed Bâkır'ın dostunda idim
 Ca'fer-i Sâdık'ın postunda idim
 Mûsa Kâzım, Rızâ'ya indi bu kurban

Muhammed Takî'nin nûrunda idim
 Aliyyün-Nakî'nin sırrında idim
 Hasanü'l Askerîn dârında idim
 Muhammed Mehdî'ye indi bu kurban

Aslı Şâh-ı Merdan,gürûh'u Naci
 Gerçeğe bağlıdır bu yolun ucu
 Senede bir kurban tâlibin borcu
 Pir-i Tarikat'a indi bu kurban

Tarikattan hakikate ereler
 Cennet-i Âlâ'ya hülle sereler
 Muhammed –Ali'nin yüzün göreler
 Erenler aşkına indi bu kurban

Şâh Hatâyim eder bilir mi her can
 Kurbanın üstüne yürüdü erkân
 Tırnağında tesbih kanında mercan
 Mü'min müslüman'a indi bu kurban.
 (Kaynak kişi, 4)

3.6. DEYİŞLER, NEFESLER

Deyişler ve nefesler, Dini- Tasavvufi edebiyatın nazım türlerinden. Bektaşî ilahisi. Alevi-Bektaşî şairleri tarafından bu ekolün inanış ve düşüncelerini dile getirmek üzere düzenlenmiş ve törenlerde makamla okunan manzumelerdir (Erşahin,2005: 216). Allah'a, Hz. Muhammed'e, Hz. Ali'ye Ehl-i Beyt'e, Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşî büyüklerine duyulan aşk ve muhabbetin tezahürü olarak yazılan ve Alevi-Bektaşî toplumunun mukaddes addettiği manzum eserlerdir. Alevi-Bektaşî inancında deyiş ve nefeslerin aşıkların Kur'an'dan ilham alarak yazdıklarına inanılır.

Karga Köyü'nde derlemiş olduğumuz deyiş ve nefes örnekleri şu şekildedir.

Hız. Ali

Ol arş-ı rahmanda sela verirken
Zarın kandilini tutandır haydar
Cihan derya iken kandil su iken
Ademin dünyasını kurandır Haydar

Kulunun emri ile izhar eyleyen
Hep ata suresini meşhur eyleyen
Mağripten maşrığa kalemin nişan eyleyen
Can kudret topunu atandır Haydar

Hak buyurdu server sözünü tuttu
Cebrail yetiştı Muhammed miraca gitti
Bunca bunalanın carına yetti
Aslan olup yol üstüne yatandır Haydar

Ademi balçıktan yoğurdu yapalı
Dört nesneden halk etti cesedini atalı
Kendi nurundan ona nur kattı
Ademi cihana salandır Haydar

Sefil sadık haktan diler çareyi
Öz üstatsın dahi sen sar yareyi
Aman şahin ıssız koyma sarayı
Çağırınca gelip yetendir Haydar
(Kaynak kişi,4)

Hacı Bektaş veli

Sensiz bu dünyanın tadı olamaz
Adı güzel Hacı Bektaş veli dost
Seni sevmeyenler hakkı bulamaz
Adı güzel Hacı Bektaş Veli dost

Sarının öküzünü kurda yediren
Kırk bir aluç dalında elma bitiren
Anda beş taşlara şahit getiren
Adı güzel Hacı Bektaş Veli dost

Evveli Ali dediler sonra Veli
Seven başın yoluna feda koydu
Serden o yar oldu kırklar yediler
Adı güzel Hacı Bektaş Veli dost

Doksan bin erene hem rehber olan
Güvercin donunda Rum'a gelen
Düşkün kullarının ahını alan
Adı güzel Hacı Bektaş Veli dost

Onca aşıkların dersini veren
Suluca höyükte mekanın kuran
Fedayi'nin gizli sırrını soran
Adı güzel Hacı Bektaş Veli dost
(Kaynak kişi,4)

Hz. Ali

Kuran yazılırken arşı rahmanda
 Kudret kitabının dilinde idim
 Güller açılırken kevn ü mekanda
 Bülbül idim gonca gülünde idim

Cebrail'in gelen ilk kelamında
 Muhammed alinin sır kelamında
 Kırklar ceminde aşk meydanında
 Nihan söyleşirken dilinde idim

Kırkla arş yüzünde tutarlar cemi
 Muhabbet halk olup sürdüler demi
 Balçıktan halk etti Allah Adem'i
 Ben ol vakit onun belinde idim

Yunus deryaya daldığı zaman
 Kırk gece kırk gündüz kaldığı zaman
 Alim Zülfikar²ı çaldığı zaman
 Hayber kalesinde kolunda idim

Pir Sultanım içtim aşkın dolusunu
 Kıymetini bilmeyene vermem yarısını
 Bir kuşa seksen bin şehrin yarısını
 Tahin verilirken yanındaydım
 (Kaynak kişi,4)

Hacı Bektaş

Arzuladım sana geldim
Hünkar Hacı Bektaş Veli
Eşiğine yüzler sürdüm
Hünkar Hacı Bektaş Veli

Pir elinden dolu içtim
Doldum denizlere düştüm
Ak cenneti gördüm geçtim
Hünkar Hacı Bektaş Veli

Güvercin donunda duran
Taşlara şهادet getiren
Cümle çiğleri pişiren
Hünkar Hacı Bektaş Veli

Kırk budaktan sema yanar
Aşıkları semah döner
Dolusundan içer konar
Hünkar Hacı Bektaş Veli

Cennette gördüm gülünü
Erenler sürdüm demimi
İmam Rıza'nın torunu
Hünkar Hacı Bektaş Veli

Balım Sultan er köşeği
Keser kılıcı bıçağı
Cümle erenler gerçeği
Hünkar Hacı Bektaş Veli

Pir Sultanım gerçek veli
 Geçmem ben şundan eveli
 Doksan bin horasan ereni
 Hünkar Hacı Bektaş Veli
 (Kaynak kişi,4)

Değiş

Mümin olan serden baştan geçerler
 Seven böyle sever on iki imamı
 Kelleler keserler kanlar saçarlar
 Seven böyle sever on iki imamı

Muhammet Mustafa bir nur-u vahit
 Asla sırrımıza ermedi zahit
 İmamlara ikrar verdi Hür şehit
 Seven böyle sever on iki imamı

Okudu İncil'i yaydı düşünö
 Gözünden akıttı kanlı yaşını
 Keşiş kesti yedi oğlunun başını
 Seven böyle sever on iki imamı

Mümin olan bir ikrara düzüldü
 Münkir olan bu dergahtan sürüldü
 Nesim'i de derisiyle yüzüldü
 Seven böyle sever on iki imamı

Sefil Alim eyüdü sende salınan
 Onlar da sevilmez yalan dilinen
 Kelleylen evladınan malınan
 Seven böyle sever on iki imamı (Kaynak kişi, 16)

Deyiş

Kadir Mevlam senden bir dileğim var
İman ile giden kullarından eyle
Emanet edip de ola baki yurda
Canını tez veren kullardan eyle

Bir gün bizi haki türaba korlar
Ağzını kerpiç ile örterler
Kimin ümmetisin diye sorarlar
Suali tez veren kullardan eyle

Sual veremezse bizim dilimiz
Orda nice olur bizim halimiz
Sırat köprüsüne uğrara yolumuz
Sıratı tez geçen kuladan eyle

Sıratı köprüsünden geçen kurtulur
Geçemeyen yüzün yüzün sürtülür
Orda mizan vardır hayır tartılır
Hayrı ağır gelen kullardan eyle

Pir Sultanım da niyaz versem dilime
Ben de güman getirmediğim gönlüme
Salını salını cennet yoluna
Salınıp tez giden kullardan eyle
(Kaynak kişi, 19)

Deyiş

İnip göğden yere bina kuranlar
 Ali ile Muhammed'in aşkına
 Melekler misali secde duranlar
 Ali ile Muhammed'in aşkına

Şeytanı sürdüler duş eylediler
 Yezidin bağırını taş eylediler
 Kırklar vilayetini hoş eylediler
 Ali ile Muhammed'in aşkına

Muhammed Ali'dir kuran bu yolu
 Mümine saçıldı tarikat gülü
 Bir ulu dergahtır sürün bu demi
 Ali ile Muhammed'in aşkına

Muhammed Ali'nin cemine vardı
 Kırklarda sülkünüp ayağa kalktı
 Doksan bin erenler semaha girdi
 Ali ile Muhammed'in aşkına

Şah Hatayım hatmeyledi kelamı
 Evvela Cebrail verdi selamı
 Mahrum kalmaz seven şahı imamı
 Ali ile Muhammed'in aşkına
 (Kaynak kişi, 19)

Deyiş

Yüz sürmeye geldim haki payına
 Arzuhalim sana pir mürvet kani
 Sen tabipsin göstereyim yareyi
 Bu dersin dermanını ver mürvet kani

Eşiğinde edna geda kullar var
 Sana vaspi olacak vasbi haller var
 Açılmış bahçende gonca güller var
 Gül ile bezenmiş şar mürvet kani

Karar kıldık dergahında eğlendik
 Elesti den bir ikrara bağlandık
 Hayallerin kalp evinde yeynedik
 Muhabbetin canda var mürvet kani

Efendim didarına eyledik niyet
 Ezeli ezelden kılmışız biat
 Cemalini gördüm mestim bu saat
 Cemalin parlıyor pir mürvet kani

Abdalım ezelden birdir özümüz
 Birlik makamına var niyazımız
 Kavuştuk pirlere geldi yazımız
 İsmim zeynisine ya mürvet kani
 (Kaynak kişi, 16)

Deyiş

Geldik gider olduk ellerinizden
 Dostlar sefa ile gönderin bizi
 Doyamadım tatlı dillerinize
 Dostlar sefa ile gönderin bizi

Şöyle bir güzelden ahd almadım
 Bir daha ya geldim ya geledim
 Bir ahdına bütün yar bulamadım
 Dostlar sefa ile gönderin bizi

Himmet eylen şu dağları aşalım
 Pir aşkına kaynayalım aşalım
 Gelin birer birer helalleşelim
 Dostlar sefa ile gönderin bizi

Çıkalım yaylaya inelim düze
 Himmet eylen yaren ahbablar bize
 Bir selam göndersem gelir mi size
 Dostlar sefa ile gönderin bizi

Pir Sultan Abdalım hakka yakındır
 Edebi erkanı hemen takınır
 Ölüm uzak değil her an yakındır
 Dostlar sefa ile gönderin bizi
 (Kaynak kişi, 19)

6666 Ayet

Doksan bin kelamın manası Haydar
Mümin olanlara bu bir işaret
İlm-i cavidanın manası Haydar

Marifet sırrına yoldaş olanlar
Arif olup kendi özünü bilenler
Nefse uyup ayrı yerde kalanlar
Seherde bülbülün şidası Haydar

Doksan bin kelama mana yetiren
Yüz ondört sureyi veçhine getiren
Bunca dertilere derman yetiren
Güruh-u nacinin esması Haydar

Muhammed Mustafa lahmike lahmik
Ehad Ahmet'ten olur mu gayri
Yirmi dokuz harfin on yedi sehmi
Otuz iki farzın ustası Haydar

Viraniyem sevdim gül yüzlü şahı
Müminlere yardım eyle İlahi
Mümin kulların şahı Haydar
Kavm-i süfyan münkirlerin ikrarı
(Kaynak kişi, 4)

Sefa geldin

Biz de hanedana gider der idik
 Mihman canlar bize sefa geldiniz
 Belli olmaz baharımız yazımız
 Mihmanlar bize sefa geldiniz

Beli dedik bir gerçeğin destine
 Canım kurban olsun hakkın dostuna
 Her sabah her sabah yüz üstüne
 Mihman canlar bize sefa geldiniz

Gitti yoldaşlarım kaldım yalnız
 Bahçede açılan gonca gülümüz
 Şeker muhabbetiniz tatlı diliniz
 Mihmanlar siz bize sefa geldiniz

Baykuş gibi ne beklersin Virani
 Şükür olsun sizi bize vereni
 Sultan Hatayının için yeneni
 Mihmanlar siz bize sefa geldiniz
 (Kaynak kişi, 4)

Deyiş

Söyleyim de dinleyin mevali canlar
 Allah bir Muhammed Ali cemdedir
 Tarikatın ahkamını sorarsın
 Allah bir Muhammed Ali cemdedir

Tarikat hakkında geldi Cebrail
 Hakikat selamını verdi ey ümmü Halil
 Ümmetim sana olmasın mağdur
 Allah bir Muhammed Ali cemdedir

İptida ali gösterdi bu yolu
 İkrar bent olmuşuz demişiz beli
 Onun için ismi kaldı mevali
 Allah bir Muhammed Ali cemdedir

Fadime anam geldi girdi içeri
 Gözün aydın olsun Hak peygamberi
 Ali Fatıma anama gösterdi yeri
 Allah bir Muhammed Ali cemdedir

Muhammed Ali'nin geldi yanına
 Mübarek kolunu sardı boynuna
 Ol demde melekler durdu darına
 Allah bir Muhammed Ali cemdedir

Muhammed Selman'a gel beri Selman
 Bir dolu doldurdu sundu ol zaman
 Verdi Muhammed' dedi el aman
 Allah bir Muhammed Ali cemdedir

Kamber Alim bende içtim bu demden
 Ne kadar nakletsem gelir Hüda'mdan
 Gelin hey erenler kaçmam bu cemden
 Allah bir Muhammed Ali cemdedir.

(Kaynak kişi,4)

Kurban Deyişi

Ali meydanına bir kurban geldi
İsmail'e inen koça benzettim
Anası meledi bağrımı deldi
İsmail'e inen koça benzettim

Kadir Mevlam sürme çekmiş gözüne
Yüz sürelim tırnağına dizine
Koç dergaha gitti gidem peşine
İsmail'e inen koça benzettim

Koçu tekbirledi kırkın birisi
Bir lokmadan kandı cümle gerisi
Kemer besti belimdedir varisi
İsmail'e inen koça benzettim

Kadir Mevlam kabul etsin koçunu
Bağlayalım ayağının üçünü
Ali meydanıdır sormayın suçunu
İsmail'e inen koça benzettim

Kul Himmet üstadım arzular canım
Koç ile birlikte akıyor kanım
Ya ilahi kabul olsun kurbanım
İsmail'e inen koça benzettim
(Kaynak kişi,4)

Kurban Deyişi

Erenler veliler kırklar yediler
On iki imamların kurbanıyız biz
Okundu tekbiri durduk kıbleye
On iki imamların kurbanıyız biz

Şahım sen kimseye bulma bahane
Bir zaman söylersin iki cihane
Rıza lokmasını ulu divana
On iki imamların kurbanıyız biz

Yedi kere yünceyimizi kırktılar
İbrahim'in sürüsüne kattılar
Etimizi pare pare ettiler
On iki imamların kurbanıyız biz

Anam kısır koyun babam Cebrail
Nefesten zahirdir hükmüne kail
Bizi şaha kurban etti Azrail
On iki imamların kurbanıyız biz

Kurbanlık koç ile bende yazıldım
Feriştahlar çaldı bende sayıldım
Kırklar makamında bende duyuldum
On iki imamların kurbanıyız biz

Derviş Alim kanım nahaka dökme
El ne derse desin sen ona bakma
Şahım yürümedikçe sen posttan çıkma
On iki imamların kurbanıyız biz

(Kaynak kişi,4)

Kurban Deyişi

Hak teala Cebrail'e
 Cebrail'im gelsin dedi
 Varın söyleyin Halil'ime
 Ahdı yerini bulsun dedi

Yine geldi bayram ayı
 Titrer Halil'imın canı
 Yavrum İsmail'im seni
 Hakka kurban demiş dedi

Hak kabul ederse beni
 Ata sen hiç çekme gamı
 Kaç kuzu kurban olmazsa
 Serim hakka kurban dedi

Çıkın bakın ta ezelden
 Yönünü çevirmiş kibleye
 Belki telaş veririm ata
 Ellerimi bağla dedi

Ellerim bağla bağlandı
 Anası uğrun ağlandı
 Ya Halil nice dayandı
 Yavrum İsmail'im dedi

Bıçak dedi haşa haşa
 Niçin vurdun beni taşa
 Taşı kestim baştan başa
 Kesmem İsmail'i dedi

İsmail kalktı uyandı
 Boyunca nura boyanı
 Ya Halil nice dayandı
 Yavrum İsmail'im dedi

Kurbanı gönderdi Celil
 Cebrail önünde delil
 Ben senden cömerdim Halil
 Kaldır İsmail dedi

Ağlar iken gülüştüler
 Gözyaşını siliştiler
 Hep döşendi peygamberler
 Koçun etini bölüştüler

Hatayım bayramda kurban
 Ola dertlilere derman
 Sıratı geçmeyen insan
 Korkmasın kullarım dedi
 (Kaynak kişi,4)

Mersiye

Gel gönül nazar kıl merdanelere
 Düşün Kerbala'yı sabret bakalım
 Sakın akıl yorma mersanelere
 Düşün Kerbala'yı sabret bakalım

Kırmızı mı Kerbela'nın toprağı
 Nasip et yaradan görem ağlayam
 Yeşilimdir ağacının yaprağı
 Düşün Kerbala'yı sabret bakalım

Zeynel'in Fatma'nın karalı başı
 Gülsüm'ün daima akar gözyaşı
 Mazlum Hüseyin'in mezarın taşı
 Düşün Kербala'yı sabret bakalım

Hak'tan ola bu çilenin kolayı
 Metris sen kabul et binbir vedayı
 Daha duymadın mı sen Kербela'yı
 Düşün Kербala'yı sabret bakalım

Ekber'in Kasım'ın Asker'in yasın
 Kestiler kolların Celal Abbas'ın
 Perişan ettiler ümmetin hasın
 Düşün Kербala'yı sabret bakalım

Pir sultan Abdalım buna can mı dayanır
 Bir dostum var gah uyur gah uyanır
 Şah Hüseyin'im al kana boyanır
 Düşün Kербala'yı sabret bakalım
 (Kaynak kişi,4)

Semah

Ta ezel ezelden ben seni sevdim
 Muhabbet eyledim candan a sunam
 Muhammed Ali'yi candan seversen
 Ayırma gönlünü benden a sunam

Kirpikleri oktur kemandır kaşı
 Açıldı sinemde bağrımın başı
 Didelerim döktü kan ile yaşı
 Varayım gidem bundan a sunam

Ben sana canımı eyledim feda
 Seni bana verdi ol gani Hüda
 Fatıma neslin mi nedir bu eda
 Bir tel kopardım senden a sunam

Ben seni sevmişim gönülden candan
 Hiç senin haberin olmadı benden
 Ferman mı olur tozdan dumandan
 Dudağın lalinden demden a sunam

Ey sunam gönülden çıkarma beni
 Feleğe mi veriri İlhami seni
 Bir dolu kerem et mest eyle beni
 Elinde tuttuğun camdan a sunam
 (Kaynak kişi,4)

Değiş

Hak kendi nurundan övmüş yaratmış
 Padişah eylemiş ilin üstüne
 Gördüm cemalini salavat eyledim
 Sokulmuş cefalar senini üstüne

Vallahi Kur'an'dır senin sözlerin
 Yasin'i Şerif'tir senin iki gözlerin
 İnne fetahnadır senin yüzlerin
 Vedduha inmiştir dilin üstüne

Kirpiklerin üste benler dizilir
 İkrarından dönen haktan üzülür
 Ak göğsün üstüne Tebbet yazılır
 Veşşems inmiştir kolun üstüne

Anlımız yazıldı böylece yazı
 Gelin hep edelim Hakk'a niyazı
 Ayet'el Kürsi ile güzel İhlas'ı
 Okuyup gelmişim yolun üstüne

Seyid Nesimi'dir şemin çırası
 Errahman'dır iki kaşın arası
 Güzel Besmeleyle Elham suresi
 Elif Lam inmiştir kaddın üstüne
 (Kaynak kişi,4)

Değiş

Lamekan ilinden misafir geldim
 Şu fena mülküne bastım kademe
 Nerenin selamın getirdin dersin
 Şu fena mülküne gelip bu deme

Şu fena mülküne gelip giderken
 Sarvan olup binbir katar yeterken
 Yoğurup çamurum balçık ederken
 Şeceremle su taşıdım Adem'e

Adem'den Adem'e çok geldi gitti
 Mülk sahibi bu cihanı halk etti
 O yoğurdu yaptı hem o yarattı
 Yedi kez emeğim geçti bu deme

Ben bu dem içinde ırmağım akıttım
 Celalimden adem oğlum kakıttım
 Muhkem tuttum kalp evimi berkittim
 Anın içün iblis girmez kubbeme

Şu fena mülküne gelip gitmedim
 Ekülüben can tamumu bitmeden
 Kaldırıp binasın tamam etmeden
 Arş altında yönüm döndüm kibleme

Ben kiblemi kiblem beni biliptir
 Evliya enbiya ondan oluptur
 Ben bilirim anam benden geliptir
 O vakitte nikah kıydım babama

Ben hocamı kucağımda büyüttüm
 Kudret meyin emzik verip avuttum
 Ders verüben ben hocamı okuttum
 Dört kitaptan ders verirdim hocama

Ben abam içinde mekanda iken
 Muhammed nebi ile miraçta iken
 Musa'yla doksan bin kelamda iken
 Doksan bin kelamı koydum abama

Ben abam içinde baki can idim
 Ali idim iman idim din idim
 Kendisi hak idi ben zindan idim
 Şimdi gelmiş sultan olmuş abama

Şükür olsun Hatayi sırdır sözlerin
 Aşk ateşin derunumda gizlerim
 Günden aya asla görmez gözlerim
 Ahir kardan bu yazıldı adıma
 (Kaynak kişi,4)

Mersiye

Mah-ı muharremde derd-i hicranda
 Şah Hüseyin derde yanar ağlarım
 Zemin ü asuman bütün matemde
 Şah Hüseyin derde yanar ağlarım

Bu fani dünyada almadım abad
 Gözyaşı çeşmimi eyledi berbat
 Ah imamlar derde eylerim feryat
 Şah Hüseyin derde yanar ağlarım

Mührü ehli beyttir aşığa nişan
 Bu derde düşeli aklım perişan
 Ciğerim hün döker ateşi efşan
 Şah Hüseyin der de yanar ağlarım

Senin aşkın beni hayran eyledi
 Soyunup bu cismimi üryan eyledi
 Dü çeşmim hüzünle giryan eyledi
 Şah Hüseyin derde yanar ağlarım

Esrarı hüdadır erenler remzi
 Bozulur mu levhde yazılan yazı
 İlhami dervişin nazı niyazı
 Şah Hüseyin derde yanar ağlarım
 (Kaynak kişi,4)

Deyiş

Gönül ne durursun sen varsana
 Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz
 Varıp eşiğine yüzün sürsene
 Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Mürşidin arayan gitti arayı
 Arayanlar buldu derde çareyi
 Yüzbin okur ise akda karayı
 Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Bu dünyada durdukça eğer dursan da
 On dünya dolusu kitap görsen de
 Her harfine binbir mana versen de
 Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Halil yaptı Kâbe'yi oldu delil
 Farz oldu varmayanlar oldu melil
 Muhammed'e rehber oldu Cebrail
 Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Hatayi sözün manisin ver dedi
 Yar ile ettiğin ahde dur dedi
 Cebrail, Musa'ya Hızır'a var dedi
 Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz
 (Kaynak kişi, 4)

Deyiş

Dün-ü gün isteğim budur Hüdâ'dan
 Mürşidimden gayrı nem var benim de
 Dâima ayırma beni izinden
 Mürşidimden gayrı nem var benim de

Mürşide hile olmaz doğru gelinür
 Yalanın bünyadı yoktur, delinür
 Her ne ister isen anda bulunur
 Mürşidimden gayrı nem var benim de

Yedi yerde İmam Câfer makamı
 Verdiler elime çün ezkârımı
 Nakd elinde Şeyh Safî'nin makamı
 Mürşidimden gayrı nem var benim de

Muhammed Ali'in doğru erkânı
 Mürşidine var ki göresin seni
 Mürşidin gemidir, tâlip yelkeni
 Mürşidimden gayrı nem var benim de

Bu sözü söyleyen Sultan Hatayi
 Hatayi 'den gayrı kim var gedâyî
 Salarım üstüne bin bir kazayı
 Mürşidimden gayrı nem var benim de
 (Kaynak kişi, 4)

Deyiş

Gönül ne gezersin seyran yerinde
 Âlemde her şeyin var olmayınca
 Olura olmaza dost deyip gezme
 Bir ahline bütün yâr olmayınca

Yürü sofi yürü, yolundan azma
 Elin gıybetine kuyular kazma
 Varıp her dükkânda metain çözme
 Yanında mürşidin var olmayınca

Kalktı havalandı gönlümün kuşu
 Kavga, gıybet etmek kötünün işi
 Üstadın tanımaz bunda her kişi
 Anın kim mürşidi er olmayınca

Varıp bir kötüye sen olma nankör
 Çarhına değer de dolunu döker
 Ne Hüdâ'dan korkar, ne hicap çeker
 Bir kötüde namus; âr olmayınca

Şah Hatayi 'm edem bu sırrı beyan
 Kâmil midir cahil sözüne uyan
 Bir baştan ağlamak ömredir ziyan
 İki baştan muhip yâr olmayınca
 (Kaynak kişi, 4)

Çağırırım Elif Allah

Çağırırım elif Allah
 Beye bağlı başımız
 T ile eyledim ispat
 S dir serverüllahımız

Cim cihanın nuru çoktur
 H ile harfimiz haktır
 Hı gibi haberdar yoktur.
 Dal söyle darda yerimiz

Zel zahide vermez sırrı
 Rı dab olur bize rahim
 Zı zuhurda belli yerin
 Adem oldu mes kanımız

Sin sevenler sahip olan
 Şında ışığın gören
 Sad sadıktır özün bilen
 Bu ühranda varımız

Dad ile muhabbet tatlı
 Tığ talip ağlar firkatli
 Zı kelam okur kıymetli
 Hüda haktır serrahımız

Ayın aleme nasip veren
 Gayındır ikrarda duran
 Fe fark eyler cemalin gören
 Cemalullah muradımız

Kaf kadimdir ikrar güder
 Kef alem lam kuran
 Mim Muhammed oldu tamam
 Minberdeki imamımız

Nundu bu harfin evveli
 Vav heyi bildik mukavveli
 Pirimiz üstazımız
 Hünkar hacı Bektaş veli

Bu demanda demanımız
 Demanı der Zefil Geda
 Ye lokmanı verme yada
 Lam elif yedi hüda
 Yadlardan saklar sırrımız
 (Kaynak kişi, 30)

Dört Bin Dört Yüz

Dörtbin dörtyüz kırkdört ismin sahibi
 Hecesini yazıp kuran Allah'tır
 Yüzyirmi bin ilim doksan bin kelam
 İnne fetahna suresini salan Allah'tır.

Kuranda okunan ihlası şerif
 Elhamda buldu lemayı arif
 Dörtbin dörtyüz kırk dört okunan musafı şerif
 Aşıkların dersini veren Allah'tır

Şöyle bil ki kitap bir yüz ondört nokta bir
 Elif oku ba altında nokta bir
 Başında Bismillahirrahmanirrahim kendisi
 İblisi dergahtan süren Allah'tır

Velim eydir bir ustana hizmet et
 Hizmet edersin sen emrin tut
 Onsekiz bin alemi kaplamış bir hat
 Sen görmezsen seni gören Allah'tır.
 (Kaynak kişi, 24)

Alt Bin Altı Yüz Altmışaltı

Alt Bin Altı Yüz Altmışaltı ayet
 Kalbim kuran imiş bilmezdim evvel
 Yedi kattır yadi kat semavat
 Kaf nundan imiş bilmezdim evvel

Üstazım haktır böyle aldım fazıldan
 Elif aynını açmış aslı bir mimden
 Otuz iki babdır hatmi bu halden
 Tebbet misali imiş bilmezdim evvel

Ezeli kandilde kurdu bu yolu
 Kuran'da lam gelir hecede Ali
 Gerçek aşık olan anlar bu yolu
 Leyli nehar imiş bilmezdim evvel

Mim Muhammed ismi seferde sır olan
 Üçyüz altmışaltı ile onda bir olan
 Hazreti ademe rehber olan
 Türlü lisan imiş bilmezdim evvel

Kırkikiden yetmişüçe dayanan
 Bir huruftur bin renge boyanan
 Bu sadık bedenın sakisin sunan
 Nuru Rahman imiş bilmezdim evvel.
 (Kaynak kişi, 4)

Ol Kadir Allah'ın İsmi Okunur

Ol kadir Allah'ın ismi okunur
 Vel fethun garip el ihsan indi
 Vecidde kuranı azim okunur
 Hakkında sureyi Errahman indi

Ol hakkın habibi eyledi saadet
 Daima bu günlere yetişir imdat
 Ahiri y ile eyler işaret
 İbtida şanına elif lam indi

Dört kitabın dördü haktır ya gani
 Elif hatmeyledi cim ile mimi
 Yüzyirmi bin ilmin tamamı
 Üç ihlas şerif bir elham indi

Yüzmidört bin peygamber haktır
 Onların ervahı ezelden paktır
 İlla Muhammed'in menendi yoktur
 İncil Tevrat kaf Kur'an indi

Sultan Mehemmedim ya nazar kimde
 Her şeyde var ama illa ademde
 Verapat keremna dediğin demde
 Akıl, fikir, ilim külli kan indi.
 (Kaynak kişi, 4)

İki Nokta Üç Huruf

İki nokta üç huruf
 Dört kitap ondan çıkar
 Elifi lamdan ayıran
 Ol kezzup diden çıkar

Elif lam mim rumuzu gayib
 Anlamaza binde bir can
 Ziya verir şemsi kameri
 Mehtap ondan çıkar

Arifbillah olanlar
 Seçer aktan karayı
 Elif de fe sarar yarayı
 Dost cemalini hor görenler
 Yıkar gönül sarayını

Haddi üstüfa hesabında
 Vav dahi nundan çıkar
 Men arifin esrarıym genede arifler bilir.
 Ehl-i Beyt'te eli olmayan ikrarın şeytan alır
 Cümle mahluk atası kaf ile nundan çıkar.
 (Kaynak kişi, 30)

Kelimeyi Şahadeti Zikredek Baştan

Kelimeyi şahadeti zikredek baştan
 Bir ikrara bend olup geldin mi gönül
 Altı bin altı yüz altmıştır ayet
 Ehadden Ahmedî bildin mi gönül

Yirmi sekiz haruf aslı ayından
 Dördü sine düştü kaçî gayından
 Doksan bin kelâm sorarsan kef ile nundan
 Bu işlere muhib oldun mu gönül

Bayı bismillahın lamdır hocası
 Yedi bin yedi yüze düştü gecesi
 On iki burcun bindörtüyüz hecesi
 Vücudun şehrini bildin mi gönül

Üç sünnet yedi farz hem kırk makam
 Dördüne düştü üçü ile az
 Kırksekiz perşembenin kaçî buldu farz
 Beş vaktin kıblesin bildin mi gönül

Amentübillahı okursun arştan
 Otuz bin şeriat bağlandı baştan
 Otuz bini serden otuz bini üçten
 Halka namazını kıldın mı gönül

Fuzuliyem medet Mürvet gani hünkarım
 Yetmişinde vahdet yüz onda yare
 Cenabı Allah'ın ihsanı her bir diyara
 Bu sözümünden muhip oldun mu gönül.

(Kaynak kişi, 30)

Gönül Niçin Gam Kem Durdun

Gönül niçin gam kem durdun cihanda
 Cümleyi halk eden Cebbar'a sığın
 İsmi dilde meşhur zatı lihanda
 Şefi elimiz Gaffar'a sığın

İsyanım çok diye efkara dalma
 Kuş deyi gönlünü girdaba salma
 Hayır şer geçenin sözüne kalma
 Marifet sahibi Settar'a sığın

Deruni harç eyle külli varını
 Şu fenayı eser kılmaz zararını
 İssız işler gözet yarını
 Ol kani Mevlan Hünkara sığın
 (Kaynak kişi, 10)

Söyleyim de Dinleyin Mevali Canlar

Söyleyim de dinleyin mevalı canlar
 Evvel Allah şu dünyaya kim geldi
 Muhammed ai kandilde nur iken
 Cihane sade geldi ün geldi

Cihan derya iken dünya dar idi
 Cebrail Mikail onlar var idi
 Haktan emir oldu derya kuruldu
 Azrail, İsrail onlar sır geldi

Kün dedi de karar kıldı ademe
 Yedi gün emeğim geçti bu deme
 Kadir Mevlam can verince ademe
 Akıl fikir ilik külli kan geldi.

Sen talip ol her iş vardır talipte
 Ne ararsan gerçek ile arifte
 Ceset nice bin yık yattı kalıpta
 Hazreti Adem daha dün geldi

Tali ol gerçeğin sözünü dinle
 Bakma ırağa yakını gözle
 Yüzyirmi dört bin nebiden özge
 Cebrail Habib'e vahiy ile geldi

Miraç'ta buyrulan doksan bin kelam
 Cebrail Habib'e getirdi selam
 Dört kitaba indi levh ile kelam
 Aşıklarda şu dünyaya ün geldi

Doksanbin er Horasan'ın bendidir.
 Vallah billah gerçeklerin andıdır.
 Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin kendidir
 Ahırına Hazreti Pir geldi

Bu işlerin binası var ezelden
 Yer gök karar kıldı ismi azimden
 Yeri göğü arşı kürsiyi düzelten
 Muhammed Ali'den gayrı kim geldi

Fuzuliyem inadım vallah
 Hak ademde imiş inanıp kanmak
 Onsekiz bin alemleri yaratan Allah
 Cevran etti şu dünya bir geldi
 (Kaynak kişi, 19)

Hey İnsan Zarın Nedir

Hey insan zarın nedir
 Gelmişsin cihan içine
 Ol vakitten karın nedir
 Bakarlar bağrın içine

Gel kayırırsan canını
 Sonra duymazlar ününü
 Ecel çeviriri yönünü
 Alır defterinin içine

Vaden yeterse ölürsün
 Nice hikmetler görürsün
 Musallada az durursun
 Korlar kabrin içine

Arap yakandan yapışır
 Malın eller kapışır
 Sana orda kimler bakışır
 Dönderirler darın içine

Zebani halin nice olur
 Su alıp vermesi pek güç olur
 Daha da kızgın saç olur
 Atarlar korun içine

Zebani yakından sarılır
 Görünce ödün yarılır
 Vurdukça kemiklerin kırılır
 Doldururlar derin içine

Oku hakkında ayeti
 Koparırlar kıyameti
 Eğri bakan hıyaneti
 Atarlar korun içine

İbrahimim der ali ile eder dost
 Dinleyen canlara beli bes der
 Mümin haktan davet ister
 Al yeşil nurun içine
 (Kaynak kişi, 19)

Kadir Allah Senden

Kadir Allah senden bir dileğim var
 Canını tez veren kullardan eyle
 Tabutsuz mekansız ol baki yurtta
 İmanı ile geçen kullardan eyle

Eletirler bizi kabre koyarlar
 Üstümüzü kerpiç ile örерler
 Rabbin kim diye sual sorarlar
 Sualini tez veren kullarından eyle

Orada sula vermezse dilimiz
 Acep nere varacak bizim halimiz
 Sırat köprüsüne uğrar yolumuz
 Sırat mizandan geçen kullarından eyle

Sırat köprüsünden geçen kurtulur
 Geçemeyen yüz üstü sürtünür
 Hak mizan kurmuş günah tartılır
 Sevabı ağır gelen kullardan eyle

Pir sultan abdalım kendi haline
 Çekilir kısmeti gelir eline
 Salını salını cennet yoluna
 Salınarak giden kullardan eyle
 (Kaynak kişi, 19)

Şu Dünyanın Şer İşinden Kaçanlar

Şu dünyanın şer işinden kaçanlar
 Dünyayı bir pula almadı kardeş
 Huplarından bile konup göçenler
 Sayılı secdelere gelmedi kardeş

Her kulun sevdası var başında
 Kimi dünya kimi ahiret indi
 Kimi düşmüş mizacının peşine
 Hakiki iman etmedi kardeş

Hak ile hakikinin olur pazarı
 Hakkı doğru süren alır nazarı
 İki başlıdır Nuraninin mezarı
 Ahireti rahmet bilmedi kardeş

Ahiret azabından kurtar başı
 Tövbe kapısından kılar savaşı
 Kazancı bal etmek arının işi
 Her sineğin balı olmadı kardeş

Bilirsin her sineğin balı olmaz
 Karta çalı çiçek açsa gül olmaz
 Şeytan tabisi ise imana gelmez
 Rahmana secde kılmadı kardeş

Evladı devaranı döndüren kişi
 Cümle evliyaların serçeşmesi
 Kafirdir inkar eden Hacı Bektaş'ı
 Nesl-i Ali evladını bilmedi kardeş
 (Kaynak kişi, 22)

Gözlerim Kan Ağladı

Ey felek senin elinden gözlerim kan ağladı
 Yalnız gözlerim değil ceset de kan ağladı
 Girdim yarin bahçesine dostu arzuhal yazmaya
 Divitim yandı kül oldu kalemim kan ağladı

Şöyle bir ah ettim ki arşa çıkar feryadım
 Gökyüzünde melekler yerde insan ağladı
 Çektiler dara beni attılar kemendi boynuma
 Düşmanlar şad oldu dostlar kan ağladı

Ey Nesimi işittin bülbül sesini
 Atalardan kalma cevap
 Çok gülen çok ağladı
 (Kaynak kişi, 22)

Dahi Sen Canan Olmamışsın

Dahi sen canan olmamışsın
 Cananı bilmezsin yürü
 Derde müptela kalmamışsın
 Dermanı bilmezsin yürü

Okumamışsın ihlas ile fatiha suresini
 Ebcedi tanımazsın kuranı bilmezsin yürü
 Sen seni ver bir mürşide seni eylesin kamil
 Bir mürşitten el tutmamışsın mürşidi bilmezsin yürü

Nuru alem şelvesinden her zulmetçe ak olur
 Küfre yakın olmuşsun imanı bilmezsin
 Gel ha gel can Nesimi kulluğun ilmini tanı
 Dahi sen kul olmamışsın sultanı bilmezsin yürü
 (Kaynak kişi, 22)

Gönül Arzuladı Dostun Elini

Gönül arzular dostun elini
 Aşıkların arzumanı değil mi
 Aşkının gidelim dostun eline
 Görüken seyfenin gölü değil mi

Aşk eyleyip aşk dolsun içince
 İnceliği güzelliği geçince
 Muhabbetin kapıların açınca
 Görüken molların çölü değil mi

Varınca yaz çilehaneye beş taşa
 Yolumuz molların çölünden aş
 Kırıklar meydanında oturan başa
 Hünkar Hacı Bektaş Velim değil mi

Varınca yaz gök eşiğin üstüne
 O zaman kavuşur gönül dostuna
 Onsekiz bin alemi almış destine
 Müminlerin doğru yolu değil mi

Kırk budaktan semaların yanıyor
 Seyran bağı burcu burcu kokuyor
 Ağ pınardan ab-ı zemzem akıyor
 Cenneti alanın bağı değil mi

Evvel ahir budur tanrının yarı
 Alemin nazarı cümlelerin varı
 Şemsinin cilvesi alemin nuru
 Cihanda parlayan alim değil mi

Zefil Alim intizarım o yare
 Yarimin elleri buradan görüne
 Durunca az sultan balım darına
 Saadetli hünkarın dahi değil mi
 (Kaynak kişi, 22)

Her Daim Zikreyle Allahu Telayı

Her daim zikreyle Allahu telayı
 Zikretmeyende ayet töre bulunmaz
 Fehim, izan, akıl vermiş ademe
 Ölüme bir derman çare bulunmaz

Sana dūřman ismin ile canındır
 Az kazan çok kazan kendi şanıdır
 Seni kurtaran imanındır dinindir
 Simsardır divanda para bulunmaz

Her gūn her daim nefsine tarzin et
 Dūřūn gūnahını aēla zūr et
 Burada dostuna armaēan hazır et
 Orada eline tre bulunma

Elli bin yıl mahşer halkı eēlenir
 Can içinde ten içinde daēlanır
 Cesetlerin dört yanların baēlanır
 Kaçıp kurtulmaya ara bulunmaz

Mahşer halkı bölük bölük bölünür
 Enbiya evliya çıkar salınır
 Mümin kullarına şefaatte bulunur
 Münkir mnafıēa kle bulunmaz

O zaman zor olur münkirin işi
 Gözünden akıtır ol kanlı yaşı
 Hamit deēirmeni gibi dedeler başı
 ētr un gibi tre bulunmaz

Karanlıktan ıkımam dersin ıřıēa
 Hak yoluna baş koy yüz sr eēiēe
 Burada iyice mukayyit ol keřiēe
 Orada keşik sıra bulunmaz

Arif oğlum sever mürşidi piri
 Pirsiz talip şeytandır tamutdur yeri
 Buradan gidiş var asla dönüş yok
 Ararsın burayı bura bulunmaz geri
 (Kaynak kişi, 16)

Salını Salını Cemal Efendim

Salını salını cemal efendim
 Zülfünün telleri ırgandı geldi
 Kafi ihsan eder kafi cevreyler
 Fevziya gönlümde eğlendi kaldı

Hüsnün gören aşık çeker anadan
 Aslın Muhammed'dir neslin aliden
 İsmi zikrederim okurum dedem
 Cennet bahçesini boyandı geldi

Leyli nehar secdesine yattığım
 Bu secdeyi dost yolunda bulduğum
 Günahım çok sen affeyle sevdiğim
 Cömertlik şanına ihsandı geldi

Zefil Alim beli dedi inandı
 Bir güzel bağlamış kim çözer bendim
 Yetiş bu günleri cemal efendim
 Yaramı sarmaya yar kendi geldi
 (Kaynak kişi, 19)

Gel Gönül El Aynası

Gel gönül el aynasına bakmanın faydası ne
 Sermayenden zararın çok satmanın faydası ne
 Göferini alana sat satma gör ladine
 Merkebin boynuna cevahir takmanın faydası ne

Kargaya bir leş gerek hem yiye hem ganıra
 Karganın önüne şeker ekmenin faydası ne
 Çobana yer gerek hem yata hem genleşe
 Çobanı mescide imam etmenin ne faydası var

Ey Nesimi sen sırrını harç eyleme ladine
 Arap'ı hamamda yıkamanın faydası ne
 (Kaynak kişi, 19)

Hak, Muhammet, Ali Selam Göndermiş

Hak, Muhammed, Ali selam göndermiş
 Yediği lokmayı hak etsin dedi
 Muhammed miraçtan indi söyledi
 Oturduğu postu pak etsin dedi

Sofu oturduğun meydana arıt
 Tutu alinin buyruğunu erkanı yürüt
 Kimisi talip olmuş kimisi tirit
 Onu da birisine kat gitsin dedi

Kırlardan ayrılmaz bir avazı var
 Cemde kabul olur hem duası var
 Kırk katar devede bir de devesi var
 Onu da ileriye çek gitsin dedi

Kul Abdalım hakkı zikretmek işi
 Talibin rehberine bağlıdır başı
 Dümen ile ceme gelse bir kişi
 Cehennem yeridir it gitsin dedi

Bir talip pirini görmezse
 Rehberin buyruğunu tutmazsa
 Bir mürişit güruhun tanımazsa
 Yükü saman çaya dök gitsin dedi.
 (Kaynak kişi, 4)

Nasıl Olur

Elinde Kevser dolu
 Al bakalım nasıl olur
 Arı bin çiçekten alır
 Bal bakalım nasıl olur

İyilik eyle hakka yara
 Bir gün gelir başın dara
 Şu dünyanın ötesin ara
 Dur bakalım nasıl olur

İnsan mantar gibi biter
 Muhammed şefaat eder
 O zaman cennete gider
 Git bakalım nasıl olur

Bak başındaki tanrına
 Seyredelim Tuba ağacına
 Efendimin yamacına
 Dur bakalım nasıl olur

Sefil Turab söyler böyle
 Halini bilene söyle
 Aşkın kevserini boyla
 Dal bakalım nasıl olur
 (Kaynak kişi, 19)

Vücutun Evin Seyran Eyledim

Vücutun evin seyran eyledim
 Dört köşenin yetmişyedi yolu var
 Evvel altmışaltısına uğradım
 Onbirinin türlü türlü hali var

Bir bedesteni var kırktan hanı
 Bir alır sarraftır satanı
 Dört direk içinde on iki nişanı
 Göher satar türlü türlü hali var

Göherin kıymetini bilene satın
 Bir kalesi vardr yapısı metin
 Kalenin kapısını açması çetin
 Kilidinin otuziki dili var

Müşteri olmayana bende açmadım
 Anlayıp gülden mana seçmedim
 Kıldan köprü yaratmışlar geçmedim
 Daha ilerisinde çok müşküllü haller var

Karıncanın havaya ağdığın gördüm
 Baykuşun deveyi sağdığın gördüm
 Bir anadan beş kız doğduğunu gördüm
 Bir babanın doksandokuz oğlu var

Doksandokuz oğlanı ne yedi ne içti
 Beş kızın leblebi ile günleri geçti
 Oğlanın biri deryaya düştü
 Dahi yüzer oynar derin gölü var

Birinin altı anası var ben kızım diyor
 Bir koyunun on kurusu var ben yozum diyor
 O koyunun memesi yok sütü var

O oyunun sütü ne tatlı ne acı
 Onun da ona göre vardır muhtacı
 Bir dem ba hecesinde üç gül ağacı
 Her birinin onaltışar gülü var

Gölün birine elim uzattım
 Alma diliyle çağırıyor bozatlım
 Bülbüllerin feryadını gözettim
 Kırkınında gülşeni yok dili var

Hatayım bu sırra ereyim dersen
 şurdaki sultanı göreyim dersen
 Sorgusuz cennete gireyim deren
 Cem evine diri gelme ölü gel
 (Kaynak kişi, 19)

Erenlere Hizmet Ümmetlerine

Erenlere hizmet ümmetlerine
 Ahvalini hatırını sor misafirin
 Ermek dilersen himmetlerine
 Hizmet et gözüne gir misafirin

Misafire hürmet sevaplar başı
 Acıtma çehreni tatlı dil başı
 Elin kanda ise terk eyle işi
 Hemen işini gör misafirin

İster çingen olsun isterse fellah
 Hizmet et şerefın artıyor billah
 Kuranda buyurmuştur Hz. Allah
 Tükenmez nasibi var misafirin

Misafirden evel atına bakın
 Saklayıp arpayı kar etme sakın
 Tutulursun sonra hışmına hakkın
 Eyleme gönlünü dar misafirin

Misafir sahibi hiç görmez darı
 Veriri nasibini hûda Bari
 Bir iş teklif edince hüsün miktarı
 Süratle işini gör misafirin

Misafire hürmet sarf olmaz boşa
 Hazır et odanı her zaman döşe
 Kul Mahtubu sorarsan cennette köşe
 Değneğin eline ver misafirin
 (Kaynak kişi, 19)

Muratlar Verici Ganisin Gani

Muratlar verici ganisin gani
 Muradım maksudumu almaya geldim
 Cömertler cömerdi ol Şah-ı Merdan
 Haki payına yüzüm sürmeye geldim

Senden gayri gözüm görmez elleri
 Dudağımda açılmış gonca gülleri
 Gözümden akıttım kanlı selleri
 Bir kez cemalin görmeye geldim

Göster cemali kalmadı fendim
 Cemalini görünce titrer bendim
 Senden gayri kime gideyim kendim
 Halimi ahvalimi demeye geldim

Kiblemiz Muhammed Kabemiz Ali
 Ümidimiz Hacı Bektaş Veli
 Zefil Aliyem derman et iki cihan serveri
 Kul ilken kapına amana geldim
 (Kaynak kişi, 19)

Gözünü Sevdığım Muhammet Ali

Gözünü sevdiğim Muhammed Ali
 Nuru şu alemi ısıtmadı mı
 Cenk içinde çağırınca Ali'ye
 Uhud gazasında ısıtmedi mi

Bal muhabbet bahane etti arıyı
 Melek için halk eyledi huriyi
 İrşat olsun diye inkar sarıyı
 Baştan ayağa taş etmedi mi

Kalktı havalandı gönül kuşu
 Kün deyince durdu muallak taşı
 Rum'un kulpunda Hacı Bektaş Veli
 Doksan bin ere baş etmedi mi

Mümini gönlünde yaz ile bahar
 Taşı yontma ile çıkar mı göher
 Hakikat hocası ol İmam Cafer
 Kourdurup deryayı nuş etmedi mi

Arif oğlum gelen dedeyi dinler
 Birgün fasık olur bayraklar tuğlar
 Dünya benim diyen ağalar beyler
 Akibet nişanı taş etmedi mi
 (Kaynak kişi, 24)

Alidir

Her sabah her sabah seher vaktinde
 Türlü türlü öten Ali'dir Ali
 Elinde Zülfikar altında düldül
 Düşkünler elinden tutan Ali'dir

Har tuttukça Zülfikar'ın sapını
 İmana getiri Küffarın hepsini
 Mağripten atılan kudretin topunu
 İnip maşırıkta tutan Ali'dir

Abdalın halkından halkın da hayalinden
 Kişiye ne gelirse kendi dilinden
 Başı feryat eylemiş devin elinden
 Kesip feryat eden Ali'dir

Şah Hatayım şeydullaha varınca
 Haydar Zülfikarı ele alınca
 Mümin müslim secdeye gidince
 Külü günahlardan geçen Ali'dir. (Kaynak kişi, 19)

Hak Buyurdu La İlahe İllallah

Hak buyurdu la ilahe illallah
 Evvel bunu Cebrail yazmadı mı
 Cisminden halk etti bir şehir yarattı
 Tez celale gelip hem bozmadı mı

Sadekallahülazim kilidi
 Bismillah dili kuranın ismi
 Haktan inen İsmail'e kurban koyun idi
 Cebrail getirim emir berya yüzmedi mi

Bir duada sekiz ayet acep
 Yerinen göğün dördüncü katı mustecap
 Arşı aladan yukarısı yetmiş mi acep
 Daha ilerisini Resulullah gezmedi mi

Rehber eşik musahip kapı
 O gönüldür tez bozulup yapılan yapı
 Nurdan idi Zülfikar'ın demiri sapı
 Hak Teala'dan kendi kendine yapılmadı mı

Ey Mehemmedim uçmaz idin yüceden
 Dersimi aldım ali gibi hocadan
 Bir ocağın tütünü kırk bacadan
 Hüseyin'im bunarlı hep gezmedi mi
 (Kaynak kişi, 19)

La İlahe İllallah

Her daim bunu dedi
 La İlahe İllallah
 Budur resulün virdi
 La İlahe İllallah

Ruhu ademde gizli
 Çıktı arşı alayı gezdi
 Evvel kalem bunu yazdı
 La İlahe İllallah

Budur müminlerin işi
 Ayetler deliller başı
 Küllü günahlara karşı
 La İlahe İllallah

Mümin olan bunu haklar
 Kalp evini ruh paklar
 Cehennem kapılarını kitler
 La İlahe İllallah

Can Nesimi ruh paktır
 Allah Muhammed Ali haktır
 Bunda önce dua yoktur
 La İlahe İllallah
 (Kaynak kişi, 19)

Miraçlama

Geldi Cebrail buyurdu
 Hak Muhammed Mustafa'ya
 Hak seni miraca okudu
 Davete Kadir Hüda'ya

Evvela emanet budur ki
 Piri rehber tutasın
 Kadim erkana yatarsın
 Tarik-i müstakime

Muhammed sukuta vardı
 Orda hakkı zikreyledi
 Şimdi senden el tutayım
 Hak buyurdu ve'd Duha

Muhammed'in elin bağıladı
 Allah'a eğildi Cebrail
 İki gönül bir oldular
 Yürüdüler dergaha

Vardı dergah kapısına
 Gördü bir aslan yatar
 Aslana anda hamle kıldı
 Korktu Muhammed Mustafa

Buyurdu sırr-ı kainat
 Korkma ya Habibim dedi
 Hatemi ağzına ver ki
 Aslan ister bir nişane

Hatemi ağzına verdi
 Aslan orda oldu sakın
 Muhammed'e yol göründü
 Aslan gitti nihane

Vardı hakkı tavaf etti
 Evvela bunu söyledi
 Ne heybetli şîrin varmış
 Gayri cevreyledi bana

Gördü bir biçare derviş
 Hemen yutmayı diledi
 Emmim oğlu Ali yanımda olaydı
 Dayanırdım ol şahıma

Gel benim sırr-ı devletim
 Sana tabiyim Habibim
 Eyili ben secde kıldım
 Eşiğine kiblegahına

Doksan bin kelam danıştı
 İki cihan dost dostuna
 Tevhidi armağan aldı
 Yeryüzündeki insana

Muhammed ayağa kalktı
 Hep ümmetini diledi
 Ümmetine rahmet olsun
 Anda dedi Kibriya

Muhammed sürdü yüzünü
 Hakka teslim etti özünü
 Cebrail getirdi üzümü
 Hasan Hüseyin ol şaha

Eyili ben secde kıldı
 Hoş kal sultanım dedim
 Kalkıp evine giderken
 Yol uğrattı kırklara

Vardı kırklar makamına
 Oturu ben oldu sakın
 Cümlesi de secde kıldı
 Hazreti Emrullah'a

Canım size kimler derler
 Şahım bize kırklar derler
 Cümleden ulu yolumuz
 Eldedir küllü varımız

Madem size kırklar derler
 Niçin noksandır biriniz
 Selman şeydullaha gitti
 Ondandır eksik birimiz

Cümleden ulu yolumuz
 Eldedir küllü varımız
 Birimize neşter vursa
 Bir yere akar kanımız

Selman şeydullahtan geldi
 Hü deyip içeri girdi
 Bir üzüm tanesini koydu
 Selman'ın keşküllahına

Kudretten bir el geldi
 Ezdi bir engür eyledi
 Hatemi parmakta gördü
 Uğradı bir müşkül hale

O şerbetten biri içti
 Cümlesi de oldu hayran
 Mümin müslim üryan büryan
 Hep girdiler semaha

Cümlesi de el çırpı ben
 Dediler ki Allah Allah
 Muhammed bile girdi
 Kırklar ile semaha

Muhammedim coşa geldi
 Tacı başından düştü
 Kemerı kırk pare oldu
 Hepsi sardı kırklara

Muhammed evine gitti
 Ali hakkı tavaf etti
 Hatemi önüne koydu
 Dedi sad taksın! ya Ali

Evvel sensin ahir de sen
 Batın sensin zahir de sen
 Bütün sırlar sana ayan
 Dedi şah-ı evliya

Şah Hatayım vakıf oldu
 Ben bu sırrın ötesine
 Haklı sözü inandırır
 Özü çürük ervaha
 (Kaynak kişi,4)

3.7. KARGA KÖYÜ'NDE SEYİRLİK OYUNLAR

Karga köyünde seyirlik oyunlar kına gecelerinde kadınlar arasında yapılmaktadır. oyunlar genellikle bulunan müsait bir samanlık veya kapalı geniş bir mekanda sergilenmektedir. Oyunlar belirli bir senaryoya bağlı kalmaksızın doğaçlama sergilenir. Oyunlar genellikle eğlendirici ve nükteli olurken yer yer de oyun içinde dramatik ve trajik konulara yer verilmektedir. Karga köyünde seyirlik oyunlar eskisi kadar sergilenmese de zaman zaman düğünlerde taklit biçiminde ortaya konulmaktadır. Köyde en çok sergilenen oyunlar pansumancı, cenaze kaldırma oyunlarıdır. Oyunlardan sonra zaman zaman da köy halkı tarafından bilinen ve belirli bir davranışı ile meşhur şahısların taklitleri yapılmaktadır.

3.7.1. Pansumancı

Köyde oturan fakir bir kadın çocuğunu doktora götürür. Hastaneye gittiği zaman doktor kadını köylü ve fakir olduğu için tahkir eder. Doktora çok yalvaran hasta doktordan karşılık göremez ve hastanede doktor önlüğü

giymiş bir pansumancı görür. Çaresi kalan köylü kadın, çocuğu kucığında pansumancıya yanık bir ses tonu ile şu dizeleri söyler:

Pansumancı pansumancı
Sensin derdimin ilacı
Yavrum hasta param yoktur
Yavruma bakmadı doktor
Yardım et gözün sevem
Yavrum alıp eve gidem

Dokunaklı ses tonu ile söylenen dizelerden sonra oyunu izleyen halk göz yaşlarına boğulur. Kadından etkilenen pansumancı kadını ve çocuğunu alarak başka bir doktorda muayene ettirir. Kadın pansumancıya teşekkürlerini sunar ve oyun biter. (Kaynak kişi,25)

Bu trajik oyun köylünün en sevdiği oyunlardan biridir. Oynayan şahısların rolleri ile bütünleşmesi seyirciyi etkilemekte ve ortamda duygu yoğunluğu oluşturmaktadır.

3.7.2. Cenaze Kaldırma

Köyden birinin ölmesi üzerine cenaze namazı kılmaz için birkaç kişi toplanır. Musalla taşı niyetine kullanılan masa üzerine cenaze yatırılır ve birisi sela okumaya başlar. Aslında öldü olarak bilinen şahıs ölmemiş baygınlık geçirmiştir. Akrabaları onu ölü sanıp defnetmek için hazırlıklara başlamışlardır. Sela okunan cenazenin namazını kılmak için halk musalla taşının etrafında toplanır. İmamlık yapan şahıs cenaze hakkında güzel sözler söyler ve musalla taşından bu sözlere karşılık sesler gelir. İmam ilk başta önemsemez. Sesler devam ettikçe halk da tedirgin olur ve cenazeye doğru yaklaşırlar. Onlar yaklaşıncı musallada yatan şahıs birden kalkar ve cemaat kaçışmaya başlar. Halkın eğlenerek seyrettiği bu oyun köylü arasında sevilen oyunlar arasındadır. (Kaynak kişi,25)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KARGA KÖYÜ'NDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ

4.1. DOĞUM

İlk insandan kıyamete kadar sürecek olan çoğalma, şüphesiz bütün insanların ortak kabullerinin başında gelir. Neslin devamı ve çoğalması, bireylerin evlat sevgisini tatmak istemeleri ve insan yaratılışına dercedilen bu fitri ihtiyaç bireyleri çocuk sahibi olmaya sevk etmektedir. Hatta çocuk sahibi olamayan çiftlerin evlatlık edinmeleri de bu durumun bir ihtiyaç olduğunun göstergesidir.

İslam dini evlenmeyi ve çoğalmayı teşvik etmiştir. Bununla ilgili olarak Hz. Muhammed “Evleniniz! Zira ben, diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuz ile iftihar edeceğim” buyurmuşlar ve insanların evlenip çocuk sahip olmalarını teşvik etmişlerdir.

Doğum yapmak ve çocuk sahibi olmak kadının gelin gittiği evde kabul görmesi ve saygınlık kazanması açısından da önemlidir. Nesillerinin türemesini isteyen ebeveynler evlatlarını çocuk yapmaya teşvik etmektedirler.

Araştırma-inceleme yaptığımız Karga Köyü'nde de aynı şekilde evlenen çiftlerden en kısa zamanda çocuk yapmaları beklenmektedir.

4.1.1. Hamilelik Öncesi

Yörede düğün gününden itibaren çocuk sahibi olma yolundaki uygulamalara başvurulmaktadır. Bu uygulamalar şu şekilde tezahür eder:

- Kına gecesi gelinin sağ eline kına yakılırken, gelinin sağ eline metal para konup erkek çocuğuna o para aldırılır ve ilerde doğacak çocuğun erkek olması temenni edilir. (Kaynak kişi, 25)

- Gelin damat evine geldiği zaman gelinin kucağına oğlan çocuğu oturtulur. (Kaynak kişi, 25)

Bu yörede çoğu yörede olduğu gibi erkek çocuk daha makbuldür. Erkek çocuğun neslin devamını sağlaması ve istikbalde anne baba ile alakadar olması, kırsal kesimde bulunan ailelerin çalışan erkek evladın sosyal güvencesinden yararlanma ihtiyacı gibi durumlar erkek evlada ayrı bir önem kazandırmıştır. Bu anlayış bu yörede önemini korumaktadır.

Yörede evlenen çiftler en kısa zamanda çocuk sahibi olmayı isterler. Evliliğin ilk yılında yeni çiftler bebek beklerler. Evliliğin ilk iki-üç yılında çocuk olmuyorsa tıbbi tedavi ya da halk hekimliği yöntemiyle soruna çare aranmaya başlanır. Geçmiş zamanlarda yeni evli çiftin çocuğu olmuyorsa ilk önce kadında sorun aranırdı ve o kadın dışlanırdı. Erkek de rahatsızlık olabileceği ihtimaline yer verilmezdi . Bu durum erkeğin karısı üzerine kuma getirmesine neden olurdu. Günümüzde ortaya çıkan üreme problemlerinde erkek de tıpkı kadın gibi muayene olmaktadır ve kadın geçmişte olduğu gibi dışlanmamaktadır. Çocuğu olmayan erkek veya kadına “kısır” denilir. Erkek veya kadına bu teşhis konduktan sonra bu duruma değişik çareler aranır. Günümüzde ilk başvuru olan çare tıbbi yöntemler olmasına karşılık yörede halk hekimliği ve halk inançlarına başvurularak bu soruna çareler aranır. Bu uygulamaların bir kısmı şu şekildedir. (Kaynak kişi, 24,25,6)

- Tekke ve türbelere gidilir. Yöredeki insanların müracaat ettikleri kutsal yerler: Suluova ilçesinde Gani Baba türbesi, Amasya’da Pir Hamdullah türbesi, Merzifon’da Piri Baba türbesi, köyde bulunan Arap Dede türbesi, yine köyde bulunan Ağca Tekke, Nevşehir’de Hacı Bektaş Dergahı gibi yerlere gidilir. Bu yerlerde dua edilir ve buralara adak adanır. Bu yerlerdeki mezarlardan toprak “cevher” alınarak suya karıştırıp içilir. Çocuğu olmayan gelinin çemberi tekkeye sürülüp geline örtülür. Hacı Bektaş Dergahı’ndan tekke lokması getirilerek çocuğu olmayan şahsa yedirilir. (Kaynak kişi, 6)

- Havza ilçesinde bulunan Aslanağzı Kızgözü Kaplıcaları tekke kabul edilir ve bu yerlerde yapılan duaların kabul olacağına inanılır.

Aslanağzının bulunduğu havuz etrafında üç defa dönülür ve dua edilir. Aslanağzı denilen havuza girerek yıkanılır ve suyunun dertlere derman olacağı ümit edilir. (Kaynak kişi, 6)

- Bu yerlerde yapılan duadan sonra gelin hamile kalırsa doğacak çocuğa dua edilen yerlerdeki zatın ismi verilir. Amasya Hamdullah Efendi türbesinde dua edilmişse erkek çocuğa Hamdullah veya Hamdi; kız çocuğa Hacer ismi verilir. Aslanağzı Kızgözü'nde dua edilmişse, erkek çocuğa Aslan; kız çocuğuna Aslı, Aslıhan isimleri verilir. Gani Baba'da adak adanmışsa Gani, Ergani, Abdulgani gibi isimler verilir. (Kaynak kişi, 25)

- Samsun ilinin Ladik ilçesinde bulunan Ladik Gölü'ne gidilir ve orada geline sülük vurulur. (Kaynak kişi, 22)
- Gelin süt buğusuna oturtulur. (Kaynak kişi, 22)
- Kepek kavrulup üzerine oturtulur. (Kaynak kişi, 11)

4.1.2. Doğum Öncesi

Yörede kadına hamile kaldığı zaman genelde doğum yapar. Hamile kadına “gebe”, “yükü”, “hamile” denilir (Kaynak kişi, 25). Geçmişte hamile kalan bayan bu durumu eşine ve yakın arkadaşlarına söylerdi. Ama günümüzde gelin ve kaynana ilişkilerinin daha sosyal olması gelinin bu tip durumları kayınvalide ve kayınpederi ile de paylaşmasına olanak sağlamıştır. “Kadın hamile kaldığında midesi bulanır, canı türlü türlü şeyler ister. Bu durum hamileliğe işarettir. Kadın, hamileliğinin kırkıncı gününden sonra aşermeye başlar. Bu dönemde kadın genelde ekşi yiyecekler canı çeker.” (Kaynak kişi, 4). Özellikle ekşi erik ve can eriği en çok aşerilen yiyecekler arasındadır. Bu dönemde eğer kadın aşerdiği yiyeceği yemezse çocuğun sağlıklı doğmayacağına inanılır. Kadın hamile iken çocuğun yanaklarının kırmızı olması için elma yer, çocuk güzel, olsun yanakları gamzeli olsun diye ayva yer (Kaynak kişi, 24). Çocuğun cinsiyeti her zaman

merak konusu olmuştur. Günümüzde tıbbi yöntemlerin gelişmesi bu meraka çözüm bulmuştur ama, geçmiş dönemde bebeğin cinsiyetini tahmin etmeye yönelik çeşitli uygulamalar geliştirilmiştir. Tespit ettiğimiz bu durumların bazıları şunlardır:

- Kız çocukla erkek çocuğun anne karnında hareketleri farklıdır.

Erkek çocuk anne karnında daha hareketli olur. (Kaynak kişi, 24)

- Kadın çok ekşi yerse çocuk kız olur, tatlı yerse oğlan olur. (Kaynak kişi, 24)

• Hamilelik sırasında kadın güzelleşirse çocuk kız, çirkinleşirse çocuk oğlan olur. (Kaynak kişi, 25)

- Kız oğlandan daha zor doğar. (Kaynak kişi, 24)

- Kadının kalçaları büyük olursa çocuk kız doğar. (Kaynak kişi, 25)

Hamile kadının hamileliği sırasında dikkat etmesi gereken bazı hususiyetler vardır. Bu durumlar doğacak bebeğin sağlığı açısından son derece önemlidir. Hamile kadın hamile iken kesinlikle hamama gitmez. Çünkü yörede bulunan kaplıcalar tekke kabul edilir. Hamile kadın çocuk canlanana kadar tekke ve türbelere de girmez. (Kaynak kişi, 25)

4.1.3. Doğum Sırası

Yörede doğum işlemleri genelde hastanede yapılır. Köyün ilçeye yakın olması doğumların hastanede olmasını kolaylaştırmaktadır. Ama çok acil durumlarda köyde de doğum olmaktadır. Doğumu ebe yapar ve ebeye beraber ona yardımcı olan kadınlar da vardır. Çocuk doğup göbeği kesileceği sırada eğer doğacak çocuk kız ise ebe üç defa “kızın adı Fadime verelim Muhammed’e salavat ey Muhammed, göbek adı Fadime verelim Muhammed’e salavat ey Muhammed, göbek adı Fadime verelim Muhammed’e salavat ey Muhammed “der. Çocuk erkek ise ebe üç defa “Oğlan adı Mehmet verelim Muhammed’e salavat ey Muhammed,oğlan adı

Mehmet verelim Muhammed'e salavat ey Muhammed,oğlan adı Mehmet verelim Muhammed'e salavat ey Muhammed “ der. Çocuk sağlıklı doğduğu zaman ebe çocuğu leğen içerisinde ılık suda yıkar ve kokmasın diye her tarafını tuzlar. (Kaynak kişi, 24)

Çocuk doğduğu zaman çocuğun doğduğu evin kapısı çocuklar tarafından taşlanır. Doğan çocuk oğlan ise, oğlan çocuklar; kız ise kız çocuklar çocuğun doğduğu evin kapısını taşlar. Evin sahibi çocuklara şeker vererek ikramda bulunur. (Kaynak kişi, 6)

4.1.4. Doğum Sonrası

Çocuk sağlıklı bir şekilde doğarsa her tarafı tuzlanır ve kundaklanır. Çocuk sağlıklı doğmamış, kadın ölü doğum yapmış ise ya da doğumdan sonra çocuk ölmüş ise kadın tekrar “Türbe yatırlara gider adak adar. Yedi köyden buğday, tuz,un, bulgur toplar. Yedi köyün çatına kurban keser” gibi uygulamalara başvurulur. (Kaynak kişi, 25)

Doğumdan sonra ebeye ve orada bulunan şahıslara “çocuk ilerde aç kalmasın, açlık görmesin, gözü tok olsun” diye yemek verilir. Bebeğin doğmasına vesile olan ebeye “ebe hakkı” verilir. Ebeye sabun, havlu, para çarşaf gibi ikramlarda bulunulur. Bu ikramları vermek yörede zaruret olarak karşılanır ve verilmediği takdirde ebenin ahirette hakkını alacağına inanılır. (Kaynak kişi, 6)

Doğumdan sonra akrabalar ve komşular bebek görmeye gelirler. Gelenlere tatlı ikram edilir ta ki “çocuğun tatlı dilli olması” temenni edilir. Çocuk görmeye gelenler bebek sahiplerine “Allah analı babalı büyütsün, Allah hayırlı uzun ömürler nasip etsin, Allah başa kadar versin” gibi tebrik ifadeleri kullanırlar. (Kaynak kişi, 25)

Çocuğun göbeği doğumundan beş-on gün içinde düşer. Çocuk doğumunun ilk kırk gününde gün doğarken hergün yıkanır. Bebeğin göbeği düşünce göbek bezle bağlanır ve bebeğin beşiğine asılır. Bu uygulama “bebeğin ilerde çok gezmemesi için yapılır. Çocuğun kırkı çıkmadan “hırsız

olur diye tırnakları kesilmez". Çocuk çok ağlarsa yüzüstü yatırılır,"sağ ayağı sol bacağına ,sol ayağı sağ bacağına değdirilir." Çocuk zayıfsa, gelişmiyorsa "mum dökülür ve bebek yıkanır." (Kaynak kişi, 24)

Yeni doğum yapan kadın evde yalnız bırakılmaz. Kadın yalnız bırakılırsa yanına kadının yanına Kur'an-ı Kerim, makas ve iğne bırakılır. Kadın göğsüne iğne takar. Yeni doğum yapan kadına "loğusa" ya da "kırklı" denir. Kırklı kadın gece yalnız dışarı çıkmaz. Çocuğun kırkı çıkmadan çocuğun bulunduğu eve çiğ et, un girmez. Kırklı kadının yanına başka kırklı kadın gelmez. Kırklı kadın başka kırkı çıkmamış çocuğun yüzüne bakmaz . Yeni gelin olmuş kadın kırkı çıkmayan çocuğun bulunduğu eve gelemmez. Çocuk sarılık hastası olmasın diye suya altın atılır ve o suyla çocuk yıkanır. Yine sarılık hastalığından korumak için çocuğun üzerine sarı yemeni örtülür. Çocuğu nazardan korumak için "göğ boncuk" yani nazar boncuğu takılır. (Kaynak kişi, 25,6)

Çocuğu dış etkilere korumaya yönelik uygulamalar bunlarla sınırlı değildir. Yeni doğan çocuk kesinlikle cenaze bulunan bir ortama götürülmez. Cenazenin "çocuğu basacağı" inancı vardır. Cenaze çocuğu basarsa cenazenin yıkandığı sudan getirilip çocuk o su ile yıkanır. Cenaze olduğu zaman çocuk evde bırakılmaz ve her zaman cenazenin üst tarafında tutulur. (Kaynak kişi, 25,6)

Yörede, gelişmeyen, hastalıklı çocuklar için çeşitli uygulamalara başvurulmaktadır.. Köyde bulunan bazı ocakların bu hastalıklara derman olduğu inancı halen geçerliliğini korumaktadır. Geçmişte çocuk zayıf olup gelişmiyorsa, sararıyorsa köyde Kurtçaninkızı adıyla bilinen Satı Ergül adlı kadına müracaat edilirdi. Kadının evinin önünde buluna taşla çocuk yatırılır ve burada ılık su ile çocuk yıkanır. Orada bir öğün yemek yenir ve çocuğun koynuna ekmek konup geri dönülürdü. (Kaynak kişi, 25)

Kulağı akan çocuklar köyde Manik adıyla bilin kadına götürülür ve orada şifa bulurdu. (Kaynak kişi, 25,6)

Dermo hastalığı olan çocuklar köyde Çıldırılar adı ile bilinen Mustafa Yeter'e götürülürdü. Mustafa Yeter bıçağı kor halindeki köze sokardı. Bir bezi o köze

basıp deri üzerindeki yaralara sürer. Bıçağı ateşe tuttukça yaraların kuruyup iyileşeceği inancı köyde mevcuttur. (Kaynak kişi, 25)

4.1.4.1 Kırklama veya Kırkını Çıkarma

Yeni doğan çocuk kırk günlük olduğu zaman çocuğun kırkı çıkarılır. Yörede uygulamayı bireyler kendileri yapabildikleri gibi ebe eşliğinde de yaparlar.

Yıkanmak için su hazırlanır ve yıkanma işlemi bir leğen içinde gerçekleştirilir. İçine oturan leğen içerisine altın, gümüş ya da kırk adet çakıl taşı konur. Üç İhlas ve bir Fatıha-ı şerif okunarak anne yıkanır kucağına bebeğini alarak bebeğini de yıkar bu şekilde kırklama ya da kırkını çıkarma işlemi tamamlanmış olur. Yörede kırk çıkarma işlemi genelde kırk gün olduğu gün yapılır ama eğer anne ve bebek köyden şehir dışına çıkacaklar ise doğumun yirminci günü aynı işlemler yapılarak yarı kırk çıkarılır. Anne ve bebeğin yıkandığı su ayak basmadık bir yere dökülür. (Kaynak kişi, 6)

4.1.4.2. İsim Koyma

Bebeğin doğumundan birkaç gün sonra komşular ve akrabalar davet edilir. Yemekler yapıp ikramda bulunulur. Dede veya hoca bebeğin kulağına ezan okur ve ardından verilecek isim üç defa bebeğin kulağına söylenir. Yörede çocuğun ismini genelde anne ve babası koyar ama büyüklerden de rızalık alınır. Yörede genellikle büyüklerin dedenin ve anneanne veya babaannenin isimleri çocuklara verilir. Doğum öncesinde türbe ya da tekkeye adak adanmışsa gidilen yerdeki veli zatın ismi de çocuklara verilir. Mesela yörede; Amasya Hamdullah Efendi türbesinde dua edilmişse erkek çocuğa Hamdullah veya Hamdi; kız çocuğa Hacer ismi verilir. Aslanağzı Kızgözü'nde dua edilmişse, erkek çocuğa Aslan; kız çocuğuna Aslı, Aslıhan isimleri verilir. Gani Baba'da adak adanmışsa Gani, Ergani, Abdulgani gibi isimler verilir.

Alevi-Bektaşî büyüklerinin özellikle oniki imamın isimleri eskisi kadar olmasa da çocuklara verilen isimler arasındadır. Yörede çocuğu ölen yada devamlı ölü doğum yapan aileler çocukları yaşasın diye erkek çocuklara Yaşar, Dursun, Duran isimlerini vermektedirler. Kadın hep kız çocuğu doğuruyor, oğlan çocuğu olmuyorsa son doğan kız çocuğuna Songül, Döndü, Yeter isimleri verilir. Bayram günü doğan erkek çocuklara Bayram; Kadir gecesi doğan erkek çocuklara Kadir, kız çocuklara Kadriye ;arefe günü doğan erkek çocuklara Arif kız çocuklara Arife; Cuma günü doğan erkek çocuklara Cuma veya Cemal, Pazar gecesi yörede Fadime ana gecesi olarak kabul edildiği için Pazar günü doğan kız çocuklara Fadime veya Fatma isimleri verilir (Kaynak kişi, 25). Son zamanlarda geleneksel isimler yerine daha çok televizyon kültürü ile yayılan isimler çocuklara verilmektedir. Son üç-dört yılda köyde doğan çocuklara verilen bazı isimler şu şekildedir:

Kız İsimleri: Pelin Su, Yaren, Dilara, Melisa, İrem Nur, Öznur, Cansu,

Erkek İsimleri: Veysel Cem, Ulusoy, Halil Serhat, Caner, Onur, İsmail Utku

4.1.4.3. Beşik Götürme

Doğan çocuğun beşiğini kız tarafı yani anneannesi götürür. Kırkı çıkan ve ismi konan bebeğe kızın annesi akrabaları ile beraber bir beşik, bir altın ve çocuğun ihtiyacı olan eşyaları alırlar. Çocuğun bulunduğu evde yemekler yapılır ve misafirlere ikramda bulunulur. Çocuk beşiğe konarak adet yerini bulur. (Kaynak kişi, 25)

4.1.4.4. Diş Hediği

Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman hedik pişirilip ikram edilir. Aynı zamanda çocuğun ilk dişini gören şahıs o çocuğa hediye alır.

Yörede çocuğun gelişimi ve karşılaştığı sıkıntılara çözüm getirmek için çeşitli uygulamalara başvurulur. Mesela konuşma yaşı gelen fakat

konuşamayan çocuklar köyün hayvanlarının olduğu sığıra katılır ve o hayvanlarla beraber yürütülür. Çocuğun ilerdeki muvaffakiyeti için tekke ve türbelere adak adanır. İlerde göreve başladığı zaman ilk maaşı ile türbelere kurban kesilir. (Kaynak kişi, 25,6,24)

4.2. SÜNNET

Sünnet, Kur'an-ı Kerim de yer almayan fakat İslam dininin bir şiarı, simgesi kabul edilen bir adettir. Rivayetlere göre İbrahim Peygamber'in seksen yaşında sünnet olduğu ve daha sonra kendinden gelen ümmetin de bu uygulamayı devam ettirdiği söylenir. Yine bazı rivayetlere göre de Hz. Muhammed'in sünnetli olarak dünyaya geldiği söylenmektedir. Müslüman olan erkekler bu uygulamayı Müslüman olmanın şartı olarak algırlar. Ayrıca daha sonra İslam dinini seçerek Müslüman olan gayrimüslim şahıslara da Müslüman olmaları için sünnet olma şartı koşulur. Bu durum bu hadiseye bakışın ciddiyetinin bir göstergesidir.

Sünnet hadisesi tıbben de onaylanmış ve birçok faydasına binaen tavsiye edilmiştir.

Yörede sünnet olacak çocuklar sünneti erkeklığe atılacak ilk adım telakki ederler. Genelde 5-9 yaş arasında bu uygulama gerçekleştirilir. Sünnetler genelde yaz aylarında okulların tatil olduğu zamanlar da yapılır. Yörede sünnet düğünlerine evlilik düğünleri kadar önem verilir. Her ne kadar günümüzde düğünler artık düğün salonlarında yapılıyorsa da bireylerin ekonomik durumlarına göre büyük çaplı köy düğünleri de yapılmaktadır. (Kaynak kişi, 5)

Düğünden yaklaşık bir yıl önce kararlaştırılan düğün tarihi yaklaştığı zaman akraba ve eş dosta "okuyuntu" dağıtılır. Okuyuntu şeker ya da davetiye kartından ibarettir. Düğünden yaklaşık üç gün önce sünnet olacak çocuğun yatağı hazırlanır ve süslenir. Yöre de sünnet gününden bir önceki akşam mutlaka kına gecesi tertip edilir. (Kaynak kişi, 25)

4.2.1. Kına Gecesi

Kına gecesinde eğlence düzenlenir ve kına yakılır. Sünnet olacak çocuğa kına yakılırken şu dua okunur.

“Kur'an'ı halk etti Celil
Cebrail önünde delil
Kınayı kim yaktı dersin
İsmail'e yaktı Halil “ denilir ve üç defa salavat getirilir.
(Kaynak kişi, 4)

4.2.2. Çocuk Giydirme ve Çocuk Gezdirme

Çocuğun sünnet olacağı gün özel bir uygulama ile çocuğun sünnet elbiseleri giydirilir. Köyde bulunan dedenin okuduğu manzum dua ile birlikte çocuğun sünnet elbisesi giydirilir. Dedenin okuduğu bu manzum duada peygamberler, Ehl-i Beyt imamları ve Alevi-Bektaşî büyüklerine methiyeler söylenir. Her kıyafetin ayrı bir duası vardır. Bu dua şu şekildedir:

Bismillahirrahmanirrahim
Şol bak şol toprağa şol toprakta neler yatur
Fani evliyalar nice mürseller yatur
Cennette buğday yiyen hülle gömleği giyen
Şu dünyaya mülkim diyen Adem Peygamber yatur.
Aktur gözünün nuru cennettir onun yeri
Demircilerin piri Davut Peygamber yatur.
Kenan elinde kalan kurtlar ile dava kılan
Yusuf'u yavi kılan Yakup Peygamber yatur.
Deryalara gark olan balık kursağında kalan
Yunus Peygamber yatur.

Kuyulara atılan kul deyip satılan
 Mısır sultan olan
 Yusuf Peygamber yatur.
 Malı mülkü terk eden oğlunu kızını feda eden
 Nazik tenini kurtlar yiyen
 Eyüp Peygamber yatur.
 Şahinler gibi bakan kafiri oda yakan
 Hayber Kalesini fetheden
 Ali gibi aslan yatur.
 Ana ata kulları Kur'an okur dilleri
 Ali'nin oğulları
 Hasan Hüseyin yatur.
 Ey bu donu kim biçti İdris Peygamber biçti
 Suyu suya köprü kurdu kim geçti
 İki cihan serveri Hatem-i Nebi ahir zaman peygamberi
 Muhammet Mustafa geçti.
 Aynı bütün yiğitler aşkına Peygamber ruhuna
 Salavat.
 Uğur uğura hayır Murada Alinin erliğine
 Küffarın körlüğüne iman aslına
 İslam kuvvetine eyyamı devletine
 Kuşak kuşatmak kimden kaldı dersiniz
 Hacı Bektaş Veli'den.
 Gelin seyredelim Hacı Bektaş Veli'yi
 Hacı Bektaş Veli haslar hasıdır.
 Silinmiş gönüller aynasıdır
 Doksan bin evliyanın serçeşme basıdır.
 Ömür uzunluğuna yiğitler aşkına
 Peygamber ruhuna salavat.
 Daim secdeden kaldırmazdı yüzünü
 Hakka teslim etmiş kendi özünü
 Kim dokudu bu yağlığın bezini

Cebi yağlıklı yiğitler aşkına
 Peygamber ruhuna salavat.
 Bir taşa kadem bastı taş dahi bile kalktı
 Şöyle kaldı Maşallah can dost dostu ulaştı
 Doksan bin kelim dandığı ümmeti için görüştü
 Bezendi sekiz uçmak nalını gönderdiler
 Geriye gönderdiler geldi menzile ulaştı
 Dahi yatak sıcak herkim karışır
 Yaratan'ın işine hak ömürler versin
 Yiğit yaşına
 Geldi kondu tacı devlet başına
 Baş devletli yiğitler aşkına
 Peygamber ruhuna salavat.
 İmamlar okur Yasin'i dinleyin şimdi bülbülün sesini
 Çevirelim kubbesini kubbesi çevrilmiş
 Yiğitler aşkına peygamber ruhuna salavat.
 (Kaynak kişi, 27)

Çocuk giydirme işlemi tamamlandıktan sonra çocuk gezdirmeye uygulaması başlar. Konvoy halinde sıralana araçlar daha önce süslenmiş olan çocuğun bulunduğu aracı takip ederek çocuğu köy etrafında gezdirirler. Eve geri döndükten sonra sünnet için hazırlıklar tamamlanmış olur. Sünnetçi ve kirve hazırlanırlar ve sünnet işlemi başlar.

4.2.3. Kirve

Kirve çocuk sünnet olacağı esnada çocuğu tutan şahsa verilen isimdir. Bazı yörelerde kirveler sünnetin bütün giderlerini karşılar ve düğün masraflarını üstlenirler. Yöre de böyle bir uygulama yoktur. Fakat kirvelik yapan şahısla hususi bağlar oluşur. Kirve olan şahıs akrabadan değilse ona akraba muamelesi yapılır (Kaynak kişi, 19),

Çocuk sünnet olurken cesaretlensin, motive olsun diye “Bak artık erkek adam olacaksın, artık büyüdüün koca adam oldun gibi” sözler söylenir. Çocuktan kesilen parçayı birisi alır ve çocuğuna babasına para karşılığı verir. Sonra kesilen parça bir yere gömülür. Sünnet işlemi tamamlandıktan sonra çocuk sakinleştirilir ve hediyeler verilip gönlü hoş tutulur. Daha sonra takı merasimi yapılır. Gelen konuklara ikramlarda bulunulur. Gelen konuklar “Allah hayır etsin, asıl düğününü de görmek nasip olsun” gibi dua ve temennilerde bulunurlar. Yemekler yenilip konuklar gittikten sonra düğün bitmiş olur. Yörede düğünler genelde eğlence tertip edilerek yapılır. Davul-zurna veya orkestra getirilir. Nadiren de mevlütlü düğün yapılır (Kaynak kişi, 19).

4.3. EVLENME

Toplumun temelini oluşturan aile kurmanın yolu evlilikten geçer. İnsanın manen ve maddeten rahata ermesi kalbine mukabil bir kalbin bulunmasıdır. İnsanların sevgilerini, aşklarını, şevklerini paylaşacakları hayat arkadaşının olması; aynı zamanda hüznü ve kederli günlerinde derdini paylaşacağı ve destek göreceği bir dert ortağının bulunması onun hayata bağlanmasını sağlayacak ve hayatı ona manidar kılacaktır. Böyle bir durumun olması ancak evlilik müessesesinin tesisi ile mümkündür.

Evlilik insan yaşamının ana hatlarını belirleyen ciddi bir hadisedir. Bireyin sosyal yaşamdaki başarısı, rahatı ve düzeni aile hayatındaki düzenle paralel gitmektedir.

İncelemelerde bulunduğumuz Karga Köyü’nde tespit ettiğimiz evlenme ile ilgili ritüeller şu şekilde teşekkül etmektedir.

4.3.1. Evlenme Öncesi Yapılan Uygulamalar

Karga köyünde evlenme çağı genel olarak 18-25 yaş arasındır. Bu yaşa gelen gençler evlenme arzularını büyüklere bildirirler veya büyükler,

evlatlarını evlenmeleri noktasında teşvik ederler. Geçmiş zamanda evlilikler çok genç yaşlarda yapılırdı. Çocukluk çağından gençlik çağına adım atan erkekler ve kızlar büyüklerin telkinatı doğrultusunda gençlerin düşünce ve isteklerine yer verilmeden evlendirilirlerdi. Çocukların evlenme çağına gelip gelmediğini belirleme de ise kız çocuklarında “kızın ayağı sandalyeye oturduğunda yere değiyorsa evlendirilir”, erkek çocuklarında ise “bıyıkları tellenmişse evlendirilir” kaidesi esas tutuluyordu. (Kaynak kişi, 4)

Geçmiş zamanda erkekler askere gitmeden evlendirilir ve askere giderken baba olarak askerlik yaparlardı. Evlenme çağına gelen erkek evlat bu dileğini direk evin büyüğüne söyleyemezdi. Varsa evde yengesine ya da ablasına söylerdi. Onlara da söyleyemiyorsa evlenme isteğini belirtmek için çeşitli uygulamalara başvurulurdu. Bu uygulamalardan bazıları şu şekildedir.

- Evlenmek isteyen erkek evlat evde yüksek sesle “Bu evin büyüğü kim?” diyerek seslenir. (Kaynak kişi, 4)
- Evin büyüğünün ayakkabısı ters çevrilir ya da ayakkabı yere çivilenir. (Kaynak kişi, 4)
- Yemek yerken sofradaki pilava kaşık saplanır. (Kaynak kişi, 4)

Karga köyünde çok kardeşli evlerde evlilik sıra ile olmaktadır. Genelde büyük kardeş dururken küçük kardeş evlendirilmez. Bu durum genelde erkek kardeşler arasında geçerlidir.

Günümüzde evlenme isteği ve evlilik öncesi uygulamalar geçmişe nazaran daha farklı biçimde tezahür etmektedir.

4.3.1.2. Kız Beğenme ve Eş Seçme

Geçmişte evlilikler gençlerin iradesi ile değil büyüklerin onları yönlendirmesi ile yapılmakta idi. Akraba içi ve aile dostları arasında evlilikler yaygındı. İnceleme yaptığımız köyde “Geleneksel Alevi” anlayışının bulunması bazı hassasiyetleri de beraberinde getirmiştir. Geleneksel Alevi anlayışına göre Sünni olan bir kızla evlenilmez aynı şekilde Alevi olan bir kız

da Sünni erkeklerle evlenemez. Evlilik olursa o aile düşkün kabul edilir ve toplumdan dışlanır. Bu anlayış son on yıldır yörede geçerliliğini kısmen kaybetmiştir. Çeşitli sebeplerden dolayı köyden ayrılan gençler bu ananeyi gereksiz görerek evlilik noktasında Alevi Sünni ayrımı yapmamaktadırlar. Zira son on yıl içinde köy halkından en az beş ailenin Alevi Sünni evliliği yaptığını tespit ettik. Evlilik hakkında sohbet ettiğimiz gençler bu uygulamadan rahatsız olduklarını ve birbirinin seven aynı dine, aynı mukaddesata inanan insanların evlenmesinde bir sakınca görmediklerini vurgulamaktadırlar. (Kaynak kişi, 7)

Dolayısıyla ilerleyen zamanlarda Karga Köyü'nde da Alevi ve Sünni aileler arasında evliliklerin devam edeceği kanaatine vardık. Geleneksel Alevi anlayışına göre musahip olmuş çiftlerin çocukları ve birinci sınıf akrabaları birbirleri ile evlenemezler. Bu kural yörede kabul gören ve değişmesi mümkün olmayan kanundur. Bu tür evliliklerden halk kesinlikle razı değildir ve evlilik olduğu takdirde evlilik yapan bireylerin etraflarında taraftar bulma olanağı yoktur. Yine geleneksel Alevi anlayışında dede-talip ilişkisi içinde olan şahısların aileleri arasında evlilik söz konusu değildir. Evlilik olduğu takdirde yine düşkün ilan edilirler ve halk tarafından dışlanmaları söz konusudur. Bu hassasiyetlere dikkat edildikten sonra evlenmek isteyen gence eş seçimi için en uygun ortam düğünlerdir. Kızlar için de kendilerini gösterecekleri evlenme çağına geldiğini vurgulayabilecekleri en uygun ortam düğünlerdir. Evlenilecek kızda genelde güzellik, iffet, beceriklilik, aile yapısı ve mal varlığına bakılır. Aynı şekilde evlenilecek erkekte aranan özelliklerde; işinin ve iyi bir gelirin olması, beyefendi olması, sadakat, içki kumar gibi kötü alışkanlıklarının olmaması, ailesinin kız ailesine sosyo-ekonomik olarak denk olması aranır. (Kaynak kişi, 25,6,4)

Evlilikler eskiden görücü usulü ile olmaktaydı. Ama günümüzde daha çok gençlerin bir şekilde tanışıp anlaştığı ve aralarında evlenmeye karar verdiği şahıslarla evlilikler olmaktadır. Bunun yanında görücü usulü de bütün bütün terkedilmiş değildir.

Eskiden bir şekilde beğenilen ve aileye uygun olacağı düşünülen kızın evine oğlanın annesi ve varsa yengesi veya teyzesi haber vermeden giderlerdi (Kaynak kişi, 25). Bu ziyaretten maksat kızı tanımak ve takip etmektir. Eve giden oğlan annesi ve akrabaları eve girer girmez evin camlarına ve lambalarına bakarlar. Eğer cam ve lambalar kirli ise o evden gelin alınmaz kararına varılmış. Eğer temiz ve düzenli ise bu evin kızı da temiz ve düzenlidir, bu evden gelin alınır fikrine varılmış. Eskiden kızın becerisini ölçmek için bazı uygulamalara başvurulmuş. “Eğer kız siniden şişeye su boşaltabilirse becerikli sayılmış” ve o kızın gelin olabileceği kanaatine varılmış. (Kaynak kişi, 25)

Günümüzde ise bu tip uygulamalar bütün bütün terk edilmemekle birlikte geçmişe nazaran daha az ciddiye alınmaktadır. Hatta geçmişte uygulanan, fakat günümüzde kısmen uygulanmakta olan prensipleri uygulayan şahıslar köydeki gençler tarafından kınanmaktadır. (Kaynak kişi, 25,4)

Günümüzde iletişim araçlarının gelişmiş olması, gençlerin sosyal ortamlarda bulunması tanışmalarını kolaylaştırmakta ve bu durumlar eskisi gibi örf, adet ve ananelere başvurmayı zorunlu kılmamaktadır. Değişen ve küreselleşen dünyada hayata şekil veren prensipler metropollerden köylere kadar her mekanın alıcılarına göre uygulanmakta ve asıl öz değerler yitirilmektedir. Köyde görüştüğümüz genç nesil köyde uygulanmakta olan bazı örfleri yadırgamakta ve çağ dışı görmektedirler. Bu durum onları modernleşme başlığı altında yozlaşmaya itmektedir. (Kaynak kişi, 7,21)

4.3.1.3.Kız İsteme

Evlenmek isteyen gençlerin bu isteklerini yerine getirmek ve aileler arası mutabakat sağlamak için oğlanın ailesinden fertler kız evine kız istemeye giderler. Yörede bu hadiseye “Allah’ın emrini okutmak” derler. Kız

istemeye oğlanın babası, annesi, ağabeyi, amcası, dayısı, gibi büyükler gider. Kız istemeye gitmeden önce -varsa aracılar vasıtasıyla- kız tarafına haber verilir ve müsait oldukları takdirde gidilir. Kız istemeye gidilirken nezaketen çiçek, çikolata, lokum, kolonya gibi hediyeler götürülür. Ama kızın verilmeyeceği ihtimali göz önüne alınarak değerli hediyeler götürülmez. Kızı oğlanın babasından daha büyük birisi vekil olarak ister. İsteme işleminde şu şekilde bir diyalog olur.

“- Efendi hiç sormuyorsun niye geldik.

- Hoş geldiniz sefa geldiniz misafirim oldunuz.

- Allah'ın emri, peygamberin kavli ile senin kızın ...,oğlum...istiyorum.

- Nasipte, kaderde varsa olur araştırıp soruşturacağım,eşime dostuma danışacağım. Allah yazdıysa olur” der. (Kaynak kişi, 4)

Bu şekilde olan diyaloglarda ümit vardır. Yani aile kızı vermeye gönüllüdür. Ama sonunda Allah nasibinizi başka yerden versin deniyorsa kız ailesinin kızı vermeye gönlü yoktur anlamına gelir.

Yörede bir defa isteme ile kız verilmez . En az üç defa kız evinin kapısı çalınır. İlk isteme ile kız verme yörede çok hoş karşılanmaz. Hatta eski zamanda yörede “bir çift ayakkabısını eskitenler” dahi olmuştur. Kız tarafı gelen adaylara kızlarını vermeye niyetlilerse üçüncü istemeden sonra verirler. Kızın verilemeye karar verildiği gece büyüklerin eli öpülür. Bu kararın alındığı geceye “el öpme ”veya “söz kesme” denir. Söz kesildiği gece, “şerbet içme” ya da “kahve içme” denilen akrabaların da katıldığı yüzük takma uygulamasının tarihi belirlenir. (Kaynak kişi, 25,4)

Yörede otuz yıl öncesine kadar başlık parası uygulanırdı. Fakat bu uygulama günümüzde tamamen ortadan kalkmıştır.

4.3.2. Düğün Öncesi Yapılan Uygulamalar

4.3.2.1. Şerbet İçme ya da Kahve İçme

Söz kesiminde kararlaştırılan kahve içme ya da şerbet içme uygulaması kız evinde yapılır. Erkek tarafı akrabaları ile beraber kız evine gider ve orada kız alıp verme işi akrabaların da nezaretinde kesinlik kazanır. Yörede geleneksel Alevi inancının gereği olarak kahve içme gecesi birtakım ritüeller uygulanır. Kahve içme merasimine evlenecek çiftlerden birinin post dedesi veya yörede sözü geçen bir dede çağrılır. Gelen konuklar önce tarikat abdesti alırlar⁴⁴. Bulunulan ortamda tarikat abdesti ile beraber tıpkı cemde yapılan meydan hizmetleri de yapılır. Süpürgeci(ferraş) hizmeti ve seccade hizmeti de görülür. Tarikat abdesti elleri yıkamaktan ibaret olan temsili bir ibadettir Bu uygulamadan maksat ele dökülen suyun günahların dökülmesine vesile olacağı anlayışıdır. Ve herkesin bulunulan ortamda manen temiz olması arzu edilmektedir. Tarikat abdesti de bu anlayışın simgesel bir uygulamasıdır. Tarikat abdestinin diğer adı da “el suyu dökmektir”. İki kişi ellerinde ibrik ve leğen ile orda bulunan konukların ellerine su dökmek suretiyle tarikat abdesti aldırırlar. Abdest işlemi tamamlandıktan sonra su dökenler dedenin huzurunda dara durup hizmetlerini tamamlamış olurlar. Dara durmaya aynı zamanda “duaya durmak” da denir. Tarikat abdesti alındıktan sonra süpürgeci, ferraş hizmeti başlar⁴⁵. Süpürgeci hizmeti de tıpkı tarikat abdesti gibi simgesel bir uygulamadır. Süpürge nasıl yerleri temizliyorsa günahların da temizlenmesi ümit edilir ve süpürgeci hizmetinin piri olarak da “Seyyid-i Ferraş” namı ile Selman-ı Farisi kabul edilir. Elinde bir süpürge ile bir kişi dede huzuruna gelir ve ya Allah ya Muhammed ya Ali diyerek süpürgeyi üç defa yere sürer ve süpürgeyi kucağına alarak;

⁴⁴ bkz. Resim 1

⁴⁵ bkz. Resim 2

“Kerbela’da Hüseyin’im gözleri yaştır. Münkir münafığın kara bağı taşır. Erenler kırklar meydanında seyyid-i ferraştır. Er cemali Muhammed pir kemali Ali Ehl-i Beyt’in gül cemaline salavat.” der.

Oradakiler salavat getirirler ve dede: (Kaynak kişi, 27)

“Allah Allah hayır hizmetleriniz kabul ola muradınız hasıl ola Selman-ı Paktan şefaata ola. Seyyid-i ferraş enbiya katarından didarından ayırmaya gerçeğe hü” der. (Kaynak kişi, 27)

Süpürge hizmetinin ardından meydana seccade serilir.⁴⁶ Bu uygulama da diğerleri gibi simgeseldir. Meydan serilen seccadenin her köşesi niyaz getirilir. Seccadenin köşeleri dört büyük meleği temsil eder. Köşelerin ardından seccadenin ortasına niyaz edilir. Seccadenin ortasına yapılan niyaz da Allah Muhammed ve Ali’ye yapılan niyazı temsil eder. Seccade hizmetini yapan şahıs şu tercümanı okur.

“Destur ya pir. Seccademi aldım elime Muhammed Ali geldi dilime. Erenler kırklar meydanında Cebrail Emine. Er cemali Muhammed gül cemali Ali Ehl-i Beyt’in gül cemaline salavat” der.

Buna karşılık dede:

“Allah Allah hayır hizmetleriniz kabul ola muradınız hasıl ola. Yeşil seccadeyi getiren Cebrail Emin’den şefaata ola gerçeğe hü” der. Seccade seren şahıs seccadenin dört tarafına niyaz eder ve vazifesini yaparak kenara çekilir. (K.K. Veysel Buyruk)

Seccade serilmesinin ardından kız ve oğlan babası seccade üzerine dedenin huzuruna gelerek dara dururlar, niyaz getirirler ve diz üstü otururlar.⁴⁷ Dede her ikisine de üçer defa;

“..... Efendi! Kızın..... Allah’ın emri, Peygamberin kavli üzerine tarikat imamı İmam Cafer Sadık mezhebi üzerine..... oğlu.....’a kızını helaline verdin kabul ettin mi” diyerek üç defa sorar. Kız babası da bu sorulara cevaben üç defa “Eyvallah verdim kabul ettim.” der. Sonra dede: “Yerde yer melekeler gökte gök melekeler şahit olsun mu?” der kız babası.

⁴⁶ bkz. Resim 3,4

⁴⁷ bkz. Resim 5

“Eyvallah şahit olsun” der. Sıra oğlan babasına gelmiştir. Dede oğlan babasına:

“..... Efendi! Oğlun’e Allah’ın emri,Peygamberin kavli üzerine tarikat imamı İmam Cafer Sadık mezhebi üzerine... kızı’a oğlun ... helaline aldın kabul ettin mi” diyerek üç defa sorar. Oğlan babası da bu sorulara cevaben üç defa “Eyvallah aldım kabul ettim” der. Sonra dede:”Yerde yer melekeler gökte gök melekeler şahit olsun mu?” der oğlan babası. “Eyvallah şahit olsun” der.

Kız ve oğlan babası oradakilerle görüşür ve onarlı tebrik ederler sonra dede Allah hayır etsin der ve oradaki herkesin de şahadetiyle kız alıp verme işlemi geleneksel Alevi inancına göre tamamlanmış olur. (Kaynak kişi, 4)

Ardından yüzük takma merasimine geçilir. Dede oğlan ve kızı yüzüklerini takmak için yanına çağırır. Dede oğlan babasına makas yüzüğü kesmiyor der ve bahşiş alır⁴⁸. Sonra dede:

“Bismillahirrahmanirrahim kimse karışmadı yaratanın işine hak ömür versin yiğit yaşına yüzüğü devlet geldik konu başına kulun pak Muhammed’e verelim salavat ,peygamberler ruhuna verelim salavat denir ve yüzük takılır.”

Sonra dede hayırlı uğurlu etsin der ve gençler dedenin elini öperler⁴⁹. Sonra yüzüğü takılan gençler baba ve annelerinin sonra orada bulunan konukların ellerini öperler. Gelen konuklar da onlara hediyelerini verir. Bu gecede yüzükle beraber küpe de takılır. Ve bu gecede nişan yapıp yapılmayacağı yapılacaksa tarihi istişare edilir. ” (Kaynak kişi, 4)

4.3.2.2.Yüzük ve Bohça Götürme

Oğlan tarafı kız tarafına bir bohça içerisinde elbise, kuruyemiş ve kuru gıda götürür. Aynı zamandan bohçayla beraber yüzük de götürülür. O yüzük orada takılır ve aileler kendi arasında eğlence yaparlar. Götürülen yüzük

⁴⁸ bkz. Resim 6

⁴⁹ bkz. Resim 7

orada kıza takılır. Burada takılan yüzük aynı zamanda nişanda takılacak olan yüzüktür. (Kaynak kişi, 25,)

4.3.2.3. Nişan ve Kemik Kırma

Nişandan maksat kız tarafına ekonomik olarak destek sağlamaktır. Nişandan elde edilen hasılat, verilen hediyeler kız tarafında kalır. Nişanlar genelde şehirde düğün salonlarında olur. Köye en yakın ilçeler olan Havza, Suluova ve Merzifon ilçelerinde nişan merasimleri tertip edilir. Eğer salon tarzı nişan düşünülmüyorsa köyde “kemik kırma” adıyla hediyeyle eğlence yapılır. Aynı zamanda kemik kırmalar eski zamanlarda hamamlarda da yapılmaktaymış (Kaynak kişi, 25,).

4.3.2.4. Okuyuntu Dağıtma

Nişan ya da kemik kırma merasimlerinin duyurulması okuyuntu dağıtma ile gerçekleştirilir. Okuyuntu davetiye niteliğindedir. Kız ve oğlan annesi ya da yakın akrabaları kapı kapı gezerek okuyuntu dağıtılırlar. Nişan merasimlerine okuyuntu olarak davetiye kartı, kemik kırma merasimlerine okuyuntu olarak şeker verilir. (Kaynak kişi, 25,6)

4.3.2.5. Danışık Gitme

Nişan yapıldığı zaman düğün tarihini belirlemek amacıyla oğlan tarafından kız tarafına “danışık” adı verilen şahıslar gider (Kaynak kişi,4). Oğlan tarafı beraberinde yemek götürür. Yemekle beraber varsa kızın erkek kardeşine “kardeş yolluğu” adıyla takım elbise götürülür. Erkek kardeşi yoksa yakın akrabalarından bir erkeğe verilir. Kızın dayısına “dayı sarığı” adıyla

gömlek; annesine “ana donluğu” adıyla elbiselik kumaş hediye götürülür. Yine isteğe bağlı olarak kız tarafının akrabalarına çeşitli hediyeler götürülebilir. Bu ziyaret sonucunda düğün günü belirlenmiş olur.

4.3.2.6. Düğün Okuyuntusu Dağıtma

Düğün tarihinden bir hafta önce oğlan annesi veya yakın akrabalarından biri okuyuntu dağıtarak düğün davetiyesinde bulunur. Okuyuntu genelde şeker olur. (Kaynak kişi, 25)

4.3.2.7. Çeyiz serme

Düğünden üç gün evvel gelin adayının el emeği göz nuru hazırladığı çeyizliği damat evine getirilir ve serilir. Çeyiz odası gelin adayının gelin olduktan sonra kalacağı odadır. Etraftan komşular çeyiz bakmaya gelirler. Gelin çeyizi düğün boyunca serili kalır ve düğün bittiği gün toplanır. (Kaynak kişi, 25,)

4.3.2.8. Zor Ekmeği Dökme ve Konak

Düğünün başlamasından üç gün önce “zor ekmeği dökmek” denilen yemek ikramı yapılır. Komşular oğlan evine davet edilip yemek ikram edilir. Köy dışından gelen ve düğüne yardım eden misafirleri ağırlamak için komşulara taksimat yapılır. Bu ağırlanan misafirlere “konak,” ağırlayan şahıslara da “konakçı” denir (Kaynak kişi, 12). Düğün esnasında damada verilen paraya “avayit” denir. Konakçılar arasından avayit verme konusunda rekabet olur. Konakçılardan kapalı zarf usulü olarak toplanan avayitlerden hangisi en fazla ise o avayiti veren şahıs damadın eline kına yakmaya hak

kazanır. Kapalı zarflar damat evinde açılır ve en fazla avayit veren konakçı belirlenir (Kaynak kişi, 12).

Zor ekmeğinde, konak alacak şahıslar, düğünde hizmet yapacaklar, dünürşü, sadıç ve yiğitbaşı belirlenir.

4.3.2.8.1. Dünürşü

Damadın kız kardeşi veya yakın akrabasıdır. Geline yardım etmekle görevlendirilir.

4.3.2.8.2. Yiğitbaşı

Düğünde kız tarafı ve oğlan tarafının ayrı ayrı yiğitbaşları vardır. Oğlan tarafındaki yiğitbaşı, düğünü organize eder, davulcuları yönlendirir konuklarla ilgilenir. Yiğitbaşı oğlan akrabalarından tecrübeli ve olgun birisidir. Kız tarafının yiğitbaşısı ise gelinin çok yakın arkadaşıdır. Ona destek olur ve yardım eder.

4.3.2.8.3. Sağdıç

Sağdıç genelde damadın yeğendir. Yaşı 5-12 yaş arasında değişir. Bazı yörelerde sadıç, damadın evli olan çok yakın arkadaşı veya abisi olmaktadır. Vazifesi ise damada evlilik öncesi rehber olmak ve onu bilgilendirmektir. Karga Köyünde ise damada rehberlik edecek sadıç uygulaması yoktur.

4.3.3. Düğünün Başlaması

Karga köyünde düğünler genelde üç-dört gün sürer. Damadın bulunduğu eve damat evi ya da düğün evi denir. Perşembe günü itibariyle damat evine davul gelir ve davul sesi duyulmaya başlar . Damat evine bayrak asılır. Perşembe akşamından itibaren de damat evinde yemek ikramına başlanır.

4.3.3.1. Soku Dövme

Cuma günü herkes kendi imkanı ölçütünde buğday getirir ve o buğday köy meydanında bulunan soku taşında dövülür. Davul zurna eşliğinde gidilen soku taşının başında halaylar çekilip eğlence tertip edilir. Birkaç kişi ellerinde tokmaklarla soku başına geçer ve soku döverler⁵⁰ Soku başında dede de bulunur. Dede üç defa ” İş mübarekliğine peygamber ruhuna salavat ey Muhammed” diye bağırır. Sokuda dövülen buğday kız evine gönderilir. Bu buğdaydan çorba yapılır ve konuklara dağıtılır. Soku dövüldükten sonra davul zurna eşliğinde tekrar damat evine gelinir ve yemek yenir. (Kaynak kişi, 4)

4.3.3.2. Cins Götürme ve Baş Kınası

Soku dövmeden gelinip yemekler yendikten sonra erkek evinden kız evine yatak, döşek, elbiseler, kızın kınası ,kuruyemiş ve sokuda dövülen buğday götürülür. Bu uygulamaya yörede “cins götürme” denir. kız evinde düğün erkek evinden “cins” gelmesi ile başlar. Cins gittiği günün akşamı kız evinde kına gecesi tertip edilir. Kına gecesinde yakılan kınaya “baş kınası ”denir. Baş kınasına gelen konuklara kınacı denir. kadınlar kendi aralarında eğlence tertip edip eğlenirler. (Kaynak kişi, 25,6)

⁵⁰ bkz. Resim 8,9,10

4.3.3.3. Sin sin Ateşi Yakma

Cins götürüldükten sonra oğlan evinde eğlencelere devam edilir. Geniş bir meydana ateş yakılır ve etrafında halay çekilir. Yakılan ateşe “sin sin ateşi” halaya da “sin sin halayı” denir⁵¹. (Kaynak kişi, 4)

4.3.3.4. Yanıççı Gitme

Cumartesi sabahı kız evinden damat evine damadın ve sağdıçın elbiseleri götürülür. Bu uygulamaya yörede “yanıççı gitme” denir. giden şahıslara da “yanıççı” denir (Kaynak kişi, 4). Yanıççılar genelde gelinin yakın akrabalarıdır. Damat evinde yanıççılara özel ilgi gösterilir ve zengin ikramlarda bulunulur. Yanıççılar damada elbiselerini para karşılığında verir. Verilen parayı kullanmak yanıççıların inisiyatifine kalmıştır. Ama genellikle bir kısmını damada ve sağdıca verirler bir kısmını da kendi aralarında paylaşırlar. (Kaynak kişi,4)

4.3.3.5. Damat Traşı ,Damat ve Sağdıç Donatma

Yanıççılardan elbiseler alındıktan sonra damat traşı için dışarı çıkılır. Damat traşı sembolik bir uygulamadır. Traş yapacak şahıs jilet kesmiyor diyerek damattan bahşiş alır.⁵² Damat traşı bittikten sonra kız tarafından gelen damat ve sağdıç elbisesinin giydirilmesi geçerli⁵³. Yörede bu uygulamaya “damat ve sağdıç donatma” denir. Damadın ve sağdıçın elbiseleri giydirilirken dede de orada hazır bulunur ve damat donatmaya özgü bir dua okur. Bu duada peygamberlere ve Ehl-i Beyt büyüklerine methiyeler vardır ve her kıyafetin ayrı bir duası vardır. Bu dua şu şekildedir.

⁵¹ bkz. Resim 11

⁵² bkz. Resim 12

⁵³ bkz. Resim 13,14

Bismillahirrahmanirrahım
 Şol bak şol toprağa şol toprakta neler yatur
 Fani evliyalar nice mürseller yatur
 Cennette buğday yiyen hülle gömleği giyen
 Şu dünyaya mülkim diyen Adem Peygamber yatur.
 Aktur gözünün nuru cennettir onun yeri
 Demircilerin piri Davut Peygamber yatur.
 Kenan elinde kalan kurtlar ile dava kılan
 Yusuf'u yavi kılan Yakup Peygamber yatur.
 Deryalara gark olan balık kursağında kalan
 Yunus Peygamber yatur.
 Kuyulara atılan kul deyip satılan
 Mısıra sultan olan
 Yusuf Peygamber yatur.
 Malı mülkü terk eden oğlunu kızını feda eden
 Nazik telini kurtlar yiyen
 Eyüp Peygamber yatur.
 Şahinler gibi bakan kafiri oda yakan
 Hayber Kalesini fetheden
 Ali gibi aslan yatur.
 Ana ata kulları Kuran okur dilleri
 Alinin oğulları
 Hasan Hüseyin yatur.
 Ey bu donu kim biçti İdris Peygamber biçti
 Suyu suya köprü kurdu kim geçti
 İki cihan serveri Hatem-i Nebi ahir zaman peygamberi
 Muhammet Mustafa geçti.
 Aynı bütün yiğitler aşkına Peygamber ruhuna
 Salavat.
 Gömlek mintan don giyilecek don giyilecek
 Pantolonu giyilecek
 Uğur uğura hayır Murada Alinin erliğine

Küffarın körlüğüne iman aslına
 İslam kuvvetine eyyamı devletine
 Kuşak kuşatmak kimden kaldı dersiniz
 Hacı Bektaş Veli'den.
 Gelin seyredelim Hacı Bektaş Veli'yi
 Hacı Bektaş Veli haslar hasıdır.
 Silinmiş gönüller aynasıdır
 Doksan bin evliyanın serçeşme basıdır.
 Ömür uzunluğuna yiğitler aşkına
 Peygamber ruhuna salavat.
 Yeleği giyilecek yağlığım (mendil) cebine koyun
 Daim secdeden kaldırmazdı yüzünü
 Hakka teslim etmiş kendi özünü
 Kim dokudu bu yağlığın bezini
 Cebi yağlıklı yiğitler aşkına
 Peygamber ruhuna salavat.
 Bir taş kadem bastı taş dahi bile kalktı
 Şöyle kaldı Maşallah can dost dostu ulaştı
 Doksan bin kelam danıştı ümmeti için görüştü
 Bezendi sekiz uçmak nalını gönderdiler
 Geriye gönderdiler geldi menzile ulaştı
 Dahi yatak sıcak herkim karışır
 Yaratanın işine hak ömürler versin
 Yiğit yaşına
 Geldi kondu tacı devlet başına
 Başı devletli yiğitler aşkına
 Peygamber ruhuna salavat.
 İmamlar okur yasini dinleyin şimdi bülbülün sesini
 Çevirelim kubbesini kubbesi çevrilmiş
 Yiğitler aşkına peygamber ruhuna salavat.
 (Kaynak kişi, 27)

4.3.3.6. Damat Hamamı ve Sağdıç Yemeği

Damat donatmadan sonra kız tarafı ve oğlan tarafı hamama gidilir. Köy yakınlarında bulunan Ladik Hamamayağı kaplıcaları veya Havza ilçesindeki kaplıcalara gidilir. Hamam masrafları damat tarafına aittir. Hamama gidenlere “hamamcı” denir. Hamam dönüşü hamamcılar yemek için sağdıç evine davet edilir. Bu verilen yemeğe “sağdıç yemeği” denir. (Kaynak kişi,7)

4.3.3.7. Dünürşü Gitme ve Kına Yakma

Sağdıç yemeğinin ardından damat tarafından kız tarafına dünürşü gidilir. Dünürşü damadın kız kardeşi veya yakın akrabalarından biridir. Dünürşü kız tarafına geline yardım etmek için gider. Beraberinde kına ve kuruyemiş götürür. Dünürşünün götürdüğü kına geline yakılır ve eğlence tertip edilir. Geline kına dua ve salavatlarla yakılır. Geline kına yakmadan önce gelin ortaya alınır etrafında halka olunur ve şu türkü söylenir:

Kınayı getir annem,
Parmağın batır annem.
Bu gece misafirim.
Koynunda yatır annem.

Bu gece son gecemiz.
Al beni kucağına.
Saldın mı beni anam,
Ellerin kucağına?

Sen ağlar boşalırsın,
Teselli ver babama.
Annem girer ağlarsın ,
Benim ıssız odama.

Uzat elini annem,
 Öpeyim son bir defa.
 Yollar uzak gelemem,
 Annem senin yanına.

Kardeşimin hasreti,
 Sardı benim sinemi.
 Düşürmem ben elimden,
 Onun güzel resmini.

Gönderdiğin mektuptan,
 Kokunu aldım anam.
 Dün gece ben düşümde,
 Hep seni gördüm anam.
 (Kaynak kişi, 25)

Sonra gelininin koluna iki kişi girer ve kibleye doğru dönerler. Bu şahıslardan biri ilahi okur diğeri de bekar genç kızdır. Ellere mum alınarak bu kına Fatma anamızın yakındığı kına olsun Allah ömür boyu mutluluklar versin denir ve şu ilahi okunur.

Gelin olanlara saçı saçarlar
 Güvey olanlara hülle biçerler
 Ab-ı Kevser şarabından içerler
 Allah,Muhammed'in düğünü var cennette
 Ol Habib'in düğünü var cennette

Asiye Anan'ın Meryem gelinin
 Ayağına giymiş telli nalını
 Girer has bahçeye salını salını
 Allah Muhammed'in düğünü var cennette
 Ol Habib'in düğünü var cennet

Tubanın önünde ırmaklar akar
 Oturmuş Muhammed köşkünden bakar
 Cenneti alada misk gibi kokar
 Allah,Muhammed'in düğünü var cennette
 Ol Habib'in düğünü var cennette

Tubanın dalları dopdolu yemiş
 Yoktur onun içinde çürümüş
 Bir dalı altındır bir dalı gümüş
 Allah Muhammed'in düğünü var cennette
 Ol Habib'in düğünü var cennette

Hatice Ana mah eyledi ağladı
 Fatma Ana yüzün Hakk'a bağladı
 Muhammed kızını gelin eyledi
 Allah Muhammed'in düğünü var cennette
 Ol Habib'in düğünü var cennette

Abdal pir sultanım bizde varalım
 Muhammed'in düğününü görelim
 Halli halimizde sacı verelim
 Allah Muhammed'in düğünü var cennette
 Ol Habib'in düğünü var cennette
 (Kaynak kişi, 25)

Sonra üç defa iş mübarekliğine peygamber ruhuna salavat denir.
 Salavat getirildikten sonra kız oturtulup kınası yakılır. (Kaynak kişi, 25)

4.3.3.8. Kınacı Gitme ve Kına Yakma

Kız evinde kına yakılıp eğlence devam ederken erkek evinden bir grup kız evine kına almaya gelirler. Bu uygulamaya “kınacı gitme ” gidenlere de “kınacı ” denir. Davul zurna ile beraber ellerine bir de tavuk alan erkek tarafı kız tarafında yapılan eğlenceye iştirak ettikten sonra kız tarafında daha önce özenle hazırlanmış ve süslenmiş olan kınayı bahşiş karşılığında alarak damat evine dönerler. Damat tarafının kına almaya gelmesi ile kız tarafında yapılan kına gecesi sona erer. Kına yakınma sırası damada gelmiştir. Yakılan kınaya “damat kınası” denir. Damada kınayı daha önce kapalı zarf usulü belirlenen ve en fazla avayiti veren konak yakar. Damada kına yakılırken şu dua okunur:

Kur'an'ı halk etti Celil
 Cebrail önünde delil
 Kınayı kim yaktı dersin
 İsmail'e yaktı Halil “ denilir ve üç defa salavat getirilir.
 (Kaynak kişi, 4)

4.3.3.9. Gelin Alma veya Gelin Çıkarma ve Yiğit Yolluğu

Pazar günü sabah yiğitbaşı ve davulcular köyü dolaşarak köylüyü gelin almaya davet ederler. Arabalar konvoy halinde sıralanır ve daha önce süslenmiş gelin arabasını takip ederek gelin almaya gidilir⁵⁴. Gelin almaya gidecek arabalara mendil ya da eşarp bağlanır. Eskiden arabaların olmadığı zaman gelin alma uygulaması atlarla yapılırmış. Geline yeşil veya al duvak örtülür ve geline beş-altı adet atlı yenge eşlik edermiş. Atların kulaklarına eşarp veya mendil bağlanarak gelin almaya gidilirmiş .

⁵⁴ bkz. Resim 15

Damat tarafı gelin almaya giderken yanında bir adet kaz ve ekmek götürür. Bunlara “yiğit yolluğu” denir. (Kaynak kişi, 4)

Kız tarafında hazırlıklar tamamlandıktan damat tarafı beklenir. Gelinin iki tane yiğitbaşısı vardır. Bunlar çok samimi arkadaşlarıdır. Yiğitbaşları damat gelmeden bahşiş almak için odaları kilitletler. Damadın gelini alması hiç de kolay olmaz. Kapı kilitleme, sandığa oturma, yastık satma, gelin arabasına oturup kapıları kilitleme bahşiş almak için yapılan uygulamalardır. Bazen bu bahşişler çok büyük meblağlar olmaktadır. Kız evine ayrılık hüznü çökmüştür. Annesi ve akrabaları gelini ortalarına alıp ağlarlar. Sonra gelinin erkek kardeşi gelinin beline kırmızı kuşak bağlar.⁵⁵ Damat tarafından tecrübeli, olgun bir kişi gelinin yanına gelir. Gelin babası, annesi ve akrabalarının elini öper ve onlarla helalleşir. Sonra damat tarafından gelen şahıs gelinin başına al duvağı örter⁵⁶ ve bu duvak geceye kadar başından çıkarılmaz. Düğün konvoyu gelin evine yaklaştığı zaman kornalar çalmaya başlar. Gelin babasının veya erkek kardeşinin koluna girer ve damada teslim edilir. Gelin arabaya binerken orada hazır olan dede veya hoca dua eder ve gelin araya bindirilerek damat evine götürülür. Gelin arabasına gelin damadın yanına dünürşü biner. Gelin arabaya bindikten sonra oğlan tarafı kız tarafına, “Allah’a ısmarladık, hakkınızı helal edin kusur varsa affola” der ve kız tarafı ile helalleşir.

Gelin evden çıkarken dünürşü kız evinden bir adet yemek tabağı ve kaşık alır. Bu uygulamadan maksat gelinin nasibi ile gitmesi içindir. Gelin arabası giderken arkasından su dökülür.

Gelin arabası damat evine geldiğinde gelin arabadan hemen inmez. “Gelin attan inmiyor ne bağışlansın” denerek oğlan babasından bir şey bağışlaması beklenir. Oğlan babası da genelde tarla veya büyükbaş havyan bağışlar. Hoca dua okur ve gelin arabadan alkışlarla iner. Gelin arabadan indiği zaman koç kurban edilir. Yine gelin arabadan inmesiyle beraber küp veya cam şişe kırılır. Bu uygulamadan maksat gelinin varsa kötü huylarının kırılması içindir. Sonra damat yüksek bir yere çıkarak gelinin başına para

⁵⁵ bkz. Resim 16

⁵⁶ bkz. Resim 17

buğday, çerez serper. Gelin arabadan inip damat evine girmeden önce eline yağ verilir. Ve gelin o yağı kapıya sürer. Yine gelin eve girmeden kapıya ip gerilir ve gelin o ipi kırarak eve girer. Gelin ve damat eve girer girmez ellerine şerbet verilir. Gelinin kucağına oğlan çocuğu verilir ve ilk çocuğunun erkek olması temenni edilir. Gelin eve girdiği zaman gelinin kaynanası evde köşe başına oturur. Gelin kaynanasını üç defa kaldırıp oturtur ve her kaldırmasında sarılırlar. Bu uygulamadan maksat gelinin yiğitlik ve marifetini ölçmektir. Sonra evin ortasına sofra bezi serilir ve gelin bu sofra bezini elinin çabuk olması, becerikli olması için üç defa serip toplar. (Kaynak kişi, 25,6,4)

4.3.4. İmam Nikahı

Yörede resmi nikah nişan ile düğün arasında kıyılır. İmam nikahı ise zihaf gecesi kıyılır. Akşama doğru gelin ve damat çeyiz odasına girerler. Eş dost hayırlar, tebrik ederler. Herkes gittikten sonra çeyiz odasında gelin ve damatla beraber, hoca veya dede, dünürşü ve yiğitbaşı bulunur. Orada beraber yemek yenir. Eğer orada hoca varsa normal şeriat abdesti, dede varsa tarikat abdesti alınır. Genelde köyde dede bulunur. Oradakiler tarikat abdesti alırlar. Sonra seccade serilir. Gelin damat dede huzuruna gelirler ve dede:

“Elinizle koymadığınızı almayınız, gözünüzle görmediğinizi söylemeyiniz, birbirinizin anne babasını anne baba biliniz. Anne baba evi artık buradır.” Diyerek nasihatlerde bulunur ve dua okuyarak nikah kıyılmış olur. Nikah kıyıldıktan sonra gelin ve damadı yalnız bırakırlar. Damat duvağın ucuna para bağlar ve al duvağı açar.

Geçmişte zihaf gecesi sabaha kadar işaret bekleme vardı. Damat pencereden haber verir ve silah atılırdı. Günümüzde bu uygulama tamamen kalkmıştır. (Kaynak kişi, 25,4)

Ertesi gün sabah gelinin çarşafını yenge toplar. Damat yastığın altına para koyar ve o para yengenin olur.

4.3.5. El Öpmeye Gitme

Düğünden bir hafta sonra gelin ve damat gelinin anne babasına “el öpmeye” giderler. Damat kayınpederinin evinde yemek yemez ve bahşiş ister. Kayınpeder de damada gönlünden geçen bir hediye verir (Kaynak kişi,25).

4.4. ÖLÜM GELENEKLERİ

İlk insandan kıyamete kadar bütün insanların kaçınılmaz sonu bu dünyaya veda etmektir. Kimileri için Yaratana bir vuslat, kimileri için ebediyen yok olma, kimileri için vatan-ı asliye bir göç, kimileri için imtihan ve çalışma mekanından ücret ve saadet mekanına bir geçiş anlamına gelen ölüm, hangi anlayışa sahip olunursa olunsun dünyevi lezzetlere son veren ve o lezzetleri acılaştıran bir hakikattir. Her canlının ölümü tadacağını belirten İlahi fermanlar bu hakikatin yokluktan öte başka bir aleme geçiş ve ebedi saadete giden bir yolculuk olduğunu bize bildirir.

İnsanlar, tarih boyunca lezzetleri acılaştıran ve insanları sevdiklerinden ayıran bu iftiraka çözüm aramışlar fakat bulamamışlardır. Her derde devanın olduğu fakat ölümün bu dertlerden müstesna kılındığını bize bildiren muhbirler, bu durumun kaçınılmaz son olduğuna dikkat çekmişlerdir. Ebediyeti arzulayan ve ayrılığı kabullenemeyen insanoğlu psikolojik olarak bazı uygulamalar geliştirmiş ve kendi kültürel değerlerine göre bu hadiseye çözüm aramışlardır.

İncelemede bulunduğumuz Karga Köyü’nde de bu tip uygulamalara yer verilmiş ve ölümü uzaklaştırmak, can çekişmekte olan şahsın ebediyete intikalinin rahat ve acısız olması ve öldükten sonra şahsın kabrinde huzurlu olması için çeşitli gelenekler teşekkül etmiştir.

4.4.1. Ölüm Öncesi ve Ölüm Sırası

Bir kimsenin öleceğine dair bazı belirtiler vardır. Bunların en başında hastalık gelir. Bazı ciddi hastalıkların sonunda hastanın ölümünün yaklaştığına kanaat getirilir. Hastanın gözlerinin feri gitmiş benzi sararmış, vücut hareketleri yavaşlamış ise ölümü yaklaşmıştır. Tabi ki her hastalığın sebep olduğu ölüm belirtileri farklıdır ama genel olarak bu işaretler ölümün habercisidir. Hastanın öleceği anlaşıldıysa yörede bu duruma “cana koyulmak” denir. (Kaynak kişi, 22)

Ölüm belirtilerinin iyice belirdiği hastanın rahat etmesi için bazı uygulamalar yapılır.

Hasta imansız gitmesin, günahları affolsun diye Kur'an-ı Kerim okunur. Eğer Kur'an okumaya bilen yok ise bilinen dualar okunur (Kaynak kişi, 22). Hastanın o durumda yatağında rahat etmesi gerekmektedir ve başından yastığı alınarak vücut baş hizasına getirilir. Hasta yerden yüksekte yatıyor ise yere döşek serilir ve yere yatırılır. (Kaynak kişi, 25)

Bu uygulamadan maksat “toprağın ruhu çabuk çekmesi” içindir. Cana koyulan hastaya can çekişiyor veya ölüm döşeğinde yatıyor da denilir (Kaynak kişi, 25,6). Ölüm döşeğinde yatan hastaya birisi yanlışlıkla dokunur ya da bağırırsa “hastanın canı ürker” derler ve hasta ile yüksek sesle konuşulmaz. Can çekişen hastaya son isteği sorulur ve hastanın gücü yetiyorsa vasiyeti alınır (Kaynak kişi, 22). Ölüm döşeğinde yatan hastanın çok can çekişmemesi ve acı çekmemesi için hastanın üzerindeki kıyafeti – genellikle gömleği – çıkartılır ve Amasya ili Suluova ilçesini Dereköy adlı köyünde medfun bulunan Şeyh Mustafa türbesine bırakılır (Kaynak kişi, 25,6). İnanişâ göre eğer bırakılan gömlek üç gün içinde kendiliğinden büzülür toplanırsa hasta iyi olur; eğer gömlek serili kalır bir değişiklik olmazsa bu durum can çekişen hastanın öleceğine iyileşemeyeceğine işarettir. Köyde bulunan Arap Tekke denilen türbeye hasta erkekse gömleği kadınsa eşarbi serilir. Hastaya bu türbeden toprak getirilir. Bu toprağa yörede “cöher” ya da “cevher” denir. Getirilen cevher sulandırılıp hastaya içilir ta ki hasta çabuk can versin, acı çekmesin. Ölü döşeğine yatan hastanın ayakucunda oturan

birileri varsa oradan kaldırılır. Oturan birileri olduğu takdirde canın çıkmayacağı inancı vardır. Can çekişen hastanın özlem duyduğu birinin elbisesi, fotoğrafı veya bir eşyası hastanın üzerine konur. Hastaya varsa zenzem suyu içirilir ve dudakları devamlı ıslak bezle silinerek kuruması önlenir. (Kaynak kişi, 25,6,22)

4.4.2. Ölüm Sonrası

Ölüm döşeğinde olan şahıs öldüğü zaman karnının üzerine bıçak konur. Bıçak konduğu zaman ölünün şişmeyeceğine inanılır. Ölünün giysileri üzerinden bıçakla kesilerek çıkarılır. Ölünün ağzı çenesinin altından başına doğru bir bezle bağlanır. Ayakları da geriye çekilip yukarıda kalmasın diye başparmaklarından birbirine bağlanır. Ağzı ve ayakları bağlanan ölü cecim ya da dastar denilen bir kilim üzerine konur (Kaynak kişi, 25,6). Yörede şahıslar genellikle ölmeden önce dastarlarını hazırlatırlar ve ölünce hazırlattıkları dastarın kullanılmasını vasiyet ederler. Ölen şahıs bayan ise ellerine kına yakılır. Can çekişen şahıs öldüğü zaman evde hemen helva yapılır (Kaynak kişi, 25,6). Helva ölünün yastığının yanına konur. Meleklerin helvanın kokusuna geleceğine inanılır. O helva yenmez ve ayak basmayan bir yere dökülür. Ölü yanında hapşıran biri olursa bu durum hoş karşılanmaz ve hapşıran kişinin gömleğinin yakası yırtılır. Ölen şahsın boynu eğri ise “arkasından birini götürecek” ya da “peşinden biri ölecek” inancı halk arasında yaygındır. Ölünün üzerinde öldüğü döşeğe “ölü döşeği” denir. Ölü döşeği “ölünün canı içinde kalmıştır” diye dışarı çıkarılır. Birkaç gün dışarıda kaldıktan sonra yünleri ile beraber yıkanır. Ölü olan eve “ölü evi” ya da “cenaze evi” denir. Ölen şahsın öldüğü odada üç gün boyunca ışık ya da mum yanar. Cenaze evinde ölüm hadisesinden bir hafta boyunca evdeki ocağa yağ atılır. Bu uygulamadan maksat yörede ölünün ruhunun evinde dolaştığına inanılır ve ruh evde anılıp anılmadığını merak edermiş. Ocakta yanan yağın kokusundan ruh anılıp anılmadığını anlarmış (Kaynak kişi, 25,6,22),

4.4.2.1. Cenazenin Duyurulması

Ölüm anı gerçekleşince camiden sela okunur ve köy meydanında hoparlörden birkaç defa ilan yapılır. Cenazenin defni hemen olmaz. Uzakta bulunan yakınları varsa onlar beklenir. Ölüm hadisesi akşam olmuş ise ertesi gün öğle vakti defnedilir. İkinci zamanından sonra defin olayı çok görülmez. (Kaynak kişi, 4)

4.4.2.2. Yıkama ve Kefenleme

Yıkama ve kefenlenmenin öncesinde ölü kendi evinde bir müddet bekletilir. Yakınları ve akrabaları başında ağıt yakarak ağlarlar. Sonra ölü evinin önünde cenazenin yıkanması için hazırlıklar başlar. “Cıngıllı” adı verilen büyük bakır kazanlarda cenazenin yıkanacağı su hazırlanır. Bu suya cenaze suyu adı verilir. Cenaze suyunun maddi ve manevi kirleri arıtacağı inancı vardır ve bu suyun bulunduğu kazanlara el sokulmaz. Ölü suyu için üç adet kazan hazırlanır. Kazanlardan birinin içinde soğuk su vardır. Bir diğzerinin altı yakılarak su ısıtılır ve diğzer kazanda da su ılıştırılır. Suyun sıcaklığı maşrapa ile ele dökülerek tespit edilir. (Kaynak kişi, 25)

Kadın cenazeyi kadınlar, erkek cenazeyi ise hoca yıkar. Hoca yok ise köyden tecrübeli şahıslar bu işi üstlenir. Yörede cenaze için yapılan her işin çok büyük sevap kazandıracağı inancı vardır. Cenaze teneşir tahtasına yatırılır. Yıkama esnasında yanında yakın akrabaları vardır. Cenazenin yıkanması ve temizlenmesi sona erdikten sonra yakın akrabaları cenazeye su dökerler. Su dökmeyi ölen kişiye karşı son vazifeleri olarak sayarlar. Su dökerken ölüye “hakkını helal et” derler. (Kaynak kişi, 25)

Yıkama işleminin ardından ölünün kefenlenmesine geçilir. Yörede kefene “dikişsiz gömlek” denir. Yöredeki geleneksel Alevi inancına göre musahip olan çiftlerin musahip oldukları gece giydikleri beyaz elbiseleri kefeninin üzerine konur. Musahip erkanında giyilen beyaz dikişsiz elbiselerde “ölmeden evvel ölmeyi” temsil etmektedir. Yine aynı şekilde o gece

örtündükleri tülbentleri de kefenin üzerine konarak ölüyle beraber gömülür. Kefenleme bittikten sonra ölü üzerine gül suyu dökülür ve tabuta yerleştirilir. Cenaze tabuta konulduktan sonra yeni bir ölüm olmamasını temenni için su konulan kazanlar ters çevrilir. Ters çevrilen kazanlar yerinden kaldırıldıktan sonra da yine aynı niyetle kazanların yerine ateş yakılır. (Kaynak kişi, 25,6)

4.4.2.3. Dar çekme ve Dar Duası

Geleneksel Alevi inancına göre ölen bir kişinin ahirette huzuru için darı çekilir. Ölen şahsın geride bıraktığı borcu, işlemiş olduğu bir kusur varsa dede huzurunda kurulan bir mecliste helallik alınır ve ölünün ahirete temiz gitmesi temenni edilir. Yörede sadece musahipli olan şahısların darı çekilir. Dar çekme şu şekilde olmaktadır.

Ölünün yıkanması esnasında altı musahipli çift dede ve hoca ile beraber müsait bir eve ya da cem evine giderler. Dar çekilmeden önce herkes şeriat abdesti denilen normal namaz abdesti alınır. Daha sonra dede oradakilere tarikat abdesti aldırır. Önce meydana seccade serilerek tarikat namazı kılınır. Tarikat namazı şu şekildedir. (Kaynak kişi, 4,27)

Altı musahip çift yani on iki kişi seccade üzerine gelerek dara durur. Dede şu şekilde dua eder:

“Salındığınız Mansur darı, gördüğünüz Hak didarı, aşk ola bu yola erenler” der. Sonra dara duran musahip çiftler secdeye giderek niyaz ederler. Sonra seccade üzerinde duran musahip çiftler diz üstü otururlar ve dede tekrar sorar:

“Ne gördünüz ne işittiniz erenler” der. Onlarda “Hak gördük hak işittik el gördük meydana geldik” derler. Dede: “Allah Eyvallah” der. Musahip çiftler tekrar secdede niyaz ederler. Dede: “Baş kaldırın doğru söyleyin dedi Şah-ı Evliya” dedikten sonra musahip çiftler diz üstü oturup dedenin telkinlerini dinlerler. Dede: “Gözünle görmediğini söyleme, duymadığını söyleme, doğru gel, dost gördüğünü incitme. Buradaki canlar birbirinden razı mı? Küslük varsa dara durmayın. Bu mevta için dara duracaksınız.” Der ve oradakiler ayağa kalkarlar. Sağ elleri göğüslerinin üzerine koyarlar. Sol elleri sol

bacaklarına yapışıktır ve sağ elin baş parmağı sol elin baş parmağı üzerine gelecek şekilde yapılarak darda durulur. Dara durduktan sonra hoca dar duasını yapar. Dar duası bitene kadar oradakiler dar düzenlerini bozmadan beklerler ve yeri geldiği zaman Allah Allah deyip duaya eşlik ederler. Dar duası şu şekildedir:

4.4.2.3.1. Dar Duası

“Bismillahirrahmanirrahim.

Bismillah vebillah ve minallah ve illallah ya müfettihül ebvab ya el hacetilahi ya Rabbelalemin ve ya Erhamürrahimin hacet kapılarını aç hacetlerimizi sen kabul eyle hacet kapılarını açık eyle ya Rabbelalemin ve ya Erhamürrahim ya iki cihan serveri Muhammet Mustafa sallallahü teala aleyhi vesellem hazretleri ve şahı merdan imam Aliy’el Murteza işimizi asan eyle sen himmet eyle. Diyelim bir Allah Allah.

Ellezi halakasse mavati vel ardı vema beynehuma fi sittetil eyyamı sümme esteva alel arşı Rahman bu okunan Kur'an-ı Azimin ve Kur'an-ı Kerim'in ve fazileti hürmet hakkı için Hak Teala hazretleri ol geçen merhumun kabrini cennet'ül me'va sualini asan eyleye ve azabı varsa af eyleye cümle günahlarını bağış eyleye rahmet ve mağfiret üzereyse rahmetin ve mağfiretin günden güne gani eyleye diyelim Allah Allah. Yedi kat gök ve yedi kat yeri arş ve kürsi levhi kalemi on sekiz bin alem ile olan inleri ve cinleri devleri perileri, yeryüzünde olan insanları ve hayvanları ve hava yüzünde kuşları ve derya yüzünde olan balıkları ve cümle mahlukları sen yarattın senin bin bir isminin ve ulu adın hürmeti hakkı için ol geçen merhumun kabrini cennet'ül me'va, sualini asan eyleye ve azabı varsa af eyleye cümle günahlarını bağış eyleye, rahmet ve mağfiret üzereyse rahmetin ve mağfiretin günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah

Ya Rab! Senin birliğin, varlığın, lütfün, keremin, inamin, ihsanın, kadimliğın, faziletin ve azimetin, inayetin hürmet hakkı için Hak Teala hazretleri ol geçen merhumun kabrini cennet'ül me'va sualini asan eyleye

günahı varsa af eyleye cümle günahlarını bağış eyleye rahmetin mağfiretin üzereyse rahmetin ve mağfiretin günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah.

Yedi kat gök yedi kat yerde Arşta kürside levhi kalemde on sekiz bin alemde olan melekleri ve feriştahların ve virtlerinin ve zikirlerinin ve tespihlerinin tehlillerinin ve ibadetlerinin ve azimetlerinin hürmet hakkı için ol geçen merhumun kabrini cennet ül me'va سوالini asan eyleye azabı varsa af eyleye ve cümle günahlarını bağış eyleye rahmet ve mağfiret üzereyse rahmetin ve mağfiretin günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah.

Naat-ı Aliyel Mazharı Acaip tevcudu anneyleke fi navibi illallah hacetel aleyha külle hemmin ve gammin seyyen celibi inayetiye ya Allah Ya Allah Ya Allah bi Nuri nübüvvetike Ya Muhammed Ya Muhammed Ya Muhammet ve bi sırrı velayetike Ya Ali Ya Ali Ya Ali ve aleyha muhavvelin edrikli edrikli edrikli ağıslı ağıslı ağıslı la fetha illa ali la seyfe illa zülfikar bu zikrolunan naatı Alinin izzeti ve şevketi Azimetü bereketü Hürmetü Hakkı için Hak Teala Hazretlerinin ol geçen mahrumun kabrini cennet'ül me'va سوالini asan eyleye azabı varsa af eyleye ve cümle bağış eyleye rahmet ve mağfiretinin üzereyse ve günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah.

İki cihan serveri Muhammed Mustafa sallahu teala aleyhi ve selem Hazretlerinin ve Şah-ı Merdan Aliyel Murteza'nın ve Fatıma'tul Zehra'nın Hatice'tül Kübra'nın İmam Zeynel Abidin ve İmam Muhammed Bakır'ın ve İmam Cafer Sadık'ın ve İmam Musa Kazım'ın ve İmam Musa Rıza'nın ve İmam Muhammed Taki'nın ve İmam Ali'yül Naki'nin ve İmam Hasan El Askeri'nin ve İmam Muhammet Mehdinin ve bu zikrolunan azim imamların hürmeti hakkı için ol geçen merhumun kabrini cennet ül me'va سوالini asan eyleye azabı varsa af eyleye ve cümle günahlarını bağış eyleye rahmet mağfiret üzereyken rahmet ve mağfiretin günden güne gani eyleye Diyelim Allah Allah.

Ve Adem Peygamber'in ve Havva Ana'nın ve Güruhu Naci'nin ve Adem peygambere olan hürmeti ve izzetin ve azimetin ve buyruk tutup secde eden meleklerin ve O'na olan secdenin ve olan hasenatın ve cümle anın evladı olan Peygamberlerin hürmeti hakkı için Hak Teala Hazretleri ol geçen

merhumun kabrini cennet ül me'va sualini asan eyleye azabı varsa af eyleye ve cümle günahlarının bahşeyeye rahmet mağfiretin üzereyse rahmet mağfiretin günden gani eyleye. Diyelim Allah Allah.

İbrahim Halil Peygamber'e Hak Teala Hazretleri ateşi gülizar ettiğinin ve Davut Peygamberin elindeki demiri odsuz mum ettiğini Süleyman Peygamber'in parmağında olan mührünün inse cin ne deve periye oda suya ve tuyura hüküm yürüttüğünün hürmeti hakkı için Hak Teala hazretleri ol geçen merhumun kabrini cennet ül me'va sualinin asan eyleye azabı varsa af eyleye ve cümle günahları bağış eyleye rahmet ve mağfiret üzereyken rahmet ve mağfiretin günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah

Eyüp Peygamber'in tenine kurtlar yürüyüp yine sıhhat bulunduğu ve Yakup Peygamber'in oğlu Yusuf' tan ayrılıp ağlaya ağlaya bağı püryan ve ciğeri giryan iki gözleri ama olup Yusuf'u dahi Mısır'a sultan edip bir nice zaman hasreti birbirine kavuşup peygamberin gözleri açılıp şadı hürrem olup ve ol düşünün hürmeti hakkı için ol geçen merhumun kabrini cennet'ül me'va sualin asan eyleye azabı varsa af eyleye ve cümle günahlarını bağış eyleye rahmet ve mağfiret üzereyse rahmet mağfiretin günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah ..

Musa Peygamber Tur Dağı'nda etti hak ile kelam ve münacatlarının ve elinde asa olan ervah olup evranı yuttuğunun asa ile gösterdiği mucizatin ve İsa Peygamber'in nefesi gösterdiği mucizatin anın sözü ile hak teala ölülere diri kıldığını hürmeti hakkı için ol geçen merhumun kabrini cennet'ül me'va sualinin asan eyleye gazabı varsa af eyleye ve cümle günahlarını bağış eyleye rahmet ve mağfiret üzereyse rahmet ve mağfiretini günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah.

Davut'la nazil olan Zebur'un ve Musa'ya nazil olan Tevrat'ın ve İsa'ya nazil olan İncil'in ve iki cihan serveri Muhammed Mustafa sallallahü teala aleyhi ve sellem hazretlerine nazil olan Kuranı Azimin Kur'an-ı Kerim'in zikrolunan dört kitabın ve yüz on dört surenin otuz iki sübhanın yirmi dokuz hecenin hürmeti hakkı için ol geçen merhumun cennet'ül me'va sualini asan eyleye azabı varsa af eyleye ve cümle günahlarını bağış eyleye mağfiret

üzereyse rahmetin ve mağfiretin günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah

Ve cemaat arş melekleri Cebrail, Mikail, İsrail, Azrail ululukları ve azametleri i hürmeti hakkı için hak teala hazretleri ol geçen merhumun kabrini cennet'ül me'va sualini asan eyleye azabı varsa af eyleye ve cimle günahlarını bağış eyleye rahmet ve mağfiret üzereyse rahmetin mağfiretin günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah.

Ve iki cihan serveri Muhammed Mustafa Sallallahü teala aleyhi ve sellem hazretlerine hak teala hazretleri ihsan edip şefaatin hürmetin mucizatın kerametini ve şahı Merdan Aliyel Murteza'nın kerametinin azametinin Düldülün Zülfükar'ının ve Kamberinin Zülfükar'la ettiği kazanın hürmeti hakkı için hak teala hazretleri ol geçen merhumun kabrinin cennet'ül me'va sualini asan eyleye varsa af eyleye cümle günahlarını bağış eyleye rahmet ve mağfiretini günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah .

Yedi tamu sekiz cennetin ve uçmağın içinde olan dört ırmağın biri süttür biri baldır biri amberdir biri kevserdir ve ona sahip olan imam Aliyel Murteza'nın zürriyetinden olan imamların ve vicdanlarının ve hurilerin ve hülle donu İdris nebinin ve ab-ı kevserden nasip olan mümin müslim kardeşlerin hürmeti hakkı için Hak teala hazretlerinin ol geçen Merhumun kabrini cennet'ül me'va sualini asan eyleye azabı varsa af eyleye cimle günahlarını bağış eyleye rahmet ve mağfiret üzere ise rahmet ve mağfiretinin günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah.

İki Cihan serveri ve sırrı Aliyel Murteza'nın ve varlıkları Mıhrabın vurundukları tacın ve ol miraca giderken bindiği Burak'ın Burak getiren Cebrail Emin'in ve ayağı altında olan bile kalkıp Muallak taşının vel ol miraçta hak ile vuslat olup merhaba edip kullarının ve söylenen doksan kelimelerinin ve anda olan sohbet irfanın anda denilen hacetlerin ve anda olan ibadetlerin ve iradelerin ve anda kabul olan duaların ve anda olan secde temaşanın ve ziyarete gelen meleklerin ve feriştahtarın ve kırklar ceminde içilen şerbetin ve anı getiren Selman'ın Farisi'nin ve anda olan meclis irfanının ve anda tutulan kırklar semahının ve hazretin Habib'in kırklara şevk ettiği semanın ol Hakk'ın divanı dergah kabul olan ulu Azimin cemiyetin hürmeti hakkı için hak teala

hakkı için ol geçen merhumun kabrini cennet ül me'va. sualini asan eyleye azabı varsa af eyleye ve cümle günahlarını bağış eyleye rahmet mağfiret üzere ise rahmetin ve mağfiretin günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah.

Ve Hakk'a yakın olan mümin ve müslim kulların duası mustecap olan canlıların ve Halep'te yatan Nesimi'nin Bağdat'ta asılan Mansur'un ve dar'ul Mansur'un olan mümin Müslim canların ve -çekilen ali gülbenginin hürmeti hakkı için hak teala hazretlerinin ol geçen merhumun kabrinin 'Ve cennet ül me'va sualinin asan eyleye azabı varsa af eyleye cümle günahlarını bağış eyleye rahmet ve mağfiret üzere ise rahmet ve mağfiretini gani eyleye. Diyelim Allah Allah.

Ya Rab yüzümüz kara, günahımız çoktur. Divan dergahında duamızı kabul eyle, red eyleme. Ol senin halkın hakkı için fazlı muhabbettin zatı hakkı için Muhammed Mustafa sallallahu teala aleyhi ve sellem hazretleri hakkı için aşk-ı Murteza hakkı için kelamı kadım allamel esma dahi aynel hakkı için mualla arş kürsi hakkı için Muhammet Mustafa Sallallahu teala aleyhi ve sellem hazretleri imamı Ali hakkı için Veliler hırkası şalı hakkı için nebinin gittiği miraç hakkı için Mekke ve Medine Haç hakkı için ser eser cümle enbiya tariki remz-i evliya hakkı için Müdam bağırdığın ol şah hakkı için hacet kabul olan erler hakkı için Kerbela'da dökülen imam Hüseyin şehit kanı hakkı için yüz yirmi dört bin peygamberlerin üç yüz on üç mürsellerin nebilerin alçakta yücede zahirde batında olan erler evliyaların azizlerin şehitlerin gözcülerin bekçilerin düşmüş canların dört köşe yedi iklim levhi kalem onsekiz bin alemi saklayıp bekleyenlerin yüzü suyu hürmeti hakkı için Hak teala Hazretleri ol geçen merhumun kabrini cennet ül me'va sualinin asan eyleye gazabı varsa af eyleye cümle günahlarını bağış eyleye rahmeti rahmet üzere ise rahmetin ve mağfiretin günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah

Yalnızlara yoldaş ve çağırana yetişen boz atlı ak donlu elli altın çevgenli başı yeşil kispetli Hazreti Hızır İlyas ve Hazreti Hızır Nebi'nin karanlık ikliminde içtiği ab-ı hayatın ve ab-ı hayatı bulup kendine içirenin hürmeti hakkı için Hak Teala hazretleri ol geçen merhumun kabrini cennet ül me'va sualini asan eyleye azabı varsa af eyleye ve cümle günahlarını bağış

eyleye rahmet mağfiret üzereyse rahmetin mağfiretin günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah.

On iki İmam Şehzade imamlar hakkı için çağırınca yetişen erler hakkı için ene'l hal söyleyen Mansur hakkı için şehitlerden dökülen kanlar hakkı için koca Hamdullah hakkı için Erenler ettiği ikrar hakkı için üçler yediler kırklar hakkı için.budala serseri hakkı için mecnun Leyla hasreti hakkı için erenler hırkası şalı hakkı için vatani kurtaran Ali hakkı için saf ehli saf hakkı için aşıklar sadıklar sohbeti hakkı için Hakikat ehlinin dini hakkı için eyvallah ehli insaf hakkı için ve Rum diyarı evliyaları sıdkı hakkı için Horasan pirleri nutku hakkı için pinhan dervişleri sırrı hakkı için aşıklar ateşi hakkı için suçum bağışla Kerbela hakkı için gamı, Müminler şahı hakkı için kabul et duamı ki sensin cümlelerin penahı hürmet hakkı için hak teala hakkı için ol geçen merhumun kabrini cennet'ül me'va sualini asan eyle gazabı varsa af eyle ve cümle günahlarını bağış eyle rahmet mağfiretin üzereyse rahmet ve mağfireti günden güne gani eyleye. Diyelim Allah Allah.

Ve mecliste hazır olup Allah Allah diyenlerin Mümin ve Müslim Kardeşlerin geçmişlerine dahi Hak Teala Hazretleri rahmet eyleyip nurlarını ve derecelerinin gani edip bakılarının ömürlerinin tıfıl binaların berk eyleye gani sanatların mübarek eyleye istekleri kabul ola Muratları hasıl ola Mehdi sahip zaman zuhur ola mevtamıza hak gark rahmet eyleye ve cümle yezitler hur hakir ola mümin Müslim kardeşler şadı hürrem ola dem be dem diyelim Hü.” (Kaynak kişi, 4,27)

Dar duası bittikten sonra dede dardan indirme duasını yapar. Dede: “Allah Allah hayır hizmetleriniz kabul ola. Hak ola Hak yolunda kabul ola. Hak defterine kayıt ola. Secdeye eğildiğiniz başlar ağrı, acı görmeye, günahlar af ola, durduğunuz darlar kabul ola” der. Dardakiler secdeye giderek niyaz ederler ve diz üstü otururlar. Hoca Kur'an-ı Kerim okur ve dar çekme işlemi biter.

Cenazenin yakınlarından birisi orda bulunan şahıslara dar çekenlerinin hakkını helal etmesi için para verir. Ama genellikle bu para temsildir ve kabul edilmez. (Kaynak kişi, 4)

4.4.2.4. Su Selası

Tabuta konulan cenaze evinin önüne ya da daha müsait genişçe bir yere götürülerek bir masa üzerine yerleştirilir ve “su selası “ okunur. Su selasının Yunus Emre’ye ait olduğu söylenir. Selanın sonundaki Yunus Emre’nin hangi Yunus olduğu noktasında kesin bir bilgimiz bulunmamaktadır. Su selasını köyde okuyan yoktur. Cenaze olduğu zaman Amasya’nın Suluova ilçesinden veya Merzifon’un Kayadüzü kasabasından şahıslar çağrılır. Su selasını okuyacak şahıs tabutun arkasına geçer ve cemaatte onun arkasında saf olur. Selayı okuyan şahsın sesi gür ve dokunaklı olmalıdır. Sela şu şekildedir:

Essalatu vesselamu aleyke ya Resullah
 Essalatu vesselamu aleyke ya Habiballah
 Essalatu vesselamu aleyke ya seyyiden evvelin vel ahirin
 Övün fani dünya övün
 Yüreğime vurdun düğüm
 Cenaze namazıma bugün
 Gelenlere selam olsun
 Gider olduk kastınıza
 Selam olsun dostumuza
 Namaz için üstümüze
 Gelenlere selam olsun
 Ahiret hakkım helal olsun
 Diyenlere selam olsun
 Yunus emre ağlar gülmez
 Akar gözyaşın silmez
 Bu dünya fani kimseye kalmaz
 Kalanlara selam olsun
 Namaz için üstümüze gelenlere selam olsun
 Ahiret hakkım helal olsun
 Diyenlere selam olsun

Essalatu vesselamu aleyke ya Resullah
 Essalatu vesselamu aleyke ya Habiballah
 Essalatu vesselamu aleyke ya seyyiden evvelin vel ahirin
 (Kaynak kişi, 4)

Su selası okunduktan sonra tabut omuzlara alınarak cenaze namazı için tekbirlerle musalla taşına götürülür. Cemaat cenaze namazı için saf tutar. Hoca cemaate “Ey Müslümanlar bu şahsa hakkınızı helal ediyor musunuz?” diye sorar ve cemaat üç defa “helal olsun” der. Sonrasında cenaze namazı kılınır Cenaze namazının ardından tekrar omuzlar üstünde tekbirler eşliğinde defin için köy kabristanlığına götürülür.

4.4.2.5. Cenazenin Defni

Kabristanlığa gelindiği zaman mezar hazırlanmış olur. Mezarlar genellikle ölüm haberi duyulur duyulmaz kazılmaya başlanır. Köyde mezar kazma işi gönüllü yapılır ve mezar kazmanın sevabının büyük olduğuna inanılır. Tabuttan çıkarılan ceset kazılan mezara yerleştirilir. Yerleştirme işini ölünün yakınları yapar. Mezara yerleştirilen ölünün kefen bağları çözülür. Yörede, ölünün kefen bağları çözülme o sene yağmur olmayacağı inancı vardır (Kaynak kişi, 25,4). Köyde cenaze olduğu sene yağmur yağmazsa “ölünün ağzına kefen mi toplandı ” ya da “ölünün kefeninin kuşağı bağlı mı kaldı ” gibi sorular sorulur. Ve köylüden para toplanarak mezarlıkta kurban kesilip yağmur duası yapılır. (Kaynak kişi, 25,4)

Mezarlığa yerleştirilen ölünün üzerine toprak atmanın büyük sevabı olduğu inancı vardır. Mezara toprağı ilk önce toprağı ilk kazan şahıs atar. Toprak atılan kürek asla yere bırakılmaz ve elden ele verilir. Mezar kapatıldığı zaman mezar başında kuran okunur. Dua edilir. Sonra oradakilere mevtanın ruhu için lokma dağıtılır. Lokma genelde tatlı türü bisküvi ya da lokumdur. Sonra ölünün yakınları sıraya dizilerek defin için gelenlerle görüşürler ve taziyelerini kabul ederler. Taziye için genelde şu ifadeler kullanılır.

“Başını sağ olsun, Allah rahmet etsin, mekanı cennet olsun, Allah gençlere uzun ömür versin, Allah sabır versin, toprağı bol olsun, Allah başka acı göstermesin” (Kaynak kişi, 25,27,).

4.4.2.6. Kabir Kurbanı

Yörede ölüm haberi alınır alınmaz kabir kurbanı hazırlıkları yapılır. Bu hizmet köylü tarafından ölü yakınlarının haberi olmaksızın yapılır. Ölü yakınları daha sonra harcanan meblağı köylüye öder. (Kaynak kişi, 4)

Kabir kurbanı köyün cem evinde kesilir. Ve cem evinde pişirilerek cem evinin yemek hanesinde ikram edilir.Cenazenin defninin ardından pişirilen kurban eti köylüye ve taziye için gelenlere ikram edilir. Kabir kurbanı yenildikten sonra ölü için dua edilir ve Kur'an-ı Kerim okunur. Yemek yiyen kişiler ölü yakınlarına “geçmişlerinizin canına değsin” derler. (Kaynak kişi, 25,4)

4.4.2.7. Başsağlığı ve Taziye

Kabir kurbanının ardından ölü evine başsağlığına gidilir. Başsağlığına giden şahıslar yanlarında yemek ve kuru gıda götürürler. Yaklaşık bir hafta boyunca eş dost cenaze evini boş bırakmaz ve cenaze yakınlarına destek olurlar. Başsağlığına gelenler cenaze sahiplerine “Başını sağ olsun, Allah rahmet etsin, mekanı cennet olsun, Allah gençlere uzun ömür versin, Allah sabır versin, toprağı bol olsun, Allah başka acı göstermesin” gibi ifadelerle taziyede bulunurlar. (Kaynak kişi, 25,4)

4.4.3. Yas Tutma

Cenazenin defninden sonra yaklaşık on gün boyunca cenaze evinde yas tutulur. Cenaze evinde yüksek sesle gülünmez, televizyon izlenmez, kıyafetler sıradan ve koyu renkli olur. Erkekler tıraş olmazlar. Bu süre zarfında köyde düğün ve eğlence yapılmaz. Eğer daha önce karar alınmışsa düğün sahibi cenaze sahipleri ile helalleşir ve düğününü da sade bir şekilde yapar. (Kaynak kişi, 4)

4.4.4. Ölümün Ardından Belirli Günlerde Yapılan Uygulamalar

Cenazenin defninin ardından belirli zamanlarda ölünün kabrinde huzuru için bazı dini uygulamalar yapılır. Bu uygulamalar ölüm hadisesinin yedinci, kırkinci, elli ikinci günleri ve birinci yılında yapılır. Bu uygulamalara yedisi, kırkı, elli ikisi, yıllığı denildiği gibi hepsine genel olarak “ekmek dökmek” de denir. Bu günlerde kurban kesilerek akraba ve komşular davet edilir ve kesilen kurban köyün cem evinde pişirilerek davetlilere ikram edilir. Yemek yenildikten sonra Kur'an-ı Kerim okunur. Kurbanı gelen davetliler ölü yakınlarına “geçmişlerinin canına değsin, Allah kabul etsin” gibi sözler söylerler. Bu günlerin dışında Cuma akşamları yani Perşembe gününün Cuma gününe bağlayan akşam ölü evine Kur'an okutmaya gidilir. Kur'an okutmaya giden şahıslar yanlarında kuru gıda götürerek ölünün ruhuna Kur'an-ı Kerim okuturlar. Köyde Kur'an'ı hoca veya bilen birisi okur. Kuran okuyan şahsa da teberruken havlu ya da para verilir. Alıp almamak okuyan kişinin insiyatifine kalmıştır. (Kaynak kişi, 4))

Ölüyü rüyasında gören şahıs “ölü benden ekmek istiyor” diyerek yine Cuma akşamı ölü evine giderek Kur'an-ı Kerim okutur. ((Kaynak kişi, 4,27)

4.4.5. Mezar Taşının Yapılması

Yörede mezarın taşları ölümün birinci yılında yapılır. Ölünün yıllığı denilen bu uygulamada kurban kesilerek eş, dost davet edilir ve ölünün ruhuna Kur'an okutulur. Sonra mezar taşları mezar üzerine yerleştirilir. (Kaynak kişi, 4)

4.4.6. Mezar Ziyareti

Yörede mezar ziyareti genellikle arefe günü ve bayram günlerinde yapılır. Mezar başında Kur'an okutulur. Mezarlara su dökülür ve mezar üzerine çiçek dikilir. Mezarların yanlarına su olukları yapılır. O oluklardan su içen mahlukatın ölüye sevap kazandıracağı inancı vardır. (Kaynak kişi, 27)

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KARGA KÖYÜ'NDE HALK HEKİMLİĞİ, HALK İNANÇLARI, KUTSAL KABUL EDİLEN YERLER, EĞLENCERLER VE BAYRAMLAR

5.1. KARGA KÖYÜ'NDE HALK HEKİMLİĞİ

Karga Köyü'nde bulunan halk hekimliği uygulamalarına geçmeden önce halk hekimliğinin ne olduğunu tanımlamak gerektiği kanaatindeyiz. Halk hekimliği, "halkın olanak bulamadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanımlama ve sağlatma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği" (Boratav,1999:155) denir.

5.1.1. Tekke ve Türbelere Gitme

Günümüzde her ne kadar tıp ilmi çoğu hastalığın tedavi yöntemini bulmuş olsa da yine insanlar gerek geleneğin gerekse inançların bir ürünü olarak halk hekimliğine başvurumaktadırlar. İncelemede bulunduğunuz Karga Köyü'nde geleneksel Alevi inancının içinde barındırdığı bazı inanç ritüelleri gereğince türbe ve ocaklara olan ilgi ve alakanın günümüzde de canlılığını koruduğunu görmekteyiz. Köylünün eğitim seviyesindeki artış ve köyün şehre ve hastaneye yakın olmasına rağmen insanların bu uygulamalardan vazgeçmemiş olması halk hekimliğinin tıbbi çözümden ziyade bir inanç ve itikat haline geldiği kanaatindeyiz.

Yörede hastalıklara şifa ve dertlere deva aramak için tekke ve türbe ziyaretleri, ocak sahiplerini ziyaret etme, bitkisel ilaçlar kullanma gibi halk hekimliği uygulamalarına başvurulur. Yörede köy merkezinde bulunan Arap

tekke⁵⁷, köy mezarlığında bulunan Ağaca tekke⁵⁸, Ladik ilçesine bağlı Meşepınar köyünde bulunan Gurdak tekkesi, Ladik ilçesi Çamlıköy'de bulunan Kocaoğlan türbesi, Suluova ilçesinde bulunan Gani Baba türbesi , Amasya ilinde bulunan Hamdullah Efendi türbesi ve Amasya Yassıçal kasabasında bulunan Erkonaş Baba türbesi , Merzifon'da bulunan Piri Baba türbesi⁵⁹ gibi yerlere ziyaretlerde bulunulur. Bu türbelere adaklar adanır ve burada yatan zatların yüzü suyu hürmetine dua edilir. Ziyaret edilen türbe ve tekkelerden toprak alınır. Bu toprağa cevher ya da cöher adı verilir. Alınan cevher sulandırılarak hastaya içirilir ve hastanın şifa bulacağı ümit edilir. Ayrıca Piri Baba ve Gani Baba'nın kabirleri üstünde bulunan geyik boynuzlarının⁶⁰ vücuda sürüldüğü zaman hastalıklara şifa olacağı inancı vardır. Yine Piri Baba türbesinde bulunan dilek duvarına taş⁶¹ yapıştırılır. Taş duvarda durursa tutulan dilek kabul olur. Amasya ili Yassıçal kasabasında bulunan Erkonaş Baba türbesine felçli hastalar götürülür ve orada birkaç saat bırakılır. Orada kalan hastanın şifa bulacağı inancı vardır. Ladik ilçesi Köseoğlu köyü mezarlığında bulunan Çomaklı adlı türbeden bir dal kırılır ama dal yerinden koparılmaz. Dal kırıldığı zaman vücutta bulunan siğillerin kaybolacağı inancı vardır ve bu durum birçok kişinin tecrübesi ile tahakkuk etmiştir. (Kaynak kişi,25,4,22,6)

5.1.2. Bitkisel Tedavi

Köyde uygulanan bir diğer halk hekimliği ise bitkisel tedavi ve bazı özel karışımlardır. Bu ilaçlara genel olarak kocakarı ilaçları denilmektedir. Her hastalık için farkı bir bitki ve karışım tavsiye edilir. Bu uygulamayı genellikle yaşlı ve tecrübeli şahıslar yapmaktadırlar. Bazı hastalıklar için tavsiye edilen bitki ve karışımlar şu şekildedir. (Kaynak kişi,25,6,22)

⁵⁷ bkz. Resim 22,23,24

⁵⁸ bkz. Resim 26,27

⁵⁹ bkz. Resim 18,19

⁶⁰ bkz. Resim 20

⁶¹ bkz. Resim 21

HASTALIKLAR	KULLANILAN BİTKİLER						
	Nane Limon	İhlamur	Isırgan otu	Sirke	Kuşburnu	Yumurta yakısı	Zeytin
Yüksek Ateş	X			X	X		
Ses Kısılması	X	X			X		
Grip	X	X			X		
Nefes Darlığı	X	X			X		
Kırık, Burkulma							X
Güneş Çarpması				X			
Bel Ağrısı						X	
Kansızlık					X		
Yanık						X	

HASTALIKLAR	KULLANILAN BİTKİLER				
	Ekmek	Yoğurt	Tütün	Tahin helvası	Keten Tohumu süt karışım
Arpacık (it dirseği)	X				
Kanama			X		
Anne Sütü için				X	
Güneş yanığı		X			
Arı Sokması		X			
Kabakulak					X

5.1.3. Ocaklar

Karga Köyü'ndeki bir diğer halk hekimliği uygulaması da ocaklara müracaat etmektir. Ocak kelimesi değişik anlamlarda kullanılmakla birlikte halk hekimliğinde müracaat edilen ocaktan anlaşılması gereken mana “belirli bir veya birkaç hastalığı sağıtma gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimsedir.”(Boratav:1999,144). Köy halkının müracaat ettiği ocaklar genellikle aynı köyde oturmaktadır. Köyde, dermo ocağı, kulunç ocağı, siğil ocağı, sarılık ocağı, kulak suyu ocağı gibi ocaklar vardır. (Kaynak kişi,25)

5.1.3.1. Dermo (Sedef) Ocağı

Halk dilinde dermo olarak kullanılan sedef hastalığı için köyde Çıldırlar olarak bilinen Mustafa Yeter'e gidilir. Mustafa Yeter bu hastalığı tedavi etmek için bir bıçağı kor halindeki köze sokar. Bir bezi o köze basıp deri üzerindeki yaralara sürer. Bıçağı ateşe tuttukça yaraların kuruyup iyileşeceğine inanılır. Mustafa Yeter iki yıl önce vefat etmiştir ve ocak, eşi ve oğlu ile devam etmektedir. (Kaynak kişi, 6)

5.1.3.2. Kulunç ve Kulak Suyu Ocağı

Kulunç ocağı ise omuza veya bele giren kulunç ağrıları için köyde Manik olarak bilinen Fadime Özdemir'e müracaat edilirdi. Manik öldüğü için şuan bilinen bir temsilcisi yoktur ve kendinden sonra el verip vermediği bilinmemektedir. Fakat yine bu tür ağrısı olan şahıslara Manik'in akrabaları “El benim değil Manik'in” evi dedikleri zaman hastanın şifa bulduğu söylenmektedir. Yine Manik hayatta iken kulak akıntısı olan çocuklar Manik'e götürülür ve orada şifa bulurlarmış. Kulak akıntısı veya ağrısı olan çocuklar için Manik, Tenis pınarından bir tas su almış ve arkasına bakmadan ve

kimseyle konuşmadan eve gelirmiş. Besmele çekerek rahatsız olan çocuğun kulağına üç damla su damlatırmış ve çocuk şifa bulurmuş. Bu uygulamayı günümüzde Manik'in akrabaları devam ettirmektedir. (Kaynak kişi,25)

5.1.3.3. Sarılık Ocağı

Köydeki diğer ocak da sarılık ocağıdır. Çocuk zayıf olup gelişmiyorsa, sararıyorsa köyde Kurtçaninkızı adıyla bilinen Satı Ergül adlı kadına müracaat edilirdi. Satı Ergül'ün evinin önünde buluna taşta çocuk yatılır ve burada ılık su ile çocuk yıkanır. Orada bir öğün yemek yenir ve çocuğun koynuna ekmek konup geri dönülürdü. Satı Ergül birkaç yıl önce vefat etmiştir ve arkasından el verdiği birinin olup olmadığı bilinmemektedir. Aynı zamanda ocak zade olan bu sülalenin fertlerinin bu sarılık ocağı olabileceği inancı vardır. (Kaynak kişi,25,6)

5.1.3.4. Siğil Ocağı

Köydeki bir diğer ocak ise siğil ocağıdır. Ocağın ilk sahibi İbrahim Ergül olarak bilinir ve çocukları ve torunlarının da bu ocağı devam ettirdiği görülür. Vücudunda siğil olan şahıslar her ayın ilk çarşambası bu ocak mensuplarını ziyarete giderler. Ocak sahipleri siğil üzerine sarımsak ve tuz koyarak bastırırlar ve üç İhlas suresi bir de Fatıha suresi okuyup siğil üzerine üflerler. Sonra o sarımsağı kimsenin bilmediği bir yere gömerler. Bu şekilde siğillerin kaybolacağına inanılır.

Köyde şifa için gidilen ocak sahipleri genelde herhangi bir ücret kabul etmemektedirler ama ziyaretçilerin ısrarı üzerine almaktadırlar(Kaynak kişi,10,30,25,6)

5.2. KARGA KÖYÜNDE HALK İNANÇLARI

Karga Köyü'nde halk arasında tespit edilen bazı inanışlar şu şekildedir.

5.2.1. Günlerle İlgili Halk İnançları

- Pazar geceleri kadınlar oya örmezler, el işi yapmazlar. Bu geceye Fatma ana gecesi denir. Hz. Fatma'nın “bu gece iş yapan benim şefaetimden mahrum kalsın” dediğine inanılır. (Kaynak kişi,25)
- Cuma günü ev süpürülmez, çifte gidilmez, hamur yoğrulmaz, Cuma günü maya tutmayacağına ve un çuvalının bereketinin kaçacağına inanılır. Çamaşır yıkanmaz. (Kaynak kişi,25)
- Cuma gecesi çöp, gübür dökülmez. O gece yer, gök mühürlüdür. (Kaynak kişi,25)
- Cuma gecesi tekke ve türbelere mum yakılır. (Kaynak kişi,25)

5.2.2. Yağmur İle İlgili Halk İnançları

- Yağmur yağmadığı zaman köy halkı köy mezarlığında topluca kurban keserler. Köy mezarlığı köyden büyük bir kişinin önderliğinde tekbir getirilerek üç defa tur atılır. (Kaynak kişi,22)
- Yağmur yağması için saf mizaçlı bir kadının kafasına kalbur konup içine küçük leğen yerleştirilir. Leğenin içine su konarak içine kurbağa atılır. Kadın köyün mezarlığında tur atar. Kurbağa leğenden zıplayıp gittikten sonra yağmurun yağması temenni edilir. (Kaynak kişi,25,23)

5.2.3. Tekke, Türbe ve Yatırlarla İlgili Halk İnançları

- Türbelerde medfun şahısların evliya ve keramet sahibi olduğu inancı vardır. (Kaynak kişi,23)
- Kaynak suların bulunduğu yerler, kaplıcalar tekke kabul edilir. (Kaynak kişi,25)
- Türbe ve yatırlara girerken türbenin kapısı öpülerek niyaz edilir. (Kaynak kişi,22)
- Havza ilçesinde bulunan Aslanağzı Kızgözü Kaplıcaları tekke kabul edilir ve bu yerlerde yapılan duaların kabul olacağına inanılır. Aslanağzının bulunduğu havuz etrafında üç defa dönülür ve dua edilir. Aslanağzı denilen havuza girerek yıkanılır ve suyunun dertlere derman olacağı ümit edilir. (Kaynak kişi,25,6)
- Türbe ve yatırlarda bulunan sandukaların köşeleri öpülerek niyazda bulunulur. (Kaynak kişi,25)
- Tekke ve türbelerde mum yakılır. (Kaynak kişi,25)
- Tekke ve türbelerin bahçelerindeki ulu ağaçlara çaput bağlanır. (Kaynak kişi,25)
- Piri Baba türbesinde bulunan dilek duvarına taş yapıştırılır. Taş duvarda durursa tutulan dilek kabul olur. (Kaynak kişi,22,10,30)
- Piri Baba ve Gani Baba'nın kabirleri üstünde bulunan geyik boynuzlarının vücuda sürüldüğü zaman hastalıklara şifa olur. (Kaynak kişi,22,10,30)
- Tekkelerden ağaç kesilmez. kuru odunlar yakma için eve getirilmez. (Kaynak kişi,25)
- Tekkelerde bulunan hayvanlar öldürülmez. (Kaynak kişi,25)

5.2.4. Diğer Halk İnançları

- Evin oğlu askere gider veya o evden birileri gurbete giderse o gün ev süpürülmez. Askerin o gün giydiği çamaşır evde nasibi kalsın diye askerden gelene kadar yıkanmaz saklanır. Askerden döndüğü zaman yıkanıp giydirilir. (Kaynak kişi,6)
- Askere giden şahsın cebine Arap tekkeden taş konur. Asker döndüğü zaman taşı tekkeye iade eder. (Kaynak kişi,22)
- Eşiğe oturulmaz, basılmaz. Eşiğin içinde mürüvvet, dışında medet vardır. (Kaynak kişi,22)
- Kapı ayakla açılmaz ve kapatılmaz. Kişinin elleri dolu olsa bile kapıyı başı ile örtmelidir. (Kaynak kişi,25)
- Ateşe su dökülmez. Ateş su ile söndürülürse kişinin ocağı söner. (Kaynak kişi,22)
- Küle basılmaz. Küle basmaya uğraka basmak denir. (Kaynak kişi,22,25)
- Ölü yanında hapşırın biri olursa hapşırın kişinin gömleğinin yakası yırtılır. (Kaynak kişi,6)
- Çocuğun kırkı çıkmadan “hırsız olur siye tırnakları kesilmez”. (Kaynak kişi,24)
- Cenaze evinde ölüm hadisesinden bir hafta boyunca evdeki ocağa yağ atılır. Ölünün ruhunun evinde dolaştığına inanılır ve ruh evde anılıp anılmadığını merak edermiş. Ocakta yanan yağın kokusundan ruh anılıp anılmadığını anlarmış. (Kaynak kişi,25,6)

5.3. KARGA KÖYÜNDE KUTSAL KABUL EDİLEN YERLER

Karga Köyü'nde halk nazarında mukaddes olan, dertlerine sıkıntılarına çözüm üretmede; mutlu sevinçli hallerini muhafaza etmede müracaat ettikleri bazı yerler vardır. Halk nazarında bu mekanlar mukaddes addedilmekte ve bu mekanlara özel bir alaka gösterilmektedir. Bu mekanlara olan alakanın kaynağını “Geleneksel Alevi” anlayışında ve geleneksel Aleviliği anlayışına büyük ölçüde kaynaklık eden Eski Türk inancında bulabiliriz. Karga Köyü'nde kutsal sayılan yerler Arap Tekke, Ağca Tekke ve Tenis Pınarı'dır.

5.3.1. Arap Tekke

Köyün tam merkezinde köy camisinin yanında medfun olan ve veli olduğuna inanılan bir zattır. Halk arasında Arap tekke ya da Arap Dede olarak bilinir. Arap Dede'nin kim olduğu, nereden geldiği, ne zamanlarda yaşadığı konusunda herhangi bir bilgi ve belge yoktur. 96 yaşında olan ve köyün en yaşlısı olarak görülen Senem Buyruk'a Arap Dede hakkında sorular sorduğumuzda “kendimi bildim bileli orda mezarı vardır, kim olduğu, nerden geldiği, ne zaman yaşadığını kimse bilmez” cevabını verdi. Eserlerde Arap Dede hakkında hiçbir malumata da rastlanmamaktadır. Köy merkezinde ahşap kulübe⁶² içinde bulunan kabir taştandır⁶³. Sanduka bulunmamaktadır. Mezar yaklaşık 30 yıl önce kulübe şeklinde bir yapının içine alınmıştır. Mezarın içinde bulunduğu kulübeyi köy dışından başka bir şahıs yaptırmıştır. Söylentilere göre Arap Dede o şahsın rüyasına girmiş ve kendisinden böyle bir talepte bulunmuştur. Yaptıran şahıs köylü tarafından tanınmamaktadır.

Köy halkı Arap Dede'nin zaman zaman değişik suretlerde görüldüğünü ve tıpkı Hızır gibi insanların imdadına yetiştiğini söylemektedirler.

(Kaynak kişi,10,18,29)

⁶² Bkz. Resim 22

⁶³ bkz. Resim 23,24

Köylüler Arap Dede'yi gölge suretinde, yaşlı bir kadın suretinde ve uzun boylu yakışıklı bir genç suretinde gördüklerini anlatmaktadırlar. Köy halkından Güller Ergül Arap Dede'nin uzun bir gölge şeklinde geçtiğini ve türbeye girdiğini söylemektedir. Yine köy halkından Zehra Kurtça Arap Dede'nin yaşlı bir kadın suretinde kendisine görüldüğünü söylemektedir. Zehra Kurtça Arap Dede'nin kendisine görünmesini şu şekilde anlatmaktadır.

“Sabah erkenden komşuya gidiyordum. Önümde bir kocakarı gördüm. O komşunun kapısını açtı girdi. Bende arkasındaydım. Sonra ben gittim kapı kilitli idi. Zile bastım kapıyı açtılar. Onlara içeri yaşlı bir kadının geldiğini söyledim. Onlar da kapının kilitli olduğunu ve içeri öyle birinsin giremeyeceğini söylediler. Sonra anladık ki bu içeri giren Arap Dede'dir”.

Yine köylülerden Musa Erdoğan 2006 yılında geçirmiş olduğu kalp ameliyatı sırasında Arap Dede'nin yanına geldiğini ve ameliyat boyunca yanı başında uzun boylu yakışıklı bir genç suretinde beklediğini anlatmaktadır.

Köylünün nazarında Arap Dede çok önemlidir. Her Cuma gecesi yani Perşembe akşamı türbede mum yakılır. Mum yakmak için türbe içerisinde mum ocağı bulunmaktadır⁶⁴. Hastaların şifa bulması için Arap tekkenin toprağından alınıp su ile karıştırılarak hastaya içirilir. Bu toprağa cöher ya da cevher denir. Askere giden şahıslar Arap tekkeden taş alıp ceplerine koyarlar ve döndüklerinde taşı yerine iade ederler. Halk sıkıntılı durumlarında Arap Dede'yi şefaathçi gösterip buraya adaklar adar. Arap tekkede bulunan hiçbir mahlukat zararlı bile olsa öldürülmez. (Kaynak kişi, 25,22)

5.3.2. Ağca Tekke

Köy mezarlığında medfun, veli olduğuna inanılan bir zattır. Köy mezarlığında tıpkı Arap tekke gibi kulübe şeklinde bina edilmiş bir yapı içerisinde kabri bulunmaktadır⁶⁵. Kim olduğu nereden geldiği ve ne zamanlar yaşadığı noktasında herhangi bir malumat yoktur. Köy mezarlığında medfun

⁶⁴ bkz. Resim 25

⁶⁵ bkz. Resim 26

olması mezarlığın tekke olarak kabul edilmesine sebebiyet vermiştir. Yağmur duası köy mezarlığında yapılmaktadır. Ağca Tekke hakkında köyde kerametvari hadiseler anlatılmamaktadır. Fakat halk Ağca Tekke'nin razı olmayacağı düşüncesi ile köy mezarlığından evlerine yakmak için kuru ağaç dahi getirmemektedirler (Kaynak kişi,25,22,4). Ağca dedenin kabri üstünde şöyle bir mısra vardır⁶⁶.

Çıktım dağlar başına
Sahraya hacet kalmadı
İçtim ecel şerbetini
Lokman'a hacet kalmadı

5.3.3. Tenis Pınarı

Köy merkezinde şu anki cem evinin altında olan çeşme halk tarafından tekke kabul edilir⁶⁷. Kaynağını Tevrus Deresi denilen dereden aldığı için Tevrus Pınarı denilmiş ve zamanla Tenis Pınarı adını almıştır. Çeşmenin kitabesinde 1210 tarihi vardır⁶⁸. Tarihin, Hicri, Miladi veya Rumi olduğu noktasında bir bilgi yoktur. Çeşmenin suyu soğuk ve hafiftir. Bu pınardan su içildiği zaman şifa olacağı inancı mevcuttur. Ayrıca su içenin “canı üstüne gelir” deyimi kullanılır. Çeşmenin üst köşesinde mum yakmak için bir boşluk vardır.⁶⁹ Halk her Cuma gecesi yani Perşembe akşamı burada mum yakarak dua eder. (Kaynak kişi,25,22,4,6)

⁶⁶ bkz. Resim 27

⁶⁷ bkz. Resim 28

⁶⁸ bkz. Resim 29

⁶⁹ bkz. Resim 30

5.4. KARGA KÖYÜ'NDE EĞLENCELER VE BAYRAMLAR

Karga Köyü'nde dini bayramlar olan Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı dışında kutlanan ve halk tarafından özelleştirilen belirli günler vardır. Halk bu günleri bayram havasında kutlar. Bu kutlamalar bireysel olmayıp umurun iştirak ettiği faaliyetler şeklindedir. Yani halkın ortak kabulüdür. Dini bayramlar olan ramazan ve Kurban bayramı dışında “Hıdırellez, Harman ve Orak Kaldırma Bayramı, Börek bağlama ve Çiğdem Pilavı” Karga Köyü'nde görülen özel günler arasındandır.

5.4.1. Hıdırellez

Hıdırellez, Hızır ve İlyas'ın buluştuğu gün olarak inanılan 6 Mayıs günü kutlanır. Bu buluşmanın bolluk ve berekete vesile olduğu inancı halk arasında yaygındır. Yörede kutlamalar eskiye göre sadelik gösterir. On yıl öncesine kadar genç kızlar ve kadınlar köyden bulunan yedi kaynak sudan su alırlar ve yine aynı yerlerden ot toplayıp hepsini bir kaptan toplarlar. Toplanan otlar da o kabın içine atılır. Genç kızlar ve kadınlar parmaklarındaki yüzüklerini o suya atarlar ve bir dilek tutarlar, ardından suyun içindeki yüzükler sıra ile sudan alınır ve mani okunur. Okunan mani, yüzük çeken şahsın kısmetidir. Günümüzde bu uygulama yapılmamaktadır. Hıdırellez günü halk tarlaya gitmez ve çalışmaz. Bugün hiçbir canlının canına kıyılmaz. Bugünde halk aileleri ve komşuları ile birlikte kır gezileri ve pikniklere giderler. Özellikle Ladik ilçesinin Hamamayağı kaplıcası halkın en çok rağbet ettiği yerler arasındadır. İnsanlar bu günleri kültürün birer parçası görüp özel ilgi alaka göstermektedirler. Bu günler insanlar arasında kaynaşmaya vesile olmaktadır. (Kaynak kişi,25,6,22,10)

5.4.2. Orak ve Harman Kaldırma, Börek Bağlama

Mahsulatın tarlada olgunlaşıp tarladan alınmasına orak denir. Eskiden buğday biçme orak ile yapıldığı için bu isim verilmiştir ve bu aya da orak ayı denir. Orak ayı gelip ilk orağa gidildiği gün oraklar kollara takılır, büyüklerin duası alınır ve Arap Dede'ye gidilip dua edilmiştir. Kazasız, belasız orak geçiren tarla sahibi orak sonunda şükür için maddi durumu elverirse kuzu keser ve komşuları da çağırarak ikram eder. Maddi durumu iyi olmayan şahıslar ise aynı şekilde şükür niyetine evlerinde börek yaptırarak komşulara ikram ederler. Bu uygulamaya köyde ""börek bağlama" denir.

Karga Köyü'nde orak sonunda mahsulatın tarladan alınıp harmanda işlenmesine ise harman denir. Harmanda mahsulatın işlenmesi bittikten sonra köy halkı ailesi ve beraberinde çalışan şahıslarla birlikte yoğun çalışmanın yorgunluğunu atmak için civar yerlerdeki piknik alanlarına ve kaplıcalara giderler. Bu piknikler çok kalabalık gruplar halinde olur. Arazi sahibi olan şahıs genellikle çalıştırdığı şahıslara koç ya da kuzu keserek onları mükafatlandırır. Bunun yanında yine tarlada çalışan şahıslar harman sonunda kaplıcalara götürülürler. Havza ve Hamamayağı kaplıcaları en çok tercih edilen yerlerdir. (Kaynak kişi,25,22,6,20,4)

5.4.3. Çiğdem Pilavı

Bahar mevsiminde çiğdem çiçekleri açmaya başlar. Karga Köyü'nde ilk çıkan çiğdemi gören çocuklar çiğdemi bir çubuğun ucuna bağlayıp köydeki evleri tek tek gezerler. Gittikleri evlerde "çiğdem çiçek verenin bir oğlu olsun vermeyenin bir keli kızı olsun Allah onu da elinden alsın" derler ve evlerden bulgur ve yağ toplarlar. Toplanan bulgurlar bir evde toplanır ve pişirilir. Çubuk ucuna bağlanan çiğdem de pilava atılır. Sonra köy halkı çiğdem pilavı yemeye davet edilir. (Kaynak kişi,23,6,20)

ALTINCI BÖLÜM

6. KARGA KÖYÜNDE DİNÎ YAŞAM VE İBADET ANLAYIŞI

İnanmak ve o inancın gereklerini yerine getirmek insanlık tarihi boyunca çoğu insanın yaşam prensipleri arasında yerini almıştır. İnancın kaynakları ister vahiy kaynaklı olan semavi dinler olsun isterse insanların kendi düşüncelerinin ürünleri olan batıl dinler olsun insanlar bu inançlarını mukaddes addetmişler ve inançları uğrunda canlarını feda etmişlerdir. Bu denli büyük fedakarlıklar yapmaya sebebiyet veren inanma ihtiyacı ve inanma sorumluluğu, yine inancın beslendiği kaynağa göre çeşitli ibadet anlayışlarını beraberinde getirmiştir. İbadet anlayışları zaman ve zemine göre değişiklikler gösterse de bir inanç bünyesinde görülen değişik telakkiler birden fazla kapısı olan bir saraya giden yollar olarak algılanmalıdır. Hiç şüphesiz amaç ve gaye saraya ulaşmaktır ve saraya giden en istikametli ve en güvenli yolu tercih etmektir. Saraya ulaştıktan sonra da saraydaki padişahın övgüsüne mahzar olmaktır.

Yukarıda bahsettiğimiz temsildeki gibi İslam anlayışına göre de Allah'a ulaşmanın onun rızasını kazanmanın yolları çoktur. İslam alimlerine göre Cenab-ı Hakk'a nazır ve O'na vasıl olan yollar kapılar, alemin tabakaları, sayfeleri ve mahlukatı nispetinde bir yekûn teşkil etmektedir. Bu yolların temeli Allah'ın kelamı olan Kur'an-ı Kerim'in değişmez hükümleri ile atılmış ve kendisine Kur'an nüzul olunan peygamberin yaşantı ve sözleri ile o yolların istikameti daha da sağlamlaştırılmış ve o peygamberin takipçileri olan asfiya ve evliya denilen mana aleminin sultanları tarafından da o yollar istikamet doğrultusunda şekillenmiştir.

Bu mana aleminin sultanları olan Hoca Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Mevlana Celaleddin Rumi, Ahi Evren gibi zatlar bulundukları yerde insanların gönüllerine hitap etmişler ve muhataplarını da Hak yolunda seyir eden seyyahlar haline getirmişlerdir. Özellikle Pir-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevi'nin irşat ve tebliğ faaliyetleri göçebe Türkmen

boyları üzerinde etkili olmuş Türk kültürünün zenginliği ve İslam dininin ruhları celbeden ahlaki öğretileri Türk sufizminin doğmasına vesile olmuştur. Anadolu'ya akın akın göç eden göçebe Türkmen boyları İslam dinini kabul ettikten sonra eski inançlarını da Müslüman yapmışlar ve törelerini İslam dini içerisinde eritip yaşamlarına tatbik etmişlerdir.

Anadolu'da İslamiyet'in irşat ve tebliğ hareketlerini üstlenen dervişler Abdalan-ı Rum, Baciyan-ı Rum, Gaziyan-ı Rum, Ahiyan-ı Rum şeklinde vasıflandırılmışlardır. Aynı şekilde dünyadan elini eteğini çekip kendini sadece irşat ve tebliğ vazifesine adayan ve koloniler şeklinde Anadolu'nun dört bir yanında dağılan "Kolonizatör Türk Dervişleri" de bölgede yaşayan halkın İslamiyet'i anlamasında ve yaşamasında etkili olmuşlardır. İslam'ın tebliği esnasında dervişler halkın seviyesine göre yaklaşım göstermişler ve onlara ağır gelecek telkinatlardan kaçınmışlardır. Zira Hoca Ahmet Yesevi'nin çadır hayatı yaşayan göçebe Türk boylarına onların yaşamları ile örtüşen ve geleneklerine ters düşmeyen bir tebliğ usûlü ortaya koyması halkın İslam'a yakınlaşmasında ve hayata tatbiklerinde etkili olmuştur. İslam'ın tebliği esnasında dervişlerin İslam'ın temel itikadî ve amelî prensiplerinin yanında halka Ehl-i Beyt sevgisini de yoğun bir şekilde aşılamları halkı Ehl-i Beyt muhibbi haline getirmiş ve halk ehli Beyt'i inançlarının merkezine almıştır. Sözlü olarak devam eden irşat faaliyetleri daha sonra zuhur eden bazı siyasi mücahedelerin ardından farklı bir boyut kazanmış ve yine Anadolu'daki Türkmen boyları üzerinde etkisini göstermiştir. Özellikle Şah İsmail'in bağlı olduğu Erdebil Tekkesi'nin faaliyetleri bölge halkının inanç telakkilerinde değişime sebebiyet vermiş ve bununla beraber halk bu faaliyetlerden sonra Kızılbaş unvanını almıştır. İnanç ve ibadet anlayışlarında Erdebil tekkesinin telkinatlarını esas alan topluluk yine Erdebil Tekkesi merkezli hazırlanan İmam Cafer Sadık Buyruk'unu da ibadetlerine yol gösteren rehber olarak kabul etmişlerdir. Kızılbaş olarak nitelendirilen bu topluluk daha sonra Osmanlı-Safevi savaşında derin yaralar almış ve Osmanlı devletinin kendi devlet düzenini koruma politikası gereği bazı Kızılbaş grupları üzerinde katliama gidilmiştir. Göçebe kültürün gereği olarak şehirden uzak yaşayan bu

Türkmen boyları, bu hadiselerden sonra kapalı bir toplum haline gelmiş ve kendinde mevcut olan inanç esasları ile dini yaşamlarına devam etmişlerdir.

Yukarıda icmalen bahsettiğimiz tarihi süreç günümüz Alevi inancının temel doktrinlerine zemin hazırlamıştır. Sözlü kültürün ürünü olan bu inanç telakkisi bütün Alevi toplumunda müşterek ritüeller oluşturmuştur. Ve bu ritüeller tarikat merkezli olarak kendini gösterir. Geleneksel Alevilik olarak nitelendirebileceğimiz bu ibadet telakkisi kendine has manalar ifade etmekle şerî İslam inancından farklılık gösterir.

Bir Alevi Köyü olan Karga Köyü'nde de Geleneksel Alevi inancının tezahürlerini görmek mümkündür. Dini yaşantılarında tarikat merkezli bir anlayışa sahip olmaları ve şerî ibadetlere de tarikat kisvesi giydirmeleri bu kanaatimizi doğrulamaktadır. Karga köyünde dini yaşam ve temel İslami ibadetlere yaklaşım şu şekildedir.

6.1. TEMEL İSLAMİ İBADETLERE YAKLAŞIMLAR

6.1.1. Abdest

İslam dinini temel şartlarından olan Abdest geleneksel Alevilik çerçevesinde tarikat abdesti şeklinde karşımıza çıkar. Tarikat abdesti Aleviliğe has bir abdesttir. Tarikat abdestine el suyu da denir. tarikat abdestinin yanında köyde şeriat abdesti denilen namaz abdesti ve boy abdesti denilen gusül abdesti de ihtiyaç olduğu durumlarda alınmaktadır. Ceme gelen şahıslar boy abdesti alarak gelirler.

Tarikat abdesti, cemlerde oniki hizmet içerisinde yer alan ve el suyu olarak da bilinen abdesttir. Tarikat abdesti sadece cemlerde alınmaz. Kız istemeye gidildiğinde her iki taraf da Alevi ise, Alevi geleneklerine göre uygulama yapılır ve tarikat abdesti alınır. Dar çekmeye giden musahip canlar dar çekmeden önce tarikat abdesti alırlar. Yeni evlenen çiftler gerdeğe girmeden önce tarikat abdesti alırlar. Tarikat abdesti şu şekildedir. Tarikat

abdestinde iki kişi görevlidir. Birinin ellerinde su dolu ibrik ve leğen veya el suyu kabı diğer şahsın elinde de havlu bulunur. Abdest alacak şahısların ellerine su dokerler ve kurularlar. Abdest aldırın şahıslar dede huzurunda duaya dururlar. “Destur ya pir. Haydar-ı Kerrar sineme eyledi çark, erenler kırklar meydanında Selman-ı Pak er cemali Muhammed pir kemali Ali Ehl-i Beyt’in gül cemaline salavat”. Dede ise: “Allah Allah hayır hizmetleriniz kabul ola. Hak ola Hak yolunda kabul ola. Hak defterine kayıt ola gerçeğe hü” der.

6.1.2.Namaz

İslam dinin temel şartlarından olan beş vakit namaz kılmak geleneksel Alevi anlayışında farklı şekilde telakki edilir. İncelemede bulunduğumuz Karga Köyü’nde ise namaz ibadetine yaklaşım ve namaz anlayışı farklılıklar göstermektedir. şahısların eğitim seviyeleri, çevresel faktörler ve ilişki içinde bulundukları şahısların dini yaşantıları bu farklılığın sebeplerindendir. Mesela, uzun süre Almanya’da kalmış ve Almanya’da bazı Alevi dernekleri ile münasebet kurmuş şahıslarda Alevilikte beş vakit namazın olmadığı, cami ve mescitlerin Hz. Ömer zamanında icat edildiği yönünde düşünceler vardır (Kaynak kişi, 26,17). 1960’lı yıllarda Almanya’ya işçi olarak giden ve Almanya da Alevilik faaliyetleri yapan derneklerle irtibat halinde olan şahıslar özellikle şinasi Koç etrafında toplanmışlar ve onun fikirleri doğrultusunda İslamiyet ve Alevilik anlayışına sahip olmuşlardır. Bu şahısların sahip oldukları İslamiyet ve Alevilik anlayışının anlaşılması açısından şinasi Koç ile aynı çizgide giden ve Almanya’da Ausburg Alevi Hacı Bektaş Veli Kùltür Derneęi bünyesinde faaliyet gösteren Ali Safa tarafından hazırlanan ve köydeki şahıslarda da bulunan “Alevilik Nedir?” adlı çalışmadan Alevilerde ibadet bölümünden alıntı yapmak faydalı olacaktır. Ali Safa Alevilerde ibadet anlayışını ve Alevilerin neden camiye gitmediğini şu şekilde anlatır.

“Hz. Muhammed’in Necm suresi ayet sekizden onbeşe kadar miraca vardığında Hz. Ali ile Sidret’ül müntehada karşılaşmış ve Hz. Aliye beli bes dediği için Cenabı Tanrı’nın emri üzerine Hz. Muhammet’e ümmet

olan aleviler de Hz. Aliye beli bes demişlerdir. Bu yüzden aleviler ibadetlerini gece yarısından sonra yaparlar. Çünkü Kuran-ı Kerim’de Nisa suresinin 142-143 ayetleri şöyle der: “Vay o açıktan açığa bir takım namaz kılanların haline, onlar kıldıkları namazdan gafildirler ve onlar gösteriş yaparlar”. Aleviler sonradan icad edilen uydurma ibadet şekillerine itibar etmez ve Allah’ın emri üzerine miraçtan dönen ve kırklar cemine uğrayan gece ibadeti dediğimiz kırklar ceminin ibadetini yaparlar. Burada kin, kibir, yalan, fesatlık, zina, haram ve diğer kötülüklerden arınmış olarak Allah’a ve peygamberine dört hak kitabına inanıp iman getiriler. Bu ibadetlere ancak Ehli Beyt’e canı gönülden bağlanmış kişiler girebilirler. Bu ibadeti şura suresinin 23. ayetinde Maide suresinin 67. ayetinde, Bakara suresinin 154,155, 156 ve 157. ayetlerinde ve Sebe suresinin 23. ayetinde hükmedildiği gibi bu ayetin doğrultusunda Allah’ın ve Ehli Beyt’inin ibadetlerini yaparlar. Ve Ehl-i Beyt için gözyaşı dökerler, onları rahmetle anarlar. Bu ibadetlere Nur suresinin 35. ayeti hükmünce چراغ yakılır, ilimle gönüller aydınlatılır. Emevi ve Kureyşliler tarafından Hz. Muhammed’in Ehl-i Beyt’ine yani Hz Ali taraftarı Alevilere atılan mum söndürdüler iftirası ta İslamiyet’in yayılışı zamanından kırklar cemine katılan Hz. Muhammed’e bile atıldı. Bu iftira üzerine Al-i İmran suresinin 61. ayetinde:”Ya Muhammed sen onlara her şeyi bildirdiğin halde gene de seni tartışan ve inanmayan olursa, de ki oğullarınızı alın oğullarımızı alalım. Ailelerinizi alın ailelerimizi alalım. Bir yere cem olalım. Allah’ın laneti yalancıların üzerine olsun diyeli” buyruluyor. Gadir’ul Hum’da inen Şura suresinin 23. ayeti emrinde Ehl-i Beyt’e sahip çıkmak Maide suresinin 67. ayeti hükmünce Hz Ali’yi Allah’ın emri üzerine halife emir’il müminin olarak kabul etmek Allah’ın ve Ehl-i Beyt’in dostuna dost düşmanına düşman gözü ile bakmak Kur’an emridir. Bu konuda ayrıca Al-i İmran suresinin 118- 119. ayetlerine bakınız! Aleviler niçin camiye gitmezler? Tövbe suresinin 107. 108. ayetleri hükmünce Allah onların zamanında Ehl-i Beyt düşmanları tarafından birer fesat yuvası olacağını bildiği için oralara gitmemeyi Hz. Muhammed’e bizzat emretmiştir. Bunun açık

örnekleri Maraş Sivas, Malatya ve tekrar yine Sivas ilinde görülmüştür. Camiden çıkanlar Ehl-i Beyt dostlarını diri diri yakmadılar mı? Aleviler yine Al-i İmran suresinin 190. ayetinde hükmedildiği gibi hakkı evlerinde anarlar. Kur'an'da olmayan beş vakit namaza itibar etmezler. Var diyen ispat etsin biz varız!"

Köydeki bazı aleviler bu düşünceleri benimserken büyük çoğunluğu bu düşünceye karşıdır. Alevi inancında beş vakit namazın olduğu ve kılınması gerektiğini düşünen köylüler de mevcuttur. Bu anlayışına delil olarak da Kur'an'da geçen ayetlerle beraber Hacı Bektaş Veli'nin bir kerameti olan darı üstünde namaz kılmasını ileri sürer (Kaynak kişi,4). Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından köy camisine din görevlisi ataması yapılmadan önce köylü din görevlisini kendi temin eder ve din görevlisinin ücretini yine köylü "hakkullah" ismi altında kendi arasında toplar verirlerdi (Kaynak kişi, 19). Köyde, köyde oturup beş vakit namazını düzenli bir şekilde kılan şahıs yoktur. Din görevlisi Hazım Doğan ile yaptığımız görüşmede vakit namazlarına köyde oturan şahıslardan katılım olmadığını ancak köy halkından olup, köy dışında oturan bazı şahısların beş vakit namaz kıldığını ve bu şahısların köye gelip gittikçe camiye uğradıklarını söylemektedir (Kaynak kişi,13). Cuma namazlarında on kişiye yakın bir cemaatin camide olduğunu vurgulayan Hazım Hoca bayram namazlarında köylünün camiye doldurduğunu ifade etmektedir. Köyde cenaze namazı kılınmakta ve köylü namaza iştirak etmektedir. Fakat 2007 yılı mart ayında Sivas Ali Baba ocağına mensup bir dedenin köye gelip köylüye camiye gitmemeleri hususunda ikrar verdirdiğini ve köyde birkaç aydan beri Cuma namazı kılınmadığını anlatan Hazım Hoca kendisinin de Cuma namazını şartlarından olan sayı çokluğuna ulaşamamasından dolayı namazı kılmak için Suluova ilçesine gittiğini söylemektedir. Buradan anlaşılıyor ki tarikat önderi olan dedelerin telkinatları ve ikrarları halkı şerî ibadetlerinden alıkoyacak kadar etkili olmakta ve dini yaşamdaki tarikat merkezli anlayış kendini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Geleneksel alevi anlayışında namaz denildiği zaman akla gelen halka namazı veya cemal cemale namaz denilen tarikat namazıdır. Cemde kılınan ve akşam namazı olarak nitelendirilen namaz köy halkından bir güruha göre Alevilerin namazıdır.

Camilerde kılınan saf namazı ise Sünnilerin namazıdır Cem Alevilerin, cami ise Sünnilerin ibadethanesidir (Kaynak kişi, 26) Köyde Sünni halk için “yezit” ve “yabancı” tabirleri kullanılır. Alevi olanlara da “bizden” tabiri kullanılır. Köydeki din görevlisi için imam tabiri kullanılmaz. İmamlığın Ehl-i Beyt imamlarına has bir tabir olduğu anlayışı mevcuttur. Köydeki bazı yaşlılar Alevilikte özdeşleştirilen namazımız kılınmış abdestimiz alınmış anlayışını halen sürdürmektedirler (Kaynak kişi, 22). Buna delil olarak da Pir Sultan Abdal’ın şu deyişini ileri sürerler:

Kılınmış namazım kıldırırlarsa
Alınmış abdestim aldırırlarsa
Sizde şah diyeni öldürürlerse
Açılın kapılar şaha gidelim. (Kaynak kişi,22)

Bu anlayış, bir iki yaşlı şahsın dışında görülmemektedir. Yine Alevi toplumunda namazın kılınmama sebebi olarak ortaya atılan düşüncelerden bir de Hz Ali’nin namaz kılarken öldürülmesidir. Bu anlayış kısmen geçerliliğini korumakla beraber, bazı şahıslar ramazan ayının son on gününde camilerde itikafa girme hadisesini İbn-i Mülcem’den kalma bir adet olduğunu öne sürerler ve İbn-i Mülcem’in Hz. Ali’yi şehit etmeden önce bir müddet camide kaldığını, ramazandaki son on günlük camide kalmanın da bundan kalma bir gelenek olduğunu düşünürler.

Karga Köyü’nde bulunan cami 2005 yılında eskisi yıkılarak köy halkı tarafından yeniden yaptırılmıştır. 2004 yılı eylül ayında başlanan cami inşaatı sekiz aylık bir zamanda tamamlanmıştır⁷⁰. Caminin yeniden yapımına birkaç kişi dışında karşı çıkan olmamış ve köylü caminin yeniden yapılmasını maddi ve manevi yardımları ile desteklemişlerdir.

⁷⁰ bkz. Resim 31,32

6.1.3. Oruç

Karga Köyü'nde tıpkı namaz gibi oruç ibadetine bakışlar da farklılıklar gösterir. Alevi toplumunda oruç deyince akla ilk gelen muharrem orucudur. Muharrem ayı içersinde oniki gün tutulan oruç köy halkının hemen hemen hepsi tarafından tutulur. Kerbela'da şehit olan ve muharrem ayı içerisinde oniki gün boyunca aç, susuz kalan Ehl-i Beyt'in yasını tutmak için oruç tutulur. Muharrem ayı içerisinde köyde yas havası vardır. Her ne kadar günümüzde yas tutma anlayışı eskiye nazaran ciddiyetini korumasa da bunu itikat haline getirmiş şahıslar muharrem ayı içerisinde yıkanmazlar, su içmezler, erkekler tıraş olmazlar, evlerde televizyon açılmaz, eşler ayrı yatarlar, kıyafetler genelde siyah ve koyu renkli olur. Muharrem ayında cem yapılmaz. Muharrem orucunun 12. günü aşure yapılır ve 12. gün tutulan oruç öğleden sonra akşam vakti gelmeden bu aşure ile açılır. (Kaynak kişi, 25)

Muharrem orucu ile ilgili bir başka görüş ise, muharrem orucu yas orucu olmakla beraber asıl tutulması gereken oruçtur. Çünkü Peygamber Efendimiz ramazan orucundan önce muharremi tutardı ve Kur'an'da ramazan orucu ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır (Kaynak kişi, 27). Aynı zamanda muharrem ayının bütün dinler tarihinde çok büyük önemi olduğu, birçok peygamberin bu ayda mükafatlandırıldığı söylenmektedir. Ramazan orucunun daha sonra Ehl-i Beyt'e zulmeden yezit ve taraftarlarına ceza olarak verildiği inancı da vardır (Kaynak kişi, 17,26,2,23).

Karga Köyü'nde muharrem orucunun yanı sıra ramazan orucu da tutulur. Köyde oturup da otuz günlük ramazan orucu tutan şahıs tespitlerimize göre yoktur ama sevabının büyük olduğu düşüncesi ile ramazan ayının son bir haftası veya son üç günü oruç tutanlar vardır.

Muharrem orucu ve ramazan orucunun yanı sıra köyde Hızır orucu tutulur. Hızır orucuna genelde şubat ayının 15. veya 18. günlerinde başlanır ve üç gün tutulur. Hızır sonunda Hızır cemi yapılır. Ponut adı verilen buğdaydan yapılmış bir çeşit tatlı hazırlanır ve Hızır ceminde köylüye dağıtılır.

Tutulan bir diğ er oruç ise 48 Perşembe orucudur. Genellikle musahip olan şahısların tutmakla mükellef olduğu oruçtur. Musahip erkanında dede musahip olan çiftlere 3 gün Adem peygamber adına, 3 gün Hz. Fatma adına, 3 gün Hızır orucu, 3 gün masum-u paklar adına oruç ve 48 Perşembe orucunu tutmalarını telkin eder.

6.1.4. Hac

Karga Köyü'nde diğ er ibadetlerde olduğu gibi hac ibadeti konusunda da muhtelif görüşler ve anlayışlar mevcuttur. Geleneksel alevi anlayışında “benim kabem insandır, Allah'ın tecelligahı insan kalbidir, insan gönlünü hoş tutmak en büyük hacdır” anlayışı vardır (Kaynak kişi, 27)i Bazıları hac ibadetini Araplara para kazandırma olduğunu savunmakla beraber, hacda harcanan para ile bir fakiri doyurmanın daha sevap olacağını düşünmektedirler. Bunların yanı sıra hac ibadetini farz gören ve hacca giden şahıslar da vardır. Son zamanlarda köy halkından hacca gitmek için başvuruda bulunan şahıslar da olmuştur (Kaynak kişi,6,20)

Bir diğ er görüş ise hacı Bektaş Veli'yi ve diğ er erenleri ziyaret etmek en az hac sevabı almak kadar kıymetlidir, bunun yanında Hacı Bektaş'a giden şahısların hacı olduğu inancı da mevcuttur (Kaynak kişi, 22)

6.1.5. Kurban ve Kurban Türleri

6.1.5.1. Kurban Bayramı Kurbanı

Aleviler arasında en yaygın olan ibadet türü kurbandır. İslam inancında kurban kesmek Müslümanlara yılda bir kez kesmeleri emredilmiştir. Bunun dışında kesilen kurbanlar nafiye ibadetlerdendir. Ama geleneksel Alevi inancında Kurban Bayramı'nda kurban kesmek çok yaygın

değildir. İncelemelerde bulunduğumuz Karga Köyü'nde Kurban Bayramı'nda kurban kesimi tıpkı diğer ibadetlerde olduğu gibi şahısların inançlarına göre değişmektedir. Karga Köyü'nde kurban kesimi genellikle ortak olarak alınan büyük baş hayvan şeklinde olmaktadır. Son zamanlarda Karga Köyü'nde kurban kesiminde artış olduğu görülmektedir (Kaynak kişi,4, 20)

6.1.5.2. Adak ve Kaza- Bela Kurbanı

Kurban bayramı kurbanı dışında Karga Köyü'nde en çok görülen kurban adak kurbanıdır. Köyde bulunan Ağca Dede ve Arap Dede türbelerinin dışında köy halkının sıkça ziyaret ettiği Piri Baba, Gani Baba, Hamdullah Efendi, Ayva Tekke, Kocaoğlan türbesi, Çomaklı gibi türbelere adaklar adadır. Adanan kurbanlar mutlaka kesilmelidir. Kesilmediği takdirde adak adanın evliyanın rahatsız edeceği ve adak adayan kişinin başına kötü şeyler geleceği inancı mevcuttur. Adak kurbanının yanında kaza bela kurbanı da kesilir. Yolculuktan dönen şahısların kazasız belasız geldikten sonra kestiği kurbandır. Aynı şekilde askerden sağ salim dönen gençler için de kurban kesilir (Kaynak kişi, 22,25,6)

Geleneksel Alevi inancında tarikat erkanı gereği kurban kesilir. Bu kurbanlar; görgü kurbanı, birlik kurbanı, musahip kurbanı ve Hızır kurbanıdır.

6.1.5.3. Görgü Kurbanı

Her yıl köylünün topluca cem evinde dede huzurunda ikrar verdiği, düşkünlerin erkanda görüldüğü, küslerin ve birbirinden davacı olan şahısların barıştırıldığı görgü ceminde kesilen kurbandır. Bu kurbanın ücreti köylüden sabit bir ücret belirlenerek alınır.

6.1.5.4. Birlik Kurbanı

Görgü ceminin ardından görülen köylü bu sefer birlik olmak için tekrar cem yaparlar. Bu ceme birlik cemi denir. Bu cemde kesilen kurbanı birlik kurbanı denir. Tıpkı görgü kurbanında olduğu gibi bu erkanda kesilen kurbanlığın ücreti de köylüden sabit bir ücret belirlenerek alınır.

6.1.5.5. Musahip Kurbanı

Musahip olacak çiftlerin kestiği kurbandır. Kesilen kurban musahip erkanı akşamı köylüye ikram edilir. Kurbanın yüreği ve ciğerleri dualanarak lokma adı altında sadece musahipli olan şahıslara ikram edilir. Bu lokmaya “yürek lokması” denir.

6.1.5.6. Hızır Kurbanı

Tutulan Hızır orucunun ardından kesilen kurbandır. Oruç sonrası Hızır cemi yapılır ve kesilen kurban orada ikram edilir.

6.1.5.7. Şükür Kurbanı

Özellikle orak ve harman sonunda çiftçilerin kazasız, belasız bir harman geçirmelerine şükür olarak kestikleri kurbandır. Kurban kesemeyen şahıslar aynı niyetle evlerinde börek yaptırırlar. Bu uygulamaya “börek bağlama” denir

6.1.5.8. Yağmur Duası Kurbanı

Karga Köyü'nde yağmur yağmadığı zaman, köy mezarlığına gidilerek kurban kesilir. Kesilen kurbanlığın ücreti köylüden sabit bir ücret belirlenerek toplanır.

6.1.5.9. Köy Kurbanı

Her yıl bahar ayında kazasız belasız bir yıl geçirmenin şükürü olarak köylü köy mezarlığında kurban keser. Kesilen kurban bir şükür kurbanıdır ve bütün köylü bu kurbana katılır. Kesilen kurbanın ücreti sabit bir ücret belirlenerek köylüden toplanır.

6.2. KARGA KÖYÜNDE TARİKAT ANLAYIŞI

Karga Köyü'nde “Temel İslami ibadetlere yaklaşımlar” bölümünde de belirtildiği üzere ibadet telakkilerinin tarikat temelli olduğu görülmektedir. Namaz, abdest, oruç, hac gibi temel İslami ibadetlere tarikat kisvesi altında yeni bir yorum getiren Alevi toplumunun ibadet telakkilerinin merkezinde cem ve cemin merkezinde de toplumun kanaat önderi, yol göstericisi dede bulunmaktadır. Karga Köyü'nde cem ayinine verilen önem her ne kadar eskiye nazaran azalsa da köyün ibadet anlayışındaki merkezi konumunu korumaktadır. Buna paralel olarak köyün kanaat önderi, manevi hakimi, arabulucusu olan dedeye olan hürmet ve dedelik kumruna gösterilen ehemmiyet her ne kadar eskiye nazaran azalsa da yine dede köyde manevi otorite olma rolünü korumaktadır. Karga Köyü'nde dedelik kurumu ve işleyişi şu şekildedir.

6.2.1. Karga Köyü'nde Dedelik

Karga Köyü'nde dedelik yapma salahiyetine sahip tek dede ocağı bulunmaktadır. Çilehane ocağı olarak bilinen ocağın müntesipleri, atalarının Tokat ili Almus ilçesi Tomara Köyü'nde medfun olduğunu söylemektedirler. Gülaliler olarak bilinen Çilehane ocağı müntesiplerinin Gülali adlı ocak sahibinin torunları olduğu söylenir. Rivayete göre Gülali, Hacı Bektaş Veli'nin yanına ağlayarak gitmiş. Hacı Bektaş Veli'de ağlayarak geldin gülerək git demiş ve o günden sonra adına Gülali soyuna da Gülaliler denmiş (Kaynak kişi, 27). Gülaliler Karga Köyü'nün yanı sıra Ladik ilçesinin Sarıgazel Köyü'nde yoğun olarak bulunmaktadır ve köylünün hepsinin soy ismi "gül" dür. Karga Köyü'nde dedelik yapan Veysel Buyruk⁷¹ yaklaşık kırk yıldır dedelik yapmaktadır. Kendisinden önce köyde amcası Sadettin Buyruk, O'ndan öncede Veysel Buyruk'un dedesi Mehmet Buyruk dedelik yapmış. Veysel Buyruk dedeliği, dedesi Mehmet Buyruk'tan öğrenmiş. Köyde Veysel Buyruk'un ardından dedelik yapacak dedelik eğitimi almış bir şahıs bulunmamaktadır.

Veysel Buyruk'un dışında Karga Köyü'ne değişik ocak müntesiplerinin de dedeleri gelmektedir. Dede veya ocakzade olmayan müntesiplere "talip" denir. Her ocağın talipleri vardır ve belirli zamanlarda dedeler talipleri ile görüşürler.

6.2.1.1. Karga Köyü'nde Ocaklar

Karga Köyü'nde bulunan şu ocakların müntesipleri bulunmaktadır.

- 1- Çilehane Ocağı : Tokat ili Almus ilçesi Tomara Köyü
- 2- Pir Sultan Ocağı: Sivas
- 3- Ali Baba Ocağı: Sivas
- 4- Hatayi Ocağı: Tokat, Almus

⁷¹ bkz. Resim 33

5- Ağuiçen Ocağı: Bayburt

Karga Köyü'nde bu ocakların dedeleri belirli zamanlarda gelir ve taliplerini görürler. “Talip görmek “ ya da diğeri bir söylemle “Dede kaldırmak” tarikatın olmazsa olmazları arasındadır (Kaynak kişi, 4,27).

6.2.1.2. Karga Köyü'nde Dede Kaldırma veya Talip Görme

Yola girmek, mürşitten dua almak ve tarikata dahil olmak için bir talip dedesinden rızalık almak zorundadır. Rızalık alma durumu özel bir uygulama ile mümkün olur. Bu uygulamaya “dede kaldırma” ya da “talip görme” denir. Bu uygulama şu şekilde yapılır.

Köye gelen dedesinden rızalık almak isteyen talip dedesini akşam evine davet eder ve müsait komşularına da haber verir. Talibin maddi imkanı el verirse kurban keser, eğer maddi durumu iyi değilse imkanı nispetinde ikramda bulunur. Yapılan ikrama “lokma canlandırma” denir. Lokma canlandırmanın ardından dede taliplerini huzuruna alır ve talip görme uygulaması başlar. Dede huzurunda cemde yapılan on iki hizmet içerisinde yer alan, tarikat abdesti alma, ferraş hizmeti, delil uyandırma ve seccade hizmetleri yapılır. Bu uygulamaların ardından talipler dede huzurunda dara dururlar.

Dede:

“Bismillahirrahmanirrahim La fetha illa Ali la seyfe illa Zülfikar (3 defa) Rabbimiz! (biz)kendimize zulmettik; artık bize mağfiret etmez ve bize merhamet etmezsen, mutlaka hüsrana uğrayanlardan oluruz.” (A'raf 23). Carı dilden bel bağlayıp bel evliya erkanına, elhamdülillah yine durdunuz pirinizin divanına, çok kusurumuz var sığınarak geldiniz erenlerin erkanına, canımız kurban malımız tercüman bu yolda evliya fermanına er cemali Muhammed pir kemali ali ehli beytin gül cemaline salavat. Salındığınız Mansur darı göründünüz hak didarı tarikat imam alinin yol imam Hüseyin'in aşk ola ya sofular baş indirin kaldırmayın canlar”

Dedikten sonra darda duran talipler secdeye giderler.

Dede:

“Hak Teala cesedinize can verdi, kalbinize iman verdi. Ağzınız talip, diliniz mürşid. Hak kapısına geldiniz. Ne gördünüz, ne işittiniz”

diye sorduktan sonra talipler bir ağızdan “Hak gördük hak işittik, er gördük meydana geldik ” derler. Dede “Eyvallah kapısı” diye sorar. Talipler “İkrar, İman ” diyerek cevap verirler. Dede:

“İkrarınız imanınıza yoldaş olsun. Elinizle koymadığınızı almayın. Gözünüzle görmediğinizi söylemeyin,koğu gıybet dinlemeyin, kimseye yalan yere kin, kibir beslemeyin. Doğru gezip dosdoğru olasınız. Yetiş ya evliya destur doğru söyleyin canlar”

dedikten sonra secde halindeki talipler başlarını kaldırır ve dizüstü otururlar.

“Hak hakkı sever, Hak da pakı sever. Cenab-ı peygamber buyuruyor ki “Ölmeden evvel ölünüz”. Sizlerde üzerinde oturduğunuz yeşil seccade üzerinde öleceksiniz. Nefsin, şeytanın vesvesesinden kurtulup nefsinizi öldüreceksiniz. Evvel kapı şariat kapısı. Şariat, tarikat, marifet, hakikat hak mı? Pir, rehber, halife, mürşit hak mı?”

diye sorulduğu zaman talipler bir ağızdan “Eyvallah”derler. Dede meydandaki taliplere tutmaları gereken oruçları telkin eder.

Dede talipleri şu oruçları tutmakla mükellef kılar.

Dede:

“Üç gün neslimiz Adem peygamber adına, üç gün Fatma Zehra anamız adına,üç-yedi gün Hızır orucu, oniki muharrem orucu, üç masumu paklar, kırksekiz perşembe oruçlarına kayıt oluyorsunuz. Oruçlarınıza razı mısınız? ”

dediği zaman, talipler “Eyvallah ” derler ve secdeye giderler. Dede devam eder.

“Sevgili canlar eşikten içeri giren mümin, müslim, bacı, kardeş birbirinizden razı mısınız?”

dediği zaman talibin evinde bulunan canlar “Eyvallah” derler. Dede “Bu şahıslardan hakkı olan hakkını talep etsin” der ve orada bulunan canların taliplerden razı olduklarını göstermeleri için “Aşığa emare dervişe nişan” der ve orada bulunan canlar birbirleri ile niyazlaşırlar.

Dede bu kez musahip olacak canlara cem erenlerinden razı olup olmadıklarını sorar onlar da “Eyvallah” derler ve secdeye giderler.

Birbiriyle ve eve gelen misafirlerle rızalaşan talipler canlar dara dururlar ve dededen dua alırlar.

Dede:

“Bismillahirrahmanirrahim La fetha illa Ali la seyfe illa Zülfikar, Allah Allah, darınız divanınız kabul ola, istediğinizi Muhammed Ali vere, adiminiz başı binler sevap yazıla, Gerçeğe hü ”

der ve dede taliplerini görmüş olur. Görgünün ardından dedeye “hakkullah” verilir.

6.2.1.3. Hakkullah

Hakkullah, Alevi toplumunda vazife yapan efendi, dede ve tekkeşinlere verilen maddi yardımlardır. Hakkullah para olduğu gibi tahıl türü ürünler de hakkullah olarak verilmektedir. (Kaynak kişi,27)

Karga Köyü’nde dede tarafından görülen talipler dedelerine hakkullah vermektedirler. Ayrıca her yıl hasat döneminde Hacı Bektaş evlatları olan Ulusoy ailesinden gelen efendiler için de hakkullah toplanır ve efendilere ulaştırılır. Efendiler kendileri geldiği gibi, köyden vazifeli bir şahıs efendiler için köyden hakkullahları toplar ve ulaştırır (Kaynak kişi,4). Efendilerin köylü nazarında ayrı bir yeri vardır. Hacı Bektaş evlatları oldukları için köylüler efendilere son derece hürmetkardılar ve saygıda kusur etmezler. Karga Köyü’ne efendilerin yanı sıra tekkeşin denilen gezici dervişler de gelirler ve konuk oldukları evde su dolu bir tasa dua okuyarak evin bazı yerlerine serper. Bu duruma “efsunlama” denir. Tekkeşinlere de paranın yanında tahıl

türü ürünler verilmektedir. Son zamanlarda köye tekkeşin fazla gelmemektedir. (Kaynak kişi, 25,20,4)

Köyde dede ve efendilere hakkullah verme geleneği geçmişe nazaran ehemmiyetini yitirmiştir. Özellikle genç kuşak bu duruma çok sıcak bakmamaktadır. (Kaynak kişi,4)

6.2.2. Karga Köyü'nde Yapılmakta Olan Cemler

Alevi toplumunun genel mananda ibadet hayatının merkezinde olan cem ayini Karga Köyü'nde canlılığını ve önemini korumaktadır. Köyde cem ayinleri, köylünün “halk evi” de dediği cem evinde yapılır.⁷² Veysel Dede ilk cemlerin Hz. Ali'nin evinde yapıldığını söyler. O'na göre Ali evinde yapılan cemlere katılanlara Alevi denilmiştir ve o günden günümüze kadar bu kavram devam etmektedir. Cem uygulaması için de “Sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle bu hususta mücadele edecek olursa de ki: “Gelin, çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendinizi ve kendimizi çağırıp toplanalım, sonra niyaz edelim ki, Allah'ın laneti yalancılar üzerine olsun!”(Al-i İmran 61) ayetini delil göstermek ve kadınlı erkekli yapılan bu ayinin bu ayet-i kerimenin işareti doğrultusunda yapıldığını iddia etmektedir.

1993 yılında köylü tarafından inşa edilen cem evi yapılmadan önce cemler köydeki geniş evlerde yapılmakta idi⁷³. Karga Köyü'ndeki cem evi, mutfak⁷⁴, yemekhane⁷⁵ ve cemin yapıldığı büyük salondan⁷⁶ oluşmaktadır. Cem evi, cem ayinlerinin dışında köylünün ihtiyacı dahilinde düğün, cenaze, mevlit gibi uygulamalarda da kullanılmaktadır. (Kaynak kişi,4)

Karga Köyü'nde “Görgü cemi, Abdal Musa cemi (Birlik cemi), Kırklar Cemi, Hızır cemi ve Musahip cemleri” yapılmaktadır. Köyde cemler sonbahar

⁷² bkz. Resim 34

⁷³ bkz. Resim 35,36

⁷⁴ bkz. Resim 37

⁷⁵ bkz. Resim 38

⁷⁶ bkz. Resim 39,40

aylarında başlamaktadır ve nisan ayı gibi sona ermektedir. Yalnız musahip cemleri tatil aylarına denk gelmesi ve katılımın daha çok olacağı düşüncesi ile yaz aylarında yapılır (Kaynak kişi,27).

6.2.2.1. Görgü cemi

Köylünün yılda bir kez toplanıp dede huzurunda görüldüğü cemdir. Bu cemde köylü arasında sorun olup olmadığı, köylünün birbirinden razı olup olmadığı, varsa köylü arasında problemlerin belirlenip çözüme kavuşturulduğu cemdir. Ayrıca bu görgü ceminde kurban kesilir ve bu kurban görgü kurbanı denir. Bu cemde yapılan masraflar köylüden toplanan sabit bir ücretle köylü tarafından karşılanır. (Kaynak kişi,4)

6.2.2.2. Abdal Musa Cemi (Birlik Cemi)

Dede tarafından görülen köylü bu kez “Bir olalım, iri olalım, diri olalım” kaidesince birlik kurbanı keserler. Ayrıca birlik beraberliği sağlamak için cem yapılır. Bu cemde yapılan masraflar köylüden toplanan sabit bir ücretle köylü tarafından karşılanır (Kaynak kişi,27)

6.2.2.3. Kırklar Cemi

Her Perşembe gecesi yapılan cemdir. Görgü ve birlik cemi yapıldıktan sonra yaklaşık altı ay bahar aylarına kadar devam eder. Cumalık olarak da adlandırılan kırklar cemi kış ayları boyunca yapılır ve eğer muharrem ayı cemlerin yapıldığı sonbahar ve ilkbahar arasına denk gelmişse cemlere ara verilir. (Kaynak kişi,27,4)

6.2.2.4. Hızır Cemi

Her yıl şubat ayının 15. veya 18. günlerinde üç gün boyunca tutulan orucun ardından yapılan cemdir. Hızır ceminde diğer cemlerden farklı olarak “Ponut” denilen mısır unundan tatlı yapılır ve köylüye dağıtılır.

6.2.2.5. Müsahip Cemi

Müsahip cemi, iki ailenin zaman içerisinde birbirleriyle kaynaşmaları ve musahip olmaya karara vermeleri sonucunda yapılan hususi bir cemdir. Geleneksel Alevi inancında musahipliğin hususi bir yeri vardır. Muhammed Ali’nin yoluna dahil olmak, cemde on iki hizmette görev almak ancak musahip sahibi olmakla mümkün olur. Son zamanlarda Alevi toplumunda musahipliğe ilginin azaldığı görülür. Araştırma yaptığımız Karga Köyü’nde musahipliğe olan ilgi azalmakla beraber gelenek halen devam etmektedir ve yılda en az bir çift musahip olmaktadır.

Müsahip cemi, işleyiş olarak yapılan diğer cemlerle aynı olmakla birlikte diğer cemlerden farklı olarak birkaç farklı ritüel vardır.

Köy halkının cemlere olan ilgisi yoğundur ama geçmişe nazaran bu ilgi gün geçtikçe azalmaktadır. Aynı zamanda yapılan cemler esnasında halkın ciddiyetinin geçmişe nazaran azaldığı görülmektedir (Kaynak kişi,27,4).

Alevi-Bektaşî geleneğinde ceme gelenlere “can” denilir. Çünkü her insan bir can taşımaktadır. Erkeklerle “Er” ya da “Eren”, kadınlara da “Bacı” denilir. Ceme gelen herkes bacı, kardeş kabul edilir ve hiç kimse birbirine fena gözle bakamaz. Köylüler cem evine temiz ve abdestli gelirler. Kıyafetleri düzgün ve temiz olmak zorundadır. Ceme gelecek olan bacılar süslü ve dikkat çekici kıyafetleri giymekten kaçınırlar. Cemde semah dönecek bacılar genellikle “uç peş” ,“salta” ya da “kutnu” denilen otantik kıyafet giymektedirler.

6.2.2.5.1. Otantik Cem Kıyafeti “Üç Peş”

Karga Köyü'nde semah dönmek isteyen bacılar, günlük kıyafetlerinin dışında otantik bir kıyafet olan ve halk arasında “üç peş” ,“salta” ya da “kutnu” olarak adlandırılan kıyafeti giymeleri önemserler. Hemen hemen her genç kızın çeyizine konan bu otantik kıyafet birkaç parçadan oluşmaktadır. Kıyafetin en altındaki giysiye “paça” yada “cintiyan”⁷⁷ denir. Paçanın üstüne giyilen giysiye “etek”⁷⁸, eteğin üstüne giyilen giysiye “Şilteri ” ⁷⁹ denir. Şilteri üzerine kıyafete ismini de veren parça olan “üç peş ”⁸⁰ ya da “kutnu ” olarak adlandırılan parça giyilir. Üç peş üzerine “kuşak”⁸¹ sarılır. Üst bölüme giyilen ve gömlek gibi olan giysiye “delme”⁸² denir. Delme üstüne de yine kıyafete ismini veren “salta”⁸³ giyilir. Başa takılan halkaya “tırşe”⁸⁴ denir ve yine tırşe etrafına başı da çevreleyen kırmızı kuşak takılır. Kırmızı kuşak Hz. Fatma'ya atfen takılır. Tırşenin üzerine de rengarenk pullarla işlenmiş “pullu çember ”⁸⁵ örtülür (Kaynak kişi,25).

Üç peş giymiş⁸⁶ olarak ceme gelmek, ceme verilen önemin göstergesi olarak görülür ve üç peşin bacılara ciddiyet kazandırdığı anlayışı vardır.

6.2.3. Karga Köyü'nde Cem Ayini ve Cem Ritüelleri

Dedenin cem evine gelmesi ve dedelik vazifesine başlaması: Dede boş cem evine gelir. Cem evinde kendi gibi dede yoksa postuna kıyam gösterir Fatiha Suresi'ni okur postuna niyaz eder ve postuna oturur. Dede postuna oturduktan sonra ceme gelenler “Hüü” diyerek selam verirler ve

⁷⁷ bkz. Resim 41

⁷⁸ bkz. Resim 42

⁷⁹ bkz. Resim 43

⁸⁰ bkz. Resim 44

⁸¹ bkz. Resim 45

⁸² bkz. Resim 46

⁸³ bkz. Resim 47

⁸⁴ bkz. Resim 48

⁸⁵ bkz. Resim 49

⁸⁶ bkz. Resim 50,51

dede huzuruna çıkarak dara dururlar. Dara durmaya duaya durmak da denir. Dede huzuruna gelen canlar önce secdeye giderek niyazda bulunurlar.⁸⁷ Sonra ayağa kalkarak sağ ellerini sol göğsünün üstüne sağ ayağının baş parmağını da sol ayağının baş parmağı üzerine koyarak dara dururlar.⁸⁸ Ayakların bu şekilde yapılmasına peymançe denir. Durulan bu dar şekline Mansur darı denilir. " Mansur'un dara asılması gibi dosdoğru pir nazarına elini sallandırmayı ifade eder. Bilindiği üzere Hallac-ı Mansur. Ene'l Hak dediği için dönemin uleması tarafından tekfir edilmiş ve asılmıştır.

Dara duran canlara dede şu şekilde dua eder:

"Allah Allah, darınız divanınız kabul ola, istediğinizi Muhammed ali vere gelmeniz kutlu ola, ziyaretiniz makbul ola, adımınız başı binler sevap yazıla, gerçeğe hü" der dara duran can tekrar secdeye gider ve dedenin elini öper daha sonra dedenin postunun hizasında oturan canlarla niyazlaşır. Dede postunun etrafına ancak musahipli canlar oturabilir. Niyazlaşma, niyazlaştığı şahıs eğer kendinden büyükse elini öper kendinden küçük veya yaşıtsa sağ eliyle tokalaşıp sağ yüzünü diğer şahsın yüzüne değdirmekle olur.

Niyazlaşma bittikten sonra tekrar dede huzurunda secdeye gider ve dara durur. Dede bu sefer şu şekilde dua eder.

"Naz, niyaz, tecella, tevella, hak ola, Hak defterine kaydola, secdeye inen başlar ağrı acı görmeye gerçeğe hü der. Dardaki can tekrar secdeye gider ve yerine oturur. Dede "Hü " gelen canlar destur ferah oturun der ve gelen canlar cem evinde yerlerini almış olurlar.⁸⁹

Cem evinde herkes yerini aldıktan sonra cem erkanını başlar. Ama cem erkanı başlamadan evvel cem evine gelenler üçer beşerli kişiler halinde dede huzurunda dara durarak dualarını alırlar. Daha sonra gelen şahıslar birbirleriyle niyazlaşmadan direk yerlerine geçerler.⁹⁰

Erkanın ilk faslında önce gönül abdesti, tarikat abdesti veya el suyu olarak adlandırılan hizmet yapılır. Cem erkanında oniki hizmet denilen hizmeti

⁸⁷ bkz. Resim 52

⁸⁸ bkz. Resim 53

⁸⁹ bkz. Resim 54

⁹⁰ bkz. Resim 55

yapacak olan şahısların mutlaka musahipli olması gerekir. Tarikat abdesti için bir er ve bir bacı hizmet için hazırlanır. Er elinde ibrik ve suyun boşaltıldığı bir genişçe bir tepsi⁹¹ bulundurur, bacı ise elinde havlu ile eli yıkanan şahısların ellerini kurular⁹². Tarikat abdesti hizmeti yapana ibrikçi denir. Tarikat abdesti manevi kirlerin yani günahların dökülmesi için yapılan temsili bir uygulamadır. Tarikat abdesti hizmetinde bulunanlar öncelikle birbirlerinin ellerini yıkar ve kurularlar. Daha sonra safın en başından başlayarak ön saftaki musahipli canlara tarikat abdesti aldırırlar⁹³.

İbrikçi vazifesini bitirdikten sonra bacı ile beraber dara dururlar⁹⁴.

Dede:

“Haki pervane mürşid divane Kul Himmet ile yarlane” der.

İbrikçi:

- “ Ben gülabi haydariyem sinemi eyledim çark,pirimiz üstadımız kırklar içinde Selman-ı park, er cemel-i Muhammed, pir cemel-i Ali, Ehl-i Beyt'in gül cemaline salavat” der ve cemdeki canlar “Allahümme salli ala Muhammed” diyerek salavat getirirler.

Dede:

“Allah Allah hayr hizmetlerin kabul ola, hayırlı muradın hasıl ola dileğini muradını şah- merdan efendimiz vermiş, yetimiş ola Selman-ı Pak hazretlerinin ruhu pak ola Selman-ı Pak efendimizden şefaata bula Gerçeğe hü” der.

İbrikçinin ardından meydana süpürgeci olarak da adlandırılan ferraş gelir. Ferraş elinde süpürge⁹⁵ ile meydana üç defa süpürür⁹⁶ ve her defasında ya Allah, ya Muhammed, ya Ali der. Meydana süpürgecinin sürülmesi manevi günahların temizlenmesini temsil etmektedir. Ferraş meydana süpürdükten sonra dede huzurunda dara durarak⁹⁷ şu tercümanı söyler:

⁹¹ bkz. Resim 56

⁹² bkz. Resim 57

⁹³ bkz. Resim 58

⁹⁴ bkz. Resim 59

⁹⁵ bkz. Resim 60

⁹⁶ bkz. Resim 61

⁹⁷ bkz. Resim 62

“Destur ya pir Kerbela’da Hüseyin’im gözlerim yaştır.münkir münafığın kara bağı taşıtır. Erenler kırıklar meydanında pirimiz üstadımız seyyid-i ferraştır. Er cemali Muhammed pir kemali Ali Ehl-i beytin gül cemaline salavat” der. Cemde bulunanlar ““Allahümme salli ala Muhammed” diyerek salavat getirirler.

Dede:

“Allah Allah hayr hizmetlerin kabul ola, hayırlı muradın hasıl ola dileğini muradını şah-- merdan efendimiz vermiş, yetimiş ola seyyid-i ferraştan şefaata bula Gerçeğe hü” der.

Ferraş secdeye gidip dedeye niyaz ettikten⁹⁸ sonra meydandan ayrılır.Ferraşın ardından meydana seccade serilir. Meydana serilen seccade gökkuşağını temsilen yedi renklidir. Seccade hizmetini yapan şahıs önce seccadeye niyaz eder⁹⁹ ve dede huzurunda dara durarak şu tercümanı söyler:

“Destur ya pir, seccademi aldım elime Hak Muhammed Ali geldi dilime Kırklar meydanında pirimiz üstadımız Cebrail Emin’e Er cemali Muhammed pir kemali Ali Ehl-i beytin gül cemaline salavat” der

Dede:

“Allah Allah hayr hizmetlerin kabul ola, hayırlı muradın hasıl ola dileğini muradını şah-ı merdan efendimiz vermiş, yetimiş ola Cebrail Emin’den şefaata bula Gerçeğe hü” der.

Sonra meydan seccade serilir ve seccadeyi seren şahıs seccadenin önce sağ üst köşesini¹⁰⁰ sonra sol üst köşesini¹⁰¹, sonra sağ alt köşesini¹⁰², sonra sol alt köşesini¹⁰³ ve en son ortasını¹⁰⁴ üç defa öperek niyaz getirir. Her köşeye getirilen niyaz dört büyük meleğe niyazı temsil eder. Seccadenin ortasına yapılan üç niyaz da Allah Muhammed Ali’yi temsil eder.

⁹⁸ bkz. Resim 63

⁹⁹ bkz. Resim 64

¹⁰⁰ bkz. Resim 65

¹⁰¹ bkz. Resim 66

¹⁰² bkz. Resim 67

¹⁰³ bkz. Resim 68

¹⁰⁴ bkz. Resim 69

Seccadeyi seren seccadeci meydandan ayrılırken aynı şekilde seccadenin her bir köşesine ve ortasına niyaz eder ve yerini çerağcıya bırakır.

Meydana gelen çerağcı elinde çerağ denilen şamdan¹⁰⁵ ile önce seccadenin her bir köşesine ve ortasına niyaz eder, meydana diz üstü oturur¹⁰⁶ ve dedeye "eyvallah destur ya pir" der dede "eyvallah" dedikten sonra çerağcı:

"Seyidim şadad, kutbum şadad hülefayı mevcudat er cemali Muhammed pir kemali Ali, Hasan'ın Hüseyin'in Ehl-i Beyt'n gül cemaline salavat " der ve salavat getirilir.

Sonra çerağcı Nur suresinin 35. ayetini¹⁰⁷ okur. "Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun misali, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba bir cam içindedir. O cam da, sanki inciden bir yıldızdır;bu lamba, ne doğuya ne de batıya nisbeti olmayan mübarek bir ağaçtan, zeytin ağacından (çıkan yağdan) yakılır, onun yağı, nerede ise kendisine ateş değmese bile şık verecek! Nur üstüne nurdur. Allah, dilediği kimseyi nuruna hidayet eder. İşte Allah, insanlara böyle temsiller verir. Çünkü Allah, herşeyi hakkıyla bilendir." Nur suresini okunduktan sonra fatiha okunur ve çerağ yakılır. Çerağ yakmaya delil uyandırmak da denir ve mum kullanılır.

Çerağcı ilk mumu yakarken, " Selamullahı ala nur-u Muhammed Mustafa", ikinci mumu yakarken, "Selamullahı nur-u Ali el Murteza" üçüncü mum yakılırken Selamullahı hünkar Hacı Bektaş Veli kutb'ul evliya" dedikten sonra "Er cemali Muhammed pir kemali Ali Hasan'ın Hüseyin'in Ehl-i Beyt'n gül cemaline salavat " der ve salavat getirilir.

Sonra çerağcı eline yaktığı çerağı alarak dara durur¹⁰⁸ ve şu tercümanı okur:

" Euzubillahissemiil alim Bismillahirrahmanirrahim La fetha illa Ali la seyfe illa zülfikar (3defa)

Çün çerağı fahr uyandırdık ol Hûda'nın aşkına
Seyyid el kevineyn Muhammed Mustafa'nın aşkına
Saki-i Kevser Ali el Murtaza'nın aşkına

¹⁰⁵ bkz. Resim 70

¹⁰⁶ bkz. Resim 71

¹⁰⁷ Ayette mana değişikliği yapma endişesiyle ayetin mealini vermeyi daha uygun gördük.

¹⁰⁸ Bkz. Resim 72

Hem Hatice Fatıma Hayrūnissanın aşkına
 Şah Hasan Hulki Rıza hem Şah Hüseyni Kerbela
 Ol imamı etkiya Zeynel abanın aşkına
 Hem Muhammed Bakir ol kim nesli Paki Murteza
 Cafer üs Sadık İmamı Rehmümanın aşkına
 Musa-i Kazım İmamı Serfirazı ehli Hak
 Hem Ali Musa Rızayı Sabiranın aşkına
 Şah Taki ve Naki hem Hasan'ül Askeri
 Ol Muhammed Mehdi Sahip Livanın aşkına
 Pirimiz üstadımız Bektaş Velinin aşkına
 Haşredek yanan yakılan aşikanın aşkına
 Er cemali Muhammed pir kemali Ali Hasan'ın Hüseyn'in Ehl-i Beyt'n
 gül cemaline salavat" der ve salavat getirilip Fatiha suresi okunur.

Çerağ tercümanı okunduktan sonra dede şu şekilde dua eder.

Dede:

“Allah Allah hayr hizmetlerin kabul ola, hayırlı muradın hasıl ola dileğini
 muradını şah-ı merdan efendimiz vermiş, yetimiş ola Cabir'il Ensar'dan
 şefaata bula Gerçeğe hü”

dedikten sonra aşıklar şu duaz-ı imamı okurlar. Duaz-ı imam okunurken
 cemdeki bacılar ayakta dara durular. Erkekler ise dizüstü oturur. Hacı Bektaş
 Veli, Hz. Fatma ve duaz-ı imamı yazan şahsın ismi veya mahlası geçtiği
 zaman sağ el önce sol göğüs üstüne sonra sağ elin işaret parmağının üstü
 dudağa değdirilmek suretiyle niyazda bulunulur.

Aşıklar¹⁰⁹:

Hata ettim Hüda yaktı delili.
 Muhammed Mustafa yandı delili.
 Ol Âl-i abâ'dan Haydar-ı Kerrar
 Aliyyü'l Murtazaya yandı bu delil

¹⁰⁹ bkz. Resim 73

Hatice'tül Kübra Fatıma Zehra
Ol Hayrû'n nisâ ya yandı bu delil

İmâm Hasan aşkına girdim meydana
Hüseyin'i Kerbelâ'ya yandı bu delil

İmâm Zeynel, İmâm Bakır-ü Ca'fer
Kâzım Mûsa Rızâ'ya yandı bu delil

Muhammed Takî'den hem Ali Nakî
Hasanü'l Askerî'ye yandı delili

Muhammed Mehdî ol sahib zaman
Eşiğinde âyet yandı bu delil

Bilirim günahım hadden aşubdur
Hünkar-ı Evliyaya yandı bu delil

On iki İmâmdandır bu nur Hatâyî
Şir-i Yezdân Ali ye yandı bu delil

Aşıklar duaz-ı imamı okuduktan sonra cemdeki canlar iki ellerini birleştirip dizlerinin önüne koyarak¹¹⁰ dedenin duasına Allah Allah nidalarıyla mukabele ederler.

Dede:

“Allah Allah hayr hizmetlerin kabul ola, hayırlı muradın hasıl ola dileğini muradını şah-ı merdan efendimiz vermiş, yetimiş ola Cabir'il Ensar'dan şefaât bula Gerçeğe hü”

der ve eller dudaklara götürülerek niyaz edilir. Daha sonra çerağcı tekrar dara durarak duasını alır ve çerağı meydandan kaldırır.

¹¹⁰ bkz. Resim 74,75

Çerağcının ardından akşam namazı, halka namazı, halkacık namazı, cemal cemale namaz ve tarikat namazı da denilen namazı kılınır. Tarikat namazı kılınmadan önce dede cemdeki canlara sorar, "Ey canlar, birbirinizden memnun razı mısınız? Evvela sizi sizden soruyorum. Özünüzün saflığına, kalbinizin paklığına razı mısınız" diye sorduktan sonra cemdeki canlar "eyvallah razıyız" derler ve dede " aşığa emare dervişe nişan" der ve cemdeki canlardan birbirleriyle niyazlaşmalarını ister. Niyazlaşma her şahıs sağındaki ve solundaki şahısla tokalaşmak veya kendinden büyükse elini öpmek suretiyle yapılır. canların birbiriyle niyazlaşması küslük ve dargınlığın olmadığına delalettir.

Cemdeki canlar birbirleriyle niyazlaştıktan sonra dede, "niyet ettik Allah rızası için akşam namazı kılmaya" der ve şöyle devam eder:

"Bismillahirrahmanirrahim La fetha illa Ali la seyfe illa zülfikar, La fetha illa Ali la seyfe illa zülfikar, La fetha illa Ali la seyfe illa zülfikar. Estağfurullah, Estağfurullah, Estağfurullah el azim el kerim Ellezi la ilahe illa hü el Hayyu'l Kayyum ve etubu ileyhi subhanehu. İlahi ya rabbi ya rabbi ya rabbi. Bizlere vermiş olduğun ömür müddetince elimizle, dilimizle, kulağımızla, bütün azayı vücudumuzla bilerek bilmeyerek, hata, kusur, isyan ettik ise bunların cümlesinden pişman ve nadim olduk. Bir daha işlememek üzere azmen ve cezmen kasteyledik tövbe ettik. Dünyaya taptımsa, ahireti unuttumsa, tapmamasına, unutmamasına Estağfurullah, Estağfurullah, Estağfurullah. Evvelimiz Adem Safiyullah, ahirimiz Muhammed Mustafa Habibullah. Bunların arasında her ne kadar nebiler, veliler, mürseller geldi geçtiyse bunların hepsi haktır ve gerçektir. Dil ile tasdik kalp ile ikrar eyledik. Amelimiz budur Amentü billahi ve resulihi ve melaiketühü ve kütübühü ve suhufu vel kaza vel kader hayrun ve şerrin minellahi teala ve basu badel mevte hakkun eşhedü enla ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve resuluhu.

Bismillahirrahmanirrahim, La fetha illa Ali la seyfe illa zülfikar, La fetha illa Ali la seyfe illa zülfikar, La fetha illa Ali la seyfe illa zülfikar.

Medet Allah ya Muhammed ya Ali dertliyem derdime derman isterim.(bu bölümlerden sonra cemdekiler Allah Allah diyerek mukabele ederler) Bunluları bunundan kurtaran Bektaş Veli dertliyem derdime derman isterim. Derviş olan giyer şalı abayı, şahtan hata ettim geldim tövbeye, niyazım var Sultan Hacı Baba'ya (niyaz getirilir) dertliyem derdime derman isterim. Hasan Hüseyin'den arttı firakım, İmam Zeynel, Bakır durağım, Musa Kazım, Rıza kabul eyle dileğim, dertliyem derdime derman isterim. Taki'den, Naki'den ola hidayet, Hasan Askeri'den aynı inayet, ya Muhammed Mehdi bundayım gayet. dertliyem derdime derman isterim. Şaki binbir Mevlam sen bak ağrıma, aman Mevlam fırsat verme zalime, Şah Abdal Musa, Sultan Balıma (niyaz getirilir) dertliyem derdime derman isterim.

Düstur-ı şah: Nadi aliyyen mazhar'ül acaibe tecidehü avnen leke finnevaibi. La ilahe illallahı kullü hemmin ve gammin seyünceli azametike ya Allah ya Allah ya Allah ve bi nuri nübüvvetike ya Muhammed ya Muhammed ya Muhammed ve bi nuri velayetike ya Ali ya Ali ya Ali,aleyha, aleyha, aleyha, muhavveli, muhavveli, muhavveli edrikni edrikni edrikni ve bil hasan edrikni edrikni edrikni ve bil Hüseyin Hatice'tül Kübra Fatıma'tul Zehra Hak la ilahe illallah Muhammeden resulullah Aliyel veliyullah, mürşid-i kamil ,kubbe-i devran,duazdeh imam yetiş ya on iki imam, ya şah-ı merdan. On iki imam kuvvetine,öz birliğine, itikat kaviliğine diyelim Allah Allah.(hep beraber Allah Allah denir.) Allah Allah hayr hizmetlerin kabul ola, hayırlı muradın hasıl ola dileğini muradını şah-ı merdan efendimiz vermiş, yetimiş ola,hayırlı evlat hayırlı, avrat, hayırlı devlet nasip eyleye. Gökten hayırlı rahmet, yerden hayırlı bereket ihsan eyleye. Hastalarımıza şifa, derlilerimize deva, borçlularımıza hayırlı edalar nasip eyleye. Askerimizin kılıcını keskin, sözünü geçerli eyleye. Bu güzel vatanımızı düşmanlara çiğnetmeye, nur-u nebi, kerem-i Ali, pirimiz üstadımız hünkar Hacı Bektaş Veli deminden devranından ayırmaya. Dil bizden nefes hünkardan ola gerçeğe hü. Fahr-i alem, seyyid-i kainat Muhammed

Mustafa'nın ve Ehl-i Beyt'in gül cemaline salavat" denir. ve fatiha suresi

okunur. fatiha suresi okunduktan sonra cemdeki canlar hepsi ayağa kalkarak dara dururlar¹¹¹ ve dede tekrar dua eder.

Dede:

"Allah Allah akşamlar hayır ola. Hayırlar feth ola. Şerler def ola. Münkirler mat, münafıklar berbad ola. Müminler şâd ola. Meydanlar abad ola. Sırlar, mestur, gönüller mesrur ola. Hak Muhammed Ali yardımcımız ola. On İki İmam, on dört mâsumu pak, on yedi kemerbest katarlarından, didârlarından ayırmaya. Pîrimiz, üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli muin ve destgirimiz ola. Cenab-ı Hak münkir, münafık şerrinden, adû mekrinden hîfz-ı emande eyleye. Dertlerimize derman, hastalarımıza şifâ, borçlarımızı edâ nasîb ve müyesser eyleye. Allah, devlet ve milletimizi kılıcı keskin, sözünü üstün eyleye. Gökten hayırlı rahmetler, yerden hayırlı bereketler ihsan eyleye. Nâmerde muhtaç eylemeye. Dil bizden, nefes Hazret-i Hünkâr'dan ola. Nûr-ı Nebi, Kerem-i Ali, pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli. Gerçeğe hû."

Dedikten sonra cemdeki herkes tekrar otururlar ve dede "hüüü canlar hoş geldiniz sefa geldiniz" der. Cemdeki canlar da" hüü erenler hoş bulduk sefa bulduk" der. Dede " dar çeken didar göre darı Fatıma'dan şefaata bula gerçeğe hüü" der. Cemdekiler niyaz ederler.

Sonra meydana seccadeci gelir meydanda serili olan seccadeyi toplar ve dara durur. Dede:

"Allah Allah hayr hizmetlerin kabul ola, hayırlı muradın hasıl ola dileğini muradını şah-ı merdan efendimiz vermiş, yetimiş ola Cebrail Emin'den şefaata bula Gerçeğe hü" diyerek duasını eder ve seccade meydandan kaldırılmış olur.

Birlik cemi, musahip cemi, görgü cemlerinde bu kısımdan sonra kurban eti yemek için erkana ara verilir ve cemdeki canlar yemek için dedenin desturuyla meydandan ayrılırlar.

¹¹¹ bkz. Resim 76

Yemek için cem evinin yemekhanesine giden cem erenleri dedenin desturu olmadan yemek yiyemezler. Dede yemek lokma duası okuduktan sonra ancak yemeğe başlayabilirler. Dede lokma duası yaparken her iki elin başparmağı sofranın üzerinde olur.¹¹² Lokma duası şu şekildedir.

“Allah Allah lokma sahiplerinin lokması kabul ola, hanesi şen ola, her ne niyet ettiyse Allah niyetlerini kabul ede, malına, rızıkına, kesbi karına Halil İbrahim bereketi vere. Kazasına kalkan, belasına bekçi ola. Derdini belasını Kaf Dağı’nın arkasına ata. Bu evden, bu ocaktan, bu yurttan gelmiş geçmişlerinin, üçlerin beşlerin yedilerin, kırkların on iki imamların ola. Erenlerin, evliyaların, şehitlerin, şühedanın ola. Kerbela’da şehit olanların ola, Hünkar Hacı Bektaş Veli’nin ola. Mevla’dan hidayet, lokmadan şefaata ola, bir yiyen binine şefaata ede. Gerçeğe hü”

der ve orada bulunanlar niyaz ederek¹¹³ lokma yemeğe başlarlar.

Yemek yenildikten sonra tekrar cem evine gidilir ve herkes yerini alır. Erkanın ikinci faslında meydana ilk olarak gözcü gelir. Gözcü elinde asası ile dede huzurunda dara durur¹¹⁴ ve duasını alır daha sonra asasına niyaz ederek¹¹⁵ meydandan ayrılır. Dede gözcüye şu şekilde dua eder

Dede:

“Allah Allah hayr hizmetlerin kabul ola, hayırlı muradın hasıl ola dileğini muradını şah- merdan efendimiz vermiş, yetimiş ola gözcü Karaca Ahmet’ten şefaata bula Gerçeğe hü”

Gözcüden sonra meydana bekçiler¹¹⁶ gelir. Erkanda on iki bekçi görev alır. Bekçi ve gözcünün vazifesi farklıdır. Gözcü erkan içinde intizamı sağlarken, bekçi erkanın güvenliği sağlamakla muvazzaftır. Dede huzurunda dara duran bekçilere dede şu şekilde dua eder.

“Allah Allah hayr hizmetlerin kabul ola, hayırlı muradın hasıl ola dileğini muradını şah-ı merdan efendimiz vermiş, yetimiş ola, siz bizi

¹¹² bkz. Resim 277

¹¹³ bkz. Resim 78,79

¹¹⁴ bkz. Resim 80

¹¹⁵ bkz. Resim 81

¹¹⁶ bkz. Resim 82

saklarsanız beklerseniz İmam Hasan efendimiz de sizi saklaya bekleye gerçeğe hü”

der ve bekçiler dedenin elini öpüp¹¹⁷ meydandan ayrılırlar.

Daha sonra gözcü “marifete hü” der. “Marifete hü” denildiği zaman duaz-ı imam okunur ve cemdeki bacılar ayağa kalkar erlerde dizüstü otururlar. Dede öz birliğine, itikad kuvvetine dua ettikten sonra sözü aşıklara bırakır. Bu duruma “aşıklara yol vermek” denir. Erkanlarda genellikle üç duaz-ı imam ve bir mersiye okunur. Aşık sayısına göre duaz ve deyiş sayısı değişebilir.

Aşıklar duaz-ı imam okurken dede ve cemdeki canlar dikkatlice dinlerler. Mersiye okunduğu zaman ise İmam Hüseyin aşkına gözyaşı dökerler. Duaz-ı imam ve mersiye bittikten sonra dede ” eyvallah erenler ağzınıza dilinize sağlık der ” ve duazlarda geçen manaların mütalaasını yapar¹¹⁸. Genellikle Kur’an’da geçen peygamber kıssaları ve evliyaların menakıbnamelerinden istifade eder.

Daha sonra meydana kurban etinin pişirilen ciğerleri getirilir¹¹⁹ ve dede bu lokmayı dualar.

Dede:

“Allah Allah lokma sahiplerinin lokması kabul ola, hanesi şen ola, her ne niyet ettiyse Allah niyetlerini kabul ede, malına, rızıkına, kesbi karına Halil İbrahim bereketi vere. Kazasına kalkan, belasına bekçi ola. Derdini belasını Kaf Dağı’nın arkasına ata. Bu evden, bu ocaktan, bu yurttan gelmiş geçmişlerinin, üçlerin beşlerin yedilerin, kırkların on iki imamların ola. Erenlerin, evliyaların, şehitlerin, şühedanın ola. Kerbela’da şehit olanların ola, Hünkar Hacı Bektaş Veli’nin ola. Mevla’dan hidayet, lokmadan şefaata ola, bir yiyen binine şefaata ede. Gerçeğe hü”

Dualanan lokma cemdeki canlara dağıtılır. Kurban cemi olmayan erkanlarda yani “Cumalık” denilen Perşembe gecesini yapılan cemlerde ceme gelen

¹¹⁷ bkz. Resim 83

¹¹⁸ bkz. Resim 84

¹¹⁹ bkz. Resim 85

canlar yanlarında çörek, elma gibi lokmalar getirirler. Bu lokmalarda geleneksel alevi inancında kurban kabul edilir. elmanın cennet taamı olduğu görüşü yaygındır. Elma on iki imamların aşkına on iki parçaya ayrılır ve sadece musahipli olan canlara verilir.

Lokma dağıtılıp yenilikten sonra tıpkı erkanın ilk faslında olduğu gibi meydana ibrikçi gelir erkandaki canlara tekrar tarikat abdesti aldırır. İbrikçinin ardından ferraş gelerek meydana süpürür. Ferraşın ardından seccadeci gelerek meydana seccadeyi serer.

Seccade serildikten sonra dede bir duaz-ı imam okur ve öz birliğine itikad kuvvetine dua ederek aşıklara yol verir. Aşıklar bir deyiş okuduktan sonra cemin en can alıcı yeri olan Miraçlama bölümüne sıra gelir. Miraçlama Hz. Muhammed'in miraca çıkarken bir aslanla ve daha sonra kırklarla karşılaşmasının anlatan manzum bir eserdir ve cem erkanında bu olay temsili bir şekilde canlandırılır.

6.2.3.1. Miraçlama

Geldi Cebrail buyurdu
Hak Muhammed Mustafa'ya
Hak seni miraca okudu
Davete Kadir Hüda'ya

Evvela emanet budur ki
Piri rehber tutasın
Kadim erkana yatarsın
Tarik-i müstakime

Muhammed sukuta vardı
Orda hakkı zikreyledi
Şimdi senden el tutayım
Hak buyurdu ve dua

Muhammedim elin bağladı
 Allah'a eğildi Cebrail
 İki gönöl bir oldular
 Yürüdüler dergaha

Vardı dergah kapısına
 Gördü bir aslan yatar
 Aslana anda hamle kıldı
 Korktu Muhammed Mustafa

Buyurdu sırr-ı kainat
 Korkma ya Habibim dedi
 Hatemi ağzına ver ki
 Aslan ister bir nişane

Hatemi ağzına verdi
 Aslan orda oldu sakın
 Muhammed'e yol göründü
 Aslan gitti nihane

Vardı hakkı tavaf etti
 Evvela bunu söyledi
 Ne heybetli şîrin varmış
 Gayri cevreyledi bana

Gördü bir biçare derviş
 Hemen yutmayı diledi
 Emmim oğlu Ali yanımda olaydı
 Dayanırdım ol şahıma

Gel benim sırr-ı devletim
 Sana tabiyim Habibim

Eyili ben secde kıldım
Eşiğine kıblegahına

Doksan bin kelam danıştı
İki cihan dost dostuna
Tevhidi armağan aldı
Yeryüzündeki insana

Muhammed ayağa kalktı
Hep ümmetini diledi
Ümmetine rahmet olsun
Anda dedi Kibriya

Muhammed sürdü yüzünü
Hakka teslim etti özünü
Cebrail getirdi üzümü
Hasan Hüseyin ol şaha

Eyili ben secde kıldı
Hoş kal sultanım dedim
Kalkıp evine giderken
Yol uğrattı kırklara

Vardı kırklar makamına
Otur ben oldu sakın
Cümlesi de secde kıldı
Hazreti Emrullah'a

Canım size kimler derler
Şahım bize kırklar derler
Cümleden ulu yolumuz
Eldedir küllü varımız

Madem size kırklar derler
 Niçin noksandır biriniz
 Selman şeydullaha gitti
 Ondandır eksik birimiz

Cümleden ulu yolumuz
 Eldedir küllü varımız
 Birimize neşter vursa
 Bir yere akar kanımız

Selman şeydullahtan geldi
 Hü deyip içeri girdi
 Bir üzüm tanesini koydu
 Selman'ın keşküllahına

Kudretten bir el geldi
 Ezdi bir engür eyledi
 Hatemi parmakta gördü
 Uğradı bir müşkül hale

O şerbetten biri içti
 Cümlesi de oldu hayran
 Mümin müslim üryan büryan
 Hep girdiler semaha

Cümlesi de el çırpı ben
 Dediler ki Allah Allah
 Muhammed bile girdi
 Kırklar ile semaha

Muhammedim coşa geldi
 Tacı başından düştü

Kemeri kırk pare oldu
Hepsi sardı kırklara

Muhammed evine gitti
Ali hakkı tavaf etti
Hatemi önüne koydu
Dedi sad taksın! ya Ali

Evvel sensin ahir de sen
Batın sensin zahir de sen
Bütün sırlar sana ayan
Dedi şah-ı evliya

Şah Hatayım vakıf oldu
Ben bu sırrın ötesine
Haklı sözü inandırır
Özü çürük ervaha

Miraçlamanın bazı bölümlerinde anlatılan hadiseler erkanda temsilen canlandırılır. “Şimdi senden el tutayım” denildiği zaman erkandakiler birbirleriyle ele ele tutuşurlar.¹²⁰ “Muhammedim elin bağladı” denildiği zaman ele ele tutuşan canlar ellerini göbük hizasında bağlarlar¹²¹. “Yürüdüler dergaha”

denildiği zaman eller sol göğü üzerine konup “Hüü” denilir ve niyaz edilir.¹²² “Hatemi ağzına verdi” denildiği zaman aynı şekilde sağ elin işaret parmağının üstü dudağa değdirilmekle suretiyle niyaz getirilir.¹²³ “Muhammed ayağa kalktı” denildiği zaman aşıklar da dahil herkes ayağa kalkar ve dara dururlar.¹²⁴ “Eyili ben secde kıldı” denildiği zaman, cem erenleri hafifçe yere

¹²⁰ bkz. Resim 86

¹²¹ bkz. Resim 87

¹²² bkz. Resim 88

¹²³ bkz. Resim 88

¹²⁴ bkz. Resim 89, 90

eğilir ve sağ el yere doğru uzatılır¹²⁵,daha sonra tekrar niyaz getirilerek dar pozisyonuna geçilir. “Otur ben oldu sakın” ve ardından “Cümlesi de secde kıldı” denildiği zaman dara duran cem erenleri önce otururlar daha sonra secdeye giderler.¹²⁶ Selman şeydullahtan geldi,Hü deyip içeri girdi” denildiği zaman cem erenleri “Hüü ” diyerek niyaz getirirler.” Hatemi parmakta gördü,Uğradı bir müşkül hale” denildiği zaman tekrar elin üstüne niyaz getirilir.” Mümin müslim üryan büryan, Hep girdiler semaha” denildiği zaman gözcü tarafından daha önce belirlenen müsahip sahibi iki er ve iki bacı kırklar semahı dönmek üzere meydana gelirler. Kırklar semahı sağ ve sol el göğüs hizasında tutulma suretiyle yavaş tempoda ileri geri gitmek suretiyle dönülür. Semah esnasında sağ ve sol el altlı üstlü yer değiştirir.¹²⁷ “Haklı sözü inandıra,Özü çürük ervaha” denildikten sonra kırklar semahı dönen er ve bacılar omuz omuza dede huzurunda dara dururlar¹²⁸ ve duaz- imam okunur. Duaz-ı imam okunurken niyaz getirilmesi gerek bölümlerde dede huzurunda dara duran erler elleriyle bacılarda yanındaki erin omzunu öpmek suretiyle niyaz getirirler.¹²⁹ Duaz- imam bittikten sonra dede dara duran er ve bacılara şu şekilde dua eder.

Dede:

“Allah Allah hayr hizmetlerin kabul ola, hayırlı muradın hasıl ola dileğini muradını şah- merdan efendimiz vermiş, yetimiş ola kırklardan şefaata bula Gerçeğe hü”

diyerek dua ettikten sonra dara duran er ve bacılar secdeye giderek niyaz ederler ve dede etrafında daire oluştururlar.” El ele el Hakka” yı temsilen dede de dahil olmak üzere oluşturulan dairedeki canlar el ele tutuşurlar ve aşıklar bu esnada deyiş okurlar.¹³⁰ Daha sonra dairedeki er ve bacılar ayağa kalkarak tekrar dara dururlar dededen dua aldıktan sonra aşıklar. Semah deyişi çalarlar. Er ve bacılar bu kez gönüller semahı denilen semahı

¹²⁵ bkz. Resim 91

¹²⁶ bkz. Resim 92

¹²⁷ bkz. Resim 93,94

¹²⁸ bkz. Resim 95

¹²⁹ bkz. Resim 96

¹³⁰ bkz. Resim 97

dönmeye başlarlar. Semah önce ağırlama denilen yavaş tempo ile başlar.¹³¹ Ağırlama esnasında her iki kol göğüs hizasında tutularak sağa ve sola açılır ve ağır adımlar eşliğinde ileri geri hareket ettirilir. Ağırlamanın ardından semah hızlanır ve ayak hareketlerin hızlanmasıyla pervane şeklinde dönülür ve semahta haz ve hız doruğa çıkar.¹³² Semahın ardından semah dönen er ve bacılar tekrar dara dururlar ve dededen dua alırlar. Bu durum meydanda üç defa tekrarlanır. Dededen son duasını alan semah dönen er ve bacılar yerde serili olan seccadeyi yerden kaldırarak dede huzurunda tekrar dara dururlar ve dua alırlar.¹³³ duasını alan er ve bacılar dedenin elini öpererek meydandan ayrılırlar.

Dede: “Dar çeken didar göre, dar-ı Fatma’dan şefaath bula der”

Daha sonra meydana semah dönmek isteyen er ve bacılar gelir. Semah cemlerde isteğe göre dönülür. Semah dönmek isteyenleri gözcü belirler ve meydana alır.

Semah iki er iki bacı ya da dört bacı ile dönülür. Semah dönecek olanlar önce dedenin elini öperler. Semah dönecek erler birbirleriyle niyazlaşır¹³⁴. Sonra bacılar da birbiriyle niyazlaştıktan sonra semah dönecekleri erlerin elini öperler¹³⁵, bu esnada erler de eline niyaz eder. Semah dönecek bacılar genellikle salta ya da üç beş denilen otantik kıyafetlerini¹³⁶ giyerler. Semahta önce ağırlama bölümü dönülür¹³⁷ ve daha sonra tempo artarak semah hızlanır. Ayakların yere vurulması ile semaha coşku bir hava katılır. Bacılar semahın hızlandığı bölümde kendi eksenleri etrafında hızla dönerler.¹³⁸

Semah dönenlere dede şu şekilde dua eder.

¹³¹ bkz. Resim 98

¹³² bkz. Resim 99

¹³³ bkz. Resim 100

¹³⁴ bkz. Resim 101

¹³⁵ bkz. Resim 102

¹³⁶ bkz. Resim 107

¹³⁷ bkz. Resim 103

¹³⁸ bkz. Resim 104,105

Dede:

“Allah Allah hayr hizmetlerin kabul ola, hayırlı muradın hasıl ola dileğini muradını şah- merdan efendimiz vermiş, yetimiş ola semahınız kırklar semahına kayıtlı ola Gerçeğe hü”

semah faslı bittikten sonra aşıklar¹³⁹ da dahil olmak üzere cemde hizmet yapan hizmet sahipleri sıra ile meydana gelir ve tercümanlarını okurlar dede onlara dua eder ve hizmetlerini tamamlamış olurlar. Bütün hizmet sahipleri duasını aldıktan sonra cemde “oturan duran duası ” yapılır ve cem sona erer. Oturan duran duası şu şekildedir.

“Allah Allah oturana, durana, koğusuz, gıybetsiz evine varana, yastığına baş koyup yatana, Hızır, Hak yardımcısı ola Gerçeğe hü ”

6.2.4. Musahip Cemi

Bu bölümümüzde cemlerde yapılan genel ritüellerin dışında musahip cemine has olan ritüelleri ele alacağız.

Cemde on iki hizmet dediğimiz el suyu, ferraş, seccade hizmeti gibi hizmetler tamamlandıktan sonra meydana çerağcı gelir ve delil uyandırır.

Çerağ yakıldıktan sonra meydana kamber de denilen rehber eşliğinde musahip olacak er ve bacılar gelirler. Musahip olacak bacılar salta ya da üç beş denilen otantik kıyafetleri ile, erler de siyah pantolon beyaz gömlek giyerek meydanda bulunurlar. Seccadenin dört yanına ve ortasına niyazda bulunan rehber ve musahip adayları dede huzurunda diz üstü otururlar ve birbirleri ile niyazlaşırlar. Sonra dara dururlar.¹⁴⁰

Dara duran rehber ve musahip adaylarına dede şu şekilde telkinde bulunur.

Dede:

“Bismillahirrahmanirrahim La fetha illa Ali la seyfe illa Zülfikar (3 defa)

¹³⁹ bkz. Resim 106

¹⁴⁰ bkz. Resim 108

Rabbimiz! (biz) kendimize zulmettik; artık bize mağfiret etmez ve bize merhamet etmezsen, mutlaka hüsrana uğrayanlardan oluruz.” (A’raf 23). Carı dilden bel bağlayıp bel evliya erkanına, elhamdülillah yine durdunuz pirinizin divanına, çok kusurumuz var sığınarak geldiniz erenlerin erkanına, canımız kurban malımız tercüman bu yolda evliya fermanına er cemali Muhammed pir kemali ali ehli beytin gül cemaline salavat. Salındığınız Mansur darı göründünüz hak didarı tarikat imam alinin yol imam Hüseyin’in aşk ola ya sofular baş indirin kaldırmayın canlar”

Dedikten sonra darda duran cem erenleri secdeye giderler.¹⁴¹

Dede:

“Hak Teala cesedinize can verdi, kalbinize iman verdi. Ağzınız talip, diliniz mürşid. Hak kapısına geldiniz. Ne gördünüz, ne işittiniz”

diye sorduktan sonra cemdeki canlar hep bir ağızdan “Hak gördük hak işittik, er gördük meydana geldik ” derler. Dede “Eyvallah kapısı” diye sorar. Cemdeki canlar “İkrar, İman ” diyerek cevap verirler. Dede:

“İkrarınız imanınıza yoldaş olsun. Elinizle koymadığınızı almayın. Gözünüzle görmediğinizi söylemeyin,koğu gıybet dinlemeyin, kimseye yalan yere kin, kibir beslemeyin. Doğru gezip dosdoğru olasınız. Yetiş ya evliya destur doğru söyleyin canlar”

dedikten sonra secde halindeki canlar başlarını kaldırır ve dizüstü otururlar.¹⁴²

“Hak hakkı sever, Hak da pakı sever. Cenab-ı peygamber buyuruyor ki “Ölmeden evvel ölünüz”. Sizlerde üzerinde oturduğunuz yeşil seccade üzerinde öleceksiniz. Nefsin, şeytanın vesvesesinden kurtulup nefsinizi öldüreceksiniz. Evvel kapı şariat kapısı. Şariat, tarikat, marifet, hakikat hak mı? Pir, rehber, halife, mürşit hak mı?”

diye sorulduğu zaman cem erenleri hep bir ağızdan “Eyvallah “ derler. Dede hak dediğin zaman secde isteriz der ve meydandaki canlar secdeye giderler. Dede meydandaki musahip adaylarına tutmaları gereken oruçları telkin eder.

¹⁴¹ bkz. Resim 109

¹⁴² bkz. Resim 110

Dede musahip olacak canları şu oruçları tutmakla mükellef kılar.

Dede:

“Üç gün neslimiz Adem peygamber adına, üç gün Fatma Zehra anamız adına, üç-yedi gün Hızır orucu, oniki muharrem orucu, üç masumu paklar, kırksekiz perşembe oruçlarına kayıt oluyorsunuz. Oruçlarınıza razı mısınız? ”

dediği zaman, musahip adayları canlar “Eyvallah ” derler ve secdeye giderler. Dede devam eder.

“Sevgili canlar eşikten içeri giren mümin, müslim, bacı, kardeş musahip olan canlardan razı mısınız?”

dediği zaman cemde bulunan canlar “Eyvallah” derler. Dede “Bu şahıslardan hakkı olan hakkını talep etsin” der ve cemdeki canların musahip olacak canlardan razı olduklarını göstermeleri için “Aşığa emare dervişe nişan” der ve cemde bulunan canlar birbirleri ile niyazlaşırlar.¹⁴³

Dede bu kez musahip olacak canlara cem erenlerinden razı olup olmadıklarını sorar onlar da “Eyvallah” derler ve secdeye giderler.

Cemdeki canlarla da rızalaşan musahip adayları canlar dara dururlar ve dededen dua alırlar.

Dede:

“Bismillahirrahmanirrahim La fetha illa Ali la seyfe illa Zülfikar, Allah Allah, darınız divanınız kabul ola, istediğinizi Muhammed Ali vere, adımınız başı binler sevap yazıla, Gerçeğe hü ”

der ve dardaki canlar secdeye gider. Daha sonra dededen başlayarak rehber eşliğinde cem erenleri ile niyazlaşırlar.¹⁴⁴ Daha sonra musahip adayları meydana gelirler ve meydandaki seccadeyi meydandan kaldırarak dara durup dua alırlar.¹⁴⁵

¹⁴³ bkz. Resim 111,112

¹⁴⁴ bkz. Resim 113

¹⁴⁵ bkz. Resim 114

Daha sonra meydana musahip olan canların adadıkları kurban getirilir¹⁴⁶ ve dedenin huzurunda kurban tekbirlenir. Kurbanın kesilmesi, musahip canların yol uğruna tıpkı kesilecek kurban gibi kurban olacağı manasına gelmektedir. Kesilen kurbanın bütün azaları kıymetlidir. Kesilen parçaları, sakatatları çöpe atılmaz gömülür. Kesilen kurbanın etini musahip olmayan canların dışındakiler yiyemez.

Kurbanlık genellikle koç olur. Meydana getirilen kurban üç defa tekbirlenir. Dede “Kurban-ı Halil, Ferman-ı Celil, tığ-ı Cebraîl, itaat-ı İsmâîl” dedikten sonra “Allahu Ekber Allahu Ekber La İlahe İllallah Hu Allahu Ekber Allahu Ekber ve Lillahilhamd (3 defa)” tekbirin ardından “Essalatu vesselamu aleyke ya Resullah, Essalatu vesselamu aleyke ya Habiballah, Essalatu vesselamu aleyke ya seyyiden evvelin vel ahirin” denir ve aşıklar kurban değişini çalarlar.

Akıl ermez yaradanın sırrına
Muhammed Ali'ye indi bu kurban
Kurban olam kudretinin nuruna
Hasan Hüseyin'e indi bu kurban

Ol İmâm Zeynel'in destinde idim
Muhammed Bâkır'ın dostunda idim
Ca'fer-i Sâdık'ın postunda idim
Mûsa Kâzım, Rızâ'ya indi bu kurban

Muhammed Takî'nin nûrunda idim
Aliyyün-Nakî'nin sırrında idim
Hasanü'l –Askerîn dârında idim
Muhammed Mehdî'ye indi bu kurban

Aslı Şâh-ı Merdan,gürûh'u Naci
Gerçeğe bağlıdır bu yolun ucu

¹⁴⁶ bkz. Resim 115,116,117

Senede bir kurban tâlibin borcu
Pir-i Tarikat'a indi bu kurban

Tarikattan hakikate ereler
Cennet-i Âlâ'ya hülle sereler
Muhammed –Ali'nin yüzün göreler
Erenler aşkına indi bu kurban

Şâh Hatâyim eder bilir mi her can
Kurbanın üstüne yürüdü erkân
Tırnağında tesbih kanında mercan
Mü'min müslüman'a indi bu kurban.

Tekbirlenen kurban meydandan çıkarılır ve kurban lokması yemek için yemekhaneye geçilir. Lokma yedikten sonra tekrar cem evine gelinir ve oniki hizmet tekrar başlar. El suyu, ferraş, seccade hizmeti yapıldıktan sonra meydana beyaz giysileri ile rehber eşliğinde musahip adayları gelirler. Rehber önderliğinde gelen musahip adayı çiftler birbirlerinin kuşaklarından tutarak katar halinde meydana gelirler¹⁴⁷. Musahiplerin cemde giydikleri beyaz giysiler aynı zamandan musahiplerin vefat ettikten sonra giyecekleri kefenleridir. Her musahip olan şahıs cemde giydiği beyaz elbisesini sandığında saklar. Rehber eşliğinde meydana gelen musahipler temsili olarak dört kapı kırk makamdan geçerler ve her defasında dede onlara yolun, makamın zorluğunu telkin ederek iyi düşünüp karar vermeleri için zaman tanır ve musahip adayı çiftler rehber eşliğinde meydandan ayrılarak dışarı çıkar ve tekrar meydana gelir¹⁴⁸. Her defasında farklı bir makam talebi ile dede huzuruna çıkar. Bu temsil şu şekilde gerçekleşir.

Rehber dedeye şöyle hitap eder:

“Esselamu aleykum ya hakikat erenleri ”

¹⁴⁷ bkz. Resim 118

¹⁴⁸ bkz. Resim 119

Dede:

“Ve aleykum selam ya şariat erenleri nerden gelir nere gidersiniz?”

Rehber:

“Şeriattan gelip tarikata gitmek isteriz. Ne söyler ne buyurursunuz?”

Dede:

“ Doğru ettiniz, güzel ettiniz. Fakat, tarikatın yolu şariat gibi değildir, sarptır, incedir, kılıçtan keskindir geçemezsiniz, ateşten gömlektir giyemezsiniz. İyi düşünün doğru karar verin canlar.”

Dedikten sonra musahip adayı çiftler rehber eşliğinde meydandan ayrılarak dışarı çıkarlar¹⁴⁹ ve tekrar aynı şekilde meydana, dede huzuruna gelirler.

Rehber:

“ Esselamu aleykum ya hakikat erenleri”

Dede:

“Ve aleykum selam ya tarikat erenleri.”

Rehber:

“Biz tarikattan marifete girmeye geldik. Ne dersiniz, ne buyurursunuz?”

Dede:

“Ve aleykum selam ya tarikat erenleri. Tarikattan marifete girmek istersiniz, marifetin yolu da sarptır, kılıçtan keskindir geçemezsiniz, ateşten gömlektir giyemezsiniz. Gelme gelme, dönme dönme. Gelirsen candan olursun. Dönersen maldan olursun. İyi düşünün, doğru karar verin canlar.”

Dedikten sonra meydandaki canlar tekrar rehber eşliğinde dışarı çıkarlar ve yine tekrar rehber eşliğinde meydana gelirler.

Rehber:

“ Esselamu aleykum ya hakikat erenleri.”

Dede:

“Ve aleykum selam ya marifet erenleri.”

Rehber:

“Biz marifetten hakikate girmeye geldik. Ne söyler, ne buyurursunuz?”

¹⁴⁹ bkz. Resim 120, 121

Dede:

“Biz size buyurduk, yolu gösterdik, zorluğunu, keskinliğini bildirdik. Siz düşündünüz karar verdiniz. Halka da bulunan erenler! Bu canları hakikat kapısına alalım mı?”

Dede burada dede postunun etrafında oturan diğer musahipli canlardan fikir almaktadır. Onlar da “Eyvallah Erenler” derler. Dede tekrar musahip adayı çiftlere hitaben:

“Buradaki erenlerin de rızasıyla sizleri hakikat kapısına kabul ettik buyurun seccadeye geçin ,secde edin ”

seccadeye secde eden¹⁵⁰ rehber ve musahip adayı çiftler dede huzurunda dara dururlar.¹⁵¹

Dede:

“Bismillahirrahmanirrahim La fetha illa Ali la seyfe illa Zülfikar, ya Allah, ya Muhammed, ya Ali, ilahi ya Rabbel alemin bu kullarını, muhammede ümmet, Ehl-i Beyte sadık olan bu kullarını Ehl-i Beyt’e dost Muhammed’e ümmet eyle ya rabbi. Rabbimiz! (biz)kendimize zulmettik; artık bize mağfiret etmez ve bize merhamet etmezsen, mutlaka hüsrana uğrayanlardan oluruz.”(A’raf 23) Carı dilden bel bağlayıp bel evliya erkanına, elhamdülillah yine durdunuz pirinizin divanına, çok kusurumuz var sığınarak geldiniz erenlerin erkanına, canımız kurban malımız tercüman bu yolda evliya fermanına er cemali Muhammed pir kemali ali ehli beytin gül cemaline salavat.(Fatiha Suresi okunur)

Salındığınız Mansur darı gördünüz Hak didarı tarikat İmam Ali’nin yol İmam Hüseyin’in aşk ola ya sofular baş indirin kaldırmayın canlar. Hak Teala cesedinize can verdi, kalbinize iman verdi. Ağzınız talip, diliniz mürşid. Hak kapısına geldiniz. Ne gördünüz, ne işittiniz? ” Dedikten sonra darda duran cem erenleri secdeye giderler.

Dede:

“Hak Teala cesedinize can verdi, kalbinize iman verdi. Ağzınız talip, diliniz mürşid. Hak kapısına geldiniz. Ne gördünüz, ne işittiniz”

¹⁵⁰ bkz. Resim 122

¹⁵¹ bkz. Resim 123

diye sorduktan sonra cemdeki canlar hep bir ağızdan “Hak gördük hak işittik, er gördük meydana geldik ” derler. Dede “Eyvallah kapısı” diye sorar. Cemdeki canlar “İkrar, İman ” diyerek cevap verirler. Dede:

“İkrarınız imanınıza yoldaş olsun. Elinizle koymadığınızı almayın. Gözünüzle görmediğinizi söylemeyin,koğu gıybet dinlemeyin, kimseye yalan yere kin, kibir beslemeyin. Doğru gezip dosdoğru olasınız. Yetiş ya evliya destur doğru söyleyin canlar”

dedikten sonra secde halindeki canlar başlarını kaldırır ve dizüstü otururlar.¹⁵²

“Hak hakkı sever, Hak da pakı sever. Üç gün neslimiz Adem peygamber adına, üç gün Fatma Zehra anamız adına,üç-yedi gün Hızır orucu, oniki muharrem orucu, üç masumu paklar, kırksekiz perşembe oruçlarına kayıt oluyorsunuz. Oruçlarınıza razı mısınız? ”

Dede devam eder.

“Sevgili canlar eşikten içeri giren mümin, müslim, bacı, kardeş musahip olan canlardan razı mısınız?”

dediği zaman cemde bulunan canlar “Eyvallah” derler. Dede daha sonra meydandaki çiftleri Ehl-i Beyt yoluna kayıt olan musahip çiftler ilan eder ve darda duran çiftlere dua eder. Daha sonra artık musahip olan çiftler dede etrafındaki diğer musahipler ve dedelerle niyazlaşırlar¹⁵³. Niyazlaştıkları diğer canlar “Allah kabul etsin, Allah ağzınızın tadını bozmasın ” gibi güzel temenniler de bulunurlar.

Cemdeki erenlerle niyazlaşan musahip çiftler tekrar meydana dede huzuruna gelirler. Dede musahip çiftlere “bundan sonraki yaşamlarınızda birinizin yarasına diğeriniz merhem olacak, kin, kibir, koğu gıybet kapınızdan içeri girmeyecek. Bundan sonra Ehl-i Beyt’ten oldunuz ve Ehl-i Beyt’e yaraşır bir yaşam süreceksiniz” gibi telkinat da bulunur.

Daha sonra musahip çiftler dede etrafında halka oluştururlar ve musahip çiftler üzerine beyaz örtü örtülür¹⁵⁴. Bu durum Hz. Muhammed’in Hz. Ali, Hz.

¹⁵² bkz. Resim 124

¹⁵³ bkz. Resim 125

¹⁵⁴ bkz. Resim 126

Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in üzerine abasını örtmesi ve onlara dua etmesini temsil eder. Üzeri örtülen musahip çiftlere dede "Yedullah" ayeti denilen Fetih Suresinin onuncu ayeti okunur."şüphesiz ki sana biat edenler, ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın (kudret) eli onların (sana biat eden) ellerin üzerindedir. Artık kim (biatını) bozarsa, o takdirde ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah'a, hakkında söz verdiği şeyi yerine getirirse, bunun üzerine (Allah) ona yakında (pek) büyük bir mükafat verecektir" ayetini okuduktan sonra cemdeki herkes Fatiha Suresini okur ve dede devam eder.

"Allah Allah ikrarları kabul ola,ikrarlarından dönmeyeler, birbirlerinden usanamayalar, şeytanın izine, münafığın sözüne uymayalar, Hak Teala gelmiş gelecek kazalardan, belalardan emin eyleye, dünyada Kur'an, ahirette iman nasip eyleye, istemeden kalkan avrat, buyurmadan tutan evlat nasip eyleye, oniki imamın katarından ayırmaya, Allah, Muhammed Ali, Pirimiz Hünkarımız Hacı Bektaş Veli, Gerçeğe hü"

daha sonra dede üç defa örtü altındaki musahip çiftleri ya Allah ya Muhammed ya Ali diyerek sıvazlar¹⁵⁵ ve en sonunda bağlı olduğu ocak olan Pir Sultan ve Hacı Bektaş Veli'nin de isimlerini zikreder ve Allahım bu kulların dirliğini birliğini bozma der. Musahip çiftlerin üzerinden örtüyü kaldırır. Daha sonra rehber ve musahip canlara yürek lokması verilir¹⁵⁶. Yürek lokması gönüllerin her zaman bir olması için musahip olan çiftlere paylaşılır. Lokma önce lokma duası yapılarak rehber ve daha sonra diğer canlara verilir. Lokma duası şu şekildedir." Allah Allah lokma sahiplerinin lokması kabul ola, hanesi şen ola, her ne niyet ettiyse Allah niyetlerini kabul ede, malına, rızkına, kesbi karına Halil İbrahim bereketi vere. Kazasına kalkan, belasına bekçi ola. Derdini belasını Kaf Dağı'nın arkasına ata. Bu evden, bu ocaktan, bu yurttan gelmiş geçmişlerinin, üçlerin beşlerin yedilerin, kırkların on iki imamların ola. Erenlerin, evliyaların, şehitlerin, şühedanın ola.

¹⁵⁵ bkz. Resim 127

¹⁵⁶ bkz. Resim 128,129

Kerbela'da şehit olanların ola, Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin ola. Mevla'dan hidayet, lokmadan şefaata ola, bir yiyen binine şefaata ede. Gerçeğe hü"

Lokmalarını yiyen musahip çiftler daha sonra cemdeki canlara dağıtılmak üzere lokmaları alırlar ve dede huzurunda lokmalarla dara dururlar¹⁵⁷. Dağıtılacak lokmalar genellikle şekerleme türünden şeylerdir. Bisküvi, gofret, lokum ya da çikolata tarzı yiyecekler lokma olarak dağıtılır¹⁵⁸.

Lokma dağıtımı bittikten sonra aşıklar bir duaz-ı imam söylerler. Duaz-imamın ardından kırklar semahı dönen musahiplerin ardından isteğe göre semah dönülür. Oniki hizmet sahipleri tekrar meydana gelip dededen dualarını alırlar. Dede oturan duran duası yapar ve cem sona erer.

(Kaynak kişi,27,4,15,25)

6.2.5. Karga Köyü'nde Düşkünlük

Düşkünlük, Alevi-Bektaşî toplumunun tarikat adabı çerçevesinde oluşturmuş olduğu ceza hukukudur. Buyruk kitabı çerçevesinde geliştirilen bu kurallar, "yol"a aykırı davranışları ihtar etmek ve cezalandırmaktan ibarettir. Düşkünlük kuralları dede tarafından ortaya konur ve bu kurallara bütün halk iştirak eder.

Karga Köyü'nde düşkünlüğü gerektiren cezalar ve uygulamaları şu şekildedir. Eşini boşayan erkek ve bayan, kız kaçıran erkek ve ailesinden izinsiz kaçan kız ve kız ailesi, bir başkasının tarlasının sınırını ihlal eden, ana-babasına karşı isyan eden, aldığı borcu ödemeyen şahıslar düşkün ilan edilir. Bu suçu işleyen şahıslar görgü ceminde meydana çekilir ve sorgulanır. Görgü ceminde birbirinden davacı olan ya da düşkünlüğü gerektiren bir suç işleyen şahıslar "Ne dersiniz ordayım, yolumla yoldayım, Mansur gibi dardayım" der ve görülme talep eder. Bu durum cemdeki halka sorulur ve düşkün olan şahsın görgüsü yapılır. Düşkün ilan edilen şahıslara verilen cezaya "Sitem çekmek" denir. Çekilen sitemler Buyruk kitabına göre

¹⁵⁷ bkz. Resim 130,131

¹⁵⁸ bkz. Resim 132

belirlenir. Karga Köyü'nde düşkün kaldırma cezası olarak genellikle kurban kestirilir. Görgü cemi yapıldıktan sonra düşkünlüğü gerektiren bir durum olursa, düşkün ilan edilen şahsın düşkünlüğünü kaldırmak için düşkün kaldırma cemi tertip edilir ve düşkün ilan edilen şahsın sorgusu yapılır. Düşkün olan şahıslara kurban kesme cezasının yanında para cezası da verilir. Parayı, dede kendisi istimal ettiği gibi "Karakazan hakkı" olarak Hacı Bektaş Dergahı'na da gönderebilir.

Haksız yere adam öldüren, bir başkasının namusuna su-i istimalde bulunan şahıslar da düşkün ilan edilir ve halk bu şahıslarla irtibatı keser, bu şahıslar köylü tarafından dışlanır. Bu tip suçları işleyen şahısların düşkünlükleri hemen kaldırılmaz birkaç yıl halk bu şahıslarla konuşmaz, ortamlarına almaz ve halk bu şahısların bulunduğu ortama girmez. Suçu işleyen şahısla beraber şahsın ailesi de düşkün damgası yer. Suçu işleyen şahıslar suçundan iyice pişman olup bir daha işlememek üzere tövbe ettikten sonra görgüleri yapılır ve halktan özür dileyerek sosyal yaşamdaki yerini alır. (Kaynak kişi,27,4,15)

6.2.6. Karga Köyü'nde Semahlar

Semah, on iki hizmet içinde yer alan ve Alevi-Bektaşî inancı ile bütünleşen bir cem ritüelidir. Karga Köyü'nde Ladik semahı olarak adlandırılan semahın yanı sıra Kırklar semahı da dönülmektedir. Ladik semahı olarak bilinen semah, ağırlama ve dönmeden ibarettir. Yavaş tempo ile başlayan ağırlama bölümünde kollar göğüs hizasında tutulur.¹⁵⁹ Daha sonra temponun artması ile beraber ayak hareketleri hızlanır ve kollar yukarı kaldırılır. Kadınlar genellikle Mevlevî seması gibi üçyüz altmış derece dönerler¹⁶⁰. Erkekler ise hızlı ayak ve kol hareketleri ile kadınlara eşlik ederler. Kırklar semahı ise, cemin miraçlama bölümünde sadece musahipli çiftlerin döndüğü semahdır. Temsili bir semah olan kırklar semahı Hz.

¹⁵⁹ bkz. Resim 103

¹⁶⁰ bkz. Resim 104,105,107

Peygamber ve kırkların beraber döndükleri semahı temsilen yapılıır. Kırklar semahı ağırlama şeklindedir. Ladik semahının hareketli temposu kırklar semahında görülmez. Semah dönenlerin iki eli göğüs hizasındadır ve eller altlı üstlü yer değıştirir.¹⁶¹ Cemlerde semah dönecek kadınlar genellikle otantik kıyafet olan üç peş giyerler.

Karga Köyü'nde yaptığımız gözlemlerde semaha olan ilgi ve alakanın devam ettiğini gözlemledik. Her genç kızın ve erkeğin semah dönmeyi öğrendiğini ve cemde semah döndüğünü müşahede ettik¹⁶². Fakat toplumdaki şehirleşme ve yozlaşmanın bir ürünü olarak dedelerin bir çok ihtarlarına rağmen düğünlerde de semah dönüldüğünü müşahede ettik. Bu durum semahın kutsiyetini tezyif ve tahfif etmekle beraber halkın semaha olan hüsn-ü zannını da kırmaktadır (Kaynak kişi,25,22).

6.2.7. Karga Köyü'nde Aşıklar

Aşıklık geleneğinde hiç şüphesiz Alevi-Bektaşî aşıkların ayrı bir yeri vardır. Genellikle cemlerde zakirlik hizmet ile aşıklık mesleğini icra eden aşıklar, gerek usta malı ürünleri gerekse kendi yazdıkları duaz, nefes, mersiye gibi ürünleri icra ederek aşıklık geleneğinin ömrüne ömür katmışlardır. Hafızasında yüzlerce deyiş ve duaz bulunduran cem aşıkları aynı zamanda sözlü ve yazılı kültürümüzü muhafızlığını da yapmaktadırlar.

Karga Köyü'nde bütün canlılığı ile devam eden geleneksel Alevilik anlayışı içinde aşıklık geleneği de yaşamını sürdürmektedir. Karga Köyü'nde cemlerde zakirlik hizmetini icra eden iki aşık bulunmaktadır. İhtiyaç dahilinde çevre köylerden de aşıklar gelmektedir. Karga Köyü cemlerinde zakirler saz ve keman çalmaktadır. Saz çalan zakirimizin ismi Aziz Özdemir¹⁶³. Elli yıldan beri zakirlik yapan Aziz Özdemir aşıklığı usta-çırak ilişkisinden öğrenmiştir.

¹⁶¹ bkz. Resim 93,94

¹⁶² bkz. Resim 134, 135

¹⁶³ bkz. Resim 136,137

Ladik ilçesinin Budakdere Köyü'ndeki Dil Hasan, Aşık Sadık ve Haydost olarak bilinen aşıkları ustası olarak kabul eden Aziz Özdemir, ustalarının da saz çalmayı Aşık Veysel'den öğrendiğini söylemektedir. 1970'li yıllarda Budakdere eski ismi ile Gevekese köyüne gelen Aşık Veysel birçok aşığa öncülük yapmış ve aşıklık geleneğine bir çok aşık kazandırmıştır.

Karga Köyü'ndeki bir diğer aşığımız ise Hüseyin Kurtça'dır¹⁶⁴. Köyde “Şef Hüseyin ” olarak bilinen Hüseyin Kurtça Havza Belediyesi bandosunda bando şefliği yapmış ve aynı kurumdan emekli olmuştur. Cemlerde keman çalan Hüseyin Kurtça keman çalmayı babasından öğrenmiştir. Kendinden önce cemlerde babasının keman çaldığını söylemektedir.

Aşık Aziz Özdemir ve Hüseyin Kurtça'nın yanında ihtiyaç dahilinde diğer köylerde ikamet eden Aşık Ali, Kemeneci Ali, Aşık Barış Yolaçan, Aşık Aşur gibi aşıklar da cemlerde zakirlik yapmaktadırlar.

Karga Köyü'nde aşıklık geleneği gelecek için ümit vermemektedir. Her ne kadar genç kuşaktan saz çalmayı bilenler varsa da cemde zakirlik yapacak aşk ve şevkin şimdilik onlarda olmadığını müşahade ettik.

¹⁶⁴ bkz. Resim 138

SONUÇ

Son zamanlarda dünyada yaşanan kültürel sendrom toplumlarda kimlik kaybını ortaya çıkarmıştır. Globalleşme ya da küreselleşme başlığı altında ortak kültür paydasında bütün unsurları bir arada toplama anlayışı pek tabii mümkün görülmemektedir. Tarihin hiçbir döneminde doğu ve batı bütünleşmesinden bahsetmemiz mümkün değildir. Temelinde din ve maneviyat buluna doğu ile, temelinde felsefe ve maddiyatı barındıran batının imtiazı en başta fıtrat kanunlarına aykırıdır. Dolayısıyla kültür ortak paydasında birlikte olmak mümkün görülmemektedir.

Yaşayan kültürümüzün korunması ve kültür emperyalistlerinin sömürü politikaları arasında var olmak ancak kültür mirasımızın kalıcı hale getirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması ile mümkün olmaktadır. Bu çalışmamızda her ne kadar bir köy monografisi ele alsak da çekirdeğin, içerisinde koca bir ağacın programını barındırması gibi bir köyde koca bir ülkenin kültür atlasını içerisinde barındırabilir. En azından küçük bir misali olur. Çalışmamızda, araştırma yaptığımız alanda yaşayan kültürün kalıcı hale gelmesi ve gelecek nesil için kaynak bir eser olmasını esas aldık. Yaşayan kültürün en bütünleştirici unsurları olan örf ve adetler ve örf adetler içerisinde en pratik olan geçiş dönemleri, yozlaşma ile beraber maalesef unutulmakta ve bizlere ait olmayan uygulamalar hayatımıza girmektedir. Bizi biz yapan değerlere sahip çıkmak ve bunların yaşamasını sağlamak bizlerin en mühim vazifeleri arasındadır. Bunun yanında yaşantımızın ve tarihimizin sözdeki tecellisi olan halk edebiyatı ürünleri de çalışmamızda yer almıştır ve yüzyılların tercümanı olan bu ürünlerin kalıcı hale gelmesini çalışmamızla sağlamış bulunmaktayız.

Son on yıldır her fırsatta gündeme getirilen, yapılan tartışmalarda, kültür mozağımıza renk katan bir değer mi yoksa ülkemiz için bir potansiyel tehlike mi olduğunu tam olarak anlayamadığımız Alevilik Bektaşilik konusu araştırma alanımızda Alevi-Bektaşî inancının hakim olması hasebiyle yer almaktadır. Alevi-Bektaşî kültürünün tarihi ve teşekkülü hakkında ilmi

kaynaklardan istifade etmeye çalıştık ve gerek yaptığımız alan araştırmasına dayanarak gerekse literatür taraması sonucunda Cenksu Üçer'in öne sürdüğü Alevilik tanımını makul gördük,. Üçer'e göre "Alevilik, temel İslami inançları benimseyip bunları Hakk-Muhammed-Ali şeklinde formüle ederek bunu da daha çok uluhiyyet-nübüvvet-velayet çerçevesinde anlayan, Ehl-i Beyt merkezli bir dünya ve ahiret görüşünü benimseyen, ibadet hayatını tarikat hayatı kalıplarında şekillendirip sadece bu alana hasreden, diğer gruplarla özellikle öteki olarak kabul ettikleri ile ilişkilerinde tevella ve teberrayı temel prensip olarak gören, ilham ve keşfi birinci derecede bilgi kaynağı olarak kabul eden, eline diline sahip olmayı temel ahlaki ilke olarak benimseyen, soya (ocaklara) dayalı tarikatlardan oluşan gruplar bütünü için bir üst kimlik veya bir şemsiye kavram ya da bir ortak üst addır."

Yaptığımız çalışma sonucunda Alevilik ve Bektaşilik araştırmalarında takip edilmesi gereken usûlün yalnızca literatür taraması olmaması gerektiği kanaatine vardık. Literatür taramasının yanında alan araştırması da yapılmalı ve alana dair bulguların paralelinde literatür taraması değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

ABDİZE, Hüseyin Hüsameddin; **Amasya Tarihi**, Ankara, Yayına Hazırlayanlar: Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, cilt 1, 1986

AÇA, Mehmet, ERCAN, Müjgan; "Anonim Halk Edebiyatı" **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Editör:M. Öcal Oğuz, Ankara, Grafiker Yayıncılık, 2004, s.113-168

AHMET RIFAT EFENDİ;**Mir'atül Mekasid fi Def'il Mefasid**, İstanbul, h.1293

AKSOY, Ömer Asım; **Atasözü ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1984

ALGÜL, Rıza; **Geçmiş ve Gelecek Gözüyle Alevilik "İnsandan Başka İnsandır"**, İstanbul, Can Yayınları, 1999

ALTINOK, Baki Yaşa; **Alevilik Hacı Bektaş Veli Bektaşilik**, Ankara, Oba Kitabevi, 1998

ARTUN, Erman; **Dini Tasavvufi Halk Edebiyatı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2002

BAHA SAİD BEY; **Türkiye'de Alevi-Bektaşî, Âhi ve Nusayri Zümreleri**, Ankara, Yayına Hazırlayan: İsmail Görkem, Kitabevi, 2006

BALKIZ, Ali; "Diyanetin Kapısında Kul Olmak", İstanbul, **Pir Sultan Abdal Kültür Sanat Dergisi**, sayı 1, 1992

BİLİCİ, Faruk; Alevi-Bektaşî İlahiyatının Günümüz Türkiye'sindeki İşlevi", **Alevi Kimliği**, İstanbul, Editörler: T. Olsson, E. Özdalga, çev. Bilge Kurt Torun, Hayati Torun, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, s.67-78

BİRDOĞAN, Nejat; **Anadolu'nun Gizli Kültü Alevilik**, İstanbul, Berfin Yayınları, 1995a

BİRDOĞAN, Nejat; **Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı**, İstanbul, Mozaik Yayınları, 1995b

BORATAV, Pertev Naili; **Yüz Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul, K Kitaplığı, 2000

BORATAV, Pertev Naili; **Yüz Soruda Türk Folkloru**, İstanbul, K Kitaplığı, 1999

BUYRUK, Hazırlayan: Sefer Aytekin, Ankara, Ayyıldız Yayınları, 2001

CANAN, İbrahim; **Alevi Sünni Meselesi**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2002

CANAN, İbrahim; **Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte**, İstanbul, cilt 12, s. 415-417

CEBECİOĞLU, Ethem; **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Ankara, 1997

COŞAN, Esat; **Hacı Bektaş Veli'nin Makalatı**, Ankara

ÇAMUROĞLU, Reha; "Türkiye'de Alevi Uyanışı", **Alevi Kimliği**, İstanbul, Editörler: T. Olsson, E. Özdalga, çev. Bilge Kurt Torun, Hayati Torun, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, s. 96-103

ÇAMUROĞLU, Reha; **Günümüz Aleviliğinin Sorunları**, İstanbul, Ant Yayınları, 1994

DİERL, Anton Jozef; **Anadolu Aleviliği**, İstanbul, çev. Fahrettin Yiğit, Ant Yayınları, 1991

ENGİN, İsmail; "Alevilerin Kendi Görüntüsünü Algılayışı ve Alevi İmajına Yönelik Bakış Açıları", **Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşiler Nusayriler**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2004, s.275-302

ELÇİN; Şükrü; **Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1993

ERÖZ, Mehmet; **Türkiye’de Alevilik Bektaşilik**, İstanbul, Otağ Matbaacılık, 1977

ERŞAHİN, İbrahim; **Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2005

FIĞLALI, Ethem Ruhi; **Çağımızda İslam Mezhepleri Tarihi**, İstanbul, Şa-to İlahiyat, 2001

FIĞLALI, Ethem Ruhi; **Türkiye’de Alevilik-Bektaşilik**, İstanbul, Selçuk Yayınları, 1990

GÖKALP, Ziya; **Türk Töresi**, İstanbul, Toker Yayınları, 1990

GÖLPINARLI, Abdülbaki; **On İki İmam**, İstanbul, Der Yayınları, 1989

GÜNAY, Ünver, GÜNGÖR, Harun; **Türklerin Dini Tarihi**, İstanbul 1997

GÜNGÖR, Erol; **Tarihte Türkler**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1992

HACI BEKTAŞ VELÎ; **Makalat**, Ankara, Yayına Hazırlayanlar: Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Ali Öztürk, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007

HAVZA KAYMAKAMLIĞI; **Havza**, Sivas, Doğan Ofset, 2003

HOCAOĞLU; Durmuş; “Milli Mütabakat Çerçevesinde Sünnilik ve Alevilik ”, **Köprü Dergisi**, sayı 62, 1998, s. 11-54

İNAN, Abdulkadir; **Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995

KALELİ, Lütfi; **Binbir Çiçek Mozaiki Alevilik**, İstanbul, Can Yayınları, 1996

KAFESOĞLU, İbrahim; **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2005

KAYA, Hasan; **Bir Başka Gözle Alevilik-Kızılbaşlık**, İstanbul, Amaç Yayınları, 2000

KAYGUSUZ, İsmail; **Görmediğim Tanrıya Tapmam, Alevilik-Kızılbaşlık-Meteryalizm**, İstanbul, Alev Yayınları, 1996

KILIÇ, Filiz; “Eskişehir-Üçsaray Köyü Hamza Şih (Hamza Şeyh) Ocaklılarda Semah Ritüeli”, **2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiri Kitabı**, II. Cilt, 2007, s.2

KORKMAZ, Esat; **Anadolu Aleviliği**, İstanbul, Berfin Yayınları, 2000

KÖPRÜLÜ, M. Fuad; **Türk Tarih-i Dinîsi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2005a

KÖPRÜLÜ, M. Fuad; **Anadolu’da İslamiyet**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2005b

KUTLU, Sönmez; **Alevilik-Bektaşilik Yazıları**, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2006

KUTLU, Sönmez; "Ehl-i Beyt" Sembolik Kapitalinin Tarihi Süreç İçinde Semerlendirilmesi, **İslâmiyât**, cilt 3, sayı 3, 2000, s. 99-120

MELİKOFF, Irene; **Uyur İdik Uyardılar**, İstanbul, çev. Turan Alptekin, İstanbul, Demos Yayınları, 2006

MELİKOFF, Irene; "Alevi-Bektaşiliğin Tarihi Kökenleri Bektaşi-Kızılbaş(Alevi) Bölünmesi ve Neticeleri", **Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşiler Nusayriler**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2004, s. 17-23

NOYAN, Bedri; **Bektaşilik Alevilik Nedir**, Ankara, 1985

NOYAN, Bedri; **Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik**, Ankara, Ardıç Yayınevi, 1999

NOYAN, Bedri; "Bektaşi ve Alevilerde Hukuk Düzeni (Düşkünlük)", **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Ankara, 1976

OCAK, Ahmet Yaşar; "Alevi", İstanbul, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, 1989, s.368-369

OCAK, Ahmet Yaşar; **Türk Heterodoksisinin Teşekkülü**, İstanbul, Dergah Yayınları, 1996

OCAK, Ahmet Yaşar; "Aleviliğin Tarihsel Sosyal Tabanı ile Teolojisi Arasındaki İlişki Problemine Dair", **Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşiler Nusayriler**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2004,s. 385-398

ONAT, Hasan; “Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine”, **İslâmiyât**, cilt 6, sayı 3, s.111-126

ÖKTEM, Niyazi; **Laiklik Din ve Alevilik Yazıları**, İstanbul, Ant Yayınları, 1994

ÖKTEM, Niyazi; “Anadolu Aleviliğinin Senkretik Yapısı”, **Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşiler Nusayriler**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2004 s. 221-239

ÖZKIRIMLI, Atilla; **Alevilik Bektaşilik Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi**, İstanbul, Cem Yayınları, 1998

ÖZTÜRK, Yaşar Nuri; **Tarihi Boyunca Bektaşilik**, İstanbul, Yeni Boyut, 1998

ROUX, Jean Paul; **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, İstanbul, çev. Aykut Kazancıgil, Kabalcı Yayınları, 2002

SARIKAYA, Mehmet Saffet; **Anadolu Aleviliğinin Tarihi Arka Planı**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2003

ŞAHİN, Teoman; **Alevilere Söylenen Yalanlar I**, Ankara, 1995

ŞENER, Cemal; **Yaşayan Alevilik**, İstanbul, Ant Yayınları, 1996

ŞENER, Cemal; **Alevilik Olayı Toplumsal Bir Başkaldırının Kısa Tarihçesi**, İstanbul, Ant Yayınları, 1998

TALAS, Mustafa; “Eski Türk Dini Olan Göktanrı İnancı ve Türk Alevilik-Bektaşiliğinin Benzerlikleri”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, sayı 3, Ocak-Şubat-Mart 2005, s. 281-292

TEMİZ, Hüseyin; **Aleviliğin Gerçek Yüzü ve Özü**, İstanbul, 1999

TEZCAN, Mahmut; **Kültürel Antropoloji**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997

TUR, Derviş; **Erkanname**, İstanbul, Can Yayınları, 2001

TÜRKDOĞAN, Orhan; **Alevi Bektaşî Kimliği**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2004

ULUDAĞ, Süleyman; “Müzakereler”, **Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşiler Nusayriler**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2004, s.151-177

ÜÇER, Cenksu; **Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik**, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2005

ÜZÜM, İlyas; **Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik**, İstanbul, İsam Yayınları, 2007

ÜZÜM, İlyas; **Günümüz Aleviliği**, İstanbul, İsam Yayınları, 1997

ÜZÜM, İlyas; “Alevilerin Caferi Mezhebine Mensubiyetinin Arka Planı Alevilik-Caferilik İlişkisi veya İlişkisizliği”, **İslâmiyât**, cilt 6, sayı 3, 2003, s. 127-150

Velayetname Hacı Bektaş Veli, Ankara, Yayına Hazırlayan: Hamiye Duran, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007

YAMAN, Ali; **Kızılbaş Alevi Ocakları**, Ankara, Elips Kitap, 2006

YAVUZ,Hakan; “Alevilerin Türkiye’deki Medya Kimlikleri:”Ortaya Çıkış”ın Serüveni”, **Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşiler Nusayriler**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2004, s.57-87

YILDIZ, Harun; “Alevi-Bektaşî Geleneğinde Düşkûnlük”, **2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiri Kitabı**, II. Cilt, 2007, s. 1247-1260

YÖRÜKAN, Yusuf Ziya; **Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar**, İstanbul, Yayına Hazırlayan: Turhan Yörükan, Ötüken Neşriyat, 2006

(Erişim) http://www.samsun.gov.tr/gd_tarih.asp, 20 Kasım 2007

(Erişim) http://www.samsun.gov.tr/gd_coğrafi.asp, 20 Kasım 2007

EKLER

EK-1. KAYNAK KİŞİLER

1. Ali Uysal, 1962 doğumlu, ilkokul mezunu, esnaf, çiftçi
2. Arslan Satılmış, 1943 doğumlu, ilkokul mezunu, esnaf
3. Asiye Ateş, 1953 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı
4. Aziz Özdemir, 1942 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, çiftçi, cem aşığı
5. Dudu Özdemir, 1960 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı
6. Emin Emre Uysal, 1988 doğumlu, üniversite öğrencisi
7. Fatma Şahin, 1948 doğumlu, ilkokul mezunu ,ev hanımı
8. Fatma Ünlüyol, 1953 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı
9. Güller Ergül, 1958 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı
- 10.Habibe Erdoğan, 1940 doğumlu, okur-yazar değil,ev hanımı
- 11.Hamza Ateş, 1952 doğumlu, lise mezunu, emekli
- 12.Hazım Doğan, 1968 doğumlu, lise mezunu, din görevlisi
- 13.Hüseyin Erdoğan, 1938 doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi
- 14.İbrahim Birvar, 1945 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, dede
- 15.Mahmut Açıkgöz, 1922 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli
- 16.Mehmet Uysal, 1940 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli
- 17.Musa Erdoğan, 1948 doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi
- 18.Mustafa Kurtça, 1919 doğumlu, ortaokul mezunu, emekli
- 19.Ruşen Özdemir, 1957 doğumlu, üniversite mezunu, memur
- 20.Salih Emre Özdemir, 1989 doğumlu, lise öğrencisi
- 21.Satı Kurtça, 1930 doğumlu, okur- yazar değil, ev hanımı
- 22.Satı Uysal, 1968 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı
- 23.Senem Buyruk, 1915 doğumlu, okur-yazar değil
- 24.Şaziye Özdemir , 1946 doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı
- 25.Şemsi Uysal, 1940 doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı
- 26.Veysel Buyruk, 1938 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, dede
- 27.Yosma Esmâ Satılmış, 1945 doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı
- 28.Zehra Kurtça, 1942 doğumlu, okur- yazar değil, merhume
- 29.Zeynel Ergül 1948 doğumlu, lise mezunu, emekli

EK-2. FOTOĞRAFLAR

Resim 1: Kız istemede tarikat abdesti alan şahıslar

Resim 2: Kız istemede ferraş hizmeti

Resim 3: Kız istemede seccade hizmeti

Resim 4:

Resim 5: Dede huzurunda dara duran oğlan ve kız babaları

Resim 6: Gelin ve damat adayına yüzük takan dede

Resim 7: Büyüklerin elini öpen gelin ve damat adayı

Resim 8: Soku başındaki köylüler

Resim 9: Soku döven köylüler

Resim 10: Soku başından davul eşliğinde dönen köylüler

Resim 11: Sin sin ateşi etrafında halay çeken köylüler.

Resim 12: Damat traşı yapılırken

Resim 13: Damat donatma

Resim 14

Resim 15: Gelin arabası ve düğün konvoyu

Resim 16: Gelinin kardeşi geline kuşak bağlarken

Resim 17: Geline duvak örtülürken

Resim 18: Merzifon Piri Baba Türbesinden görünüm

Resim 19: Merzifon Piri Baba Türbesinden görünüm

Resim 20: Merzifon Piri Baba Türbesindeki geyik boynuzu

Resim 21: Merzifon Piri Baba Türbesindeki dilek duvarı

Resim 22: Arap Dede türbesinin dıştan görünümü

Resim 23: Arap Dede türbesinin içerden görünümü

Resim 24: Arap Dede türbesinin içerden görünümü

Resim 25: Arap Dede türbesi içindeki mum ocağı

Resim 26: Ağca Dede türbesinin dıştan görünümü

Resim 27: Ağca Dede türbesinin içerden görünümü

Resim 28: Tenis Pınarı

Resim 29: Tennis Pınarı'nın kitabesi

Resim 30: Tennis Pınarında mum yakılan yer

Resim 31: Karga Köyü camii

Resim 32: Karga Köyü caminin içerden görünümü

Resim 33: Çilehane ocağı dedesi Veysel Buyruk

Resim 34: Karga Köyü cem evinin dıştan görünümü

Resim 35: Karga Köyü'nde cem evi yapılmadan önce evde yapılan cem.

Resim 36:

Resim 37: Karga Köyü cem evinin mutfağı

Resim 38: Karga Köyü cem evinin yemekhanesi

Resim 39: Karga Köyü cem evinin içerden görünümü

Resim 40: Kırklar meydanı olarak da adlandırılan meydan

Resim 41: Paça ya da Cintiyan

Resim 42: Etek

Resim 43: Şilteri

Resim 44: Üç peş, Kutnu

Resim 45: Kuşak

Resim 46: Delme

Resim 47: Salta

Resim 48: Tirşe ve Hz. Fatma'yı simgeleyen al başlık

Resim 49: Pullu çember

Resim 50:

Resim 51: Üç beş giymiş bir baci

Resim 52: Dar öncesi secdeye giderek niyazda bulunan bir cem ereni

Resim 53: Dara duran bir cem ereni

Resim 54: Musahipli canların dede etrafında dizilişı

Resim 55: Dara duran cem erenleri

Resim 56: El suyu tepsisi

Resim 57: Tarikat abdesti aldırın er ve bacı

Resim 58: Tarikat abdesti alan canlar

Resim 59: ibrikçi er ve bacı darda dururken

Resim 60: Meydanı süpürmekte kullanılan süpürge

Resim 61: Meydanı süpüren ferraş

Resim 62: Darda duran ferraş

Resim 63: Dedeye secde halinde niyazda bulunan ferraş

Resim 64: Seccadeye niyaz eden seccadeci

Resim 65: Seccadenin sağ üst köşesine niyaz eden seccadeci

Resim 66: Seccadenin sol üst köşesine niyaz eden seccadeci

Resim 67: Seccadenin sağ alt köşesine niyaz eden seccadeci

Resim 68: Seccadenin sol alt köşesine niyaz eden seccadeci

Resim 69: Seccadenin ortasına niyaz eden seccadeci

Resim 70: Çerağ (delil) uyandırmada kullanılan şamdan

Resim 71: Çerağcı mumları yakarken

Resim 72: Çerağcı dede huzurunda dara dururken

Resim 73: Cem aşıklarından görünüm

Resim 74: Allah Allah nidalarıyla niyaz eden cem erenleri

Resim 75: Allah Allah nidalarıyla niyaz eden cem erenleri

Resim 76: Darda duran cem erenleri

Resim 77: Sofra duası yapan dede ve canlar

Resim 78: Sofrada niyaz eden dede ve cem erenleri

Resim 79: Kurban lokması yiyen canlar

Resim 80: Gözcü dede huzurunda darda dururken

Resim 81: Gözcü اساسına niyaz ederken.

Resim 82: Dede huzurunda dara duran bekçiler.

Resim 83: Dededen duasını alıp elini öpen bekçiler.

Resim 84: Dede canlara duaz ve deyişlerde geçen manaları açıklarken

Resim 85: Dede huzurunda lokma duası alan cem ereni.

Resim 86: Miraçlama'da okunan bölümü temsilen el ele tutuşan cem erenlerinden görünüm

Resim 87: Miraçlama'da okunan bölümü temsilen el bağlayan cem erenlerinden görünüm

Resim 88: Miraçlama'da okunan bölümü temsilen niyaz getiren cem erenleri

Resim 89: Miraçlama'da okunan bölümü temsilen ayakta niyaz getiren cem erenleri

Resim 90: Miraçlama'da okunan bölümü temsilen ayakta vazife yapan aşıklar

Resim 91: Miraçlama'da okunan bölümü temsilen ellerini secdeye doğru indiren cem erenleri

Resim 92: Miraçlama'da okun an bölümü temsilen secdeye giden cem erenleri

Resim 93: Kırklar semahı dönen er ve bacılar

Resim 94: Kırklar semahı dönen er ve bacılar

Resim 95: Kırklar semahından sonra dara duran er ve bacılar

Resim 96: Yanındaki erin omzuna niyaz getiren bacı

Resim 97: "El ele el Hakka" yı temsilen ele ele tutuşan dede ve kırkklar semahı dönen canlar

Resim 98: Semahta ağırlama

Resim 99 : Semahın hızlandığı an

Resim 100: Seccadeyi meydandan kaldıran kırklar semahı dönen er ve bacılar

Resim 101: Niyazlaşan erler

Resim 102: Niyazlaşan er ve bacı

Resim 103: Semahta ağırlama bölümü

Resim 104: Semahın hızlandığı an

Resim 105

Resim 106: Dededen dua alan aşıklar

Resim 107: Otantik kıyafetleri ile semah dönen bacılar

Resim 108: Otantik kıyafetleri ile dara duran rehber ve musahip adayları

Resim 109:

Resim 110

Resim 111: Niyazlaşan dede ve canlar

Resim 112: Niyazlaşan musahip adayı canlar

Resim 113: Cemdeki canlarla niyazlaşan rehber, musahip adayı er ve bacılar

Resim 114:Seccade duası alan rehber ve musahip adayları erler.

Resim 115: Meydana getirilen kurbanlık koç

Resim 116

Resim 117:

Resim 118: Rehber eşliğinde beyaz kıyafetleriyle meydana gelen musahip adayları

Resim 119: Dede huzuruna çıkan rehber ve musahip adayları

Resim 120: Meydandan düşünmek için rehber eşliğinde geri dönme

Resim 121

Resim 122: Secdedeki rehber ve musahip adayları

Resim 123:

Resim 124

Resim 125: Cemdeki canlarla niyazlaşan musahip çiftler

Resim 126: Yedullah Ayeti okunurken

Resim 127: Dede musahiplerin sırtını sıvazlıyor

Resim 128: Dede rehber ve musahip çiftlere yürek lokması veriyor

Resim 129

Resim 130: Lokma duası alan musahipler

Resim 131: Lokma dağıtan musahipler

Resim 132: Musahiplerin cemdeki canlara dağıttığı lokma

Resim 133

Resim 134: Düğünde semah dönenler.

Resim 135:

Resim 136: Aşık Aziz Özdemir

Resim 137:

Resim 138: Hüseyin Kurtça (Şef Hüseyin)

Resim 139: Kaynak kişiler, Mustafa Kurtça. Mahmut Açıkgöz

Resim 139: Kaynak kişi Senem Buyruk

Resim 140: Karga Köyü'nde mülakat yaptığımız şahıslar: Soldan: Satı Kurtça, Aziz Özdemir, Hüseyin Erdoğan, Yosma (Esmâ) Satılmış, Arslan Satılmış, Hamza Ateş, Asiye Ateş, Şaziye Özdemir.

Resim 141:

Resim 142:

Resim 143:

Resim 144:

Resim 145:

ÖZET

ÖZDEMİR, Emrah. Samsun İli Havza İlçesi Karga Köyü Monografisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008

Bu çalışmamızda Samsun İli, Havza İlçesi, Karga Köyü ile ilgili bir monografi hazırladık. Köydeki halk edebiyatı ürünleri, köyde uygulanmakta olan geçiş dönemleri, köydeki halk hekimliği uygulamaları, inançlar, kutsal kabul edilen yerler, eğlenceler ve bayramlar çalışmamızda yer verdiğimiz ürünlerdir. Bunun yanında, köy halkının inanç yapısı, temel İslami inançlara yaklaşımı, tasavvuf ve tarikat anlayışı da çalışmamızda yer almıştır. Köyümüzde Alevi-Bektaşî inancının olması hasebiyle Alevi-Bektaşî inancının tarihi teşekkülü ve gelişimi hakkında bilgi verdik. Alevilik-Bektaşîlik farklılaşmasının nedenleri ve Alevi-Sünni bütünleşmesinin gerekliliği üzerine görüşler belirttik. Alevilik-Bektaşîliğin inanç yapısı ve inanç yapısının dayandığı esasların yanında Alevilik-Bektaşîliğin yazılı kaynaklarının da tanıtımını yaptık.

Araştırma alanımız olan Samsun İli'nin, Havza İlçesinin ve Karga Köyü'nün tarihi ve coğrafi özellikleri hakkında bilgi verdik.

Anahtar Sözcükler

1. Karga Köyü
2. Monografi
3. Alevilik
4. Bektaşîlik
5. Halk Edebiyatı Ürünleri

ABSTRACT

ÖZDEMİR, Emrah. The Monograph of Karga Village in the Town of Havza in Samsun, Master Thesis. Ankara, 2008

In this study, I prepared a monograph of Karga village, in the town of Havza in Samsun. Products of folk literature of village, transition eras that applied in the village, folk medicine applications, beliefs, sacred places, entertainments and bairams are the main subjects of this study. Also, the beliefs of villagers, villagers' approaches to Islamic beliefs, Sufism and tariqat undersating are focused on this work. Since there is Alevi-Bektashi belief in Karga village, I give information about the history and about the reasons of variation of Alevism and Bektashism and necessary unity of Alevi-Bektashism. Additionally, I introduce some written sources which are about Alevi- Bektashi situation.

In addition, I give information about the history and geographic features of Havza village development of Alevi-Bektashi belief. I collect and write different views

Key Words

- 1. Karga Village**
- 2. Monograph**
- 3. Alevism**
- 4. Bektashism**
- 5. Products of Folk Literature**